

O P I S

Wizerunkow

Dworow, Rezydencji, Zamkow Polskich

M.Jałowiecki

Tom I

O P I S

Wizerunkow

Dworow, Rezydencji, Zabytkow

Polskich

M. JAŁOWIECKI

1. KAMIEN Dobra rycerskie Kamien położone są w pow. Kaliskim gminy Kamien wojewodztwa Poznanskiego / do 1937 Łodzkiego / należą do bardzo dawnych osiedli tej dzielnicy. W roku, 1211 odbył się tu zjazd biskupow na ktorym uchwalono statuta prowincjonalene , ktore następnie Jarosław w zbior swoj zebrał. Kamien w owym czasie należał do biskupow Gnieznienskich. W połowie XV wieku jest w rękach możnego rodu Zarembow z Kalinowej. W archiwum kamienskim ktore zniszczało w czasie ostatniej wojny znajdował się dokument z pierwszej połowy XVl wieku z ktorego wynika że Zaremba z Kalinowej ziemie swe pomiędzy 4 synow podzielił Kamien przypadł w dziale Janowi Zarembie wojewodzie kaliskiemu ożenionemu z Anną Łopuską. Po Zarembach Kamien przechodzi do rodziny Zaleskich herbu Lis, ożenionemu z Marcjanną z Pigłowic a dalej drogą spadkow lub wiana do Poninskich wreszcie do Gembarthow herbu Jastrzębiec.

Franciszek Gembarth ożeniony był z wojewodzianką Teodozją Bielinską z Grodzca. Syn jego Kasper ożeniony z Ludwiką Colonna Walewską, sędzia kaliski miał corkę jedynaczkę Marję Magdalenę ktora wyszła zamąż za generała Jana Nepomucena Uminskiego, dziedzica na Smolicach i Dłoniach w pow. Krotoszynskim woj. Poznanskiego. W czasie wojen Naleonskich generał Uminski dowodził pułkiem huzarow , ktorych uformował własnym kosztem i pierwszy w awangardzie na czele swoich huzarow w r. 1812 wkroczył w mury Moskwy. Generał Uminski walczył pod Gdanskiem, Tczewem był w bitwie pod Borodinem i w odrocie w czasie przeprawy przez Berezynę pod Studzionką i pod Lipskiem. W roku 1831 widzimy go na czele brygady kawalerii. Generał zmarł na wygnaniu w Wies-

badenie w roku 1851. Corka jedynaczka Magdalena wyszła zamąż za Juljana Czartkowskiego porucznika pułku Strzelcow Konnych Gwardji kawalera orderu Virtuti Militari. Ich corka jedynaczka rownież Magdalena wyszła zamąż za Zygmunta de Verbno Łaszczynskiego syna ostatniego cywilnego gubernatora Warszawy- polaka. Ich corka jedynaczka Marja Magdalena poslubiła Witolda Romockiego herbu Prawdzic Radcy Komitetu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie.

Z dwuch corek Zofji i Wandy , starsza -Zofja obejęła Kamien . Była zamężna za Mieczysławem na Perejasławlu [illegible] Jałowieckim dziedzicem dorb Syłgudyskich na Litwie i pierwszym Delegatem Generalnym Ministrem Pełnomocnym w Gdansku , komandorem Orderu Polonja Restytuta etc.

Ostatnia wojna , okupacja niemieckie a wslad zatem inwazja wojsk bolszewickich zniszczyły wzorowe gospodaratwo, zginęły cenne archiwa z dokumentami z połowy XV wieku, księgozbior , portrety rodzinne , pamiątki po generale Uminskim, jego pałasze , ordery etc. Obrazy Kossakow Juljusza i Wojciecha, Fałata, Ruszczyca, Wywiorskiego. Cenne meble bronzy i srebra.
Kamien został upanstwowiony przez rządy komunistyczne w Polsce.

2. KOŹMINEK Majątek położony przy miasteczku z kosciołem parafjalnym tej że nazwy w powiecie Kaliskim. Dawna siedziba senatorskiego rodu Mielęckich. Piękny stylowy dwór pochodzi z końca XVlll wieku. Rozległy park założony przez francuskich planistów oraz sady owocowe . Dwór zawierał wiele pamiątek i dzieł sztuki. Ostatnia z tej linji Mielęckich Marja zamężna za Tadeuszem Handtke znanym przemysłowcem. Po ich śmierci przechodzi na dalekiego bratanka.
Koźminek został upaństwowiony przez obecne Rządy w Polsce.

3. LECIESZYN. Dobra położone w dawnym powiecie Słuckim na pograniczu Rosji sowieckiej. Należały od wieków do starej kresowej rodziny Czarnockich herbu Lis. Stary dwór modrzewiowy pochodzi z początków XVLL wieku
Była tam piękna bibljoteka, portrety i pamiątki rodzinne. Ostatnim panem na Lecieszynie był Stefan Czarnocki swietny gospodarz, człowiek nieskazitelnej prawości lubiany przez ludność okoliczną, dla ktorej był ojcem, typ prawdziwego nieustraszonego męża kresowego.
Jesienią we Wrzesniu 1939 roku banda bolszewicka napadła na dwor rozgrabiła doszczętnie i spaliła te stare gniazdo rodzinne. Stefan Czarnocki został zamordowany na ganku swgo domu. Wdowa Zofja z Domańskich wraz z synami była szczęśliwie nieobecna w owym czasie. Dziś przebywa gdzieś daleko na emigracji

4. MARCINISZKI Dobra położone w pow. Kiejdańskim na Litwie. własność rodziny hr Kossakowskich. Jarosław hr Kossakowski syn hr Ludwika i Urszuli z Dyrmontów ur w r. 1842 brał czynny udział w powstaniu 1863 r i gdy Sierakowski był ciężko ranny uniósł go na rękach z pola. Sądzony na smierć został ułaskawiony z powodu swej niepełnoletnosci i zesłany do katorgi zkąd wrócił po 8 latach i osiadł w Marciniszkach. Miał opinję człowieka nieposzlakowanej prawości. Ożeniony był z Ludwiką z Woyniłłowiczow. Po śmierci męża wdowa przez długie lata administrowała rozumnie tym pięknym kawałkiem ziemi , gospodarstwo rolne spoczywało w rękach znanego na Litwie rolnika Olgierda Gosztowtta . We dworze było mnóstwo cennyc pamiątek rodzinnych , portretow starych mebli.
Wrzystko zostało doszczętnie rozgrabione w czasie ostatniego najazdu bolszewickiego w roku 1943 a dwor [redacted]

5. UJAZD Dobra położone w Wielkopolsce włascona hr Żołtowskich
Po smierci hr Żołtowskiego dobra przeszły na
jego małżonkę ze Szczyttow

6. KUROWZWEKI Dobra położone w pow. Stopnickim nad rzeką Czarną gniazdo roszіny Kurozwęskich herbu Poraj , ktora wygasła na Piotrze skarbniku w. kor w r 1495. Corka jego wydana za Jana Lanckorońskiego , łowczego sandomierskiego wniosła Kurozwęki w dom Lanckorońskich. Na początku XVlll wieku były własnoscią Sołtykow pd ktorych zas w spadku familijnym przeszły do Pawła Popiela. Zamek a raczej pałac wznieslі Lanckoronscy w koncu XVll wieku. Ostatnim dziedzicem na Kurozwękach był
Paweł Popiel oż z Marją z Mańkowskich.
~~Stanisław Popiel ożeniony z Ireną z Wankowiczow.~~

Dobra Kurozwęki zostały upanstwowione przez rządy bolszewicki

7. MIR Starożytna osada z zamkiem najlepiej zachowanym ze wrzystkich zamków na Litwie leży w ziemi Nowogrodzkiej.
W r. 1395 Mir należał do ks Litewskich. W r. 1434 właściciel Mira Zygmunt Kiejstutowicz oddał Mir Sieńkowi Giedyłgowiczowi kasztelanowi Wileńskiemu . W roku 1490 Mir należy do Illiniczów. Jerzy Illinicz zbudował tu zamek ktory w swej pierwotnej formie prztrwał do niedawna. Syn Jerzego Szczęsny żeni się z Zofją córką Jana Radziwiłła zwanego Brodaczem. Młody Illinicz wsławiwszy się na dworach zagranicznych otrzymał od cesarza Ferdynanda 11 tytuł hrabiego na Mirze . Od Illiniczów Mir przechodzi do rąk ks Radziwiłłów. a następnie drogą wiana do Ks Witgenstejnów. Kościół farny w Mirze wzniesiony przez ks Radziwiłła zwanego sierotką.
W koncu ubiegłego stulecia rząd rosyjski odmówił Księciu Witgenstejnowi prawa posiadania ziemi w obrębie państwa rosyjskiego. Mir drogą kupna dostał się do rąk linji prawosławnej książąt Mirskich z których ostatni właściciel z całym pjetyzmem odnowił tę historyczną siedzibę i zagospodarzył. Nawała bolszewicka w roku 1939 nie oszczędziła i tej pamiątki. a ostatni pan na Mirze przebywa gdzieś na emigracji

8. ŻEMŁOSŁAW Dobra z piękną historyczną rezydencją należały od wielu pokoleń do rodziny Umiastowskich. Żemłosław przy miasteczku tejże nazwy leży w powiecie Oszmiańskim ziemi Wileńskiej. Ostatnim dziedzicem Żemłosławia był Stanisław hr Umiastowski ożeniony z Zofją z hr Ostrowskich. Po jego śmierci wdowa odziedziczyła te olbrzymie dobra składające się z kilkunastu folwarków. Gospodarstwo i administracja stały na wysokim poziomie hr Umiastowski uprzemysłowił gospodarstwo rolne. Dbał wiele o podniesienie dobrobytu i oświaty włościan okolicznych . Dom zawierał wiele cennych mebli, pamiątek rodzinnych , galerję obrazów i wspaniałą bibljotekę. Wdowa poślubia powtórnie hr Ignacego Korwin-Milewskiego a po śmierci drugiego męża usuwa się z widowni publicznej i zapisuje dobra Żemłosławskie w darze Uniwersytetowi Stefana Batorego wraz z olbrzymią bibljoteką.
Dalsze losy Żemłosławia położonego za podwójną kurtyną żelazną są niewiadome.

9. HORODYSZCZE. Jak sama nazwa wskazuje jest to starożytna osada niegdyś zapewne gród warowny położona w pow Ihumeńskim, ziemi Minskiej należące do starożytnej rodziny Wankowiczów Ostatnim dziedzicem Horodyszcza był Zygmunt Wańkowicz ożeniony z Zofją z Mierzejewskich. Zmarł wcześnie osierocając wdowę i czworo dzieci. Wkrótce po smierci Zygmunta umiera bezdzietnie jego brat zapisując swe olbrzymie posiadłości liczące kilkadziesiąt tysięcy hektarów dzieciom nieboszczyka brata. Wdowa prowadziła energicznie administrację dóbr w skład których oprócz Horodyszcza wchodziły: Ślepianka pod Mińskiem, Zazierz z wielką gorzelnią, Słobodka i Lelum- Polelum. Syn Piotr ożeniony z Gabryelą z Horwattow odziedziczył większość tych dóbr Horodyszcze pozostało w rękach Wdowy. W czasie pogromu urządzonego przez bolszewików w roku 1918 dwor w Horodyszczu został ograbiony doszczętnie i spalony. Wdowa zmarła w latach 1930 w Wielkopolsce.

10. JASIONNA Dobra położone w ziemi Sieradzkiej na pograniczu pow. Kaliskiego należące do Gutowskich. Dwór o bardzo charakterystycznej budowie pochodził z końca XVII wieku i zaliczny był do zabytków znajdujących się pod ochroną. Ostatni właściciel Jasionny Bronisław Gutowski ożeniony z Marją z Jażdżewskich zaraz po wybuchu wojny mimo swego podeszłego wieku jako oficer kawalerji zgłosił się do wojska. Wzięty przez bolszewikow do niewoli został wraz z innemi zdradziecko zamordowany w Katyniu. Dwor rozgrabiony przez niemców i bolszewików został zabrany przez obecne Rządy w Polsce. Rodzina pozostała znajduje się na emigracji

11. MOŁODÓW Stara ta siedziba należy od pokoleń do starożytnego rodu Skirmuntów. Dobra te położone na Polesiu w pow. Kobryńskim. Pałac wzniesiony w koncu XVIII wieku zawierał wspaniałą bibljotekę, galerję obrazów i cenną kolekcję pamiątek rodzinnych. Ostatniemi panami na Mołodowie byli bracia Konstanty, były ambasador Rzeczypospolitej w W Bryt. i pózniejszy Minister spraw zagranicznych oraz brat jego Henryk znakomity znawca historji i literatury. Mołodów był ośrodkiem promieniującym na cały kraj wysoką kulturą nauką i sztuką. Właściciele Mołodowa położyli nie mało trudów i środków na podniesienie oświaty i dobrobytu okolicznych włościan. W czasie inwazji bolszewickiej jesienią 1939 roku bandy bolszewickie dokonały pogromu dworu paląc grabiąc i niszcząc urządzenie. Spłonęła bibljoteka i wrzystko to co ubiegłe pokolenia nagromadziły. Henryk Skirmunt wraz z Marją siostrą zostali w sposób zwierzęcy zamordowani w oczach brata Konstantego. Pałac spalono. Konstanty Skirmunt dokonał swego żywota w Polsce w roku 1949.

Konstanty, Henryk i Marja były dziecmi Henryka i Marji z Twardowskich

12. PORZECZE Dobra te położone na Polesiu w pow. Pińskim należały od wieków do Skirmuntów. Dwór wielka kwadratowa budowa pochodził z konca XVIII wieku. Dobra te jedne z pierwszych były już uprzemysłowione przed wiekiem. Były tam sławne fabryki sukna, tartaki następnie gorzelnie. Ostatnim panem na Porzeczu był Roman Skirmunt Senator Rzecz. i były członek Rady Państwa, mąż światły o żelaznej woli prawym charakterze i złotym sercu. Był on nietylko opiekunem ale ojcem dla ludności miejscowej. Zakładał ochronki, szpitale, spółdzielnie. Dwór zawierał cenne zbiory pamiątek rodzinnych i bogatą bibljotekę. We Wrześniu 1939 roku tłuszcza bolszewicka wdarła siędo dworu wymordowawszy wrzystkich tam obecnych ktorzy się schronili pod gościnnym dachem Porzecza. Roman Skirmunt wracając z Pińska został przez tłuszczę wywleczony z bryczki i zamordowany. W Porzeczu zamordowa wowczas jego Siostrę Helenę i szwagra Bol. Skirmunta.
Roman był synem Aleksandra i Aleksandry z Lubańskich

13. ŻELAZOWA WOLA Dwór położony w pow. Warszawskim należący ongiś do rodzicow Fryderyka Chopina ktory w Woli Żelazowej spędził lata swego dzieciństwa. Żelazowa Wola była za czasów ostatniej Rzeczypospolitej zaliczona do liczby pamiątek narodowych i należała do Urzędu Ochrony Zabytków.

14. JASZUNY Ta piękna siedziba jest związana z rodziną Śniadeckich która wydała znakomitych mężów w dziedzinie nauki i tradycją dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Jędrzej Śniadecki profesor Uniwersytetu spędził w swych ukochanych Jaszunach ostatnie lata swego życia. Jaszuny przeszły drogą wiana do Balińskich. Po śmierci ostatniego dziedzica Jaszun ożenionego z Marją z Wagnerow, Jaszuny przeszły na Annę corkę jedynaczkę hr Sołtanową. Pałac w Jaszunach wzniesiony przez Śniadeckich na początku XIX wieku zawierał wspaniałą bibljotekę po Śniadeckich cenne zbiory, i pamiątki rodzinne i stylowe umeblowanie. W księgozbiorze i archiwum była wielka liczba dokumentów i rękopisów o znaczeniu historycznym. We Wrześniu roku 1939 bandy bolszewickie urządziły pogrom niszcząc pałac i grabiąc wrzystko. Z pałacu pozostały tylko gołe opalone ściany. Właścicielka ledwo z życiem uszła w ostatniej chwili [illegible] smierci i wraz z dwojgiem dzieci znajduje się na emigracji. Anna Balinska była zamężna za Aleksandrem Sołtanem

15. PODHORCE Zamek ten o tak wyjątkowym znaczeniu, że jego ostatnie losy przejmowac muszą każdego zgrozą. Nietylko bowiem wiąże się z pamięcią kilku wybitnych w Polsce mężow a więc najpierw hetmana Stanisława Koniecpolskiego, który go budował w latach 1635-40, potem krola Jana III Sobieskiego i jego synów wreszcie hetmana Stanisława Rzewuskiego i jego syna Wacława. Jedyny to zamek na ziemiach Polskich który zachował świetność swego wewnętrznego

wyposażenia oraz mnóstwo cennych starych sprzętów , obrazów, broni, ilustrujących doskonale niesłychany przepych dawnych zamkowych urządzeń.
Przejdzmy pobieżnie niektore komnaty zamku Podhoreckiego.
" Komnata warty " Ściany od góry do dołu zawieszone portretami dziedziców Zamku i spokrewnionych rodzin. Sufit zdobią malowidła historyczne pendzla mistrza holenderskiego Jana de Baa'na
" Sala Karmazynow"Kominki i piece z kafli gdańskich. Meble Louis XIV przysłane w darze przez dwór francuski królowej Marji Kazimierze . Pająki kryształowe ofrezy złote. Pamiątki po Sobieskich i Rzewuskich.
" Sala Rycerska " W stropie wprawionych kilkanaście figuralnych kompozycji bogato rzeźbionych w złotych ramach. w środku popiersie Koniecpolskiego na ścianach płótna włoskich mistrzów i portrety rodzinne. Wspaniały zbiór zbroi kolczugi , miecze , łuki , pistolety, proporce, buńczuki sztandary. Cały aparat Polski rycerskiej i wojowniczej jedna z najbogatszych kolekcji bo aż 37 husarskich rynsztunków.

" Pokoj Chiński" Ściany wyłożone boazerją z malowidłami wykonanemi przez umyślnie sprowadzonego chińczyka-artysty, szereg sprzętów chińskich i japonskich
" Złota sala " imponująca bogactwem dekoracji
" Sala zwierciadlana " lśniąca od weneckich luster
" Gabinet mozajkowy " z przepiękną posadzką
" Sala żołta " meble obite kurdybanem.
Cała ta swietnosć która olśniewa zwiedzających jest tylko okruchem artystycznych bogactw które umiał nagromadzić Wacław Rzewuski
Zamek Podhorski ucierpiał znacznie w czasie pierwszej wojny światowej i częśc skarbów wywiezionych do Sławuty zginęła w czasie pogromu bolszewickiego ,ale w każdym razie znaczną częśc skarbów dało się uratowac.
Niestety ponowne najscie barbarzyńców obróciło w ruinę Podhorce , nawet niemcy starali się oszczędzić ten historyczny zabytek.
Tłuszcza bolszewicka obrabowała do tła zamek , częściowo spaliła. Straty kulturalne są tak ogromne że nie dadzą się obliczyć. Spadkobiercy hetmana Rzewuskiego ks Sanguszkowie położyli wiele trudow i kosztów nad odbudowaniem zniszczonego po pierwszej wojnie światowej zamku.
Ostatnim panem na Podhorcach jest książe Roman Sanguszko

16. LUBIEŃ Dobra położone w Małopolsce należące do rodziny baronów Brunickich. Niegdyś była to własnosć ks Jabłonowskich od ktorych został nabyty . Był tam urządzony wzorowo przez bar. Brunickich zakład kąpielowy a zdroje lubienskie od dawna były znane i nie ustępowały zdrojom w Piszczanach. Lubień wraz z pięknym dworem i urządzeniem został dwukrotnie zniszczony przez rosjan i bolszewików.

hr. Aleksander Wodzicki. Kaw Malt- Marja z bar Brunickich

17. hr Roman Zaleski oż. z Krystyną z Wozniakowskich
był Kuratorem fundacji.
Krasów p. Brodki Mał.

17. **KRASOW.** Leży w powiecie Lwowskim. Była to letnia siedziba fundacji imienia Abrahamowicza. Powyższa fundacja została założona przez D. Abrahamowicza / b. ministra dla Galicji / i jego żonę A z Suchodolskich w r. 1926 i przeznaczona na założenie i utrzymanie zakładu wychowawczego dla synow zubożałej szlachty zieminaskiej. Składała się z 5.000 morgow roli i lasow, przedsiębiorstw przemysłowych i kapitałow. W r. 1930 zoastał otwarty we Lwowie na wzgorzu kadeckim kosztem miljo- zł na nowo wybudowany gmach zakładu mogący pomiescic 100 wychowankow, wyposażony w najnowsze wymogi techniczne hygjeny i pedagógii. Młodzież rekrutująca się z ubogich warstw ziemianskich przeważnie kresowych i wyzutych z ziemi praojcow otrzymywała tu darmowe i połdarmowe utrzymanie i naukę we własnym liceum. Pierwszym dyrektorem zkładu był ks prałat Cienski, pozniejszy dziekan 2-go korpusu W.P. W r. 1939 kierownictwo objęli X.X. Salezjanie. We Wrzesniu 1939 kilka dni po zajęciu Lwowa przez hordy bolszewickie, zakład został doszczętnie zrabowany i zamieniony na kasarnie dla krasnoarmiejcow, zas księża i wychowancowie w przeciągu 24 godzin na bruk wyrzuceni. W tym czasie zostało rostrzelanych wraz z rodzinami kilkunastu profesorow Uniwersytetu Lwowskiego Pierwszym kuratorem fundacji był K. Zaleski.

18. **SŁOCINA** Dobra położone w Małopolsce wschodniej należące ongis do hrabstwa Tyczynskiego i były własnoscią hetmana Branickiego, następnie przez hr Mostowskich, Szymanowskich wreszcie hr de Wallis przeszły na rodzinę Chłapowskich.
Dwor był przepełniony pamiątkami po dawnych rodach ktore władały Słociną. Były tam cenne portrety rodzinne, kryształy porcelany z herbami Branickich, piękny księgozbior i archiwa. Wrzystko to zostało doszczętnie obrabowane przez bolszewikow w czasie ich ostatniej inwazji . Dwor spalono.

19. **NIEDZICA** Zamek. Na prawym brzegu Dunajca u wejscia rzeki w przełom pieninski wznosi się obronny zamek Niedzica zwany rownież Dunajcem. Zbudowany na wysokiej wapiennej skale tuż koło starego traktu prowadzącego przez poronię spiską z Węgier do Polski. Miał on byc ochroną tego ważnego szlaku handlowego. Istnieje przypuszczenie że najstarsza gotycka częsc zamku zbudowana w XIII wieku./ Niepotwierdzona wersja głosi że Niedzice w XII wieku zbudowali Templarjusze/ Zamek Niedzicki zmieniał wielokrotnie własicicieli pozostając jednak ciągle we władaniu rodzin węgierskich.
Zamek dzieli się na dwie częsci : gorną gotycką z XIV wieku i dolną renesansową z konca XVI. W parterowej częsci zachowały się ponure wilgotne ciemnice w ktorych między innemi więzieni byli tatrzanscy zbojnicy.
Ostatnio Niedzica należała do węgierskiej ordziny hr Solomon

20. CYRKLISZKI W pobliżu miasta powiatowego Swięciany leżą Cyrlkiłiszki z pięknym pałacem położonym wsrod obszernego parku. Niegdys własnosc hr Mostowskich.
Marszłek Mostowski ożeniony z Klementyną z Wankowiczow wystawił na początku XlX wieku pałac ktory w swej pierwotnej konstrukcji przetrwał aż do ostatniej wojny. Po smierci bezpotomnej ostatniego hr Mostowskiego dobra te w r. 1905 były nabyte przez rodzinę kniaziowską z Chalcza Chaleckich. Chaleccy zagospodarzyli i pięknie odremontowali tę rezydencję. W czasie inwazji bolszewickiej jesienią roku 1-3- pałac został doszczętnie rozgrabiony i częsciowo zniszczony. Losy własciciele są niewiadome.

21. SZEMETOWSZCZYZNA obra położone w pow. Swięcianskim ziemi Wilenskiej Ohgis musiały należec do Szemiothow herby Łabędź$\frac{1}{2}$ w r. 1638 dobra te nabył Piot Paweł Przezdziecki.
Następnie Szemetowszczyzna przeszło do Silistrowskich a od nich drog wiana do Skirmuntow herbu Dąb$\frac{1}{2}$ statnim panem na Szemetowszczyznie był Bolesław Skirmunt ożeniony z Gabryelą z Chłapowskich , szambelan Jego sw.
W czasie pierwszej wojny swiatowej i inwazji bolszewickiej siedziba była rozgrabiona przez bolszewikow. Bolesław Skirmunt w ciągu lat 20 niepodległosci Polski wielkim nakładaem pracy odbudował i zagospodarzył na nowo zrujnowany majątek.
Był on ziemianinem wzorowym mężem o wielkich walorach moralnych, wielkiej wiary.
W r. 1939 tłuszcza bolszewicka po raz drugi zdewastowała dwor. Bolesława Skirmunta wraz z rodziną wywieziono do łagrow bolszewickich wgłąb Rosji. Tak zginęła ta siedziba ziemianska ktora przed długie lata promieniowała kulturą i swieciła dobrym przkładem.

22. ROMANISZKI Dobra położone w pow. Swięcianskim ziemi Wilenskiej dawna dziedzictwo Dwogiałłow. Ksawery Dowgiałło zasłużony ziemianin zmarł w sędziwym wieku 96 lat.
Syn jego Karol ożeniony z Heleną z Wagnerow prowadził wzorowe gospodarstwo.
Dwor w Romaniszkach zbudowany w XVlll wieku , wiele razy przebudowany, zawierał wiele cennych pamiątek rodzinnych , autografow i dokumentow historycznych. W czasie pierwszej inwazji bolszwickiej dwor obrabowanp a własciciel został aresztowany i wywieziony do łagrow. Po trkaktacie Rygskim wrocił do Romaniszek ze zdrowiem nadwerężonym zagospodarzył na nowo i odremontował zniszczenia poczynione przez bolszewikow. Zmarł na kilka lat przed wybuchem drugiej wojny swiatowej. Po jego smierci gospodarzyła wdowa. W czasie ostatniej inwazji bolszewickiej dwor został ograbiony do tła.
Wdowa z trudem uszła smierci.

23. GOZDOWO Majątek położony w ziemi Płockiej . Własność rodziny Krzętowskich. Dwór z początków XIX wieku został ostatnio rozgrabiony przez niemców. Obecnie uległ upaństwowieniu przez obecne Rządy w Polsce.

24. JURKISZKI Majątek położony w malowniczej pagórkowatej okolicy przy trakcie z Wilna na Kiernów, skąd widok na całą Litwę. Własność Jundziłłów.
Dwór otoczony wiekowemi drzewami zbudowany w wieku XVIII zawierał cenną bibljotekę, wiele pamiątek rodzinnych po przodkach ostatniego właściciela. profesora Zygmunta Jundziłła, przedstawiciela tej najstarszej linji tego zasłużonego na Litwie Rodu. Dziad profesora posłował w wieku XVIII do czterech sejmów, wuj zaś matki Sołtanówny z domu był marszałkiem Nadwornym Litewskim.
Ta piękna siedziba pielęgnowana z całym pjetyzmem przez ostatniego właściciela podzieliła smutny los innych siedzib ziemiańskich. W czasie wrześniowego najścia bolszewików , barbarzyńcy rozgrabiły i popaliły wewnętrzne urządzenie dworu wraz z bibljoteką i cennemi dokumentami historycznemi.
Prawni właściciele przebywają zdala od swej siedziby na emigracji

25. CHOCEŃ Majątek położony na Kujawach przy miasteczku i cukrowni tej że nazwy. Własność Chudzyńskich. Dwór murowany w otoczeniu pięknego parku, strzyżonych szpalerów i starych alei zawierał wiele cennych dzieł sztuki i pamiątek. Ostatni właściciel Władysław Chudzyński ożeniony z Marją z Jaroszyńskich oraz jego synowie Jan i Antoni przebywają na emigracji. Dobra te zostały upaństwowione przez ostatnie Rządy w Polsce.

26. POŁĄGA W kronikach z początku XV wieku spotykamy Połągę. W roku 1409 była tu krwawa bitwa pomiędzy Żmudzią a Krzyżakami. Po pokoju Toruńskim rządzi tu szumnie Witold Kierzgajłło naznaczony starostą. Powstaje port zawitają liczne statki z Hollandji i Anglji. Za przywilejem Jana III Sobieskiego kupiec angielski Horst stworzył kompanję handlową angielską, która działa aż do najścia Szwedów. Karol XII szwedzki rozkazał zasypać port kamieniami. Połąga należała dawniej do dóbr królewskich następnie przeszła do Mirbachów, po nich do Ks Ignacego Massalskiego bisk. wil który zapisał Połągę swej siostrzenicy Helenie późniejszej księżnej de Ligne w której zakochał się Wincenty Potocki rozwiódł i ożenił

Następnie Połąga przechodzi do Generała Niesiołowskiego a w roku 1824 drogą kupna do rąk pułkownika Michała Tyszkiewicza. Pałac w Połągdze wzniesiony w pierwszej połowie XIX wieku położony wśród malowniczego parku z widokiem na morze zawierał wiele dzieł sztuki, cenne archiwum, galerję obrazów i zbiorów rodzinnych. Na brzegu morza znajduje się porośnięta gonnym borem, gora kapłanki Biruty żony księcia Kiejstuta. Była tam niegdyś świątynia pogańska na miejscu której wystawiona jest kapliczka. Połąga jest jedynym i bardzo uczęszczanym miejscem kąpielowym na Litwie.
Bolszewicy zajmując Połągę w czasie ostatniej swej inwazji ograbili całkowicie pałac, niszcząc i paląc zbiory i pamiątki Ostatnim właścicielem Połągi był hr Feliks Tyszkiewicz.
Rodzina znajduje się na emigracji

27. KRETYNGA położona w sąsiedztwie Połągi w pow. Telszewskim na Żmudzi była niegdyś warownią w dawnych dziejach Litwy by bronić od krzyżaków. Już w kronikach z 1263 roku widzimy opis bitwy z krzyżakami pod Kretyngą potem niejednokrotnie odpierano ich, ztąd. Zygmunt Stary ustanawia dla Kretyngi szereg przywilejów Zygmunt August zjeżdża tu potwierdz ojcowskie przywileje. i oddaje w posiadanie i opiekę Żonie Karola Chodkiewicza Hetmana W. Lit. Hetman wystawił tu kosciół i klasztor Bernardynow poswięcony przez Biskupa Żmudzkiego Stanisława Kiszkę W podziemiach koscioła pod klasztorem pochowana pierwsza żona Karola Chodkiewicza, corka hetmana ~~Mielęckiego~~
Po ostatnim rozbiorze Polski Katarzyna II podarowała Kretyngę swemu fawrytowi hr Zubowowi, lecz niezwłocznie została odkupiona przez Tyszkiewiczów.
hr Jozef Tyszkiewicz wybudował tu pałac otoczony wspaniałym parkiem. Pałac zawierał bezcenne zbiory i pamiątki rodzinne bogate archiwum , galerję obrazów wsrod ktorych znajdywały się płotna Boucher'a, Van Dycka etc. Bibljoteka zawierała stare kroniki, dokumenta archiwalne i autografy, królów polskich. Była też galerja portretów rodzinnych głównie kopji portretów będących w Łohojsku.
Ostatnim dziedzicem na Kretyndze był hr Aleksander Tyszkiewicz zasłużony ziemianin Poseł do Rady panstwa z ziemi Kowieńskiej, prezes kowieńskiego Towarzystwa Rolniczego, ożeniony z Marją z hr Pusłowskich. Inwazja bolszewicka w czasie ostatniej wojny obróciła w perzynę tę historyczną siedzibę Zginęły archiwa , bibljoteka, galerje obrazów pozostały jeno gołe ściany pozbawione drzwi i okien . Zniszczono piękną oranżerję i palmiarnię tak pielęgnowaną przez własciciel i.
Hr Aleksander Tyszkiewicz zmarł w czasie ostatniej wojny. Był to ziemianin kochany przez ludnośc okoliczną.
Rodzina częściowo wywieziona do łagrów sowieckich, dziś jest na emigracji

28. ISZŁAUŻ Dobra położone w ziemi Suwalskiej na Litwie należące do hr Pusłowskich przeszły w wianie za Marją z hr Pusłowskich Aleksandrową hr Tyszkiewiczową do Tyszkiewiczow.

29. WIELIKI Majątek położony w powiecie Poniewieskim na Gornej Litwie należący do rodziny Jozefowiczow. Z nich Ludwik Kazimierz Jozefowicz herbu Radwan ur w koncu [illegible] XVll wieku miał syna Andrzeja ożenionego ze Straszewiczowną Miał on dzieci:Wincentego ożenionego z Kupsciowną zmarłego w połowie XlX wieku . Bezdzietny . Wieliki odziedziczyła po nim wnuczka jego siostry Karolina Grzegorzewska. Urszulę ktora w r. 1790 wyszła za męż za Tomasza Żylisnskiego / zm 1795 z tego małżenstwa pozostały dzieci:n 1 Michała Żylinski ur w 1792 r 2 Franciszka ur w r. 1794 ktora wyszła zamąż za Aleksandra Grzegorzewskiego. Co ostatni mieli corkę Karolinę/ 1823-1898/ ktora odziedziczyła Wieliki po Wincentym Jozefowiczu i wyszła zamąż za Jozefa Jozefowicza Hlebickiego z przydomkiem Igłowski herbu Leliwa. Ten ostatni / 1807-1873/ pochodził z Minszczyzny. Ukonczył medycynę na uniwersytecie wilenskim. ożeniła się jak powyżej z Karoliną Grzegorzewską w r. 1854 i osiadł w Wielikach gdzie zbudował Kosciol

30. RYDZYNA . Osada od w XVl w posiadaniu rodu Wierzbnow ktorzy s stąd zwali się Rydzynskiemi. W w. XVll Leszczynskich od r 1737 Sułkowskich . Zamek wzniesiony w w. XVll przez Leszczynskich. W czasie działan wojennych 1707 roku uległ pożarowi. Aleksander Sułkowski kupiwszy Rydzynę od Krola Stanisława Leszczynskiego ktory w r. 1736 Polskę na zawsze opuszczał odbudował zamek według planow włoskiego architekta Pompeo Ferrari. Gdy w r. 1809 zmarł bezpotomnie , ostatni z rydzynskiej linji Sułkowskich zamek podupadł a w walkach powstania wielkopolskiego zdewastował go grnzschutz.

go grentzschutz. Władze Polskie wypełniając wolę Augusta Sułkowskiego ktory tu w Rydzynie czynił chwalebne praktyki wychowawcze a w r. 1762 ufundował " akademję rycerską , ktora miała charakter szkoły kadeckiej zabrał się do urządzenia szkoły dla dziewczęt szlacheckich ktorej projekt zatwierdziła Komisja Edukacyjna. W akcie fundacyjnym ordynacji rodziny książąt Sułkowskich / z r 1783 zawarował że w razie wygaśnięcia rodziny dorba ordynacji przeznacza się na wychowanie narodowe i oddaje się w tym celu pod zarząd Komisji edukacyjnej Narodowej. Rząd pruski po smierci ostatniego ordynata zapis zlekceważył i Rydzynę zagarnął na rzecz skarbu Pruskiego. Polskie Ministerstwo Oswiaty uznało jednak zapis za obowiązujący i powołało do życia Fundację Sułkowskich . Z niej wyrosło gimnazjum imienia Sułkowskic h w Rydzynie.

31 IWONICZ . Dobra ze znanym zdrojowiskiem i kurortem położone w Małopolsce należące do hr Załuskich . Jest to starożytna osada a lecznicze własnosci zrodeł znane były zdawna. Niegdys Iwonicz należał do Ossolinskich ale już pod koniec XVlll przechodzi do Załuskich. Z nich Jozef i Karol hr Załuscy stali się założycielami dzisiejszego zakładu. Zadanie nie łatwe gdyż Iwonicz był niszczony często ucierpiał srodze od najazdu tatarow . W r. 1624 pozniejszemi goscmi byli tu Szwedzi i Rakoczy a w początkach w XVll Jakub Sienienski owczesny własciciel Iwonicza , arjanin rzucił zarzewie domowych zamieszek . Ostatnim włascicielem Iwonicz jest hr Bogdan Załuski Iwonicz jak i wrzystkie prywatne majątki w bolszewickiej niewoli został zabrany na własnosc komuny.

32 BOŁSZOWCE Starożytna ta miejscowosc leży w powiecie Stanisławowskim Małopolski wschodnie. Od pokolen należy do rodziny Krzeczunowiczow herbu własnego / tarcza dwubarwna Gorna połowa biała na niej czerwony kon. Dolna połowa czerwona na niej niedzwiedz biały . Oba zwierzęta zwrocone w lewo. Tradycja niesie że Krzeczunowicze razem z rodziną Teodorowiczow pochodzą od legendarne go Kirkora ktorego dwaj synowie Krzeczun i Teodor w chwili patronomikę zamieniono na nieistniejące dotąd nazwiska nadali odpowiednie nazwiska swoim potomkom.

Grzegorz Krzeczunowicz pierwszy był wpisany do metryki galicyjskiej był prawą ręką Stanisława Rewery Potockiego tak w budowie miasta Stanisławowa jak w organizowaniu jego wojska idącego na wieden.

Z pod Wiednia przywiozł zwłoki syna Rewery . Zginął pod Połtawą w roku 1709

Syn jego Grzegorz dodał do majątku ojcowskiego Olejowa Krolewska na pokuciu Sosnow nad Strypą. Po pierwszym rozbiorze ustalił austryacki tytuł Ritter v. Oleyowa Krzeczunowic Żonaty był z Różą de Roszko.

[illegible].

[illegible] Grzegorz miał syna Jana żonatego z Rypsyną Bohdanowicz. Zas syna Jana Walerjan ma największe zasługi dla swego rodu. Ożeniwszy się bogato z Joanną de Hasso Manugiewicz corką adwokata i pełnomocnika krola Stanisława Augusta ogromnie powiększyl swoj i jej majątek. Pod koniec życia posiadał szescdziesiąt kilka wsi.

Był wspołzałożycielem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego we Lwowie / 1840 / Tow. Gospodarskiego / 1842 / oraz członkiem Sejmu Stanowego Galicyjskiego Umierając / 1867/ przekreslił testamentem wrzystkie wierzytelnosci darowując w ten sposob swoim dłużnikom setki tysięcy guldenow. Odnowił piękny kosciol Karmelitow w Bołszowcach i został pochowany w ich krypcie obok fundatora koscioła wojewody Kazanowskiego/ po zwycięskiej bitwie pod Bołszowcami 1624 w ktorej armja Kantemira Paszy została w pien wycięta / Walerjan sięgnął po najwyższcy zaszczyt wnosząc projekt ustawy na rzecz syna swego Kornela od lat / od 1848 zasłużonego posła do parlamentu i sejmu krajowego Natychmiastową reakcją Kornela było obalenie tego wzniosku.

Kornel / 181'-1879 / był dziwnym człowiekiem. Pobożny wychowanek Jezuitow nie piął się do żadnych zaszczytow one same pchały się do niego. ie byłby się nigdy ożenił gdyby jego matka była tego na nim nie wymusiła i to pozno 1859 r. z 16 - latnią Izabellą Suchodolską

Na nim konczy się ormianska tradycja obowiązkowych małżenstw z Ormiankami.

Kornel był przeciwnikiem posiadania dużego majątku. Odziedziczone po Ojcu obszary szybko zlikwidował ograniczając się do jedynego / najwartosciowszego klucza bołszowieckiego. Wdowie swej jednak pozostawił miljonowe fundusze ktore niestety miały się zdewaluowac jako niepodzielna masa spadkowa. po jej smierci r. 1917.

Kornel niestey zamknął się w jednej ciasnej specjalnosci , skarbowosci co zahamowało rozwoj jego wszechstronnych talentwo.

Przyswiecała mu obrona Galicji przed wyzyskiem przez skarb austryack

Do dzis dnia przechowały się w British Museum dwie jego prace o katastrze gruntowym.

W międzyczasie majątki Olejowa i Sosnow przeszły po kądzieli do rodzin Wielowieyskich , względnie Suchodolskich. Sosnow powrocił po bezdzietnym wuju Kornelu Suchodolskim do Aleksandra Krzeczunowicz Aleksander Krzęczunowicz / 1863-1922 / kontynuował tradycje swego ojca. Gospodarował , rozbudowywał samorząd dwuch powiatow / rohatynskiego i podhajeckiego / posłował do sejmu. Żonaty był z Felicją Tustanowską / 1871-1942 / Zmarł przedwczesnie zgnębiony niesamowitem stratami wojennemi. Pozostawił 6.158 ha najlepszej ziemi podolskiej pokrytej 600 kl bieżącemi okopow i drutow kolczastych , bez jednego budynku ani ogona inwentarza żywego ze szkodami urzędowo oszacowanemi na 4.500.000 kor złotych.

Dzieło odbudowy przypadło w udziale Kornelowi synowi Aleksandra ur. 1894 dr praw U.J.K. we Lwowie Musiał porzucic usmiechającą się mu karjerę wosjkową / w r. 1820 dowodził pułkiem w r. 1821 został odkomenderowany do Wyż. Szk. Wojennej i wziąsc się do pracy na roli

Po obdzieleniu rodzenstwa ponad legaty pozostawione przez Ojca po parcelacji folwarku i licznych darowiznach między innemi 180 hektarowa osada Krzeczunowicze dla 12 zasłużonych ułanow swego pułku/ nazwa nadana przez osadnikow / Pozostało ponad 2.000 ha ktore wraz z sąsiednim majątkiem Bouszow należącym do siostry szybko zagospodarowywał.. W roku 1924 znikły ostatnie odłogi. Do r. 1939 postawił 130 budynkow , w tym 3 młyny wodno motorowe elektrownię dla miasta Bołszowiec i stylowy dwor Założył 500 ha stawow rybnych o największej w Polsce wydajnosci. Kornel Krzeczunowicz był ostatnim panem na Bołszowcach ożeniony był w r. 1927 z Heleną z hr Lubienieckich . Ma trzech synow Jana / ur 1928 / Aleksandra /1929 Andrzeja / 1930 / Synom przypadnie w udziale kontynuowanie odbudowy po ostatniej i ~~daj Boże~~ zenie daj Boże 3ej wojnie swiatowej

33. OŻENIN Ta dawna siedziba rodziny Bożencow Jełowickich leży na Wołyniu. Dwor zbudowany w koncu XVlll w. przez Stanisława Jełowickiego miecznika wołynskiego na miejscu zburzonego przez rosjan za udział w konfederacji barskiej Sta nisława. Częsc pozostałą , dawną zbrojownię włączono do nowego dworu. Dwor w Ożeninie był po raz pierwszy zrabowany przez bolszewikow w r. 1918 , zawierał on cenne archiwum, k księgozbior, pamiątki rodzinne, zbroje i portrety.
W ciągu ostatnich lat 20 spadkobierca Stefan Jełowicki fil. korporacji Arkonja odbudował zniszczony dwor i zrujnowane gospodarstwo. Nowa fala barbarzyncow zalała kraj . Dwor został obrucony w perzynę. Los ostatnich włascicieli niewiadomy.

34. PORYCK Gniazdo kniaziow Poryckich położone na Wołyniu. W wieku XVl dziedzictwo Zbaraskich pozniej Koniecpolskich. W r. 1648-Zaborowskich wreszcie w r. 1694 przechodzi do rodziny Czackich ktorzy władali Poryckiem aż do ostatniej wojny swiatowej. Tu w r. 1765 urodził się Tadeusz hr Czacki pozniejszy fundator liceum krzemienieckiego i prezes komisji edukacyjnej. W r. 1806 hr T. Czacki zbudował nad jeziorem dwa dwupiętrowe budynki - pałace empirowe. Jeden przeznaczył na zbiory i bibljotekę. Wkrotce po smierci T Czackiego bibljotekę liczącę 15.000 tomow wywieziono do Puław. Ostatnim właścicielem był hr Stanisław Czacki znakomity gospodarz i hodowca. Pałac poryckie zawierał cenne zbiory o wartosci muzealnej, galerję obrazow, archiwum rodzinne kolekcję porcelany. ~~St. hr Czacki ož. z Jadwigą z hr~~
W r. 1918 bolszewicy obrabowali i spalili pałac. Zginęły zbiory , muzea, bibljoteka i archiwum pozostały jeno popioły.
Stanisław hr Czacki ož. z Jadwigą z hr Brod-Platerów

Wróciwszy do Porycka po ukończonej wojnie hr Stanisław Czacki znalazł jeno opalone gołe ściany. Przez ostatnie 20 lat wielkim nakładem pracy postawił na nogi zniszczone gospodarstwo, otoczył opieką spalony pałac, pokrył nowym dachem i przystąpił do remontu. Nowa nawała bolszewicka ponownie rozgromiła Poryck tym razem do szczętu. Dziś sterczą w miejscu dawnej siedziby tego zasłużonego rodu jeno rozwalone okopcone mury i kominy.

35. SMORDWA Rezydencja zasłużonej rodziny hr Ledochowskich położona na Wołyniu. Pałac zbudowany w koncu XVll wieku przez Ledochowskich mianowicie hr Jozefa Ledochowskiego, który własnym kosztem wybudował cerkiew w r 1785 w której znajdują się rodzinne grobowce.
Smordwa posiadała cenne zbiory artystyczne oraz umeblowanie i bogate archiwum. W r. 1917 pałac do tła zrabowany przez bolszewików i spalony . Pozostały jeno ruiny świadczące o przeszłości.

36. ZALESIE Dobra położone w pow. Wilejskim w niedalekiej odległości od Głębokiego należały do hr Janowej z Oskierków Mohlowej. Hr Mohl był kuratorem szkoły rolniczej należącej do Wil. Tow. Rolniczego.
Zalesie zostało dwukrotnie, zrabowane przez bolszewików raz w roku 1917 a następnie zrównane z ziemią w czasie ostatniej inwazji bolszewickiej we Wrześniu roku 1939.

37. TURYCZANY Tę dawne gniazdo rodziny Sierakowskich leży na Wołyniu. Dwór wzniesiony w wieku XVlll zachował wiele pamiątek rodzinnych , obrazów, dokumentow archiwalnych.
O dworze w Turyczanach krążyły legendy o mających się tam ukazywac zjawach i o różnych zjawiskach nadprzyrodzonych. Turyczany w czasie ostatniego najazdu bolszewikow zostały do tła rozgrabione spalone i zrównane z ziemią. Los właścicieli niewiadomy. Ostatnim właścicielem był Tadeusz Krzyżanowski , ktory odziedziczył Turyczany po Matce

38\. MŁYNÓW Niegdyś centrum wołyńskich dobr Chodkiewiczów. Młynów zawierał bezcenne zbiory i bibljotekę oraz archiwa rodzinne . Ostatni właściciel hr Chodkiewicz naprożno starał się przewieźć do Krakowa do muzeum zbiory z Młynowa w roku 1915 niestety z powodu braku wagonów tylko częsc zbiorów ocalała.
W roku 1918 w czasie jarmarku bolszewicy popili się w piwnicach pałacu zrabowali doszczętnie pałac i w okrótny sposób zamordowali Hr Julję z Ledochowskich Chodkiewiczową i córkę hr Zofję Chodkiewiczównę.

39\. d-tto

40\. RÓWNE Do początku XVll w należy do ks Ostrogskich a po ich wygaśnięciu drogą wiana do ks Lubomirskich.
Jerzy ks. Lubomirski zmarły w r. 1727 i syn jego Stanisław posiadał swego czasu największą fortunę w Polsce 31 miast i 738 wsi. W Równem utrzymywałduży dwór i pułki janczarskie. Jerzy Lubomirski kasztelan kijowski mąż Ludwiki z Sosnowskich / ideał Tadeusza Kościuszki / Wnuk [illegible] ks Kazimierz Lubomirski był znanym kompozytorem i autorem piosnki " O gwiazdeczko cos błyszczała " Pałac w Równem był wybudowany w latach 1812-15 przy udziale mistrzów włoskich Villaniego i Carmaroniego oraz polskiego architekty Łukaszewicza Park planował i urządził według wzorów angielskich znany planista angielski Miklery.
Świetność pałacu skończyła się po wojnie 1831 roku . W roku 1836 ks Fryderyk Lubomirski zbudował nowy pałac a stary oddał na szkoły. Rosjanie umieścili tam później urząd powiatowy . Zbiory zawczasu przeniesiono do muzeum Lubomirskich do Przeworska i Lwowa.
W roku 1918 pałac w Równem został rozgrabiony i zniszczony do tła przez bolszewików.

41 WIŚNIOWIEC leży w szerokiej dolinie górnego Horynia w odległości 22 kil. od Krzemieńca . Jest to gniazdo potężnej książęcej rodziny Wiśniowieckich. Po wygaśnięciu tej rodziny Wisniowiec przeszedł na [illegible]wnuczkę ostaniego z rodu Michała Serwacego woj. wil. zm. w r.1744 Katarzynę z Zamoyskich, która wniosła w posagu Mniszchom. W miejscu dawnego zamku zbudował Michał Wiśniowiecki pałac w stylu póżnego baroku Za czasów Mniszchów pałac został rozszerzony i wykończony w r. 1781. Michał Wandalin Mniszech marsz. kor. i jego żona Urszula z Zamoyskich. Do połowy XIX wieku dopóki pałac był w ręku polskim była to iście królewska rezydencja. Przyczynił się do upadku Andrzej Plater który sprzedał rosjanom pałac z zawartością . W czasie pierwszej wojny światowej Wiśniowiec nabył od rosjan hr Grocholski. Niestety w czasie inwazji bolszewickiej pałac był zupełnie obrabowany i zniszczony tak że pozostały tylko nagie mury

42. CHYLIN Dobra położone w pow. Koninskim ziemi Kaliskiej woj poznanskiego własnosc Pułaskich. Piękny dwor przerobiony przez ostatniego własciciela zawierał ładne urządzenie meble i obrazy. Ludwik Pułaski znakomity gospodarz postawił gospodarstwo w Chylinie na wysokim poziomie. Był on prezesem związku ziemian i cieszył się ogolnym szacunkiem jako wyjątkowo prawy i zacny ziemianin. Ożeniony z Janiną z Janta Połczynskich. W czasie ostatniej wojny dwor został ograbiony i zdewastowany przez niemcow a następnie bolszewikow. Rządy komunistyczne polski obecnej upanstwowiły majątek a własciciel wysiedleni.
Ludwik Pułaski zmarł w r. 1953. w kraju

43. CIELESNICA Ta piękna rezydencja i dobra leżą na Podlasiu i należą do rodziny baronow Rozenwerth- Rożyczkow.
Baron Stanisław Rozenwerth był ożeniony z Julja ks Mirskich
Dobra zostały upanstwowione przez rządy komunistyczne w własciciel wysiedleni.
Baron Rozenwerth pozostaweł trzech synow Jerzego Włodzimierza i Henryka. Z nich Włodzimierz ożeniony jest ~~mam~~ z Alesandrą z Pułskich z Chylina corką Ludwikostwa Pułaskich.

44. LUSZYN Dobra położone w wojewodztwie warszawskim pow. sOhaczewskim własnosc Marji z Krzymuskich i Szambelana Stanisława Godlewskich
Oboje zmarli na parę lat przed wybuchem ostatniej wojny. Luszyn przeszdł do spadkobiercow. Szambelan i Senator Stanisław Godlewski , radca Tow. Kred. Ziemsk. należał do starszego pokolenia wybitnych ziemian zajmując szereg ważnych posterunkow społecznych. był on bratem biskupa Godlewskiego profesora Uniw. Jagielonskiego.
Pałac został obrabowany w czasie ostatniej wojny swiatowej a następnie upanstwowiony przez rządy komunistyczne.

45. SIENIEŻYCE. Dobra położone w powiecie Nowogrodzkim, należące do rodziny Balinskich. Ostatnim włascicielem był Jan Balinski Jundziłł ożeniony z Marją z Niezabytowskich corką Karola i Marii z Łęskich. Jan Balinski Jundziłł brał czynny udział w życiu społeczno ziemianskim i ruchu Katolickim. Był on prezesem akcji Katolickiej djecezii Pinskiej, prezesem Macieży szkolnej wojew. Nowogrodzkiego oraz viceprezesem kresowego związku ziemian.
Jesienią 1939 roku hordy bolszewickie znieszczyły te zacne gniazdo ziemianskie.

46. SARNÓW Leży na Podlasiu w odległości 10 kil od Łukowa. Jest to dawna siedziba, należąca w wieku XVll do Gryskich a na początku w. XVlll do Jezierskich. Krzysztof Jezierski miecznik łukowski starosta grojecki, sprzedał Sarnow Michałowi Hieronimowi Krasińskiemu staroście Opinogórskiemu marszałkowi gen. Konfederacji Barskiej ożenionemu z Załuską. W r. 1788 przechodzi do Szlubowskich następnie w r 1803 do Targońskich wreszcie drogą spadku do Buchowieckich, potem Ponikwickich ostatnio Dmochowskich Kazimierz Dmochowski był ostatnim dziedzicem Sarnowa. Majątek upanstwowiono, za czasow obecnych rządow.

47. JAGODNE Dobra położone na Podlasiu o 5 mil od Łukowa, jak wynika z aktow nie były nigdy sprzedane lecz dziedziczone wielokrotnie. W wieku XVll należały do senatorskiej rodziny Paryzów następnie Leśniowolskich. Anna Leśniowolska wniosła Jagodne w posagu Wojciechowi Rostworowskiemu miecznikowi kaliskiemu. Córka Katarzyna poślubia Kazimierza Cieciszewskiego. W wieku XVlll po śmierci Antoniego Cieciszewskiego kasztelana połanieckiego Jagodne przechodzi na Augustyna Szydłowskiego z Grabowa, ktorzy dziedzi czyli z ojca na syna aż do roku 1932. Po śmierci Edwarda Szydłowskiego jedyna córka Zofja zamężna za Zaleskim dziedziczy Jagodne. Jej córka Marja za Wacławem Janaszem
Dom drewniany wybudowany przez kasztelana Połanieckiego zawierał wiele zabytków, cennych dokumentow, mebli i portretów rodzinnych.
Dwór został doszczętnie rozgrabiony przez niemców a ostatnio przez bolszewików. Dobra upaństwowione przez obecne rządy. Los właścicieli niewiadomy.

48. OŁYKA Niegdyś stolica, księstwa udzielnego. Od wieku XVl do ostaniej wojny światowej, siedziba ordynacji ks. Radziwiłłow którzy dziedziczyli Ołykę po Kiszkach. Dobra obejmowały 7 750 kil kw. i miasto Ołykę.
Zamek został założony w r 1554 przez zasłużonego Mikołaja Radziwiłła zwanego czarnym Kanclerza W. Ks. Lit.
Fundatorem ordynacji był ks Albrecht Stan. Radziwiłł / 159 / 1592-1656/ również Kanclerz W.X.L.
Zamek w, stylu renesansowym uległ częstym przebudowaniom przy których stracił dawne cechy stylowe. W XVll wieku posiadał liczną załogę i 200 armat i był wtedy wybitną twierdzą kresową przeciw Turkom, Tatarom i Kozakom.
Dziedziniec rozmiarami przenosi dziedziniec zamku Wawelskiego. Poprzedni ordynat ks Ferdynand Radziwiłł . b. prezes koła polskiego w Berlinie gruntownie odrestaurował zamek. Ta historyczna budową odarta i zrujnowana i pozbawiona wewnętrznego przepychu przez hordy bolszewickie w r. 1918 wreszcie w roku 1939 zniszczona do szczętu świeci pustkami gołych opalonych murow.

49. WYSZKI Dawna rezydencja hr Mohlow położoną na Inflantach Polskich w pobliżu Dyneburga. Pałac wybudowany w końcu wieku XVIII. Rodzina Mohlów mimo swego pochodzenia od rycerzy mieczowych zapisała się pięknie w walkach o niepodległość Polski. Ojciec ostatniego właściciela dziś już nieżyjącego hr Hieronima Mohla był nawet więziony za udział w powstaniu 1863 roku.
Ta piękna rezydencja polska zawierająca wiele cennych dzieł sztuki, obrazów, bibljotekę została zrabowana do tła przez bolszewików w r. 1918 następnie przjęta przez Rząd łotyski na reformę rolną.

50. DROHOBUŻ Zamek leżący na Wołyniu na wysokim brzegu Horynia, stary grod niegdyś stolica jednego z książąt dzielnicowych wołyńskich. Pierwsza wzmianka o Dorohobużu pochodzi z roku, 1085. W wieku XIII Drohobuż był jeszcze stolicą Rurykowiczów Księstwo ktorego był grodem nazywało się Pohoryniem a książęta tutejsi nazywali się kniaziami Drogobuskiemi. W r. 1230 wchodzi Drohobuż w skład księstwa Turskiego a w r. 1371 przechodzi do ks Ostrogskich. Jeszcze w wieku XVI był Drohobuż miastem. Po Ostrogskich przechodzi na ks Zasławskic później Sanguszków z ktorych ks Janusz Sanguszko w r. 1703 oddał ordynację tutejszą bocznej linji.
Po Sanguszkach przechodzi na Koniecpolskich dalej Walewskich Zawiszow, Jodków a wreszcie do rosjan Rakowiczów.

51. BARANÓW W powiecie Tarnobrzeskim w Małopolsce na prawym brzegu Wiły przy małym miasteczku Baranowie które przy końcu pierwszej wojny światowej stało się głównym przyczółkiem mostowym zachował się zabytkowy zamek, prawdziwy klejnot renesansu. Jest to masywna prostokątna budowa z 4 basztami w rogach, piękną stylową attyką, ciosowemi oddrzwiami i wspaniałym arkadowym dziedzińcem przypominającym do złudzenia krużganki wawelskie. Zamek w obecnej swej postaci pochodzi z końca XVI wieku. Został on wystawiony przez Andrzeja Leszczyńskiego przodka Krola Stanisława według planu i pod kierunkiem włoskiego mistrza Santą Gucci. W wiekach XVI - XVII zamek był ośrodkiem dysydentów a z miejscowej drukarni rozchodziły się pisma pełne nauk religijnych. Kolejno zamek przechodził w ręcę ks Lubomirskich, hr Krasickich wreszcie Dolańskich. Przebywał tu jakiś czas biskup warmijski Ignacy Krasicki, pamiątki po nim pokazywano przed pierwszą wojną światową. Jeden z ostatnich właścicieli położył duże zasługi koło konserwacji ograbionego i zniszczonego przez rosjan zabytku. Nakrył budowę trwałym dachem odnowił ozdoby architektoniczne, wybrukował dziedziniec przebudował kaplice według projektu Stryjeńskiego. Po smierci Stan. Dolańskiego Baranów przeszdł na syna jego Romana wreszcie na córkę ostatniego hr Marję Barbarini- Amidei, ktorej corka Nicolette wyszła zamąż za Josse.

52. DOWMONTY Majętek położny na Litwie w okolicy Kiejdan własnosc Minkiewiczow. Majątek ten jest związany z pamięcia Doktora Michała Minkiewicz ożenionego z ze Skorzewskich , wychowanca Uniwersytetu Dorpackiego i filistra Korporacji Polonji Dr Minkiewicz należał do wybitniejszych przedstawicieli dawnego Wilna człowieka o złotym sercu a jednoczesnie znanym ze swego dowcipu. Dr Minkiewicz bywał zwykle autorem repertuarow owego sławnego " Ach'u wilenskiego. Po jego smierci majątek odziedziczył syn jego Jan. Starszy zas syn Antoni był pułkownikiem wojsk polskich

53 CIECHANOW Ruiny zamku wzniesionego przez Książąt Mazowieckich w wieku XIV

54. STRZAŁKI Dobra rodzinne Rudnickiech herbu Lis osiadłych w Małopolsce wschodniej w początkach XVII stulecia a pochodzących z dobr Ostaszkow w dawnej ziemi kaliskiej.

Rudniccy od pokolen siedzieli na roli, marszałkowali, sejmikowali i wojowali zajmując rożne urzędy powiatowe i wojewodzkie. Wspomniec należy Szymona Rudnickiego biskupa warminskiego oraz dwuch znanych Jezuitow z ktorych jeden był pono generałem zakonu.

Protoplastą linji małopolskiej osiadłej w Strzałkach i Ditiatynie w pow. Bobreckim i Brodzkim był Rudnicki ożeniony z serbką Prodanowiczowną. Miał syna Klemensa , syn Klemensa Jozef ożeniony z Okolską oficer Napoleonski . Syn Jozefa Teodor był ożeniony z Mrozowicką o ktorej cząsto wpomina Konnel

Ujejski. Teodor brał udział w powstaniu 1863 a jego małżonka wowczas młoda panienka przechowywała powstancow i niejednego uratowała Była ona poznie j na starosc znana w całej Małopolsce jako " Biała babcia " gdyż założyła pierwsze pismo dla dzieci Teodorstwo runiccy mieli sporo dzieci a więc:1.Marje za Karolem Małachowskim włascicielm deon Palijody pod Odessą i Stryjowki pod Tarnopolem jej to wnoczką jest Mankowska z Winnogory w Wlkp i Mycielska z Wrzesni.2.Klementyna zamężna za ordynate Czarkowskiego Golejewskiego ktorego syn Tadeusz jest ożeniony z Sapieżanką siostrą Eustachego Sapiehy. 3.Stanisław Rudnicki żonaty z Dwernicką wnuczką generała. 4 Zygmunt ożeniony z Marynowską z bar Gostkowskich 5. Kazimierz .6 Zdzisław 7. Helena ostatni troje bezdzietni

Zygmunt Rudnicki miał synow Jana ktory padł na polu chwały w roku 1940 i Klemensa Generała ktory sie odznaczył w pierwszej i drugiej wojnie swiatowej. Kawalera Orderu Virtuti Militari i szeregu zagnanicznych odznaczen miedzy innemi angielskim D.S.O i Irena zakonnicę zakonu swBenedyktyna - siostra Krystyna. Generał Klemens Rudnicki jest ożeniony z Wandą ze Scezighinow. Mają trzycorki Leopoldynę zakonicę zakonu Sw. Franciszka, Krystynę ktora zginęła w obronie Warszawy i Stefanję.
Generał Rudnicki jest autorem pięknej książki na Polskim Szlaku w ktorym skresla swoje przeżycia wojenne, niewoli bolszewickiej i walk pod Arnhejm i we Włoszech.

55 HORODNO Dobra z pałacem zwniesionym przy końcu XVIII przez krola Stanisława Augusta ktory kilkakrtonie w Horodnie przebywał Ostatnio Horodno należało do Ady Generałowej Kondratowiczowej ktora z całym pjetyzmem odrstaurowała i upiększyła tę historyczną pamiątkę. Dwor w Horodnie umeblowany stylowow zawierał wiele cennych dzieł sztuki obrazow mebli, bronzow i porcelany. oraz obfity księgo-zbior. Bandy bolszweickie obrabowały do tła i spaliły do fundamentow stary dwor.

Włascicielka znajduje się na emigracji w Anglji.

27.

56. MIROWSZCZYZNA Dobra położone w ziemi Nowogródzkiej dawniej w pow. Słonimskim. należące od wieków do rodziny Strawinskich. Dwór wzniesiony w koncu XVlll wieku otoczony parkiem i olbrzymim sadem owocowym pełen był pamiątek rodzinnych zebranych przez ubiegłe pokolenia Ostatni dziedzic na Mirowszczyznie Jan Strawinski ożeniony z Aliną z Montwiłłow był nietylko wybitnym rolnikiem ale człowiekiem o wielkich walorach społecznych i cieszący się powszechnym szacunkiem. We Wrześniu 1939 roku banda bolszewicka napadła na dwór i ograbiła do tła obracając wrzystko w perzynę. Właściciele zostali wywiezieni do syberyjskich łagrów sowieckich. Chociaż udało się im wydostać z Sowieckiego raju ale długie przebywanie w łagrach mmm o głodzie i chłodzie i ciężkiej niewolniczej pracy nadwerężyły zdrowie. Jan Strawinski zmarł w Damaszku w r. 1945. Wdowa z synem przebywa na emigracji

57. BRZEŻANY Zamek ten położony w Małopolsce wystawił w r. 1554 Wojewoda Mikołaj Sieniawski. Zamek Brzeżański w następnych pokoleniach przechodzi okres świetnosci. Upadek z zaczyna się pod koniec XVlll wieku. W XlX wieku rząd austryjacki zabiera budowlę na magazyny wojskowe. W czasie pierwszej wojny światowej wojska rosyjskie zniszczyły budynek ostrzeliwaniem. Klucz brzeżanski należał do masy spadkowej hr Jakoba Potockiego ktory ustanawia tu fundację.

58. ŻÓŁKIEW Zamek założony w pierwszych latach XVll wieku przez hetmana Stanisława Żołkiewskiego leży w Małopolsce wschodniej. Przez Daniłowiczów przechodzi w dom Sobieskich mm i staje się ulubioną rezydencją Krola JanaIII, który rozszerzył i przyozdobił budowę. Do 1773 roku Żółkiew była własnością synów królewskich potem zaniedbany i opuszczony przechodzi na początku XIX wieku do rąk Ks Radziwiłłów. Ci odnowili i upiększyli zamek. W sali audjencyjnej zachowały się do ostatnich czasów dekoracje ścienne przedstawiające zwycięstwa Napoleona pod Marengo, Arcole etc.
W koncu XIX wieku rząd austryjacki obejmuje zamek i przeznacza na pomieszczenie dla miejscowych urzędów W czasie pierwszej wojny światowej rosjanie przy odwrocie podpalili zamek a oddział kozaków przeszkodził akcji ratunkowej, którą chciała miejscowa straż ogniowa podjąć.
Rząd Rzeczypospolitej odnowił zamek i umieścił tam urzędy. W czasie ostatniego najścia bolszewików zamek został zniszczony ponownie.

59 SWIRZ Obronny zamek przekształcony na pałac położony w pow. Przemyslanskim wojew. taronopolskiego. Sposobem całego swego założenia przedstawia ciekawy typ obronnego pałacu pełnego prostoty i niezwykłego uroku.

O zamku w Swirzu wspominają [illegible] zrodła już w w XV jako o gniezdzie rodowym Swirskich herbu Szaława . Obecny pochochodzi z powłowy XVll w. gdy Swirz przeszedł w posiadanie Centerow herbu Przerwa . Przebudował go Aleksander Cetner kasztelan halicki i chorąży podolski/ z m 1667 / ożeniony a Anną Zamoyską herbu Jelita. Ich to herby zachowały się nad bramą zamkową.

Dzieje zamku mało są znane Wiadomo że w wojnach kozackich w r 1648 wytrzymał oblężenie watah kozackich , następnie jednak w r. 1672 poddał się armji tureckiej idącej na Lwow a w r. 1675 oparł się walecznie a nawet przyjął w swe mury ludnosc i załogę uchodzące z pomorzanskiego zamku. Służąc zawsze za mieszkanie swym dziedzicom do początku XlX w po zostawał we władaniu Cetnerow

Wyszedłszy z ich rąk kilkakrotnie zmieniał własciciieli lecz szczęsliwie utrzymał się w całosci. W r. 1907 nabył Swirz hr Robert Lamezan de Salis ktory nie szczędząc kosztow odrestaurował zamek umiejętnie,ozdobił dziełami sztuki i pamiątek rodzinnych. Wojna nie oszczędziła tego cennego zabytku Dna 2 Wrzesnia 1814 roku splądrowany [illegible] i ograbiony wreszcie podpalony przez wojska moskiewskie

Hr Robert de Lamezan oż z Ireną z hr Wolańskich

spłonął z całym urządzeniem i bogatą bibljoteką . Z pięknej siedziby pozostały tylko okopcone mury i rumowiska..

Po ukonczonej wojnie hr Lamezan powtornie odrestaurował zamek i urządził go pięknie oraz zapełnił dziełami sztuki. Po jego smierci Swirz przeszedł majam na jego corkę zamężną za hr Tadeuszem Komorowskim / Generał Bor Komorowski / Niestety wypadki 1939 roku powtornie zniszczyły zamek swirski. Hordy bolszewickie splondrowały zamek grabiąc i niszcząc wrzystko co było pod ręką.

60. SOSNOWICA Leży na pograniczu Podlasia i Polesia Ongis własnosc Sosnowskich W połowie w. XVlll Jan Sosnowski wsrod zawieruchy wojennej panującej wowczas w kraju dorobił się kasztelanji Połockiej. Syn jego Jozef przy pomocy ambasadorow carowej Katarzyny dochrapał się buławy polnej litewskiej oraz tytułu wojewody Połockiego. Miał miał dwie corki Ludwikę i Katarzynę. Ludwika była najgorętszą miłoscią Tadeusza Kosciuszki lecz ojciec w brutalny sposob dał Kosciuszce rekuzę. Pozostawiło to cien na całym dalszym życiu Kosciuszki. Dwor w Sosnowicy wzniesiony w koncu XVlll w. przez wojewodę Jozefa Sosnowskiego. Dwor spalony przez moskali w czasie ich odwortu w r. 1916. Ostatni własciciele om Libiszowscy odbudowali siedzibę. Ostatnim dziedzicem na Sosnowicy był Teodor Libiszowski ożeniony z Pelagją z Iżyckich.

W czasie istatniej inwazji wojsk bolszewickich dwor w Sosnowicy został ponownie ograbiony i spalony. Rządy reżymowe upanstwowili Sosnowicę w własciciele ulegli przymusowemu wysiedleniu.

61 KRASNOBROD Dobra te leżą w Lubelszczyznie w okolicy Zamoscia Należału do Kicinskich. Marja corka generała Kicinskiego poslubiła Kazimierza Fudakowskiego prezesa Centralnego Tow. Rolniczego wybitnego działacza na polu rolnictwa, Delegata do Międzynarodowej Rady Rolniczej. Dwor a Krasnobrodzie zadziwiał swoją oryginalnoscią i był zbudowany w pierwszej połowie XVlll wieku. Zawierał znaczne zbiory i cenne pamiątki rodzinne Przy odwrocie wojsk moskiewskich w r. 1916 został rozgrabiony i spalony do tła. Po ukonczeniu wojny Prezesostwo Fudakowscy zamieszkali w oficynie. Rządy reżymowe w Polsce upanstwowiły t piękną siedzibę i wzorowe gospodarstwo wysiedlając właścicieli

62. ROGÓW Dobra położone na pograniczu Małopolski i Królestwa przy ujsciu Dunajca do Wisły pod Opatowcem. Dwor modrzewiowy wybudowany w roku 1685 był jednym z cennych a rzadkich zabytkow dawnego budownictwa.
Sien wejsciowa i sala stołowa ozdobiona była piękną boazerją. W sieni nad drzwiami wejściowemi wmurowana tablica z nadpisem,

Jeslis strudzony zniż się w te progi i spoczynek cię czeka.
Jeślis znękany , rozszerzą się ściany i spokój tu znajdziesz.

Były tam drogocenne sprzęty i meble, portrety rodzinne, makaty, bron świeczniki, lichtarze, rzadkie gobeliny i wartościowa bibljoteka.
Przy odwrocie zbolszewizowane żołdactwo rosyjskie obrabowali dwor, złupili cenne pamiątki o wartości muzealnej spalili bibljotekę i o mało nie wysadzili dworu w powietrze zostawiwszy rozmyślnie w piecu ładunek dynamitu.
Ostatnio Rogów był własnością hr ~~Stadnickich~~. Karola Ogińskiego-Skórzewskiego o.ż. z Jadwigą z ks Druckich Lubeckich

63. GRODOWICE [illegible] Piękna rezydencja i dobra w Małopolsce w pobliżu Felsztyna
Dwor z połowy XVIII wieku pełen pamiątek, portretów rodzinnych bogata bibljoteka, sprzęty i meble stylowe. Spłonął z całą zawartością od ostrzeliwania w czasie cofania się wojsk rosyjskich.
Konarska hr Marja z ks Sułkowskich p Felsztyn

64. STARE SIOŁO Bardzo okazały obszerny rozmiarami zamek obronny z połowy XVII stulecia. Popadł częściowo w ruinę. Mury zamkowe bardzo ucierpiały przy odwrocie wojsk rosyjskich w r . 1916
Własnośc hr Alfreda Potockiego

65. ZAWAŁÓW. Zamek ten położony w Małopolsce nad Złotą Lipą był zamieszkały i odnowiony starannie Posiadał wspaniałą bibljotekę bogate zbiory, galerję obrazów, portretow rodzinnych dawne zbroje. Zbolszewizowane wojska rosyjskie przy odwrocie zrabowali całkowicie zamek, zbiory spalili lub rozwłoczyły po okopach wreszcie dnia 23 Lipca 1917 spaliły zamek obracając w perzynę. Zawałów był własnoscią hr Raczyńskich,
Zawałow należał ongis do Ossolinskich. Następnie przechodził rożne koleje. W koncu XIX w nabył Zawałow Raczynski adwokat ze Lwowa ktorego syn Aleksander ożeniony z Walewską z Nosowa był za czasow odrodzonej Polski przez pewien okres Ministrem Rolnictwa.

66. NIEBOROW Dobra położone w ziemi Łowickiej należące do ks. Radziwiłłow. Pałac w Nieborowie wzniesiony w koncu XVll w. W XV wieku Nieborow należał do Niemirow , ktorzy pisali się na Nieborowie. W koncu XVl wieku własciclelem był Jan Tarnowski herbu Rolicz podkomorzy sohaczewski a potem jego synowie. Od nich odkupił Nieborow prymas Michał Radziejowski i wymurował tu pałac, lecz w r. 1692 sprzedał Jerzemu Towianskiemu kasztelanowi łęczyckiemu a syn jego Krzysztof podczaszy koronny sprzedał w r. 1723 szwagrowi swemu Jakubowi Aleksandrowi Lubomierskiemu, kuchmistrzowi koronnemu, ten zas w r. 1736 Stanisławowi Łochockiemu kasztelanowi dobrzynskiemu. Od syna [illegible] Jozefa starosty osieckiego nabywa w r. 1766 Michał Kazimierz Oginski wojewoda wil[illegible]ski ktory w r. 1774 odprzedał Nieborow ks Michałowi Radziwiłłowi. Odtąd Nieborow aż do estatnich lat należy do Radziwiłłow. Ostatnim panem na Nieborowie był ks Janusz Radziwiłł , poseł na sejm i polityk, ożeniony z Anną z ks Lubomirskich

67. POSADOWO Dobra położone w Wielkopolsce własnosc hr Korzbok-Łąckich. Pałac wzniesiony w r. 1850 położony w pięknym parku. W pałacu zbrojownia, pomnik Łąckiego uczęstnika wyprawy wiedenskiej, pamiątki rodzinne i narodowe. Znaczna bibljoteka i bogate archiwum rodzinne w 21 działach w tym przywileje i listy krolewskie , uniwersały marszałkowskie konfederacji barskiej, geneaologje wielu rodzin polskich. Sławną była stadnina posadowska
Ostatnim panem na Posadowie był hr Janusz Tyszkiewicz Łącki ożen. z Elżbietą z hr Zamoyskich

68 GOŁUCHOW. W XlV w. był Gołuchow w posiadaniu Toporczykow w nich imię Gołuch zapisane. W XVl w. własnosc Leszczynskich. Zamek gołuchowski budował Rafał Leszczynski wojewoda brzesko kujawski. Wacław Leszczynski rozszerzył go / z tego czasu kominki z herbam wieniawa i Rozdrażewskich/. W pierwszej połowie XlX w. zamek w ruinie. W r. 1854 Gołuchow nabył Jan hr Działynski zamek przebudowała Izabela z ks Czartoryskic hr Działynska / 1875-82 / według planow architekta Zygmunta Gorgolewskiego w stylu rensansu francuskiego. W dziedzincu każdy szczegoł jest dziełem sztuki lub doskonałą kopją fragmentu jakiejs znakomitej architektury. We wnętrzu miesci się muzeum , jedno z najbogatszych w Polsce. Jest ono dziełem Izabeli Działynskiej.

Sala Polska : pasy dywany i gobeliny polskie, srebra rodzinne Czartoreyskich, rzędy ze stajen Stanisława Augusta, buzdygany ryngrafy , laski marszałkowskie. Portrety krolow i dygnitarzy polskich

Sala Muzealna: ceramika, włoska, francuska i hiszpanska / XV i XVlllw. niemieckie włoskie, francuskie , rosyjskie hiszpanskie; mozaiki medaljony z marmuru, szkła perskie weneckie , niemieckie, srebra, portret założycielki muzeum pędzla Dubuffe'a z r. 1852.

Sala waz greckich jeden z najcenniejszych zbiorow na swiecie

Sala druga starożytnosci swiata klasycznego brązy etruskie, fenickie, flakony do balsamu etc etc.. Obrazy Norblina Grottgera.

Pokoj księżny Małgorzaty porterty Czartoryskich, Leszczynskich

Drugi pokoik przechodportrety Stanisława Leszczynskiego

1 Piętro bibljoteka dzieł ilustrowanych

Pasaż. Obrazy hiszpanskie i włoskie

Baszta narożna : Rafaela kazanie na gorze, Jana Bruegla Maria Magdalena

SypialniaObrazy i portrety szkoły włoskiej , niemieckiej holenderskiej.

Salon obrazy szkoł włoskich i holenderskich

Sala jadalna. boazerje , gobeliny porterty Stanisława Augusta / Bacciareli / i Augusta lll / Carriere Rosalba / Infantki austryjackiej Anny / Velasquez/

Przedpokoj. Ecce Homo , Mater Dolorosa

Park Gołuchowski posiada wysoką wartosc dendrologiczną. jest pięknie założony w dolinie Trzemszy.

Ostatnim panem na Gołuchowie był ks Adam Czartoryski ożeniony Ludwiką z hr Krasinskich, mąż swiatły, swietny administrator Magnat ktory się Polsce dobrze zasłużył.

Gołuchow został upanstwowiony przez komunistow.

KORNIK. W Xlll w dziedzictwo Łodziow.

69 Zamek kornicki powstał na przesmyku między jeziorem a mokradłami jako zamczysko obronne już w wieku XV. Do swietnosci doszedł zamek w wieku XVl kiedy należał do możnego rodu Gorkow.
Łukasz Gorka przyjmował tu Walezego gdy jechał z Francji
Z początkiem XlX Tytus Działynski zamek przebudowuje nadając mu postac opartą na motywach angielskiego gotyku, z przymieszką maurytanizmu. On też założył park kornicki
W parku jest ponad 5000 gatunkow drzew i krzewow.
Przyziemie zamku zajmują komnaty mieszkalne tak urządzone
jak je zostawili Zamoyscy . Gabinet generałowej Zamoyskiej matki Władysława, na stole prace pedagogiczne gen Zamoyskiej.
Mały pokoik gdzie wielkiego życia dokonał Władysław Zamoyski , biurko ktore przez wiele lat było mu twardym łożem i księga ktora mu służyła za wezgłowie Zawsze dla siebie twardy i skąpy, mięki był był dla biedoty i hojny dla spraw narodu.
W sali jadalnej na suficie herby 71 najstarszych rodow polskich
Muzeum na pierwszym piętrze : zbroje wszelakie od miecza
z w Xll po formy w XVlll są w tym pamiątkowe szable Batorego i Sobieskiego, kosciuszkowska szabla i szpada Niemcewicza, bezcenne pasy słuckie i krakowskie złocisty rząd Władysława lV , krzyżyk Klaudyny Potockiej i jej klawikord na ktorym grywał Szopen. ołtarzyk polowy Sobieskiego, berło Leszczynskiego
Bibljoteka / ok 40.000 tomow, 200 inkunabułow, i ok 1000 rękopisow / wsrod nich Mickiewicza, Słowackiego Kosciuszki /
Tomiciana / 17 tomow/, Psałterz puławski, Kazania Gnieznienskie, Ortyle magdeburskie . Odpis z XV/XVl w. 13 ksiąg kroniki Długoszowej i rękopis kroniki Kadłubka/ w w XlV/ rękopisy tuczące Zborowskich , listy Napoleona 1 i jego utwor literacki pisany na wyspie Sw. Heleny. Z unikatow jest tu Epithalamium Jana Kochanowskiego, M.Reja " Żywot Josepha ". Duży zbior drukow reformackich. Sę tu wrzystkie wydania bibljiv
Kornik stworzyli Tytus Działynski / 1797-1861/ syn Ksawerege wojewody, Żołnierz powstania Listopadowego w procesie odzyskuje majątek skonfiskowany przez rząd Pruski. Kornicki zamek z gruzow podnosi.
Jan Działynski / 1829-18803 ostatni z rodu Reprezentant Wlkp w Rządzie Narodowym 1863.
Władysław Zamoyski /1853-1924/ przez prusakow wygna z Wlkp zakupuje olbrzymie dobra / lasy/ podtatrzanskie Ratuje w procesie z rządem węgierskim Morskie Oko, Tworzy fundację " Zakłady Kornickie "

70. LUBOSTRON / Dawniej Pilatowo / Własnosc hr Skorzewskich
W pałacu : w hallu popiersia zasłużonych polakow. W sali okrągłej mozajkowej w czterech pałskorzezbach opowiedzian najważniejsze wydarzenia z dziejow Polski za jej zachodnim brzegu. Ponadto znajdują się w pałacu liczne portrety krolow i znamienitych hetmanow Polski. Bogate zbiory sztuki cenna bibljoteka i archiwum rodzinne. Zbior rycin monet i medali Polskich. Lubostron leży w pow. Szubinskim wojewodztwa Poznanskiego
Skórzewska hr Marja z ks Radziwiłłów

71. ROGALIN Dobra położone w Wielkopolsce w pow Sremskim własnosc rodziny hr Raczynskich.
Kazimierz Raczynski generał ziem Wielkopolskich miał syna ożenionego z oboje wczesnie odumarli pozostawiając dwuch synow Atanazego i Edwarda ktorych wychowaniem zajął się dziad generał Kazimierz Raczynski Atanazy pozostał starym kawalerem . Był on ordynatem na Obrycku. Z powodu nieporozumienia z bratem Zygmuntem na tle jego ożenku wyszukał jakiegos Raczynskiego niemca z Rygi ktoremu zapisał cały swoj majątek. Ta linja Raczynskich niewiadomego pochodzenia całkowicie zniemczała. Ow usynowiony niemiec ryski miał na imię Zygmunt.
Młodszy brat Atanazego Edward poswięcił lawią częsc swoj miljonowej fortuny na cele narodowe i społeczne. Jest on fundatorem bibljoteki Raczynskich w Poznaniuw 1822 roku. Miał on syna Rogera ktory miał syna Edwarda ożenionego z Rożą z ks Sapiehow. Edwradostwo hr Raczynscy mieli dwuch synow Rogera b. Wojewody Poznanskiego , następnie ambasadora w Bukaresccie i Edwarda ożenionego z Jaroszynskich z Ukrainy.
Pałac w Rogalinie zbudowany w koncu XVIII wieku w stylu klasysytycznym zawierał bezcenne dzieła sztuki i najbogatszą prywatną galerję mistrzow polskich ktorych perłą był obraz Jana Matejki " Dziewica Orleanska. Były tam dzieła Gierymskich Kossakow, Fałata etc razem kilkaset płocien W pałacu w klatce schodowej porterty rodzinne i tablica ku czci Krzysztofa Arciszewskiego ktory się w Rogalinie urodził a zasłynął jako dzielny admirał i jako obronca Lwowa przeciw nawale kozackiej w r. 1648.
W archiwum najcenniejsze są akta Tomiciana . 17 foljałow kodeksu sapieżynskiego. Zbrojownia niegdys zasobna znacznie uszczuplona przez Prusakow w r. 1848. Wiele cennych obrazow

a wsrod nich " Chrystus z laską pielgrzyma " Rembrandta. Sławna galetja obrazow miesci po nad 400 dzieł mistrzow. Sę tu dzieła Jacka Malczewskiego ∅ 34 / Jana Matejki, kilkanascie prac Wyspiańskiego, kilka Wyczołkowskiego, są reprezentowani Mehofer Sichulski, Gierymski, Fałat , Witkiewicz, Tetmajer . W Kossak Podkowinski, Stan. Chełmonski, Axentowicz Żmurko, Pruszkowski i wielu z obcych malarzy.
Za pałacem park w swej pierwszej części francuski, strzyżone aleje grabowe dalej park angielski zawierającym unikaty dębow z ktorych niektore liczone są na 1000 lat o obwodzie 10 metrow. Na skarju pałacowego obszaru mauzoleum kaplica . Jeden z grobowcow Raczynskich jest dłuta Thorwaldsena.
Ostatnim własciciielem był hr Roger Raczynski.
W pałacu rogalinskim w roku 1806 była podpisana umowa pomiędzy Cesarzem Napoleonem a Krolem Saskim

72- 73 KRASICZYN Zamek położony pod Przemyslem własnosc ks Sapiehow.
Zamek fundowany przez Stanisława Krasinskiego , kasztelana przemyskiego i syna jego Michała. Budowa trwała lat 16 od r. 1598 począwszy. Zamek przedstawia ciekawe połączenie architektury włoskiej z pierwiastkami o wyraznie miejscowym charakterze. Widac architekt włoski długo w Polsce przebywał. Uderza tu przepych jak w zewnętrznej architekturze tak i wewnętrznej dekoracji. Epitafium na Krasiczynie " Mundo admiratorum sam głosi że był zbudowany ku podziwie wspołczesnych i był niejednokrotnie przez krolow odwiedzany Zamek złupiony był i niszczony kilkakrotnie za za dawnych czasow czego jednak długie lata dawnych walk nie mogły dokonac tego dokonały celujące w zniszczeniu wojska moskiewskie odchodzące od Przemysla. Ostatni własciciele odbudowali zamek ze szkod wojennych i strat poczynionych przez wojnę. Niestety cenne zabytki , abrazy, archiwa , zbroje , portrety i bibljoteka zostały spalone lub zniszczone.
Ostatnim panem na Krasiczynie był ks Lew Sapieha.

74. WINNOGORA Dobra nadane przez Napoleona I generałowi Janowi Henrykowi Dąbrowskiemu w r. 1808.
Jan Henryk Dąbrowski urodził się w 1755 w Pierzchowie wojew. Krakowskiego z ojca kapitana armji saskiej i matki v. Lettow z domu miał ochmistrza niemca ożenił się z niemką. W Saksonji dosłużył się porucznika gwardji. Sztuki wojkowej uczył się u sławnego generała Bellgarde. On to z Jozefem Wybickim zjawiwszy się w Poznaniu dnia 6 Listopada 1806 roku dał hasło do powstania.
Tworca legjonow zmarł w Winnogorze w r. 1818, kazał się pochowac w mundurze lejonowym a do trumny włożyc trzy kule ktore ugodziły g go w bitwach pod Nori, Tczewem i Berezyną. Sarkofag generała znajduje się w kaplicy koscielnej w Winnogorze.
W wieku XIX pod koniec Winnogora przechodzi do rąk rodziny Mankowskich. Ostatnim dziedzicem był Mańkowski Stanisław ożeniony z Natalią Zyberg-Plater

75. SAPOCHOW Dobra położone w owj. Tarnopolskim należące do hr Koziebrodzkich. Pałac zawierał wiele cennych pamiątek rodzinnych , galerję obrazow i księgozbior. Hordy bolszewickie obrociły tą piękną siedzibę w perzynę. Ostatnim właścicielem był Władysław hr Koziebrodzki

76 LESKO Dobra te leżą w Małopolsce. W r. 1550 Piotr Kmita wybudował na wzgorzu nad rzeką zamek. Budowa ta przerobiona ~~nad~~ na dwor według planow poety Wincentego Pola Lisko należało do hr Tarnowskich . Pałac miescił szereg starych mebli , galerję obrazow dawnych mistrzow, zbior polskich monet i medali. Bogata bibljoteka i cenne archiwa,staropolski rząd na konie , karabele etc. Wojska moskiewskie w czasie odwrotu obrabowały do cna dwor spaliły bibljotekę wreszcie spaliły i zrownały z ziemią pałac.

77. Krasicki hr August ož. z Izabellą z hr Wodzińskich

77. SIELEC Dobra położone w woj Poznanskim należące do starej wielkopolskiej rodziny Unrugow. Ostatnim właścicielem był Jozef Unrug ożeniony
brat admirała Unruga

78. PIEKARY Majątek położony pod Krakowem należący do Miljewskich Ostatni z Milgewskich ożeniony z z Sieheniow zmuszony był do sprzedania Piekar nadlesniczemu Millerowi.

79. WIELGOLAS Dobra położone w pow. Minsk Mazowiecki własnosc rodziny Wyleżynskich Dwor wystawiony w początkach XlX w Ostatnim właścicielem przed zagrabieniem majątku przez rząd reżymowy był Bogdan wyleżynski ożeniony z Celiną z Lesznowskich wybitny rolnik i hodowca.

80 BROSZKOW Dobra położone w wojewodztwie Kieleckim własnosc rodziny Buynow. Dwor obrabowany i spalony przez moskali w czasi pierwszej wojny swiatowej był odbudowany przez właściciela Ostanim z dziedzicow był

81 CHYBY Majątek położony w Wielkopolsce w okolicy Poznania
Właściciel Prof Bernard Massey Un. Pozn. ożen. z N z Bittnerów

82. SIENIAWA Majątek położony w pow Nowotarskim woj. Krakowskiego Dwor zbudowany w rku 1846. Ostatnio własnosc Roży Zduniowej.

83. RABA WYŻNA Majątekpow. Nowy Targ Własnosc Głowinskich. znany z wzorowego gospodarstwa.

84. JABŁONNA Położona w odległosci 28 kil. od Warszawy była własno- hr Potockich. Pałac w Jabłonnie zbudowany w końcu XVIII wieku według planów architekta włoskiego Merlini. Jabłonna do ostatnich czasów zachowała swietność urządzenia dawnych lat. Jabłonna związana jest wspomnieniami z księciem Jozefem Poniatowskim który tam zamieszkiwał wczasie pobytu w Warszawie. W pałacu było wiele pamiątek po ks, Józefie. Jabłonna została ograbiona przez niemców a następnie przez bolszewików . Obecnie została zabrana przez rzędy komunistycz ne. Ostatnim właścicielem był hr Maurycy Potocki znany w świe cie łowieckim, który zmarł na emigracji w roku 1949. Niegdys Jabłonna była własnoscią Biskupow Płockich i została nabyta przez Michała Poniatowskiego brata Krola Stanisława pozniejszego Prymasa. Po smierci ks. Jozefa Jabłonna należała do jego Siostry hr Anny Wąsowiczowej a pozniej do jej syna z 1-go małżenstwa hr Maurycego Potockiego. ostatnio do praprawnuka

85. PSZCZYNA Dobra i rezydencja. Sląsk . Niegdys własnosc książąt Sląskich z rodu Piasta. W r. 1765 księstwo pszczynskie przeszło darowizną od hr Promnitz do domu książęcego Anhalt -Kothen, ktore zostało secundogeniturą zas w r. 1846 sprzedane zostało przez ks Henryka hr Henrykowi Hochberg za rentę 3o.000 talarow rocznie. Hrabiowie Hochberg uzyskali tytuł ks. na Pszczynie / Fuerst zu Pless / i wywodzili się od sląskich piastow. Pałac wzniesiony w 17 wieku. Olbrzymie te dobra zajmują prawie cały powiat . Wspaniałe są lasy pszczynskie gdzie przed wojną przechowywały się żubry. Ostatnim księciem na Przczynie był ks Bolko, ktorego syn był już oficerem wojsk polskich i brał udział w wojnie. Nie od rzeczy będzie zaznaczyc że ostatni z wojewodow sląskich dr Grażynski specjalnie celował w robieniu szykan i niesprawiedliwego ustosunkowania się względem ks Pszczynskich i tem zniechęcił starego księcia do Polski. Była to par exellence polityka demagoga i chama ktory się dorwał do władzy.

86. GORKI WIELKIE Domena panstwowa położona na Sląsku cieszynskim. Dwor pochodzi z połowy 18 wieku, Po pierwszej wojnie swiatowej nabył Gorki i tam osiadł major kawalerji wojsk Polskich Tadeusz Kossak syn Juljusza i brat Wojciecha a ojciec utalentowanej autorki Zofji Kossak-Szczuckiej. *Tadeusz Kossak był ożeniony z Kisielnicką*

87. GRODZIEC Jeden z najstarszych zamkow sląskich zbudowanych jeszcze za czasow Piastow Sląskich ~~własnm~~ ~~Własnosc hr. Thun -Hohenstei~~n Habicht Ernest hr jur oż z Amelją z Niemorewskich

88. SZYCHOWCE Dobra położone w ziemi Lubelskiej należące do rodziny Rulikowskich. Stary dwor zawierający wiele cennyc pamiątek rodzinnych został doszczętnie rozgrabiony przez bolszewikow w czasie ich dwukrotnego najazdu na Polskę. Ostatnim właścicielm był Kazimierz Rulikowski wybitny rolnik , radca Tow. Kred Ziemsk. ożeniony z Jadwigą z Łączynskich

89. PORCHOWA Dobra położone w Małopolsce wschodniej w pow. Stanisławowskim własnosc hr Baworowskich. Dwor doszczętnie rozgrabiony i odarty ze wrzystkiego swieci pustką popalonych scian. Baworowski hr Jerzy oż z Katarzyną z hr Zamoyskich

90. BURSZTYN Dobra położone w Małopolsce wschodniej własnosc ks Jabłonowskich . Pałac został doszczętnie zrabowany ~~pn~~ przez hordy bolszewickie w r. 1941 .
Ostatnią panią na Bursztynie była Karolina z ks Jabłononowskich baronowa Adamowa Hejdel

91. ZUŁOW Dobra położone w pow. Swięcianskim ziemi Wilenskiej własnosc dziedziczna rodziny Piłsudskich. Miejsce urodzenia Marszałka Jozefa Piłsudskiego.
Rod piłsudskich wyprowadza się od Ginetow kniaziow litewskich Bartłomiej Piłsudski używający przydomku Rymsza był starostą upickim. Sredni syn jego Melchjor żonaty z Heleną Sławoczynską zostawił trzech synow z ktorych najstarszy Jan Kazimierz ur. w r. 1614 chorąży parnawski i podczaszy grodzienski ożenionyz Prejkintowną zostawił 5 synow,z ktorych ~~najstarszy Jan Kazimierz~~ trzeci z kolei Roch Mikołaj stolnik żmudzki z żoną Pancerzynską siostrą biskupa Wilenskiego miał jednego syna Kazimierza Ludwika. Syn tego ostatniego z drugiej żony Puzynianki, Kazimierz , rotmistrz ks Żmudzkiego , sędzia ziemski rosienski a od r. 1767 prezydent tego sądu z małżonką Billewiczowną miał trzech synow z ktorych najstarszy Piotr Kazimierz Ignacy ur. w 1795 sędzia graniczny rosienski dziedzic wsi Poszuszwie w pow. Kowienskim jest Ojcem Jozefa Wincentego Piotra ur. w r. 1833 z matki Teodory Butlerowny Jozef Piłsudski ożeniony z Marją z Billewiczow odziedziczył po rodzicach Poszuszwie, po żonie zas Billewiczownie wziął Suginty w pow. Wiłkomierskim, dobra Tonesko Adamowskie w pow, Taurogskim i olbrzymie dobra Zułow w Pow Swięcianskim w spadku po Janie Michałowskim.
Jozef Klemens Piłsudski urodził się w dniu 5 Grudnia 1867 roku jako czwarte z kolei dziecko tego małżenstwa i drugi syn. Marszałek Jozef Klemens Piłsudski miał starszego brata Jana adwokata w Wilnie pozniejszego Ministra Skarbu.
Ojciec Marszłka z powodu nieszczęsliwego zbiegu okolicznosci stracił swoją olbrzymią fortunę i zmuszony był sprzedac Zułow w ręce moskiewskie. Dopiero po odrodzeniu Polski te pamiątkowe dobra zostały odkupione przez Rząd Rzeczypospolit jako pamiątka narodowa.
Dawny dwor w zułowie zgorzał jakos w latach osiemdziesiątych zeszłego stulecia i rodzice ~~marszałka~~ Marszałka zmuszeni byli do zamieszkania w Wilnie gdzie Marszałek razem z bratem Janem ukonczyli gimnazjum rządowe. Marszałek Jozef Piłsudski ożeniony był z Aleksandra ze Szczerbinskich corką zesłanca po powstaniu 1863 roku.
W Zułowie pozostałe z dawnego dworu ponoc fundamenta i dawna wędlarnia oraz spichrz.

92 PIKIELISZKI Majątek położony w okolicach podwilenskich w malowniczej okolicy w pobliżu Zielonych Jezior. Majątek ten był ofiarowany w darze od Narodu Polskiego Marszłakowi, ktory tam chętnie spędzał wakacje.

Zofja Bohdanowiczowa

P I K I E L I S Z K I

Drzewa prastare i gęste, niemal zrosnięte pni korą
Prożno chcą mrokiem ugasic swietliste szumne jezioro:
Woda cien łamie u brzegow , w srebrne go strugi rozrywa
I wierna serdeczna fala do samych stop przypływa

Ławka tam stoi domowa z siwego szorstkiego drzewa,
I słonce i wiatr jeziorny smugą się po niej przelewa
I samosiejna , szeroko rozkołysana olszyna
Ponad sękatą deską zielone liscie rozpina

O falo, jak się użalisz, jakim lamentem i komu?
O ziemio jak pojąc zdołasz ciemna łagodna , pokorna
Że " mogąc wybrac" - wybrał zamiast domu
Gniazdo na skałach orle.......

A dom się dachem przygarbił, ganek jak serce otworzył
Patrzy na drogę oczami rozpłonionemi od zorzy
Dzien się pochylił nisko, scieżki okryła mgły chusta
I pusta ławka nad brzegiem . I droga do Wilna pusta

Gasnie co wieczor we złocie, spokojna wiejska pogoda,
Nikt się jej ciszą nie poi, nie wraca do domu gospodarz :
W lot się zapuscił wysoki , wplątał się w ognie błyskawic
Kręgi na Polską zatacza - samotny żuraw-latawiec.
a
Zwroccie, skrzydła mocarne ! Nie leccie z wichrem w zawody!
Ach może to już ostatnia domu zacisznosc i słodycz...
Może ten lisc olszyny , co czoło znużone musnie
To już ostatnia pieszczota , ostatni przed burzą usmiech...

Jeszcze się z zorz zwycięstwa niby poranka zbiegłego
Rożowa jasnosc rozlewa po kręgu nieba chmurnego
Jeszcze wsrod wot ostrobramskich wiarą radosną i silną
Swieci tabliczka z napisem " Dzięki Ci, Matko, za Wilno

A już się chmury omroczne polski horyzont osnuwa
Już czarna sosna na Rosie u stop swych grob przeczuwa,
Już grom daleki przewala , już za jeziorem się błyska
I chyli się coraz niżej bielony dwor w Pikieliszkach.

93. SABNIE Majątek położony na podalsiu. Dwor modrzewiowy z XVll wieku. Sabnie należały do rodziny Mniszech- Tchorznickich. Ostatnia z tej rodziny Jozefa wyszła zamąż za Jozefa Moniuszkę , Byli to osatni właściciele przed wywa wywłaszczeniem tej starej siedziby zieminaskiej.

94. SYŁGUDYSZKI W jednej z najbardziej malowniczych okolic gornej Litwy na pograniczu trzech powiatow Święcianskiego gub Wilenskiej, Wiłkomierskiego i Jezioroskiego dawnej gub Kowienskiej wsrod jezior i odwiecznych borow leżą Syłgudyszki należące do rodziny Bożencow Jałowieckich piszących się kniaziami na Perejasławlu. Syłgudyszki były pozostałością po dobrach Krolewskich Widziszki nadanych przez krola Stefana Batorego kniaziowi Zacharowi rotmistrzowi chorągwi pancernej. Z potomkow jego Kzaimiesz,Jan Felicjan , Floren ty rożnemi na Litwie i Witebszczyźnie władając majątkami rozrodzili się na trzy gałęzie dzis już wymarłe.
Antoni Jałowiecki kniaz na Perejasławlu pradziad ostatni go z linji Syłgudyskiej był chorążożym swięcianskim i sędzią granicznym powiatu Święcianskiego.
Za udział w powstaniu 1831 roku i przyjęcia wiary katolickiej został przez car Mikołaja pierwszego pozbawiony tytułu kniaziowskiego i zesłany na czas jakis na Syberję. Fundum w zostało skonfiskowane. Dwor na rozkaz cara został rozebrany park wycięty i wrzystko zaorane aby nie pozostało po nim sladu i ziemię zabrano na własnosc panstwa. Pozostawiono tylko Syłgudyszki z lasami , młynami i jeziorami. Antoni Jałowiecki po powrocie z wygnania zagospodarzył ten folwark , zabudował wystawił niewielki dwor drewniany i otoczył sadem owocowym rozplanowanym przez jego przyjaciela a sławnego pomologa Strumiłłę. Antonie jałowiecki był ożeniony z baronowną Anną z Holstinghauzen Holsten w Kurlandji.
Syn Antoniego rownież Antoni wychowaniec uniwersytetu Wilenskiego był ożeniony w Anną z Burych Macdonaldow wychodzcow szkockich z XVll wieku.
Był aresztowany w r 1963 za pomoc powstancom ale dzięki włoscianom swoim sąsiadom nie został zesłany. Antoni Jałowiecki miał trzech synow Bolesława, Władysława i Wojciecha.
Najstraszy Bolesław po ukonczeniu instytutu szlacheckieg w Wilnie ukonczył szkołe Mikołajewską inżynierow wojenny a następnie akdamję inżynierow wojennych. Obydwa te zakłady ukonczył jako prymus.
Bolesław Jałowiecki był przez pewien czas adjutanten Szefa Inżynierow Wojennych Wielkiego Księcia Mimkołaja Mikołajewicza znanego ze swych poglądow liberlanych dzięku temu iniknął kary będąc za młodu zamieszeny do akcji Sierakowskiego rownież wychowanca szkoły inżynierow wojennych

Bolesław Jałowiecki za młodu jako inżynier wojenny poświęcił się jednak kolejnictwu. Budował kolej żelazną Libawo Romenskę na dystansie od Radziwiliszek do Możejek. Prowadził studja i budował kolej Zz Rostowa do Władykaukazu.
Następnie był Dyrektorem naczelnym największej wowczas w panstwie farbyki lokomotyw i wagonow. Między innemi był głownym budowniczym pociągow cesarskich i inspektorem technicznym przejzadow carskich. Po katastrofie pod Borkami kiedy car Aleksander III wraz z rodziną ocalał dzięki dobrej konstrukcji wagonow zbudowanych w zakładach Aleksandrowskich ktorych jak powyżej był naczelnym dyrektorem otrzymał wysokie odznaczenie i prawo nabywania ziemi na Litwie co polakom było zabronione dzięki czemu mogł odkupic częsc ziem skonfiskowanych w czasie powstania a przylegającyhh do Syłgudyszek
Był założycielem i dożywotnim prezesem zarządu pierwszego towarzystwa kolei dojazdowych obejmujących około 1000 kilometrow linji żelaznych. Był prezesem Rusko Belgijskiego Towarzystwa Metalurgicznego z olbrzymiemi zakładami metalurgicznemi i kopalniami węgla Prezesem Zarządu największej w panstwie fabryki wagonow w Rewlu Prezesem Towarzystwa Katolickiego dobroczynnosci w Petersburgu Prezesm Litewskiego Towarzystwa dobroczynnosci. Syndykiem koscioła sw, Katarzyny wreszcie posłem ziemi wilenskiej do pierwszej Dumy Panstwowej. Gorąco przywiązany do ziemi rodzinnej i Litwy cały swo wielki fundusz poswięcił na urządzenie i zagospodarzenie wzorowo swego gniazda rodzinnego. Dzięki jego inicjatywie i opiece tysiące polakow i litwinow było zatrudnionych w przedsiębiorstwach ktorym przewodniczył. Człowiek skromny o złotym sercu czuły na biedy i niedole ludzkie był inicjatorem polepszenia bytu robotnika i odciągnięcia robotnikow od pijanstwa tworząc szereg instytucji kulturalno oswiatowych dla robotnikow.
Zaznaczyc należy że on pierwszy zaczął na wielką skalę meljoracje i kultury torfowisk na Litwie. Oeniony był z Anielą z Nieczuja Witkiewiczow z Poszawsza na żmudzi corką Ignacego posrednika z wyborow do spraw włoscianskich i Elwiry z Szemiothow.
Miał corki Jadwigę primo voto Władysławowę Żukowskę żonę Władysława Żukowskiego znanego ekonomisty inżyniera gornictwa . Posła do Dumy Panstwoej i stałego referenta budżetu Panstwa.
Anielę zamężną za Tadeuszem Beliną własciciełem Strzelec Wielkich posłem na sejm ustawodaczy, prezesa Zwiaku ziemian Radomskowskich wybitnego rolnika.
wreszcie syna Mieczysława , ktory ukonczył wydział ekonomiczno kosularnu Cesarskiego liceum w Petersburgu i wydział inżynierji rolnej na Politechnice Rygskiej oraz studja na Uniwersytecie w Bonn. Po ukonczeniu praktyk rolniczych w Niemczach oraz instytu mleczarskiego w Hammeln pod Hanowerem był dwa lata attache rolniczym przy ambasadzie rosyjskiej w Berlinie w latach 1902-3.
W roku 1903 wrocił na rolę obejmując administrację majątku Ojca. Był kolejno członkiem Rady Wilenskiego Tow. Rolniczego Prezesem Sekcji Rolnej. Członkiem Komitetu Naukowego Ministerstwa Rolnictw Attache honorowym do specjalnych zlecen przy Ministrze Rolnictwa Członkiem z wyborow Komisji Szacunkowej Wilenskiego Banku Ziemskiego , Członkiem komisji gubernjalnej Urządzen rolnych. Deputatem szlachty powiatu swięcianskiego i przejsciowo marszałkiem szlachty tego powiatuoraz przez lat 14 deputatem do departamentu heroldji w sprawie wywodow szalcheckich gub wilenskiej i Kowienskiej.

96) Ojciec Adama Mickiewicza, Mikołaj Mickiewicz adwokat nowogródzki gwałtownik i pieniacz Matka córka ekonoma z Czombrowa Barbara Majewska.

Rozbójstwo Imć Pana Mikołaja Mickiewicza ojca poety, który kolegę swego Imć Pana Haciskiego poturbował w złości "potrwawił" siłą Szlaków i głowy mu wyrwawszy" - jak stwierdzał "relacyjny kwit czynionej obdukcji, woźnego nowogrodzkiego.

W czasie wojny swiatowej jako oficer rezerwy kawalerji był przydzielony do Misji Wojskowej Brytyjskiej w Petersburgu.
Po powrocie do kraju był pierwotnie delegatem ministestwa aprowizacji w Gdansku do przyjęcia transportow amerykanskich ratowniczych misji Hoovera ktorej był członkiem z ramienia Rządu Polskiego a następnie Delegatem Generalnym Rzeczypospolitej w Gdansku w randze ministra pełnomocnego . W roku 1922 prosił o dymisję i osiadł na wsi w Kaliskim administrując dobrami jego drugiej żony. W kraju był długoletnim prezesem ziemian Kaliskich, Radcą Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, Członkiem Izby Rolnicze i posłem na sejmik prowincjonalny wielkopolski, Prezesam Zarządu Szpitali Kaliskich.Był odznaczony komandorją Polonji Restituty oraz złotym krzyżem zasługi.
Żonaty był dwa razy raz z Julją z Wankowiczow z Horodyszcza ziemi Minskiej ktora zmarła w tragicznych okolicznosciach i raz drugi z Zofją z Romockich corką Witolda Radcy Tow. Kred Ziemskiego i Magdaleny z de Verbno Łaszczynskich . Miał syna Andrzeja wybitneg ekonomistę i specjalistę od spraw węglowych sekretarza głownego consernu Wspolnoty interesow na Śląsku ożenionego z Konstancją z Żabłockich z Wielkopolski i corki Krystynę zamężną za norwegiem Nilsem Trumpy i z drugiego małżenstwa Teresę zamężną za szkotem Archibaldem Macpherson.
Andrzej Jałowiecki zmarł w obozie koncentracyjnym w Majdanku w czasie okupacji niemieckiej pozostawiwszy wdowę Konstancję i syna Michała ostatniego z linji Syłgudyskiej oraz corkę Elżbietę
Mieczysław Jałowiecki jest autorem kolekcji dworow i zabytkow wsi polskiej oraz komentarza do tej kolekcji.
Ta okolicznosc skłania go do tego aby podac dokładnie swoją i swe rodziny autobjiografję.

95 **KUKUCISZKI** Niegdys zameczek obronny księcia Kukuwejtisa Ucianskiego jednego z potomkow Mendoga. Dobra kukuciskie obejmowały ongis olbrzymią połec kraju następnie się rozdrobiły. Pod koniec w XVIII należały do rodziny kurlandzkiej baronow Frankow potem przeszły drogą wiana na Janczewskich z ktorych Marszałkowa Marja Janczewska aż do smieci zamieszkiwała w Kukuciszkach. Po smierci jej majątek odziedziczyła jej starsza corka Marja zamężna za doktorem Romualdem Przybylskim. Po smieci swego męża Marja przybylska odprzedała majątek generałowi Bolesławowi Jałowieckiemu i Kukuciszki wraz z siedzibą starym drewnianym dworem z konca XVIII w zostały włączone w skład dobr Syłgudyskich

96 **ZAOSIE** Majątek położony w ziemi Nowogrodzkiej w odległosci 10 kilometrow od Nowogrodka . Miejsce urodzenia i dziecinstwa Adama Mickiewicza. Ojciec Adama Mickiewicza Mikołaj był komornikiem minskim. Za młodu sługiwał pod Kosciuszką a gdy się ożenił z Barbarą Majewską i ustatkował prowadził kancelarję adwokacką w Nowogrodku. Do pierszej wojny swiatowej były tam jeszcze zabudowania gospodarskie i stary dworek w ktorym miał się narodzic Wieszcz. Niestety Zaosie w latach 1915-16 znalazło się na linji frontu i zostało obrocone w perzynę . dworek i zabudowania spalono sad i alej wycięto. Za czasow odrodzonej Polski trudno było odnalesc sladow dawnej siedziby bo miejsce te zostało z biegiem czasu zaorane i tyl samotny krzyż wskazywał potomnosci tę drogą sercu każdego Polaka i Litwina pamiątkę. Dzis ponoc już i krzyża nie ma.

97. TUHANOWICZE Ta dawna siedziba Tuhanowskich związana jest ze wspomnieniami Adama Mickiewicza , ktory niejedną chwilę swej młodosci pędził w Tuhanowiczach. Leżą Tuhanowicze w ziemi nowogrodzkiej w okolicach Switezi, Kołdyczewa i puszczy Kuszelewskij wsro " tych pagorkow lesnych i łąk zielonych. Z dawnych budowli zachowała się jedynie t. zw Murowanka - oficyna w ogrodzie w ktorej poeta nie raz zamieszkiwał i tam pisał swoje pierwsze utwory.

Dwor po znacznych zniszczeniach w czasie pierwszej wojny swiatowej był całkiem odnowiony i przebudowany.

Ostatnią z Tuhanowskich była panna Marja Tuhanowska na ktorej ten rod wygasł. Nosiła ona wysoko sztandar polskiej ziemianki. Zmarła przed ostatnią wojną.

98. UBIEL W ziemi ihumenskiej dawnego woj Minskiego leży Ubiel Tu w r 1819 narodził się sławny nasz muzyk Stanisław Moniuszko. twórca"Halki" . Dziad jego Stanisław syn Jozefa narodził się w r. 1734 w Smorgowie pod Goniądzem w Wielk. Osiedliwszy się w młodym wieku w Smiłowiczach na Ihumenszczyznie doszedł do wielkiego znaczenia i ogromnej fortuny. W r. 1785 poslubił Ewę z Woyniłłowiczow i został sądzią wojskowym W.X.L. Miał z nią kilkanascioro dzieci. Ojciec muzyka - Czesław ur. w r. 1088 był żonaty z Elżbietą Madziarską zmarłą w r. 1819.

Dwor w Ubielu był spalony przez bolszewikow w r. 1917.

99 GIEJSTUNY Niegdys gniazdo rodzinne Odyncow położone w pow. oszmianskim ziemi wilenskiej Tu się urodziłAntoni Odyniec przyjaciel Adama Mickiewicza.

Niestety spadkobierczyni Antoniego Odynca pani Chomętowska z domu Odyncowna puscila stare gniazdo na parcelację. Dwor rozebrano a co gorzej bezcenne archiwum sięgające wieku XIV pani Chomętowska mieszkając stale w Warszawie i mało się interesując Litwą sprzedała zaocznie na makulaturę żydom z sąsiednich Smorgon. / Tyg ilust r. 1895 No 4 str 66 /

100 **FIRLEJEWSZCZYZNA** Folwark położony pod Lublinem związany z z pamięcią poety Wincentego Pola.

Wincenty Pol z kolei trzeci syn nobilitowanego austryackiego urzędnika / Ojciec jego był bowiem Franciszek Ksawery Pol niemiec urodzony w Warmji. Ukonczył uniwersytet w Krakowie i uzyskał szlachectwo od cesarza austryackiego w przydomkiem vo Pohlenburg / ~~Matka jego Eleonora z domu Longchamp była nie zwykłą~~ urodził się pod Lublinem w Firlejewszczyznie dnia 20 Kwietnia 1807 roku. Matka jego Eleonora z domu Longchamp była niezwykłą kobietą. Rozmiłowana była w muzyce i poezji Krasickiego, Karpinskiego oraz ziemi Czerwinskiej. Do ukochania przez Pola ziemi jej zabytkow i kultury przyczyniły się nia mało jego częste wyjazdy na wakacje do krewnych pani Eleonory Ziętkiewiczow mieszkających w Mostkach pod Lwowem.Po smierci męża Pani Eleonora dzierżawiła najpier folwark Podliski a pozniej Dobrzany pod Lwowem. W r. 1827 Wincenty ukonczył Uniw. Lwowski. Na zasadzie konkursu powierzają mu katedrę niemieckiego na uniw. Wilenskim. W r. 1831 przystępuje do powstania jako porucznik 10 pułku ułanow w dywizji Chłapowskiego zdobywa krzyż Virtuti Militari. W dni 15 Lipca 1831 przekroczył wraz z innemi granicę pruską.Był na emigracji w Dreznie gdzie się nim opiekowała Klaudja Potocką i Klementyna z Tanskich Hofmanowa.W Wielkopolsce poznał się z A. Mickiewiczem. Serdeczne stosunki łączyły Pola z Ksawerym Krasickim. Dzierżawił od niego Kalenice koło Sanoka. Następnie przenosi się do Marjampola dzierżawionego od Tadeusz Skrzynskiego . O mało nie stracił życia w rzezi galicyjskiej w r. 1846. W r. 1849 mianowany profesorem geografji na Uniwersytecie Krakowskim. Po smierci swojej pierwszej żony w r. 1855 ożenił się po raz drugi ze swoją wielbicielką Anielą Rosciszewską ktora zmarła z suchot w rok po slubie a w parę miesięcy poznєej w Grudniu 1872 r zmarł Wincenty Pol

IOI MERECZOWSZCZYZNA Majątek położony w pobliżu Kossowa w pow. Słonimskim wchodził niegdyś w obręb dóbr Kossowskich należących do hr Pusłowskich. Tu w dniu 12 Lutego 1746 roku urodził się Tadeusz Kosciuszko. Ojciec Tadeusz Ludwik Kosciuszko trzymał Mereczowszczyznę prawem zastawnym od Sapiehów. Wandalin Pusłowski po nabyciu Mereczowszczyzny zbudował tu pałac i założył bogatą bibljotekę, ale z całym pjetyzmem zachował dwór w ktorym urodził się Tadeusz Kosciuszko. Dzięki opiece hr Pusłowskich dwór ten przetrwał aż do ostatniej wojny. W swym pochodzie wrześniowym bolszewicy obrabowali do tla dwor z pamiątek i spalili.
Za czasów ostatniej Rzeczypospolitej, Dwor w Mereczowszczyzni był pod opieką Urzędu Ochrony Zabytków.

LO2 SZARKI Dworek szlachty zagrodowej położony w pow. Wiłkomierskim na Litwie należący do Malinowskich

IO3 CZOMBRÓW Jest to typowy dwór kresowy położony w ziemi nowogrodzkiej należący ostatnio do Karpowiczów , ktory podobno służył Mićkiewiczowi do opisu Soplicowa w Panu Tadeuszu
Dwór został do tła obrabowany jesienią 1939 przez bolszeiwkow i częściowo spalony.

IO4. TROKI Zamek Trocki z którego pozostały dziś już tylko ruiny był założony w roku 1348 przez Kiejstuta, który przeniosł tu swą stolicę ze Starych Trok. W starych Trokach odbył się ślub Kiejstuta z Birutu kapłanką Prančiny. W roku 1400 osadzono w Trokach karaimów z Krymu którzy mieli tu swą bożnicę i stanowili największą a jedyną kolonję karaimską na swiecie.. Cerkiew Sw Jura zbudowaała tu Julja księżna Holszanska. Za czasów dawnej Rzeczypospolitej Troki były stolicą województwa. Zamek Kiejstuta leży na wyspie jeziora Trockiego otoczony ze wszech stron wodą.

IO5. NOWOGRÓDEK ruiny zamku, Historyczne te miasto opanowane w r 124I przez Erdziwiłła przez dłuższy okres do roku 1250 było stolicą księstwa założonego przez Mendoga. Nowogródek był niegdyś stolicą W Ks Litewskiego.
W roku 1241 mongołowie pod wodzą Kajdana spustoszyli miasto a Erdziwiłł korzystając z pogromu kniaziów Ruskich zajął Nowogródek. Brat jego Mendog założył stolicę Państwa i tu się koronował na krola Litwy i przyjął w roku 1252 wiarę chrześciańską. Zajęty wojnami zrobił namiestnikiem swym ks Wojsełka

W roku 1273 Nowogródek był oblężony przez tatarów i kniaziów ruskich ale obroniony przez ówczesnego namiestnika księcia Romana Daniłowicza . Za Witenesa w roku 1314 wielki mistrz krzyżacki Henryk v. Pletzke spalił miasto , krzyżacy jednak nie zdobyli zamku.
W roku 1340 po smierci Gedymina syn jego Korjat otrzymał księstwo nowogródzkie ktorym rządził do r. 1343 po jego zgonie syn Teodor panował do r. 1352 a ponim Dymitr Korybut dziesiąty z rzędu syn Olgierda.
Ostatni najazd krzyżaków był w r. 1394 lecz znalazłszy miasto spalone zaniechali napadu na zamek.
W r. 1415 biskupi cerkwi wschodniej zwołali tu sobór w celu wybrania metropolity niezależnego od Moskwy.* W roku 1422 Władysław Jagiełło pojął tu za żonę Sońkę ,córkę Andrzeja księcia Holszańskiego ,która przyjęła wiarę katolicką pod imieniem Zofji Kazimierz Jagielonczyk odbył tu sejm z samą Litwą w dniu 8 Wrz. 1448 r. dla uspokojenia szlachty litewskiej po sejmie lubelskim. Za Aleksandra Jagielonczyka tatrzy kilkakrotnie złupili Nowogro dek. W roku 1448 Kazimierz Jagielonczyk darował miastu nowe swobody ale pełne prawa magdeburskie uzyskał Nowogródek dopiero za Zygmunta I.. W roku 1321 był tu już kosciół katolicki przy klasztorze dominikanów ktorych założycielem był Witold jak powiadają w miejsce dawniejszej swiątyni Perkunasa. W farze Nowogródzkiej znajduje się pomnik wzniesiony na cześć poległych pod Chocimem przez Jana Rudominę kasztelana nowogrodzkiego.
Dom mieszkalny rodziców Adama Mickiewicza przechował się do czasow ostatnich i był pod ochroną Urzędu Zabytków.
Nowe hordy barbarzyncow opanowały Nowogrodek we Wrzśniu 1939 rok i obróciły miasto w perzynę. * Uwaga Metropolitą został Grzegorz Comicolak

106. WERKI Starożytna osada i kosciół kalwaryjski oraz dobra z pięknym pałacem, obszernym parkiem położone w jednej z najbardziej malowniczych miejscowości podwileńskich na urwistym zakręcie rzeki Wilji skąd rozlegał się szeroki widok na wijącę się w dole wsród lesistych brzegów Wilję i białe mury położonego w dole dawniejszego klasztoru O.O. Trynitarzy. Werki pamiętne są walkami Witolda ze Skirgiełłą w r. 1390.
Dnia 29 Pazdziernika roku 1659 hetman polny Gosiewski odniosł tu zwycięstwo nad kniaziem Dołgorukim. Założycielem rezydencji i budowniczym pałacu był w r. 1700 biskup wileński Konstanty Kazimierz Brzostowski. W roku 1780 Biskup Ignacy Massalski nabył Werki należące wówczas do kapituły wilenskiej wzamian za miasteczko i dobra Czerwony Dwor nad Wilsją. W roku 1840 Werki nabyła Leonida z ks Radziwiłłow księżna Witgenstein Wybudowali oni tu piękny pałac ktory dotrwał do ostatnich czasów założyli wspaniały park i zwierzyniec

107 HRYNCEWICZE

108 DERESZEWICZE i BRYNIOW leżą nad Prypecią w środku pow. mozyrskiego w gminie laskowickiej. Wsród puszcz i jezior od wieków stały Dereszewicze. Należały uprzednio do Jezuitow w końcu XVIII wieku nabyte zostały przez podkomorzego nowogródzkiego Antoniego Nestora Kieniewicza właściciela majątku Darew w Nowogródzkiem od Heleny z Massalskich Potockiej . Następnie cały czas do [illegible] pierwszej wielkiej wojny były we władaniu rodziny Kieniewiczow. Feliks Kieniewicz uczestnik powstania listopadowego rozpoczął w r. 1825 budowę pałacu dereszewickiego na lewym brzegu Prypeci pomiędzy Turowem a Petrykowem. Dokonczył budowy w r. 1835 brat Feliksa Hieronim Po chorążym Hieronimie władał Dereszewiczami i Bryniowem syn jego Hieronim , ostatni marszałek szlachty z wyboru pow. Mozyrskiego. Szeroko znany ze swej działalności społecznej doprowadził gospodarstwo rolne i leśne do wysokiej kultury. Po Hieronimie Kieniewiczu władali Dereszewiczami i Bryniowem synowie jego Hieronim i Antoni. Wtedy powstały tu gorzelnie, rektyfikacje, młyny parowe, tartaki oraz duża fabryka dykt parowych i fornirow.
Dwor dereszewicki Antoniostwa Kieniewiczów miescił portrety Damela, kilkanaście tysięcy tomów książek, archiwa rodzinne cenne meble, zwierciadła , porcelany baranowieckie
Dwor bryniowski siedziba Hieronimostwa Kieniewiczow . W szeregu salonow, obrazy, Droute, Malczewskiego, Dziekońskiej Janowskiego Sliczny ogrod. Praca oswiatowo-kulturalna stworzyła z obu dworów ośrodki polskosci nad daleką prypecią Pani Hieronimowa Kieniewiczowe Adela z Jodkow-Narkiewiczow była utalentowaną poetką. Dobra Dereszewickie i Bryniowskie stanowiły wspaniałe tereny łowieckie i rezerwat grubego zwierza. Dostarczyły one tematu do pięknych opisow przyrody Jozefowi Weyssenhofowi, Dr Zaborowskiemu i Aleksandrowi hr Ilinskiemu Kaszowskiemu - mysliwemu poecie.

Znasz li ten kraj gdzie ciemne stoją sosny
Gdzie głuszca pieśń zwiastuje powrót wiosny - pisał

Jozef Weyssenhoff.
Dziś pozostały tam jeno zwaliska i popioły.

109 TYNIOWICE Dobra położone w Małopolsce, własność rodziny Łada-Grodzickich

110 GIERANONY Dawna siedziba Gasztoldów nadana przez Zygmunta Kiejstutowicz w r. 1433 Janowi Gasztoldowi. Gieranony leżą w pow. Oszmiańskim ziemi wileńskiej o 6 kil od Oszmiany. Wojciech Gasztold wojewoda wileński zbudował tu zamek warowny z którego nie pozostało śladów. Gasztoldowie pisali się / Groft de Murata Geranoni /„Grabiami na murowanych Gieranonach." W roku 1576 zebrana tu szlachta litewska potwierdziła wybór krola Stefana Batorego. Po śmierci Gasztolda Geranony przeszły na króla Zygmunta Augusta. W wieku XVll były własnoscią rodziny Paców. Michał Pac wojewoda wilenski zapisał Gieranony na utrzymanie artylerji litewskiej. Gieranony były następnie w posiadaniu Wołków skąd przeszły na Korwin Milewskich a drogą spadku po Ignacym Korwin Milewskim na Meysztowiczów. Ostatnio władał Gieranonami Szymon Meysztowicz ożeniony z Konstancją z Morawskich.

Gieranony Łęczą się z historją miłosci Krola Zygmunta Augusta do Barnary Radziwiłłowny. Włatach 1533-36 ą potem w latach 1541-42 Zygmunt August towarzyszył rodzicom do Wilna. Musiała wowczas na tym dworzez zjawic się urodziwa Barbara corka pierwszego na Litwie pana Jerzego Radziwiłła kasztelana wil. i hetmana wielk lit. od r. 1537 poslubiona mocno już podstarzałemu Stanisławowi Gasztoldowi wojewodzie nowogrodzkiemu a poznìej trockiemu synowi drugiego wowczas naczelnego możnowładcy Olbrachta Gasztolda wojew. wil. i kanclerza litewsk.

Olbracht Gasztold zmarł w r. 1537 a w r. 1540 takż Jerzy Radziwiłł Zygmunt August przybył na Litwę do Gieranon siedziby Gasztoldow opusciwszy w Koronie poslubioną w tym że roku Elżbietę Habrsburżankę. corkę Ferdynanda 1 Austryackiego, piękną skromną i swiętobliwą coż kiedy chorowitą i ulegającą ~~padac padaczce~~ padaczce . W Gieranonach Barbara była już wdową po zmarłym w Grudniu 1942 Gasztoldzie ostatnim z tego rodu, więc mienie jego po za zapisem slubnym przechodzi na skarb panstwa. Jak tam było , tak było i czy tylko to go tam xiągnęło, dosc że Zugmunt Aug. sprawujący rządy na Litwie z ramienia ojca potrudził się osobiscie do Gieranon dla załatwienia spraw majątkowo panstwowych a od tych odwiedzin są już w ciągu roku 1544 swiadectwa szczegulnych względow Zygmunta Aug. względem Radziwiłłow: Mikołaja Czarnego marsz lit. brata stryjecznego ~~Barb~~Mikołaja Rudego poczaszego litewsk brata rodzonego.

W r. 1544 Zugm Aug po przekazaniu mu władzy wielkoksiążęcej ustalił swą siedzibę na zamku w Wilnie. W roku 1545 dnia 17 Czerwca Krolowa Elżbieta umarła. Wtedy Barbara Gasztoldowa zamieszkała z Matką w dworcu radziwiłłowskim pod zamkiem.

W lecie 1547 roku Barbara była w odmiennym stanie co się zresztą pozniej przerwało. Slub tajny z zaufanemi swiadkami odbył się w Wilnie w ostatnich dniach Lipca. Zygmunt August w w początkach Lutego 1548 roku wyjawił prawdę rodzicom ku najgorętszemu oburzeniu Bony s sprzeciwowi Zygmunta L.
Po smierci Zygmunta starego 1 ~~kwietnia~~ 1548 roku już w dniu 17 Kwietnia 1548 r. Zygmunt August przedstawił Barbarę jako

swą małżonkę nie bez sarkania na to i na Litwie.
A w Polsce dokąd krol przywiozł żonę w Pazdz. 1548 już przed zwołanym na 10 Sieprnia sejmem w Piotrkowie wrzało jak bodaj nigdy. Imieniem senatu sprzeciwiał się Andrzej Gorka bronią krola Jan Tarnowski i biskup Samuel Maciejowski.Barbara jednak w chwili koronacji była dogorywająca.
Trzeci małżenstwo Zygmunta Augusta z Katarzyną Habsburżanką siostrą Elżbiety poslubioną w r 1553 i zamrłą po jego smierci w r. 1572 było też bezdzietne. Wielki rod tworcow i władcow mocarstwa gasł. Ale Krol w te 20 lat po Barbarze dokonał dzieł wielkich i wiekopomnych ~~dzieł~~ pisze
prof Stanisław Stronski w Wiadomosciach No 306 10 Luty 195

111. ? Dwor w ziemi wilenskiej

112. DOBROWLANY Stara ta siedziba położona w pow Swięcianskim ziemi wilenskiej niegdys własnosc Sapiehow przeszła następnie do Sulistrowskich a potem do hr Guntherow. Pod goscinnym dachem pałacu w Dobrowlanach wzniesionego ongis przez Sapiehow zbierała się elita umysłowa i artystyczna z całej Litwy. Wowczas Dobrowalny były osrodkiem życia umysłowego na Litwie.

Guntherowie herbu własnego pochodzili z Palatynatu Niższego Renu Zygmunt Gunther v. Hildesheim w r 1518 uzyskał potwierdzenie szlachectwa i herbu. Jeden z potomkow jego Michał kapitan a następnie pułkownik gwardji polskiej za Jana III uzyskał indygenat polski. Władał Hreskiem w woj Nowogrodzkim. Z Krystyny Szwykowskiej miał syna Samuela właściciela Pukowa, wojskiego starodubskiego w r. 1734. Ten z Samueli Rdułtowskiej miał syna Michała stolnika Nowogrodzkiego w r. 1788 kawalera orderu Sw. Stanisława ożenionego z Konstancją Wołodkowiczowną. Syn jego Adam Abraham Ignacy ur w r. 1782 , prezes sądow głownych w Minsku w r. 1808 uzyskał potwierdzenie tytułu hrabiowskiego w Wosji. Był kawalerem orderu sw. Jana Jerozolimskiego , jest to ojciec pamiętnikarki Gabrjeli z Guntherow Puzyniny.

Od Guntherow Dobrowlany przeszły na Chominskich. Ostatnim panem na Dobrowlanach był Zygmunt Chominski ożeniony z Horwattowną z Narowli. Były tam piękne zbiore, meble, obrazy. Zygmunt Chominski był to oryginał nie lada człowiek zamknięty w sobie i mało przystępny. Dobrowalny zostały do cna ograbione i zniszczone przez dwukrotną inwazję bolszewicką.

113 OLSZEW Rodzinne gniazdo Chominskich położone w pow. Święcian skim ziemi wilenskiej. Stanisław Chominski syn Tadeusza ostatni z polakow gubernator Kowienski ur w r. 1804.
Po ukonczeniu studjow na uniwestytecie wilenskim służył woj skowo w pułku Pawłowskim gwardji i był w akademji sztabu głownego. Brał udział w wojnie tureckiej. Do dymisji wyszedł w randze pułkownika i w r. 1843 osiadł w Olszewie. Tu trzykr tnie obierany na marszłaka powiatu swięcianskiego½ w r 1857 mianowany został gubernatorem wojennym Kowna i gubernatorem cywilnym gubernji. W koncu 1861 roku został przeniesiony do Wołogdy zyskując opinję prawego i zdolnego administratora i opiekuna polakow zesłanych tam po powstaniu.
Zmarł Stanisław Chominski w Olszewie pozostawiając 4 synow i 3 corki. Syn jego Aleksander człowiek swiatły i wzorowy go spodarz był ożeniony z Horwattowną. Był posłem do Rady Panstwa . Ta piękna stara rezydencja pełna pamiątek i zbiorow uległa dwukrotnemu a w czasie drugiego najscia ostaeczne mu zniszczeniu przez bolszewikow. Aleksander Chominski miał jedynego syna Ludwika na ktorym skonczyła się linja olszewska Chominskich

114. WOJTKUSZKI Położone w pow Wiłkomierskim na gornej Litwie własnosc hr Korwin Kossakowskich. Stanisław Kossakowski pozniej radca tajny rosyjski. prezes Heroldji Krol Polsk. był synem Jozefa Łowczego WXL komandora maltanskiego i Ludwiki Potockiej , corki Szczęsnego wojewody ruskiego marszałka konfederacji targowickiej
Ożenił się z Aleksandrą hr Laval. Własciciel i fundator ordynacji na Wojtkuszkach. Siostrą jego była Pelagja Aleksandrowa Bover de St Clair. W posagu wzięła Wieprze.
Jozef Kossakowski generał adjutant Napoleona własciciel

Łukojn , bezżenny , był bratem stryjecznym Jozefa Kossakowskiego łowczego W.X.L. a więc stryjecznym bratem Stanisława

Pałac w Wojtkuszkach wybudowany w połowie XVIII wieku przez Kossakowskich. Pod względem nagromadzonych dzieł sztuki, zbiorow , archiwum wreszcie bibljoteki Wojtkuszki były może najbardziej wyposażonym dworem na Litwie. Ostatni ordynat na Wojtkuszkach Stanisław hr Kossakowski był znanym mecenasem sztuki i opiekunem artystow i literatow. Zbierał w salonach swych w Warszawie elitę artystyczną i umysłową stolicy. Ostatnim dziedzicem był syn jego Stanisław Michał Kossakowski ożeniony z Marją z Bispingow.

~~Nidoki~~ Wojtkuszki zostały zniszczone w czasie najscia bolszewikow na Litwę w r. 1946

115. NEKLA Ongis własnosc Toporczykow. Historja Nekli jest dosc długa. Musiały te dobra nie raz zmieniac własicicieli. Wszakże na początku wieku XIX znajdują się w rękach hr Żołtowskich. W pałacu zbiory artystyczne i galerja obrazow / Fałat , Augustynowicz , Wywiorski , Boznanska / Są tu pamiątki po Karolu Marcinkowskim. Piękny park z wielu osobliwosciami. W parku kaplica i mauzoleum w stylu klasycznym
Ostatnim dziedzicem na Nekli był Franciszek hr Żołtowski.

116 DERECZYN Niegdys dobra należące do Sapiehow. położone w ziemi grodzienskiej. Pałac z konca XVIII wieku wybudowany przez Sapiehow stoi w pobliżu rzeki Zelwy.

117. POSTAWY Dobra i miasto położonew pow. Dzisnienskim ziemi Wilenskiej nad rzeką Miadziołką. Postawy były niegdys stanowiskiem wojskowym a krol Stefan Batory idąc w r. 1581 na wyprawę inflancką całe wojsko tu zgromadził. Postawy dawniej były własnoscią Despot Zenowiczow. Jan Zenowicz fundował tu w r. 1522 kosciol. W r. 1640 Stanisław Bieganski sekretarz krofundowali z żoną Anną klasztor franciszkanow.Był tu klasztor i kolegjum jezuitow. Od konca wieku XVIII Postawy są związane z nazwiskiem Tyzenhauzow do ktorych należały wowczas a pozniej Przezdzieckich do ktorych przeszły drogą spadku.

Tyzenhauzowie herbu Bawoł wyprowadzają się z Holsztynji. W [illegible]m XIII wieku osiedli w Inflantach w osobie Jana von Tiesenhausen ktory miał otrzymac prawem lennym zamek Kokenhusen za żoną Zofją ks Połocką. Benedykt starosta szmeltynski syn Stefana wojewody Nowogrodzkiego potomek owego Jana w XIV pokoleniu wsrod licznego potomstwa miał t[illegible] synow: Kazimierza - starostę dyamentskiego i Michała starostę posolskiego. Corka Kazimierza - Zofja 1-o voto Antoniowa Tyzenhauzowa chorążyna wilenska 2-o v za Fr Chominskim wojewodą msćisławskim . Michał starosta posolski z Barbary [illegible] Zybergowny miał syna Ignacego szefa gwardji litewskiej.

Ten z Marjanny Przezdzieckiej miał synow Konstantego /1785-1853/ pułkownika piechoty Ks Warsz. i corki Zofję , słynną przyjaciołkę Aleksandra [illegible] pierwszego autorkę wspomnien o nim i Aleksandrę Adamową Guntherową. Siostra Ignacego szefa była za Michałem Pacem starostą borcianskim i kowienskim ojcem generała Ludwika Paca i Zofji 1-o voto Feliksowej Potockiej 2-o voto gen. Ksawerowej Niesiołowskiej. Żona Michała Tyzenhau

starosty posolskiego po smierci jego wyszła za Michała Kossakowskiego wojewodę witebskiego ojca Jozefa łowczego W.X.L, stąd pokrewienstwo Tyzenhauzow z Kossakowskiemi. Z siostr Michała jedna była za Morykonim, druga za Wawrzeckim trzecia za Tyszkiewiczem skąd pokrewienstwo Tyzenhauzow z trzema rodzinami.

Przezdzieccy herbu Roch z przydomkiem Pierzchała wyprowadzają się z drobnej szlachty mazowieckiej podobno od Mroczysława Prierzchały na Przezdziecku / r. 1430/ Jeden z potomkow jego Piotr Paweł czując się ciasno na mazowieckich piaskach, laskach i karaskach porzucił swoją rodzinną " psię wolkę" i jak wielu z mazurow udał się na rubieże w poszukiwaniu szczęscia. Jakoż szczęscie mu sprzyjało Nabył w r. 1638 za psie pieniądze Szemetowszczyznę i z szaraczka zrobił się panem. Z jego synow Piotr był już kasztelanem nowogrodzkim w r. 1677. drugi Krzysztof stolnikiem upickim i był w wyprawie wiedenskiej. Przezdzieccy szybko posuwali się w karjerze. Syn Krzysztof Aleksander zm / 1739 r. był miecznikiem W.X.L. a w koncu kasztelanem inflanckim. Ale dopiero za Stanisława Augusta Przezdzieccy wypłynęl na szerokie wody i skoligalicili z magnackiemi domami Litwy.

Syn Aleksandra Antoni Tadeusz /1718-1772/ był pisarzem W.X.L. a w 1750 r podczaszym wreszcie w r. 1764 podkanclerzem W.X.L., był też starostą Minskim i pinskim , kawalerem Orła B. i sw. Stanisława Z żony Katarzyny z Oginskich miał synow Michała i Dominika i corki Konstancję Joachimową Chreptowiczową, Helenę Michałową Radziwiłłową i Marjannę Ignacową Tyzenhauzową. Michał Przezdziecki / 1760-1780/ starosta pinski i błudenski z Marji Mostowskiej wojewodzianki mazowieckiej miał synow Konstantego i Karola. Dominik Przezdziecki / 1760

- 1788/ starosta dębski i minski poseł na sejmy 1778 i 1780 z Anny Radziwiłłowny miał syna Michałą.

Karol Przezdziecki syn Michała starosty pinskiego pułkownik wojsk P zmarł w Krolewcu w r. 1832 na emigracii bezdzietnie / prototyp hrabiego z Pana Tadeusza / Konstanty długoletni marszałek szlachty gub podolskiej z Adelaidy Olizarowny z ktorą potem był rozwiedziony miał synow Aleksandra, historyka Mieczysława i Karola.Przezdzieccy otrzymali Postawy w sposcisznie po Antonim Tyzenhauzie.

Tytuł hrabiowski otrzymali w koncu XIX wieku. Ostatnim właścicielem był hr Rajnold Przezdziecki. Pałac w Postawach wybudowany przez Tyzenhauza zawierał wiele cennych pamiątek historycznych, galerję obrazow i cenną bibljotekę. Bolszewicy zniszczyli i zdewastowali doszczętnie Postawy w czasie dwuch swych najazdow na ziemie Polskie raz w r. 1918 a po raz drugi w r. 1939.

118 DZIEWIATKOWICZE / folwark / położony w gub grodzienskiej wchodzący w skład dobr Dziewiatkowickich Ślizniów.
/ patrz Dziewiatkowicze No 555/

119. BOREJKOWSZCZYZNA Folwark należący do powilenskich dobr Tyszkiewiczowskich Niemierz ongis dzierżawiony przez Lirnika wioskowego Władysława Kondratowicza / Syrokomlę / Dworek w ktorym mieszkał poeta był zachowany do lat ostatnich z całą pieczołowitoscią.

Władysław Kondratowicz herbu Syrokomla przyszedł na swiat 29 Wrzesnia 1823 roku we wsi Smolkowie na błotnistym Polesiu. Rodzice jego Aleksander był geometrą i Wiktorja ze Złotkowskich chodzili dzierżawą. Była to szlachta nie majętna ale poczciwa co to " " krzywo pisze - prosto orze."

120. WERKI patrz " Werki No 106

121. SNOW Dobra położone w ziemi Nowogrodzkiej ongis Radziwiłłow następnie drogą wiana przeszły na Rdułtowskich.
Za czasow Stanisława Augusta pałac w Snowie był swiadkiem wielkiej swietnosci. Było to zaJoachima Rdułtowskiego ożenionego z corką Tadeusza Rejtana oraz za Chryzostoma Rdyłtowskiego chorążego Nowogrodzkiego ktory tu podejmował Krola Stanisława Augusta w drodze powrotnaj z Nieswieża. Po obiedzie krol wezwał chorążego Rdyłtowskiego aby się naradzic o odznaczeniach , poczem ks Naruszewiczowi kazał ogłosic nazwiska łaskobiercow Wowczas to zostali nagrodzeni orderem Orła Białego Gedeon Jelenski kasztelan nowogrodzki ks Kuncewicz sufragan nowogrodzki a orderem sw Stanisława Chorąży Rdułtowki, Podwojewodzy Obuchowicz i Rewienski prezydent sądow ziemskich.
Ale oto przeszły dni swietnosci a nad dworem w Snowiu zawisła jakies fatum. Rozegrały się tam w tym dworze straszne tragedje pierwsza powstała na skutek niewiadomosci młodego Rdułtowskiego i jego siostry rodzonej ktorzy będąc sierotami wychowani oddzielnie nie wiedząc o swoim pokrewienstwie zapałaki miłoscią dowiedzieli się zapozno gdy mieli już potomstwo. Udali się do Rzymu do Ojca Sw. aby prosic o zatwierdzenie małżenstwa. Ojciec Sw. małżenstwo zatwierdził ale wydał surowy wyrok aby się rozłączyli . Nie mieli odwagi usłuchac tego rozkazu. Zdam Zaczęły się nieszczęscia choroby i smier dzieci, samobojstwo jednego z rodzicow. W owym to czasie do Snowia w goscinę przyjechał z Wilna młody Szpicnagel syn profesora i przyjaciel Słowackiego.

Po paru tygodniach pobytu miał odjeżdżac. Pożegnał się w sieni pałacowej z gospodarzami domu. Kowoz i konie czekały przed gankiem Pod jakims pretekstem wrocił niby na chwilę do swego pokoju. Rozległ się strzał . Znaleziono Szpicnagla leżącego na podłodze skron miał przestrzeloną w ręku kurzył się jeszcze pistolet.

Wymarli aktorowie tymh czy też ofiary tych tragedji. W pałacu zaczęły dziac się dziwne rzeczy. Snow przeszedł na Hartingow ktorzy tam niechętnie przebywali . Pałac powoli opustoszał. Nikt pono tam nie chciał mieszkac i nocowac jak powiadają z powodu rożnych zjawisk nadprzyrodzonych.

Pałac w Snowiu przedstawiony na wizerunku był wzniesiony w koncu XVIII wieku przez Rdułtowskich. Chryzostom Rdułtowki chorąży nowogrodzki był żonaty z rodzoną siostrzenica ks Karola Radziwiłła Panie Kochanku.

122 N I E S W I E Z Historyczna ta siedziba i zamek stolica olbrzymiego obszaru radziwiłłowskiego leży na pograniczu ziemi nowogrodzkiej i słuckiej. Pierwszą wzmiankę o Nieswieżu spotykamy w kronikach nieswieskich dotyczących roku 1224 kiedy to Nieswież był w posiadaniu Jerzego księcia Nieswieskiego . Następnie Nieswież przechodzi do magnackiej rodziny Kiszkow.. W roku 1533 Anna Kiszczanka wnosi Nieswież wraz z Ołyką i połową Łachwy w posagu w dom Radziwiłłow poslubiwszy Jana Mikołaja Radziwiłła zwanego " czarnym syna Jana kasztelana trockiego wojewody wilenskiego i kanclerza litewskiego. Mikołaj Radziwiłł był zaufanym doradcą krola Zygmunta Augusta . Uzyskał on od Cesarza Karola V tytuł książęcy i pisał się księciem na Nieswieżu i Ołyce.

Historja Nieswieża jest tak obszerna że nie wchodzi w zakres mojej pracy. Linja nieswieska Radziwiłłow wydała wielu zacnych mężow i dzielnych wojownikow. Czy mamy wspominac ks Radziwiłła zwanego sierotką. Opis pamiątek historycznych archiwow i skarbow zajął by

wiele grubych tomow. Okrrs największej swietnosci Nieswieża przypada jednak na okres dosc pozny mianowicie wiek XVIII . Radziwiłłowie utrzymują w Nieswieżu własne wojsko i dwor ktorego mogł by pozazdroscic nie jedne z panujących. Po smierci ks Michała Radziwiłła hetmana wielkiego koronnego ożenionego z ostatnią z rodu ks Wisniowieckich syn jego ks Karol zwany " Panie kochanku odziedziczył ogromną fotuną znacznie większą od niejednego z udzielnych książąt niemieckiech . Nie licząc innych dobr rozsianych po kraju na samej tylko białejrusi Karol Radziwiłł miał zgorą 80.000 poddanych nie wliczając w to kobiet dzieci i podrostkow. Niestety rodzice a szczegulnie księżna zaniedbali jego wychowania , dawali swobodę nie otrz trzaskali jak to mowią w swiecie . Wychował się w Nieswieżu nie wygl ądając podaj po za granice Litwy do ktorej był fanatycznie ale po swojemu przywiązany. Wychowywał go pan Piszczało szlachcic swiatły ale dawnego autoramentu. Mhmh Na towarzyszow w jego naukach dano mu rowiesnikow Ignacego Wołodkowicza i Michała Rejtana.

Ojciec ks Karola odumarł wczesnie i młodzieniec został puszczony samopas. To też doszedłszy do pełnoletnosci pozwalał sobie i broił nie mało. Wrzystko mu uchodziło płazem bowiem olbrzymia fortuna i nazwisko przyzwyczniły go do mniemania że Radziwiłłowi wrzystko uchodzi. Był porywczy jak w gniewie tak i w łaskach i dobroci ktorą hojnie a nie zawsze umiejętnie szafował. Było w nim wiele cech szlachetnych a nawet porywow patrjotyzmu. Nie przystał do konfederacjo tagowickiej a nawet zmuszony był przez czas pewien do ppuszczenia Nieswieża i kraju.

Dobrał sobie towrzystwo ktore zorganizował w zjednoczenie nazwane Albanczykami od folwarku Alba gdzie się odbywały zebrania. Żeby stac się albanczykiem trzeba było byc szlachcicem karmazynowym, osiadłego obywatela synem, tęgim do korda, dzielnym na koniu

chocby najdzikszego, w sztuce łowieckiej doswiadczonym i nieposplitej odwagi. Mundur albenczykow był : kontusz słomiasty, żupan błękitny, pas umyslnie na to w Słucku robiony, srebrny w orły czarne z trąbkami, spinka z emalji błękitnej na ktorej z brylancikow była cyfra K.X.R. Ks Radziwiłł sam podpisywał patenta , konclerzem był był Wołodkowicz a sekretarzem pan Michał Rejtan Do Albanczykow należeli jak powyżej Ignacy Wołodkowicz chorążyc nadworny, Pas starosta ziołowski, Oginski wojewodzic witebski , Żaba pozniejszy wojewoda połocki, Slizien sędzic ziemski słonimski, kniaz Lubecki marszałek pinski , Chominski wojewoda mscisławski Gorecki, Maciej Dereas , Kostrowicki strażnikowicz pinski , Stanisław Rzewuski.

Niestety na początku rożne sprawki zaciążyły na opinji albanczykow jak n.p. sprawa Piotra Kotwicza , ktorego za młodu ks Karol po pijanemu najechał i spalił. W czasie bezkrolewia na zasadzie sądow kapturowych wydano mandat nakazujący wrzystkim albanczykom stawic się przed sądem kapturowym. Niestety Wołodkowicz znieważył trybunał i za pogwałcenie powagi trybunału w Misku rostrzelany w r. 1760 na podstawie uchwały tegoż trybunału pbradującego pod przewodnictwem Benedykta Morykoniego. Przebieg całego wydarzenia opisał J. Morykoni w swym dziele " Nierząd Rzeczypospolitej.

Ale to była może jedyna szczerba na opinji nieswieskiej. Nieswież przetrwał a Radziwiłłowie nieswiescy stali zawsze wieni przy Rzeczypospoliej. Ostatnim ordynatem na Nieswieżu był Albrecht ks Radziwił chociaż złożony chorobą robił co mogł nie szczędząc swej fotuny na cele narodowe i oswiatowe.

Przeszły nad Nieswieżem burze i wypadki . Hordy moskiewskie ograb

ograbiłi nieraz zamek nieswieski z jego dawnej swietnosci.

Przytoczę pare sło w zamku Nieswieskim piore mego przyjaciela politycznego z czasow gdym często pisywał jako konserwatysta do Słowa Wilenskiego Stanisława Mackiewicza. Był on obecnym w czasie odwiedzin w Nieswieżu [illegible] Marszałka Jozefa Piłsudskiego jako goscia ordynata Albrechta Radziwiłła dn 25 pazdziernika 1926 roku aby dekorowac orderem Virtuti Militari trumnę swego byłego adjutanta księcia Stanisława Radziwiłła w krypcie grobowej Radziwiłłow ktej dostojna prostota według słow Stanisława Mackiewicza przewyższa kryptę rodową Habsburgow u kapucynow w Wiedniu.

Zamek w Nieswieżu - pisze Mackiewicz - ze swemi swiecami zamiast lamp , zogromnemi salami bez mebli , gdyż meble porozkradali bolszewicy przy kojcu wielkiej wojny , z salami strojnemi tylko w trofea mysliwskie, rogi łosie i jelenie , w niezwykłą ilosc zbroi / wrzystkiego było w Nieswieżu przeszło dwa tysiące komletow zbroi rycerskich/ w kilkaset portretow radziwiłłowskich i w pasy słuckie porozwieszane pomiędzy zbrojami lub porteretami na scianach - nadawał istonie na teatrum reakcji polskiej - pisze Meckiewicz - pozwolę sobie skorygowad szanownego mego przyjaciela - nie na teatrum reakcj ale NA TEATRUM PRZESZŁOSCI.

W roku 1939 jesienią [illegible] i rodzina księcia Albrechta i krewni bawiący w Nieswieżu zostali wywieziemi wgłąb Rosji gdzie dopieru po latach paru zostali oswobodzeni. Książe Albrecht zmarł w r. 1934 ordynację objął po nim ks Leon ożenione z hr de Simoli.

124 WORONCZA W jednym z najbardziej malowniczych zakątków ziemi Nowogrodzkiej opiewanych prze Mickiewicza , leży Woroncza te perła dworow Nowogrodzkich, dawna siedziba rodu Niesiołowskich. Ostatnim panem na Woronczy był Ksawery Niesiołowski / 1773-1842/ syn Józefa wojewody nowogródzkieg członka rządu w Wilnie w r. 1794 wspomnianego w Panu Tadeuszu wnuk Kazimierza wojewody Mścisławskiego i smoleńskiego w r. 1788 szef pułku 6-go piechoty litewskiej w 1794 gener. brygady w r. 1812 generał inspektor piechoty. Pierwszy raz żonaty z Wiktorją ks Radziwiłłówną drugi raz z Zofją Pacowną primo voto Feliksową Potocką.
Po Niesiołowskich Woroncza przeszła do Mierzejewskich. Ostatnią panią na Woronczy była Iza z Mierzejewskich Aleksandrowa Lubańska ktora łączyła w sobie wrzystkie wdzięki kobiece z dobrym sercem , była ona opiekunką ludności okolicznej. Woroncza była kilkakrotnie rabowana przez bolszewików . Zginęły pamiątki po Niesiołowskich, portrety rodzinne, archiwum i bibljoteka. Po odremontowaniu dworu po pierwszej inwazji i uporządkowaniu gospodarstwa we Wrześniu 1939 roku tłuszcza bolszewicka urządziła pogrom dworu woronczanskiego i zrownała z ziemią.
Dziedziczkę ukrywała jakiś czas ludność okoliczna , ale niestety została odkryta przez jakiegoś komunistę i była zamordowana .

125 KREGNÓW Majątek ten leży koło Przasnysza i należał do Colonna-Walewskich Ostatni z nich Paweł zapisał Kręgnów wnuczce Irenie z Tuchołków Mankowskiej do ktorej ostatnio należał Majątek ten przejęty przez państwo za czasów ostatnich rządow komunistycznych.

126 HOŁYNKA

L27

I24 WORONCZA W jednym z najbardziej malowniczych zakątków ziemi Nowogrodzkiej opiewanych prze Mickiewicza , leży Woroncza te perła dworow Nowogródzkich, dawna siedziba rodu Niesiołowskich. Ostatnim panem na Woronczy był Ksawery Niesiołowski / 1773-1842/ syn Józefa wojewody nowogródzkieg członka rządu w Wilnie w r. 1794 wspomnianego w Panu Tadeuszu wnuk Kazimierza wojewody Mścisławskiego i smoleńskiego W r. 1788 szef pułku 6-go piechoty litewskiej w 1794 gener. brygady w r. 1812 generał inspektor piechoty. Pierwszy raz żonaty z Wiktorją ks Radziwiłłówną drugi raz z Zofją Pacowną primo voto Feliksową Potocką.
Po Niesiołowskich Woroncza przeszła do Mierzejewskich. Ostatnią panią na Woronczy była Iza z Mierzejewskich Aleksandrowa Lubańska ktora łączyła w sobie wrzystkie wdzięki kobiece z dobrym sercem , była ona opiekunką ludności okolicznej. Woroncza była kilkakrotnie rabowana przez bolszewików . Zginęły pamiątki po Niesiołowskich, portrety rodzinne, archiwum i bibljoteka. Po odremontowaniu dworu po pierwszej inwazji i uporządkowaniu gospodarstwa we Wrześniu 1939 roku tłuszcza bolszewicka urządziła pogrom dworu worończanskiego i zrownała z ziemią go.
Dziedziczkę ukrywała jakis czas ludność okoliczna , ale niestety została odkryta przez jakiegoś komunistę i była zamordowana .

125 KRĘGNÓW Majątek ten leży koło Przasnysza i należał do Colonna-Walewskich Ostatni z nich Paweł zapisał Kręgnów wnuczce Irenie z Tuchołków Mankowskiej do ktorej ostatnio należał Majątek ten przejęty przez państwo za czasów ostatnich rządow komunistycznych.

126 HOŁYNKA

L27

128. KREWO Ruiny zamkowe położone w pow. Oszmianskim ziemi Wil. Był to niegdys zamek stołeczny księstwa krewskiego dziedzictwa Olgierda . Krewo z całym księstwem przy podziale Litwy przez Gedymina w r. 1338 dostało się Olgierdowi. Tu syn jego Jagiełło po niespodzianej zmianie rządu w Wilnie w r. 1381 zrzucony z W Księstwa od stryja swego Kiejstuta wrocił z matką Julianą, jako do ojczystej dzielnicy sobie oddanej, ale wkrotce od krzyżakow podburzony i wspierany opuscił te ustronie i przemogłszy podstępem stryja znow do władzy wrocił. Na jego miejsce powrocił do Krewa w r. 1382 Kiejstut lecz jako niewolnik w kajdany okuty i osadzony w ciemnej baszcie. Piątej nocy weszli do więzienia Prokop podczaszy Jagiełły, a nim Mostek Getko mieszczanin Krewa, Lisica Żyhintis i Kuczek ziemianin i złotym sznurem od ferezji udusili. W Sierpniu 1383 r. Jagiełło przyjął tu posłow pol - skich. W r. 1387 księstwo krewskie posiadał Aleksander Wigmunt brat Jagiełły. Za krola Aleksandra tatarzy zburzyli zamek ktory już nie odbudowano.

129. WORNIANY Kosciol parafjalny, miasteczko i dobra położone w pow oszmianskim na pograniczu wilenskiego. Dawniej należały do Sągajłłow. Marja Sągajłłowa w r. 1462 fundowała tu kosciol parafjalny. Od Sągajłłow przeszły Worniany do Abramowiczow. Mikołaj Abramowicz kasztelan mscisławski pozniejszy własciciel Wornian i Jan Abramowicz wojewoda Smolenski założyli tu w XVI w zbor helwecki ktory następnie skasowano. Ostatnio Worniany należały do Mineykow. Po smierci Mineyki ożenionego z Marją z hr Morykonich Worniany odziedziczyli trzej synowie Władysław ożeniony z Marją z Oskierkow. Jozef i Ludwik. Worniany objął najmłodszy z braci Ludwik zamordowany przez bolszewikow w r. 1918.

130 MARCHWACZ Gniazdo rodziny Niemojowskich położone w w pow. Kaliskim. Stąd wyszli generał Niemojowski dowodca 15 brygady w r. 1912, bracia Niemojowscy Bonawentura i Wincenty posłowie na sejm ktorzy tak odważnie przeciwstawiali się okrojeniu kompetencji sejmowych i byli za to aresztowani / okres księstwa Warszawskiego /.
Ostatnim panem na Marchwaczu był Wacław Niemojowski b marszałek koronny ożeniony z Zofją z hr Szembekow.
Dwor w Marchwaczu przerobiony przez ostatniego własciciela zawierał wiele dzieł sztuki, cenny księgozbior i sporo wartsciowych obrazow. Oboje zmarli przed drugą wojną swiatową. Marszałkowa na kilka lat wyprzedziła swego męża ktory zmarł w kilka tygodni po okupowaniu przez niemcow ziemi kaliskiej jesienią roku 1939.
Będąc małżenstwem bezdzietnym, marszałek usynowił swego siostrzenca Aleksandra Lossowa ktoremu zapisał Marchwacz.
Za rządow komunistycznych Marchwacz został upanstwowiony przez rządy reżymowe.

131 PONIEWIEŻYK Majątek położony na Litwie w pow. Kowienskim należący do rodziny Korewow . Został ograbiony w r. 1940 Los włascicieli niewiadomy.

132. POGINIE Własnosc Jurewiczow w pow. Kowienskim na Litwie. Siedziba ta podzieliła los innych siedzib ziemianskich w roku 1940. Los włascicieli niewiadomy

133. MARYWIL Należący do Zenowiczow. położony w pow. Kowienskim na Litwie. Uległ zniszczeniu w roku 1940. Los włascicieli niewiadomy.

134 ? .

135. CZERWONOGROD Zamek i dobra położone w woj Stanisławowskim w pow. Zaleszczyckim. Resztki starego zamku siedziby starostow niegrodowych przerobione w r. 1820 na pałac. Początki tego zamku sięgają zamierzchłej przeszłosci. Niewątpliwie stoi on na miejscu jednego z najstarszych grodow na Rusi. ktory wielu z historykow identefikuje z owym zagadkowym Czerwieniem jaki nadał Rusi nazwę Czerwonej.
Od Xv do XVl w. władali nim jako starostowie krolewscy Buczęccy, następnie Jazłowieccy i Daniłowiecze. Ostatni na miejscu drewnianego zamku zbudował na początku XVlll w murowany z czterema basztami na rogach , ktory nadto opasywał w około obronny mur z bramą wjazdową.
W najazdach tatarskich, i wołoskich, w wojnach kozackich i tureckich, chlubną nieraz odegrał rolę i niejedną przebywał katasrofę.. Zniszczony utrzymywał się na poł ruinie przez wiek XVlll. W r. 1778 sprzedany przez rząd austrjacki razem ze starostwem przeszdł w posiadnie ks Karola Poninskiego, ktory w r. 1820 kazał rozebrac trzy walące się skrzydła i dwie baszty a pozostałosc przekształcił na wielkopanską siedzibę.
Syn jego niestety uważając dwie baszty za niskie kazał je rozebrac a na i ch miejscu wybudował nowe w stylu pseudogotyckim.
Ze starego zamku pozostała tylko częsc srodkowa.
Przed wojną pałac ten otoczony opieką ks Marji Lubomirskiej zaliczał się do najbardziej uroczych siedzib wiejskich W czasie pierwszej wojnys swiatowej. cofające się wojska rosyjskie złupiły i uszkodziły pałac.
Ks. Marja Adamowa z hr Zamoyskich Lubomirska

136. SLEDZIEJOWICE Rodzinne dobra Niedzielskich położone w Małopolsce Zachodniej. Dwor modrzewiowy kryty łuskiem zbudowany w r. 1823 przez Teklę z Iżyckich Niedzielską

137 BECZKANY Własnosc ostatnio rodziny Butlerow położona w pow. Kowienskim na Litwie.

38 NIANKOW Niegdys dobra rodziny Dunin- Rajeckich. Dwor zbudowany w drugiej połowie XVlll wieku został spalony w czasie wojny 1917 roku. Dobra zostału podzielone wdrod osadnikow wojskowych. W drugiej połowie ubiegłego stulecia Niankow drogą spadku przeszedł do Umiastowskich z Żemłosławia.

39 MIECZOWNICA Własnosc rodziny Chrzanowskich położona w pow. Konin skim ostatnio wojewodztwa Poznanskiego. Było tam wzorowe gospodarstwo. Dwor złupiony przez niemcow. W czasie wojny ostatniej znalazł się pod przymusową administracją niemiecką. Po ukonczeniu wojny dobra zostały upanstwowione przez obecne rządy komunistyczne w Polsce a własciciele wysiedleni przymusowo.

Chrzanowski Janusz - Marja z Brzeskich f Słupca

140. SIESIKI Historyczna osada z zamkiem położona w pow. Wiłkomierskim na Litwie. Zamek zbudowany w XV wieku przez Dowmunta księcia uciańskiego. Jest to jeden z nielicznych zamieszkałych zamków Następcy Dowmunta zwali się ks Dowmuntami Siesickiemi. Do Siesik należały jeszcze Leonpol i Dziewałtów. Elżbieta Dowmuntowiczówna wniosła w pierwszej połowie wieku XVIII dobra Siesickie w dom Radziwiłłów wychodząc zamąż za Leona Radziwiłła krajczego litewskiego. Obecny kosciol murowany fundowali trzej bracia Siesiccy w roku 1537. W wieku XIX Siesiki przeszły do rąk rodziny Dowgiałłów. Ostatnim panem na Siesikach był Dominik Dowgiałło ożeniony z hr Chodkiewiczowną ktora wniosła w posagu w dom Dowgiałłów swe olbrzymie włosci na Wołyniu i Polesiu.
Siesiki zostały w roku 1942 do tła splondrowane przez bolszewików.

141. KOSCIELNA WIES Własnosc rodziny Krzeczunowiczów położona w pow. Kaliskim w odległości 5 kil. od Kalisza.
Majątek ten administrowany w czasie okupacji przez niemców został obecnie upanstwowiony. Ostatnim właścicielem był Ludwik Krzeczunowicz ożeniony z Stefanją z Chrzanowskich. Po jego smierci odziedziczyli synowie.

142. " POD JEDLAMI Dwor w Zakopanym należącym do Pawlikowskich zbudowany według planu Stanisława Witkiewicza senjora, sławnego malarza. pochodzącego z Poszawsza na Żmudzi.

143. KROLIKARNIA Podmiejska rezydencja pod Warszawą. Za ks Mazowieckich było to wojtostwo. Krol August 2gi i 3 ci wybrali sobie to miejsce na hodowlę krolikow i urządzali tam polowania. W roku 1775 Krolikarnię nabyła ks Elżbieta Lubomirska i za jej czasow folwark popadł w ruinę Za czasow Stanisława Augusta Poniatowskiego jeden z jego dworzan Karol de Thomatis hr de Valery zwrocił uwagę na Krolikarnię i jej ładne położenie i wybudował tam wilę według planow architekta Merliniegow r. 1778. Po smierci Thomasa ktory urządzał w Krolikarni rożne modne w owym czasie imprezy zamiejskie takowa przeszła na własnosc syna jego Wiktora, pułkownika wojsk rosyjskich i corki Karoliny zamężnej za Węgierskim. W roku 1816 Krolikarnię nabył Michał Hieronim Radziwiłł woj wil. a od Radziwiłłow w r. 1819 hr Ksawery Pusłowski. Ostanio Krolikarnia należała do hr Krasinskich. Ostatnią własciciełką była Marta hr Krasinska. z hr Pusłowskich.

-146 Orłowo. Ślaski Jerzy. Prez. Pom. Tow Ziemian
OŻ z Katarzyną z hr Mycielskich

 67

144 LEWKÓW Rodzinne dobra Lipskich położone w pow. Ostrowskim w Wielkopolsce. Pałac ukończony w r 1791 przez ówczesnego właściciela Wojciecha Lipskiego generał adjutanta Stanisława Augusta. Na froncie herb z monogramami i napisem " sobie, swoim, przyjaciołom, potomności "
Pałac w Lewkowie zawierał wiele cennych pamiątek rodzinnych obrazów, portretów familijnych i bogatą bibljotekę.
Obrabowany przez niemców dostał się pod przymusowy zarząd właściciela wysiedlono.
Ostatniemi dziedzicami byli bracia Jan-Prezes Związku Ziemian Wielkopolskich i Józef-ostatni ambasador Rzeczypospolitej w Berlinie. Prezes Jan Lipski zmarł w czasie wojny.
Dobra uległy upaństwowieniu przez obecne rządy.

145. NARWA Niegdyś własnosc biskupów chełminskich w wieku XVIII Kruszyńskich. W połowie wieku XIX nabyte przez Mateusza Slskiego z Trzebcza, jednego z nielicznych polaków ktorzy z wyboru należeli do Pruskiej Izby Panow.. Drogą posagu w r. 1855 przeszły na Michała Szczanieckiego z Łaszczyna posła do parlamentu niemieckiego.
Pałac zbudowany przez Kruszyńskich z konca XVIII wieku był jednym z ważniejszych centrów życia polskiego politycznego w Prusach Zachodnich. We dworze archiwa zawierające wiele cennych dokumentów między innemi dotyczące spraw Toruńskich z roku 1724.
Dobra te zrabowane przez niemców obecnie uległy upanstwowieniu przez obecne rządy w Polsce.
Sczaniecki Jan - Irena z Cichowskich

146. ORŁOWO. Do 1726 roku ten pomorski majątek należał do Cegenbergów Orłowskich następnie Mellinów wreszcie Slaskich. Ludwik Slaski nabył Orłowo w roku 1855 . Pałacyk zbudowany przez Kazimierz Slaskiego według projektu arch. K. Skórzewskiego z Berlina. Aleje jesionów prowadzę do jeziora Wieczno.
Według podania nad jeziorem tym zginął w walce z krzyżakami w roku 1161 książe Henryk Sandomierski.
Po dokładnym zrabowaniu przez niemców dobra te przejął obecny rząd w Polsce.

147. NIEDZWIEDŹ położony na Pomorzu niegdyś własność biskupów płockich od 1384 roku krzyżaków potem kapituły Płockiej.
Następnie przechodzi w prywatne ręce. W połowie wieku XIX należy do Kucharskich ktory tu zebrał prawdziwe muzeum. są to bez kwestji największe zbiory artystyczne polskie w dawnych prusach zachodnich.

-146 Orłowo. Słaski Jerzy Prez. Pom. Zw Ziemian
oż. z Katarzyną z hr Mycielskich

67

144 LEWKÓW Rodzinne dobra Lipskich położone w pow. Ostrowskim w Wielkopolsce. Pałac ukończony w r 1791 przez ówczesnego właściciela Wojciecha Lipskiego generał adjutanta Stanisława Augusta. Na froncie herb z monogramami i napisem " sobie, swoim, przyjaciołom, potomności "
Pałac w Lewkowie zawierał wiele cennych pamiątek rodzinnych obrazów, portretów familijnych i bogatą bibljotekę.
Obrabowany przez niemców dostał się pod przymusowy zarząd właścicieli wysiedlono.
Ostatniemi dziedzicami byli bracia Jan-Prezes Związku Ziemian Wielkopolskich i Jozef-ostatni ambasador Rzeczypospolitej w Berlinie. Prezes Jan Lipski zmarł w czasie wojny.
Dobra uległy upaństwowieniu przez obecne rządy.

145. NARWA Niegdyś własnosc biskupów chełminskich w wieku XVIII Kruszyńskich. W połowie wieku XIX nabyte przez Mateusza Sl skiego z Trzebcza, jednego z nielicznych polaków ktorzy z wyboru należeli do Pruskiej Izby Panow.. Drogą posagu w r. 1855 przeszły na Michała Szczanieckiego z Łaszczyna posła do parlamentu niemieckiego.
Pałac zbudowany przez Kruszyńskich z konca XVIII wieku był jednym z ważniejszych centrów życia polskiego politycznego w Prusach Zachodnich. We dworze archiwa zawierające wiele cennych dokumentów między innemi dotyczące spraw Toruńskich z roku 1724.
Dobra te zrabowane przez niemców obecnie uległy upanstwowieniu przez obecne rządy w Polsce.

Sczaniecki Jan - Irena z Cichowskich

146. ORŁOWO. Do 1726 roku ten pomorski majątek należał do Cegenbergów Orłowskich następnie Mellinów wreszcie Slaskich. Ludwik Slaski nabył Orłowo w roku 1855 . Pałacyk zbudowany przez Kazimierz Slaskiego według projektu arch. K. Skórzewskiego z Berlina. Aleje jesionów prowadzę do jeziora Wieczno.
Według podania nad jeziorem tym zginął w walce z krzyżakami w roku 1161 książe Henryk Sandomierski.
Po dokładnym zrabowaniu przez niemców dobra te przejął obecny rząd w Polsce.

147. NIEDZWIEDŹ położony na Pomorzu niegdyś własność biskupów płockich od 1384 roku krzyżaków potem kapituły Płockiej.
Następnie przechodzi w prywatne ręce. W połowie wieku XIX należy do Kucharskich ktory tu zebrał prawdziwe muzeum.
są to bez kwestji największe zbiory artystyczne polskie w dawnych prusach zachodnich.

ostatni właściciel Niedzwiedzia Wacław Mieszkowski rozszerzył zbiory ktore rozmieścił w 12 salonach przeistaczając dwór w prawdziwe muzem. Były tam obrazy, rzeźby, meble, pasy słuckie rzadkie manuskrypta.
Niemcy rozgrabili i częściowo wywiezli te bezcenne zbiory
Obecnie majątek został zabrany przez rząd komunistyczny.
Dwór w Niedzwiedziu pochodzi z pierwszej połowy XIX wieku.

148. KLONÓWKA . dobra położone w malowniczej okolicy nad Wierzycą na Pomorzu stanowiły niegdyś własnosc Królewską. W wieku XVIII i XIX Kalksteinow z ktorych Michał w r. 1911 posłem polskim do parlamentu. Dwór wybudowany w koncu XVIII wieku.
Dobra te podzieliły losy innych siedzib. Ostatnio Klonowka należały do Rudowskich.
Rudowski Wacław - Janina z Stryjewskich

149. KOMIEROWO Dobra te od 900 lat były w rękach rodziny Komierowskich. Komierowscy są potomkami rycerza Bossuta, który przy był do Polski z Czech w orszaku Dąbrówki i od krola Mieczysława dostał Komierów i Włościborz. skąd rodzina ta nosi nazwę Bossuta-Komierowscy. Pierwotny dwór obronny stał na stoku szańców został zniszczony przez Szwedow w r. 1655. Obecny dwor wybudował Piotr Komierowski przenosząc go na szczyt środkowego szańca . Z czasem uległ zupełnej przebudowie przez Romana Komierowskiego w koncu XIX wieku, pozostały tylko sklepienia w dolnych ubikacjach.
Dwor w Komierowie zawierał jedne z najcenniejszych archiwum, rodzinnych z dokumentami z XV wieku. Była tam galerja obrazów i portretow spokrewnionych rodzin. Ostatnim ordynatem na Komierowie był Tomasz Komierowski ożeniony z Różą z Zamoyskich

150. GOŁUB zamek nad Drwęcą wybudowany w r. 1296 przez mistrza Konrada Sack. Zamek ten aż do r. 1465 był siedzibą komturów.

151. JABŁONOWO Gniazdo rodziny Jabłonowskich herbu Prus po których w wieku XVII przeszło na Działyńskich z ktorych Jan wojewoda Chełmiński zapisał w roku 1649 Jabłonowo Jezuitom.
Po kasacie Jezuitow i rozbiorze Polski przeszły do Narzymskich Pałac na wzór zamku w Miramara zbudował w r. 1831 Stefan Narzymski b. porucznik ułanów z r.1831. po śmierci jego, dobra przeszły na córkę ks Oginską a po jej śmierci w r. 1914 na na Zygmunta Narzymskiego zmarłego w r.1920 -ojca obecnych właścicieli. W czasie pierwszej wojny światowej prusacy zarekwirowali dwor . Najbardziej ucierpiał dwór w czasie ofensywy bolszwickiej w r. 1920
Obecnie upaństwowiony

152 WEYHEROWO Niegdyś rezydencja wojewody Jana Weyhera , potem Sobieskich, ostatnio hr Kaiserlingów,położona na Pomorzu tuż przy mieście Weyherowie. Dwór wzniesiony przez hr Kaiserling w połowie XVIII wieku

153. RZUCEWO Dobra położone na Pomorzu na brzegu morskim w okolicach Pucka. Wojewoda Jan Weyher zudował w poczętkach wieku XVII pałac który potem przeszedł na Sobieskich. Krol Jan III często przebywał w Rzucewie. Z dawnego pałacu nie pozostało śladu. Po Sobieskich Rzucewo przeszło do Przebędowskich przez czas jakis należało do anglika Gibsona. W r. 1796 przechodzi do hr Kaiserlingów a w roku 1827 do hr von Below Obecny pałac zbudowany przez Belowów według planu architekta Stulera. Jedyną pamiątką po Sobieskich pozostała czterorzędowa aleja lipowa sadzona ręką króla

154. ŚWIECIE zamek. Niegdyś własność książąt pomorskich . Obecny zamek był zbudowany przez krzyżakow w r. 1335-1341.

155. TRZEBCZ Jest to jedna z najstarszych osad pomorskich jak widac z dokumentow znana już w XII wieku. Dwór pochodzi z drugiej połowy XVIII wieku poznie,j przebudowany. Ostatnio należała do rodziny Ślaskich z których Ludwik Slaski był przy koncu wieku XIX członkiem izby Panow. Dwor zawierał cenne archiwa i zbiory rodzinne.

156. GNIEW zamek. Niegdys należał do książąt pomorskich. Z dokumentów wynika że w roku 1204 należał do ks. SamboraI Zamek zbudowany z cegły przez krzyżaków w roku 1282. Król Jan Sobieski jako jeszcze hetman otrzymał starostwo w Gniewie gdzie następnie chętnie i często z Krolową przebywał. Starostwem tem był obdarzony w nagrodzie za zwycięstwo pod Chocimem z pozwoleniem trzymania do czwartej generacji.

157. WILANÓW Za panowania ks Mazowieckich zwał się Milanowem i należał do Milanowskich od ktorych w r.1677 nabył krol Jan 111 Sobieski. Pałac wzniósł mistrz włoski Jozef Belloti. Robotników do budowy dostarczyły zwycięstwa krola Jana . Na pałacu był napis "Quod vetus urbs colnit,nunc nove villa tenet - co stare miasto czciło teraz nowa wies posiada ztąd nazwa Wilanów. Ukonczywszy budowę Krol Jan 111 tam zamieszkał i

tu swego życia 17 Czerwca 1696 dokonał. Po jego smierci Wilanow odziedziczył najmłodszy syn Konstanty
W r. 1724 Konstanty sprzedaje Wilanow Helenie z Lubomirskich Sieniasckiej wdowie po Adamie hetmanie wielkim koronnym. następnie dziedziczy corka małżonka Augusta ks Czartoryskiego wojewody ruskiego corka zas tych Izabella wydana za Stanisława Lubomierskiego otrzymała w posagu Wilanow. Po niej dziedziczy corka ich Aleksandra małżonka Stanisława Kostki Potockiego m ministra oswiecenia wreszcie po nich Wilanow przechodzi do hr Branickich. Ostatnim dziedzicem Wilanowa był Ksawery hr Branicki ożeniony z Anną z Potockich.
Jeżeli chodzi o pamiątki i dzieła sztuki znajdujące się w pałacu Wilanowskim to opis zajmował by parę tomow. Nie mowiąc o takich pamiątkach historycznych jak namiot wielkiego Wezyra zdobyty pod Wiedniem , jak pamiątki po krolu Janie III pałac wilanowski zawierał pierwszorzędne dzieła sztuki pendzli dawnych mistrzow włoskich, flamandzkich, francuskich, galerję portertow rodzinnych archiwa i cenny księgozbior. Częsc tych skarbow została rozkradziona przez zachodnich i wschodnich zaborcow. Wilanow został upanstwowiony przez ostatnie rządy komunistyczne.

158. M A L B O R G Według tradycji polskich tak i niemieckich pierwotny zamek malborski zbudowano w latach 1272-78 z materjałow zburzonej w pobliżu warowni słowianskiej , ktorą książe pomorski Swiatopełk postawił w początkach XIII wieku przy cyplu motławskim na wyspie zwanej przez jednych Santir przez innych Zanthir... czyli grod czarta / L VII 821i 826/ Miechowita pod rokiem 1280 podaje " in loco castri et oppidi Czanthir veteri nomine abrogato castrum Marniemburg erectum est.
Miasto Malbork założono na miejscu starodawnej osady słowianskiej pod czy pruskiej ktorą kronikarze nazywają Aliem / Almini , Algent /.
Że na tym miejscu starodawnej osady słowianskiej od niepamiętnych czasow siedzieli tubylcy swiadczą wykopaliska szczegulnie grobow skrzynkowych znalezionych tam w r. 1700.
W onej wsi Aliem krzyżacy zastali już ponoc kosciołek słowianski pod wezwaniem N.M.P. o ti ich miało skłonic do nazwania swej twierdzy zakonnej imieniem Marji, co im tym łatwiej przyszło, że zakon obrał sobie N.M.P. za swą Najwyższą Orędowniczkę.
Krzyżacy doszli do władania wyspą i warownią Czartyr podstępem, wykupując ją od księcia Sambora ktoremu jego brat a założyciel grodu książe pomorski Swiatopełk odstąpił wierząc że zdaje ją w pewne ręce.
Stało się to w r. 1251. W r. 1272 krzyżacy drewanianą warownię zburzyli i przystąpili do budowania noewej. Już w r. 1283 na nowym zamku pbradował pod przewodnictwem komtura konwent.
W r. 1309 wielki mistrz Zygfryd von Feuchtwalden przeniosł do Malborka centralne urzędy zakonu. Od tej pory rozpoczyna się wielki rozwoj zamku i niewspołmiernie miejszy miasta.
Miasto Malbork otrzymało wspolną nazwę Marienburg i przywilej lokacyjny miejski z przydziałem 48 włok ziemi w r. 1276.
Zamek malborski budowali krzyżacy od 1272 do 1382 i stworzyli z taj warowni- jaskini taką twierdzę , że nie było jej rownej w całej owczesnej Europie.. Dosc powiedziec , że obejmowała ona przestrzen 16 hektarow.
Ile w ogromie i pięknie tych gotyckich murow było potu, krwi słowianskiej, ile ofiar prusakow- pogan tępionych a nie nawracanych

ile dorobku litwinow, ile znoju polskich kmieci, spławianego w postaci ziarna , wełny, skor, tłuszczu, przez fıltr gdanski do sakwy zakonu , tego nikt nie obliczy.

Głownym budowniczym tego cudu swiata o ktorym mowiono Ex luto Marienburg offen ex saxo ex marmurae Medilanum "- był polski architekt slązak Bartosz z Ząbkowic / ktorego niemcy zwali zawsze Bartel Frankenstein /. Rodacy nasi przeszkoleni w Gdansku byli sławnemi budowniczemi i budowali nawet w Skandynawii jak Jakub Milecz z pod sztumu, Andrzejek z Kłecka, Karwin Modzeleswki, Stryjowski , Gędowski i setki innych wielkich artystow

Najwięcej do rozbudowy zamku przyczynił się wielki mistrz Dytrych von Altehburg / 1334-1 1341/

Już w roku 1310 odbyły się tu pierwsze generalne obrady kapituły zakonu. W r. 1561 więziono na zamku władcę Litwy Kiejstuta , ktorego krzyżak pewien Wilhelm von Gronesfeld pojmał z zasadzki w puszczy gdzie książe bezpiecznie polował. Po 6 tygodniach zamknięcia udało się Kiejstutowi uciec z niedostępnego więzienia, a pomogł mu w tym pewien knecht krzyżacki rodem litwin imieniem Alf / Adolf/. Książe w pierwszej potrzebie udał się do corki swej Danuty małżonki księcia Janusza Mazowieckiego.

W r. 1366 bawił w Malborku Krol Kazimierz W. przyjmowany przez krzyżakow z wielkiemi honorami. W 4 lata pozniej Wielki mistrz Kniprode gościł tu krola dunskiego Waldemara szukającego sojusznikow przeciwko szwedom i hanzie.

Po klęsce Grunwaldzkiej w r. 1410 załoga malborska zasilana niedobitkami pod wodzą następcy poległego Ulricha von Juningen, Henryka Reuss von Plauen korzystając z opieszłosci zwycięzcow zamknęła się w zamku i wytrzymała dwumiesięczne oblężenie.

Polacy odstąpili dnia 19 Wrzesnia wtedy właśnie gdy oblężeni resztkami sił goniąc mysleli już o poddaniu się.

W roku 1457 krzyżacy broniąc się korzystali z najemnych wojsk czaskich. Gdy jednak wodz czechow Udalryk Czerwonka nie mogąc dostac żołdu przeszdł na polską stronę , zamek został wydany przez niego polakom za 56.000 florenow. Czerwonka postanowił odtąd służyc wiernie krolowi Polski. Otrzymał on ponadto nagrodę pod postacią komendentury zamku malborskiego i dochody ze starostw golubskiego i swieckiego.

We czwartek 8 Czerwca 1457 o godz 6 rano Krol Kazimierz Jagiellonczyk wkroczył do Malbroka a o godz 12 miasto musiało mu w sali wielkich mistrzow złożyc przysięgę hołdowniczą.

Ostatni z urzędujących mistrzow zakonu Ludwik von Erlinghausen z płaczem opuszczał swą stolicę.

Od r. 1466 do r. 1772 Malbork był siedzibą wojewody malborskiego

Do wojewodztwa malborskiego należały cztery starostwa: elbląskie sztumskie dzierzgonskie i malborskie.

Wojewodow polskich rezydowało w Malborku w ciągu 318 lat przynależnosci do Korony dwudziestu szesciu. Wymieniamy wsrod nich niektorych więc : Bażynscy herby Wiewiorka : Garbjel, Scibor, Mikołaj rządzili kolejno od 1457 do 1503 . Bażynski Jerzy w latach 1512-1535, Cema, Achacy, Felicjan I, Felicjan II kolejno od 1546 do 1607. Jerzy Kostka / 1605-1610/ , Samuel Konarski 1626-1641/ Weihert Mikołaj i Wejhert Jakub /1641-1657/ Przebendowski Jan /1694-1703/ Przebendowski Piotr /1772-1776 /

W r. 1577 zawarto traktat pokojowy ze zbuntowanemi przeciwko Stefanowi Batoremu protestantami gdanskiemi mocą ktorego Gdansk miał wypłacic 200.000 zł odszkodowan i odbudowac klasztor w Oliwie kosztem 20.000 zł. W r. 1593 bawił w Malborku krol Zygmun August z małżonką kilka tygodni.
W r. 1626 krol szwedzki Gustaw Adolf obległ zamek biorąc z honorem do niewoli dowodcę podstolego Sosnowskiego i podstarosciego Przecławskiegi.
W r. 1629 na podstawie rozejmu w Altmarku Gustaw Adolf odstąpił miasto i zamek szwagrowi swemu elektorowi brandeburskiemu.
W r. 1635 brandeburczycy ustąpili miejsce polakom.
W czasie drugiej wojny szwedzkiej generał szwedzki von Steinbock obległ Malbork w r. 1656. Bronił zamku dzielnie Luwik Weihert, lecz gdy umarł brat jego wojewoda po miesiącu walki nie widząc znikąd pomocy poddał się szwedom.
Po pokoju oliwskim w r. 1660 Polska odzyskała twierdzę i miasto.
W r. 1677 bawił tu krol Jan Sobieski z krolową Marysienką.
W czasie bezkrolewia po smierci Sobieskiego Malbork został zajęty przez Fleminga na rzecz Augusta II ktory tu wnet zawitał.
Z kolei krol szwedzki Karol XII zajął Malbork na rzecz Stanisława Leszczynskiego.
Po klęsce Karola XII pod Połtawą miasto zajęły znowu wojska saskie. W r. 1731 zamek opanowali moskale walczące przeciw Leszczynskiemu. Moskale powrocili tu w czasie wojne 7-letniej w r. 1758. Po pierwszym rozbiorze polski w 1772 Malbork dostał się jako łup niemcom.
Pierwotnie prusacy używali zamek malborski jako składy a dopiero w e. 1824 zamek malbowski został odnowiony ze składek według planow znalezionych w archiwach.

Wielcy mistrze Zakonu

1.	1309 - 1312	Siegfried von Feuchtwangen
2.	1312- 1324	Carolus Bosforus z Trewiru / rzymianin /
3.	1324 -1331	Wernerus von Urselen / Orselen /
4.	1331 - 1333	Luther książe Braunschweig
5.	1333 - 1341	Dietrich von Altenburg
6.	1341 - 1345	Ludolphus Konig von Weyzan
7.	1345 - 1351	Henricus Dusener von Arffberg
8.	1351 - 1382	Winricus von Kniprode
9.	1382 - 1390	Konradus Zollner von Rothenstein
10.	1390 - 1393	Konradus von Wallenrod
11.	1393--1407	Konradus von Juningen
12.	1407 - 1410	Urych von Juningen
13.	1410 - 1414	Henricus Reuss von Plauen
14.	1414 - 1422	Michel Kuchmeister von Sternberg
15.	1422 - 1441	Paulus Biltzer von Russdorf
16.	1441 - 1449	Konradus von Erlinghausen
17.	1449 - 1457	Ludwig von Erlinghausen

159. TYNIEC Opactwo. Położone w pow. Krakowskim . Za Bolesława Chrobrego ktory wraz z żoną Judytą fundował tu kosciol na czesc sw. Piotra i Pawła i oddał benedyktynom. Opat tyniecki zajmował wysokie stanowisko ibył używany do narady w ważniejszych sprawach panstwowych.
W roku 1246 Konrad Mazowiecki zbudował tu warownię ktorą wkrotce zdobył krol Bolesław Wstydliwy. W roku 1260 Tyniec srodze ucierpiał od najazdu tatarow.
Krol Kazimierz Jagielonczyk w roku 1456 obdarzył Opactwo wsiami i nadał prawo magdeburskie. W czasie zarazy morowej w roku 1467 Synowie Kazimierza wraz z ich wychowawcą Długoszem schronili się przed zarazą.
Opatami byli przeważnie synowie wielkich rodow / np Mikołaj Mielęcki w XV1 stuleciu. Do wieku XV11 opaci tynieccy byli zwierzchnikami wrzystkich klasztorow benedyktynskich potem zależały od nich tylko klasztory w Trokach i Orłowsku na Sląsku.
W roku 1655 szwedzi zrabowali i zniszczyli klasztor tak że zakonnicy zmuszeni byli szukac schronienia na Węgrzec W dniu 2 Lutego konfederaci barscy 1772 roku z tąd ruszy na zamek wawelski.
W XV111 wieku zamek stał się własnoscią rządową.a gdy w roku 1815 zakon skasowano opactwo zajęli OO Jezuici lecz w dniu 2 Maja 1834 roku opactwo spłonęło do szczętu. bogate archiwum rozeszło się po swiecie.

160. GIEŁGUDYSZKI Położone nad dolnym Niemnem. Za czasow krzy żackich był tu zamek obronny. W roku 1405 dobra i zamek należą do Eperwyjerow. Od roku 1686 przechodzą do rodziny Giełgudow herbu Działosza . Po wojnie 1831 roku Giełgudowie zmuszni byli do opuszczenia kraju. i emigrowali do Anglji. Generał Giełgud zginął trgicznie przy przejsciu granicy. Naoczny swiadek Walerjan Kopanski oficer 1-go pułku ułanow ur. w r. 1912 własciciel majątku Dejuny pozostawił wspomnienie . Będąc wowczas w swicie generała Giłguda był swiadkiem jak w pewnej chwili pdszedł do Giełguda kapitan Skulski ktory rzuciwszy słowo " zdrajca wystrzelił Giełguda z pistoletu. Brat Giełguda ożeniony z Szemiothowną emigrował do Anglji. Syn jego był już wysokim urządnikiem Ministerstwa wojny a wnuk Frank Giełgud był już zupełnie zanglizowany i nie mowił po polsku. Był ożeniony z corką sławnej aktorki Anny Terry i jest ojcem znakomitego aktora angielskiego Sir Johna Giełguda.

161 GUŁTOWY Dobra położone w Wielkopolsce . W wieku XlV były w posiadaniu Grzymalitow Od wieku XVIII należą do Bninskich herbu Łodzia. Pałac wybudowany przez Ignacego Bninskiego starosty sredzkiego i wschowskiego w wieku XVIII. W pałacu zbiory artystyczne i galerja obrazow. Ostatnim panem na Gułtowach był hr Alfred Bninski , wojewoda poznanski, prezes rady naczelnej organizacji ziemianskich , prezes naczelny Akcji Katolickiej , prezes Wielkopolskiej izby rol. Mąż wielkich zasług. Ożeniony z Marją ze Skorzewskich.

162. MIKIELEWSZCZYZNA Dobra położone w pow. Białostockim gub Grodzienskiej własnosc Wankowiczow. Adam Wankowicz syn Walentego znakomitego artysty malarza i Anieli z Rosto ckich urodził się w Slepiance pod Minskiem w r. 1827. Ukonczył akademję wojskową w Petersburgu. Należał do organizacji powstanczej lecz w czasie wybuchu wycofał się z niej. Pomimo to został uwięziony i zesłany w r, 1864 do Irkucka. Po amnestji wrocił do kraju i osiadł w Krolestwie zas od r 1874 na Litwie w Mikielewszczyznie. Zmarł w r, 1895 Żonaty był z Amelją Kleczkowską corką kolegi zesłanca. Miał 6 synow z nich Wacław znany inżynier i własciciel wielkiej firmy budowlanej ożeniony z Janiną z Gniazdowskich. Wacławowie Wankowiczowie mieli syna Karola Kapitana W, P i starostę baranowickiego żenionego z Kazimierą z bar. Romerow i Lucjanę za baronem Stanisławem Danglem.
Karol Wankowicz jako starosta zyskał powszechny szacunek.

163. PAULINOW Dobra położone w ziemi Nowogrodzkiej należące od pokolen do rodziny Bochwicow. Z nich Florjan Bochwic był znanym pisarzem filozoficzno moralnym Dwor murowany z początkow XlX wieku , Ostatnim dziedzicem do wybuchu 2-giej wojny swiatowej był wnuk Florjana rownież Florjan. W roku 1939 bolszewicy obrocili wrzystko w perzynę.

164 HOŁONETY Dobra położone na gornej Litwie w pow Wiłkomierskim należące do Rudominow z przydomkiem Dusiackich. Po smierci Ryszrda Rudominy Hołonety odziedziczyły jego corki Anna zamężna za ordynatem Bogdanem Bispingiem ktora zmarła przedwczesnie w smutnych okolicznosciach i Ewa ktora pozostawszy w stanie panienskim pozostała w Hołonetach gdzie pracowała wsrod ludu i założyła między innemi szkołę tkactwa dla dziewcząt wiejskich.

165. DZIAŁDOW zamek krzyżacki na Pomorzu

166. GOŁKOW niegdys podwarszawska rezydencja sławnego bankiera Teppera za czasow krola Stanisława Augusta , następnie należały do baronow Danglow.

167. CZYŻOW Dawny zamek obronny położony w wojew kieleckim ziemi Sandomierskiej zniszczony za czasow najazdow szwedzkich. Aleksander Zaklika- Czyżewski kasztelan połaniecki wzniosł na miejscu dawnego zamku na jego ruinach w r.1741 pałac ktory w niezmienionym stanie przetrwał do ostatniej wojny swiatowej. Od Czyżowskich przeszedł kolejno do Młodzianowskich , Swięcickich , Daniłowiczow. W r 1820 należał do hr Prędowskiego oficera wojsk napoleonskich następnie do jego syna Henryka ktory zapisuje Czyżow wnuczce swej Konstancji Deskurzance. Przez małżenstwo Elrzbiety Deskurzanki z Jozefem Targowskim b. dyplomatą polskim i posłem polskim w Tokjo Czyżow przechodzi do Targowskich.
Ostatniemi własciciełami byli Jozefowie Targowscy.
Czyżew został upanstwowiony przez komunistow.

168. HRUSZOWA k/ Horodzca. Majątek rodzinny znanej naszej litewskiej Autorki Marii Rodziewiczowny położony w pow. kobrynskim wojewodztwa brzeskiego. Hruszowa ograbiona i spalona przez posuwające się hordy bolszewickie legła w ruinie jesienią roku 1939. Sędziwa autorka zmarła w Warszawie w ciężkich warunkach bytu w czasie okupacji niemieckiej.
W Horodzcu w koscie1e zabranym po 1863 roku na cerkiew na cmentarzu groby Giedrojciow, Sułkowskich, Rodziewiczow

169. **ZAMEK PRZECŁAWSKI** Zamek ten zbudowany przez żonę Kazimierza Sprawiedliwiego w XII wieku. Niegdys własnosc Koniecpolskich od ktorych drogą wiana przechodzi na Wrszowiec-Reyow w ktorych posiadaniu znajdywał się do ostatniej wojny swiatowej. Ztąd w roku 1846 zaczęła się sprowokowan przez Austryakow rzez galicyjska. Ostatnim panem na zamku Przecławskim był hr Mieczysław Rey obywatel wielkich zasług ktory był symbolem zasady " L'ancetre c'est moi". Ograbiony do szczętu przez bandy bolszewickie w czasie ich ostatniego najazdu na ziemie polskie jest obecnie ruiną ziejącą pustką i zniszczeniem.
Dobra zostały upanstwowione przez rządy komunistyczne.
Rey hr Stanisław oż z Jadwigą z hr Branickich

170 **UHER** Dobra położone w ziemi lubelskiej ze starym modrzewiowym dworem z połowy XVII wieku. Ostatnio należały do rodziny Fudakowskich. Uher przeszedł do Fudakowskich drogą wiana od Sarjusz Bielskich.
Fudakowski Prot ož z Anną z Wołowskich

171 **ANTONINY** Leżą na Wołyniu na pograniczu Podola na granicy powiatow Zasławskiego i Starokonstantynowskiego. Antoniny zwane dawniej Chołodzkami należały do obszaru dobr ks Ostrogskich. Dziad poety Malczewskiego dzierżawił w r. 1795 Chołodzki od ks Barbary z Duninow Sanguszkowej, był ożeniony z jej siostrą Antoniną na ktorej pamiątkę nazwał tę wies Antoninami. Ks Eustachy Sanguszko gen lejtenant ożeniony z Klementyną ks Czartoryską dostał od ojca Hieronima wojewody wołynskiego Antoniny Przez ożenek hr Alfreda Potockiego z Marją ks Sanguszkowną, Antoniny przeszły do hr Potockich. Po smierci ojca syn hr Jozef dziedziczy Antoniny.
Hr Jozef Potocki ożeniony z Heleną z ks Radziwiłłow był jednym z najwybitniejszych ziemian swojej epoki. Swietny administrator i znany filantrop postawił gospodarstwo na niebywale wysokim poziomie, uprzemysłowił majątki, zbudował wielką cukrownię , zakładał fabryki , młyny, tartaki. Nie szczędził srodkow dla podniesienia dobrobytu ludnosci okolicznej. Fundował i utrzymywał własnym kosztem szkoły, szpitale, ochronki, domy położnicze. Zakładał orkiestry czytelnie ludowe, kasy oszczędnosciowe. Lubiany przez pracownikow i ludnosc okoliczną dla ktorej był ojcem zwany był " Batką ". Był posłem do pierwszej dumy panstwowej gdzie zyskał popularnosc nawet wsrod

wsrod lewicy parlamentarne. Przywodca socjalistow w dumie poseł Aładjin na zaproszenie hr Jozefa przyjechał do Antonin a oznajmiwszy się z działalnoscią hr Jozefa i jego instytucjami i gospodarstwem oficjalnie w swej przemowie na plenum Dumy miał powiedziec , że gdyby wrzyscy postępowali za przykładem hr Jozefa Potockiego to kwestja socalna przestała by egzystowac a Panstwie rosyjskim.
Nie przeszkadzało to że bolszewicy rozgromili Antoniny rabując i niszcząc bezcenne kolekcje, galerję obrazow wsrod ktorych było niejedno płotno włoskich mistrzow i obrazy mistrzow polskich Jana Matejki i innych.
WNastępnie w podręcznikach bolszewickich dla szkoł ludowych znajdywał się opis że był " graf potockij , ktory z psami polował na ludzi .... komentarze zbyteczne.
Kilka dni trwała w Antoniach grabież, morderstwa, pożoga i gwałt .
Hr Jozef Potocki zmarł jakos w latach 1921-2 we Francji w tragicznych okolicznosciach.

172 GOLEJEWKO Dobra położone w Wielkopolsce , niegdys własnosc Chojenskich następnie hr Czarneckich. Ostatnim własciciełem był Jan hr Czarnecki

173 GORZNO Dobra położone w powiecie Ostrowskim w Wlkp. Własnosc Lipskich z ktorych Kazimierz Lipski wybitny gospodarz i ziemienin ożeniony z Marją z Komarow z Bejsagoły na Żmudzi siostrą Władysława był ostatnim własciciełem.

174. MIŁOSŁAW Dobra położone w Wielkopolsce dawniej Mielżynskich następnie Koscielskich. Pałac wzniesiony według planow architekta Schenkla z Berlina. Zwraca na sibie uwagę piękny park w ktorym znajduje się pierwszy na ziemiach polskich pomnik Juljusza Słowackiego , wystawił go Jozef Koscielski.
Jozef Koscielski członek izby panow cieszył się wielkiemi względami Ceasza niemiec Wilhelma II ktory cenił w nim swiatły rozum i zamiłowanie do sztuk pięknych.
Po pamiętnych uroczystosciach malborskich Koscielski wypowiedział się odważnie i szlachtnie za co popadł w niełaskę Kaisera.
Syn jego Władysław był znanym mecenasem sztuki i opiekunem artystow. Zginął w tragicznych okolicznosciach jakos w latac poprzedzających drugą wojnę swiatową.
Sławnym był księgozbior w Miłosławiu zapoczątkowany w XVIII wieku przez Stanisława Koscielskiego starostę bydgoskiego Księgozbior zawierał około 20.000 tomow wsrod tego były książku z księgozbioru Zygmunta Augusta i wiele rzadkich

inkunabułow. W galerji obrazow widzielismy dzieła przeważnie mistrzow polskich a więc Ajdukiewicza, Brandta, Axentowicza, Boznanskiej , Bohusz Siestrzencewicza, Chełmonskiego, Chlebowskiego, Fabjanskiego, Fałata Maksa Gierymskiego ,Juljusza Kossaka, Makarewicza, Jacka Malczewskiego, Matejki, Siemiradzkiego, Tetmajera, Wyspianskiego ,Żmurki.
Był tam zbior porcelany koreckiej, saskiej i chinskiej, czaprak i zegar po Sobieskim , znaczna ilosc pasow słuckich , broni, monet i orderow.
Los Miłosławia podobny do losu innych siedzib pod panowaniem komunistwo.

175. **SZYPIANY** Dobra położone w powiecie ihumenskim ziemi minskiej nad rzeką Mianą obejmujące przed pierwszą wojną swiatow około 20.000 hektarow przeważnie lasow.
Niegdys była to własnosc biskupa Massalskiego następnie przechodzi do rąk Moniuszkow. Corka Aleksandra Moniuszki ,Paulina poslubiwszy marszałka Wankowicza wnosi te olbrzymie dobra w dom Wankowiczow. Syn Marszałka Paweł Wankowicz , człowiek szerokiej wiedzy i zamiłowan artystycznych przytem wzorowy gospodarz i administrator postawił wysoko gospodarstwo rolne i lesne w Szypianach.
Knieje szypianskie obfitowały w grubego zwierza w niedzwiedzi łosie, rysie. Stary dwor modrzewiowy zbudowany przez marszałka Wankowicza mimo swego skromnego wyglądu zawierał wiele dzieł sztuki, nieposlednią galerję obrazow wsrod ktorych były dzieła mistrzow włoskich, porterty pendzla Walentego Wankowiwicza. wielki i cenny księgozbior wreszcie jedną z najbogatszych w kraju kolekcji numizmatycznych.
Pweł Wankowicz był ożeniony w Potocką, osobą wielce utalentowaną i niepowszedniej pięknosci. Odmurała wczesnie pozostawiając jedynego syna Witolda spadkobiercę tych włosci.
Witold Wankowicz był to człowiek o rzadkiej prawosci charakteru, wszechstronnie wykształcony. Po ukonczeniu uniwersytetu w Cambridge gdzie się chlubnie zapisał jako kapitan drużyny ktora wygrała doroczny wyscig z uniwesytetem z Oxfordu gospodarzył czas jakis w Szypianach.mãm W czasie pierwszej wojny swiatowej wstąpił jako ochotnik do 1-go pułku Ułanow gdzie ranny z odmrożonemi nogami ledwo wyszedł z życiem.
Następnie za czasow Polski niepodległej straciwszy całą swoją olbrzymią fortunę ktora została za krwawą granicą zajmował szereg odpowiedzialnych posterunkow. Był zastępcą pierwszego Delegata Generalnego Rz. w Gdansku, delegatem do wielu międzynarodowych delegacji, radcą ambasady polskiej w Waszyngtonie a w czasie drugiej wojny swiatowej delegatem misji nadodow zj

zjednoczonych.
Zmarł przedwczesnie w Waszyngtonie w roku 1949 osieracając wdowę Jolantę z baronow Romerow , syna Pawła i 3 corki z ktorych Irena zamężna za Stanisławem Popielem z Kurozwęk ziemi Kieleckiej.
Szypiany doszczętnie obrabowane przez bolszewikow w r. 1918 spalone i zrownane z ziemią.

176. T O W I A N Y Leżą na gornej Litwie w pow. Wiłkomierskim na skraju puszczy towianskiej i łanskiej. Niegdys należały do Menhardow rodziny dzis już wygasłej., potem kolejno do ks Massalskich. Halszka Massalska wnosi Towiany jako wiano swemu mężowi Bonifacemu Pacowi. Od Pacow Towiany przechodzą do Eperwyjerow następnie do hr Morykonich.
Morykoniowie są rodziną pochodzenia włoskiego. Jeden z Morykonich w wieku XVll osiedlił się w Polsce . Indygenat uzyskali w r. 1673. Krzysztof Morykoni dziedzic Soł i Towian podpisywał elekcję 1733 r z pow. Wiłkomierskiego. Jego wnuk pod Franciszku podkomrzym wiłkomierskim Hieronim dziedzic Soł żonaty z Gertrudą baronowną Sacken miał syna Lucjana ur w r. 1818. Inny wnuk Jozef generał W X L z konstancji Szadurskiej miał corki Dorotę Jozefową Łopacinską i Felicjanę Wacławową Platerową. Inny wnuk Krzysztofa po synu Marcinie i Aleksandrze z Tyzenhauzow Benedykt był dziedzicem Towian zasłużonym obywatelem kraju. Był posłem na sejm 4-o letni, pisarzem WXL w mh r. 1794. Był ożeniony z Marją ks Radziwiłłowną.. Towiany przechodzą do Radziwiłłow.
Z nich ks Karol Radziwiłł dziedzic Towian ożeniony z Jadwigą z Broel Platerow zmarł w latach dziewięcdziesiątych pozostawiając wdowę ks Jadwigę synow : Konstantego filistra korporacji Arkonji ktory odziedziczył Towiany ożenionego z Marją z Hołynskich i Janusza ożenionego z hr Wodzicką z Małopolski. Ten ostatni zmarł przedwczesnie w latach 1922.
Z corek ks Marja wyszła zamąż za hr Żołtowskiego z Wielkopolski młodsza zas księżniczka Taida pozostała starą panną i gospodarzyław Leonpolu pod Wiłkomierzem .
Pałac w Towianach wybudował Benedykt Morykoni wedłu planow architekta angielskiego i otoczył parkiem na wzor angielski.
W pałacu towianskim były cenne zbiory, obrazy i portrety rodzinne. Ks Konstanty ostatni z linji Towianskiej Radziwiłłow był jednym z najlepszych znawcow kniei i mysliwym. Puszcza łanska i towianska obfitowały w łosie . Pałac został w r. 1943 doszczętnie ograbiony przez bolszewikow a książe Konstanty wywieziony wgłąb Rosji gdzie zmarł z wycienczenia.

177. S A W I C Z E Ta piękna stara siedziba leży w powiecie Słuckim ziemi Minskiej nad rzeką Bereznicą. Sądząc z dokumentow Sawicze należały w r. 1561 do Szymona ks Słuckiego, następnie do Telszewskich. W r. 1661 Anna Telszewska poslubiła Ludwika Woyniłłowicza i wniosła w wianie Sawicze w dom Woyniłłowiczow w ktorych to ręku pozostawały aż do rewolucji bolszewickiej roku 1918. Ostatnim panem na Sawiczach był Edward Woyniłłowicz jeden z wybitniejszych mężow kresowych. Zasługi jego nad pod-. niesieniem rolnictwa i polskiego stanu posiadania w Minszczyźnie są ogromne. Był to człowiek o żelaznej woli, dobrym kochającym sercu, opiekun ziemianstwa i ojciec dla okolicznej ludnosci.
Był on założycielem i długoletnim prezesem Minskiego gubernjalnego towarzystwa rolniczego. Jako członek Rady Panstwa z wyboru z ziemi Minskiej bronił nieustraszenie interesow rolnictwa i życia społeczenstwa swego kraju.
Zameczek w Sawiczach zbudowany na początku wieku XVIII zawierał bezcenne archiwa od początkow XVl wieku. Galerję portretow rodzinnych w tem sporo dzieł Walentego Wankowicza wreszcie księgozbior zawierający przeszło 10.000 tomow.
Wrzystko to zostało bez sladu zniszczone i rozgrabione przez bandy bolszewickie. Zameczek spalono w dniu 6 Lutego 1918 r.
Prezes Edward Woyniłłowicz był ożeniony z Marją z Horwattow. Miał syna Szymona i corkę Helenę zmarłych w wieku młodzienczym Wspolnie z swą siostrą Jadwigą z Woyniłłowiczow Kostrowicką fundował wielki kosciół stylowy pod wezwaniem ss Szymona i Heleny.
Nie umiała odrodzona Polska ocenic jednego ze swych lepszych synow. Prezes Woyniłłowicz zmarł jako bezdomny starzec prawie w biedzie w Bydgoszczy w r. 1927.

178. N A R O W L A Pałac w Narowli stoi na samym brzegu Prypeci w pow Mozyrskim . Schody tarasu pałacowego schodzą na rzekę. Niegdys te olbrzymie dobra były krolewszczyzną trzymaną w zastawie przez Oskiekow. W r. 1764 Rafał Aloizy Oskierko , marszałek mozyrski otrzymał Narowlę na własnosc. Na początku zeszłego stulecia Narowla przechodzi do Horwattow. Pałac był wybudowany w roku 185o przez Daniela Horwatta. Ostatnim panem na Narowli był Edward Horwatt filister korporacji Arkonja, Postawił on wysoko gospodarstwo rolne i uprzemysłowił budując gorzelnię, tartaki, wielką fabrykę wyrobow cukierniczych i przetworow owocowych , zaprowadził jedne z największych w kraju sadow owocowych. Pałac w Narowli zawierał niepowszednią galerję obrazow płotna Suchodolskiego, Damera, Wankowicza, kolekcję broni , kryształow, srebra bibljotekę i archiwum. Założył tu muzeum fauny i flory poleskiej.
Edward Horwatt był ożeniony z Heleną z Oskierkow ktora mu odumarła wczesnie pozostawiając syna Daniela zmarłego na suchoty w roku 1917 i corkę Aleksandrę zamężną za Stanisławem Wankowiczem junjorem senatorem Rz. P. Oboje zgineeli w Zbydniowie zamordowani przez GESTAPO w domu Zbigniewow Horodynskich w czasie uroczystosci zaslubin ich corki wr. 1942.
Edward Horwatt zmarł w Wlk w Gorzyczkach majątku ktory odziedziczył po Matce z domu hr Potworowskiej.

179. B A R B A R O W Dobra te położone wsrod olbrzymich borow i jezior nad brzegiem Prypeci były dawniej widownią srogich bojow.
Przechodziły tędy kniaziowie czernihowscy, tatarzy perekopscy i kozacy Chmielnickiego. Ks Jeremi Wisniowiecki miał tu swoj osrodek obronny. Po nastaniu spokojniejszych czasow dobra te znajdują się w ręku Horwattow. Na miejscu dawnego zamku Ignacy Horwatt zbudował pałac według planow architekta Luneberga. Pałac zawierał piękną galerję obrazow i portretow rodzinnych, płotna Lampiego , Bacciarelego , Walentego Wankowicza, Damela, Suchodolskiego, bogate archiwum i bibljotekę zbiory pamiątek rodzinnych , mebli , bronzow. Wrzystko to wraz z pałacem po ograbieniu zostało spalone przez bolszewikow w pierwszej połowie 1918 roku. Ostatnim panem na Barbarowie był powszechnie szanowany Aleksander Horwatt ożeniony z Jadwigą z hr Krasickich.

180 C Z E R W O N Y D W O R. Położony na Litwie w okolicach Kowna w widłach Niewiaży i Niemna. Był tu dawniej zamek wzniesiony w r. 1405 przez krzyżakow. Krol Zygmunt August nadaje Czerwony Dwor małżonce swej Barbarze. Następnie staje się własnoscią Radziwiłłow, Zabiełłow, wreszcie w r 1815 Tyszkiewiczow. Od tego czasu Czerwony Dwor staje się osrodkiem kultury. Właściciele nie szczędzą trudow i kosztow na zebranie i ukompletowanie archiwum i założenie wspaniałej bibljoteki W archiwum spotykamu iluminowane rękopisy z epoki XVI wieku dokumenty i listy krolewskie. Galerja obrazow zawierała płotna dawnuch mistrzow włoskich. Znajdywały się tam arcydzieła Dossi, Sassoferato, Mistrzow flamandzkich Ruisdala , Teniera, obrazy Matejki, Walentego Wankowicza , Andriolego, Czechowicza , były tam zbroje, siodła , rzędy konskie, pasy słuckie, bron, gobeliny , makaty.
W czasie pierwszej wojny swiatowej w Czerwonym Dworze miescił się sztab Hindenburga i ks Leopolda Bawarskiego. Pałac został ostatecznie zniszczony przez kwaterujące tam wojska litewskie .
Ostatnim panem na Czerwonym Dworze był Benedykt hr Tyszkiewicz ożeniony z Rożą z hr Branickich.

181. S M I Ł O W I C Z E Dobra położone w pow Ihumenskim ziemi minskiej nad rzeką Wołmą, dopływem Swisłoczy.
Za czasow panowania Zygmunta III i Jana Kazimierza gospodarzy w Smiłowiczach Marjan Oginski , krajczy litewski, ten stawia tam zameczek obronny z fosami. W r. 1668 czasowo włada Smiłowiczami Zawisza Czarny poczem dobra przechodzą z powrotem do Oginskich.
W r. 1757 dobra Smiłowickie dostają się do rąk Stanisława Moniuszki żonatego z Madziarską corką właściciela fabryk pasow słuckich.. Wnuczka ich Paulina wychodzi zamąż za marszałka Wankowicza wnosząc Smiłowice w dom Wankowiczow

Wankowicze wznoszą w Smiłowiczach pałac. Były tam cenne zbiory, galerja obrazow i portertow rodzinnych, archiwa , stylowe meble i piękna bibljoteka.
W r 1918 w czasie najscia bolszewikow pałac pozostaje doszczętnie spalony a wnętrze rosgrabione.
Ostatnim panem na Smiłowiczach był Leon Wankowicz ożeniony ze Stefanją z Broel Platerow.

182. B E L W E D E R Leży nad Niemnem w powiecie Rosienskim na Żmudzi. Od wielu pokolen należy do rodziny Burbow. Marszałek Klety Burba w połowie XIX w. wystawia tam pałac i miejscowosc przezywa Belwederem. Po smierci ostatniego z Burbow przechodzi drogą spadku do ks Puzynow. Ostatnim właścicielem był Czesław ks Puzyna . Belweder ostatnio podzielił los innych siedzib ziemianskich w czasie najscia bolszewikow na Litwę.

183. G I E Ł W A N Y Dobra położone w pow. Wiłkomierskim na pograniczu Wilenskiego. Jest to bardzo stara osada z zameczkiem okopanym , pamiętająca najazdy tatarskie i szwedzkie. Dziedzicami byli tu dawniej Żabowie . Postac wojewody Tadeusza Żaby utrwalona w piesniach ludowych i przysłowiach oraz w pamiętnikach kwestarza Ignacego Chodzki.
Po Żabach Giełwany przeszły do hr Broel Platerow.
Ostatnim panem na Giełwanach był Gustaw hr Broel Plater znany muzyk i kompozytor ożeniony z Anatolją z bar Hartingow.
Giełwany zostały doszczętnie obrabowane i zniszczone przez bolszewikow w czasie ich ostatniego najazdu na Litwę.

184. Ł O H O J S K. Starożytna ta osada leży w powiecie Borysowskim ziemi Minskiej nad rzeką Hajną. Nazwa Łohojsk pochodzi od białoruskiego słowa " łoh " co znaczy legowisko.
Pierwsze wzmianki historyczne w Łohojsku jak mowią kroniki sięgają w 1084. Już wowczas Łohojsk był warownią i przez długie wieki przechodził rożne koleje.W XII wieku ks Połocki zdobywa Łohojsk od Mscisława potomka Iziasława. W wieku XV Jagiełło oddaje Łohojsk Skirgielle Potem Łohojsk w tym że wieku przechodzi do Czartoryskich, ktorzy otrzymali Łohojsk od Krola Kazimierza Jagiellonczyka.
W r. 1505 tatarzy pod nieobecnosc Szymona ks Czartoryskiego zdobyli Łohojsk i uprowadzili rodzinę t.j. żonę i corki. wycinając w pien mieszkancow. . Z pogromu ocalał jedynie corka wdowa po Obrazowcu , ktora wyszła zamąż za Wasyla Tyszkę inaczej Tyszkiewicza.. W r. 1517 Tyszkiewicze budują tu zamek Krol Zygmunt I potwierdził Szymonowi [redacted] Czartoryskiemu w r. 1508 dzierżawę Łohojska i zamienił na dzierżawę wieczystą.
Tyszkiewicze ustanawiają w Łohojsku ordynację potwierdzoną przez Zygmunta Augusta dając początek tej najstarszej linji Tyszkiewiczow zwanej linją Łohojską.

Tyszkiewiczow zwanej linją Łohojską.
Syn Wasyla Aleksander Tyszkiewicz fundował tu w r. 1609 kosciol farny. Kr Michał Wisniowiecki dał miastu przywileje
W r. 1706 szwedzi spalili miasto
Stanisław Tyszkiewicz w miejscu gdzie stał zamek zbudował klasztor Bazyljanow.
Konstanty hr Tyszkiewicz znakomity archeolog zakłada w pałacu muzeum zawierające wykopaliska z miejscowych kurhanow sięgające czasow epoki kamiennej i bronzowej.
Wspaniała bibljoteka i archiwum łohojskie zawierało wiele rzadkich drukow. Były tu sławne zbiory numizmatyczne.
Po powstaniu 1863 roku moskale skonfiskowali zbiory i stały się one podwaliną regjonalnego muzeum wilenskiego. W Łohojsku już na początku XIX wieku były fabryki tkanin ludowych , odlewnie żelaza i fabyrka narzędzi rolniczych dla włoscian.
Ostatnim panem na Łohojsku był Jozef hr Tyszkiewicz filister korporacji Arkonja ożeniony z z Brandtow corką sławnego malarza Jozefa Brandta.

185 ABRAMOWSK Dobra położone w ziemi Wilenskiej pow. Trockim niegdys własnosc rodziny de Raessow. Franciszka de Raes wniosła Abramowsk w posagu Franciszkowi hr Broel Plater. Syn jego Wilhelm był ostatnim panem na Abramowsku.
Był ożeniony z z Hołynskich. Po smierci hr Wilhelma dobra odziedziczyły jego trzy corki. Teresa zamężna za Edwardem hr Żołtowskim, Marja zamężna za Włodzimierzem Łęskim i Izabela zamężna za Aleksandrem hr Ilinskim- Kaszowskim.
W czasie ostatniej inwazji bolszewickiej Abramowsk był do tła obrabowany z pięknych o zbiorow , obrazow i bibljoteki ktorą czern bolszewicka spaliła.

186 S T A N K O W Niegdys własnosc Radziwiłłow położona w powiecie minskim nad dopływem rzeki Ussy. Dobra te przez małżenstwo Weroniki Radziwiłłowny corki Michała zwanego rybenką" wojewody wilenskiego z Franciszkiem Czapskim wojewodą chełminskim przechodzą do rodziny Czapskich.
Syn wojewody Karol hr Czapski upiększa rezydencję i podnosi ekonomicznie a Emeryk hr Czapski syn jego buduje w r. 1861 pałac urządza w pałacu muzeum , ktore potem stanowi podwaliny muzeum Czapskich .w Krakowie.. Bibljoteka Stankowska zawierała zgorą 20.000 tomow wsrod tego wiele rzadkich dzieł.
Była tam piękna galerja obrazow, portertow rodzinnych, dzieł sztuki, makat , pasow słuckich , zbior sztychow. Między innemi był pamiątkami był zastawa srewbrny stołowy darowany przez Napoleona Karolowi Czapskiemu. Ostatnim panem na Stankowie był hr Karol Czapski, mąż wielkich zasług. Będąc pierwszym po powstaniu 1863 roku prezydentem Minska nie szczędził sił nad podniesieniem miasta do poziomu kultury zachodniej i uporządkowania budownictwa i urządzen miejskich.
Był założycielem wielu stowarzyszen dobroczynno społecznych i kulturalno oswiatowych. Nadmierną pracą nadwerężył swoje zdrowie i zmarł wczesnie osierecając wdowę Marję z hr Pusłow-

Pusłowskich i Synow Emeryka pozniejszego posła na sejm oraz Wojcie cha ktory niezbadanych losow koleją po ukonczeniu szkoły prawa w Petersburgu pozostał na służbie dyplomatycznej komunistow i już do kraju nie wrocił. Emeryk został " Bailifem " zakonu Kawalerow Maltanskich.
Z corek.Elżbieta wyszła zamąż za Aleksandra hr Mohla syna Hieronima z Wyszek na Inflantach Fabjana zas wyszła zamąż za Jozefa Godlewskiego Senatora Rz. P. dobrego rolnika i pożyecznego ziemianina.
Jozef Godlewski pochodzi ze starej zasiedzianej Żmudzkiej rodziny ktora od trzech wiekow licznemi na żmudzi władała dobrami.
Dziad jego Feliks syn Kajetana ożeniony z Adelą RymgaYłłowną miał majątek Hryszkiszki w pow. Szawelskim.oraz inne folwarki.
Feliks miał trzech synow Wojciecha, Władysława i Kazimierza ktory jest ojcem senatoraw Jozefa Godlewskiego.
Kazimierz Godlewski ukonczył akademję rolniczą w Prostkau i osiadł w Suwalszczyznie odziedziczywszy po swym krewnym Jozefie Godlewwskim dobra w pow Marjampolskim. Ożeniony był z Maryą z baronow Mohrenhejmow. corką barona Mohrenhejmam Edwarda Mohrenhejma oficera pułku kawalergardow i Anną z hr Steckich z Romanowa.
Seantor Godlewski był oficerem w czasie pierwszej wojny swiatowej. Na emigracji w nglji znalazł się w randze kapitana. Jest on założycielem związku Ziem Połnocno Wschodnich z siedzibą w Londynie i pierwszym i kilkoletnim prezesem tej ze wszech miar zasługującej na uznanie instytucji.

187. OSTROHLADY. Niegdys własnosc ks Wisniowieckich położona w pow. rzeczyckim na polesiu. Kolejno Ostrohladami władali Charlinscy, Rokiccy wreszcie Prozorowie. Pałac wystawiony był przez Prozorow na początku XVIII w według planow Marconiego, był urządzony z wielkim przepychem, kosztowne boazerje, posadzki wykładane w pej mamma zaże, marmury, rzezby. Były tam cenne zbiory i archiwa.
Po smierci ostatniego z Prozorow ktory nieopatrznie strwonił swą magnacką fotunę pałac ogołocony z dzieł sztuki popadł częsciowo w mmmmm ruinę. Zmieniał własciciela wreszcie przed pierwszę w ojną swiatową dobra te nabył Olgierd Gordziałkowski własciciel Drucka w ziemi Mohylewskiej. Przyst pił on do gruntownej odbudowy zrujnowanego gospodarstwa i pałacu. Niestety w roku 1918 bolszewicy dokonali pogromu i zniszczyli pałac i całe gospodarstwo.

188 OBODOWKA Leży w ziemi Olhopolskiej na granicy Podola. Była to niegdys własnosc kniaziow Korotkich od ktorych przechodzi do ks Wisniowieckich , Lubomierskich wreszcie Sobanskich. Z nich Miachał Sobanski poseł na sejm 4-letni i prezes izby edukacyjnej wołynskiej pozostawił majątek synom. Synowie za udział w wojnie 1831 roku zostali zesłani wgłąb Rosji. Ludwik do Permu, Gotard do Tobolska. Żona jego Roża ktora jak matka opiekowała się powstancami zwaną była rożą z Sybiru i opisywana przez Odynca i wielu innych. Syn ich Feliks zamieszkał już w Obodowce. a po nim Michał hr Sobanski wnuk był ostatecznym panem na Obodowce. Pałac zawierał wielką bibljotekę około 12.000 drukow, rzadkich manuskryptow i dokumentow rodzinnych Między innemi był tam stoł jadalny z łazienek krolewskich przy ktorym siadano do owych tradycyjnych obiadow czwartkowych pod auspicjami krola Stanisława. Pałac otoczony pięknym parkiem założonym przez sławnego planistę Dyonizego Miklera. W r. 1918 bandy bolszewickie obrabowały pałac do cna i obrociły w perzynę Pozostały opalone mury bez dachu.

189. C Z A R N O M I N Leży na Podolu w ziemi Olhopolskiej na dawnym szlaku rycerskich pochodow Żołkiewskiego, Sobieskiego. Do ostatnich czasow były tam krzyże pamiątkowe zwane krzyżami Sobieskiego. Za czasow krola Jana III Czarnomin należał do Koniecpolskich a gdy wygasli do ks. Lubomirskich / Jerzy ks Lubomirski / następnie do Potockich / Prot Potocki. /

Gdy moskale zawładnęli Podolem

Podolem część majątku przeszła do rosjan mianowicie do smutnej pamięci generała Tutotmina satrapy ziemi podolskiej.Majątek ten udało się jednak odkupić Czarnomskim. Mikołaj Czarnomski wystawił tu pałac w roku 1820 według planów i kierownictwa włoskiego architekta Boffo . Były tam wspaniałe boazerje i ornamenta . Pałac był otoczony obszernym 500 morgowym parkiem z odwiecznemi dębami.
Pałac miał bogate zbiory, galerje obrazów , bibljotekę oraz archiwa pełne dawnych rzadkich pergaminów. Czarnomin był też ośrodkiem kultury rolnej i cukrownictwa i posiadał jedną z większych wzorowo urządzonych cukrowni na Podolu.
Po przejsciu bolszewików w roku 1918 pozostały tylko zgliszcza czego nie zdążyli obrabować palili wreszcie podpalili pałac i cukrownię.

190. POPIELUCHY Leżą w ziemi Olhopolskiej na Podolu. Swego czasu własnosc ks Korotkich potem ks Wisniowieckich wrescie Zamoyskich Barbara Zamoyska wnosi Popieluchy w wianie Koniecpolskiemu po Koniecpolskich przechodzi do Dobrków wreszcie do hr Belina-Brzozowskich. Po Karolu Brzozowskim syn jego Zenon który towarzyszył Słowackiemu w jego podróży na wschod dziedziczy Popieluchy. Jan syn Zenona za udział w powstaniu 1863 roku był zesłany do Orenburga. W pałacu była kaplica domowa urządzona staraniem hr Heleny Brzozowskiej. Ostatnim właścicielem był syn Jana Tadeusz hr Belina Brzozowski ożeniony z Heleną z hr Grocholskich Były tam bogate zbiory, piekna galerja obrazów , bibljoteka i archiwa , stylowe meble i nagromadzone pamiątki rodzinne. Ta placówka pełna tradycji kresowej została do tła zniszczona przez rozbestwioną czerń bolszewicką.

191. KNIAŻA Położona na Podolu w pow. Jampolskim nad rzeką Kośniczką W wieku XVI należała do ks Czetwertyńskich potem w wieku XVIII do Grocholskich. Budowa domu bardzo stara niegdys zameczek obronny o czem świadczą grube na 1½ metra mury i lochy podziemne. Budowa stawiana jest w gwiazdę. Wokoło olbrzymie lasy pamiętające łowy na wilki i dziki . Był to jeden z piękniejszych drzewostanow. Kupcy angielscy w latach 90 specjalnie przybyli do Kniaży aby obejrzec te lasy.
W roku 1918 Kniaża została zrównana z ziemią przez hordy bolszewickie. Ostatnim właścicielem był hr Remigjusz Grocholski.

192. WIERZBOWA Dobra położone w pow Jampolskim na Podolu. Niegdyś własność ks Czetwertyńskich , Za czasow Napoleona III w salonach paryskich i na dworze Cesarza ks Janina Czetwertyńska cieszyła się wielką popularnością i ze zdaniem jej liczyli się dyplomaci zagraniczni. Posiądała piękny głos i była prawdziwym ambasadorem spraw polskich. Od ks Czetwertyńskich Wierzbowa przechodzi na Perłowskich wreszcie na Nowińskich. Seweryn Nowiński znany gospodarz był ostatnim dziedzicem . Pałac zawierał wiele cennych pamiątek , bibljotekę,obrazy. Dziś gdzie był ten zacny ziemianski dom idzie wiew cmentarny . Wrzystko było do tła zniszczone przez bolszewików w roku 1918.

193. KUNA . Leży przy zbiegu rzeki Kunki i Kublicz na Podolu. Była ongiś założona przez Słupiczów. Przeszła potem Kuna do dóbr stołowych króla Zygmunta Augusta a potem do ks Kuźmy Zasławskiego. Syn Kuźmy Janusz zmuszony był ją potem oddać Słupiczowi. Wnet przyszli tatarzy , zniszczyli zamek i wycięli mieszkańców. Potem zamek był odbudowany przez Mieleszkę a dobrami wtedy kolejno władali Rohozińscy, Piasoczyńscy, Borejkowie, wreszcie Zacharjasz Jaroszyński podstoli winnicki. Ostatnim panem na Kunie był Edward Jaroszyński. W pałacu rozgromionym w r.1918 istniały bezcenne zbiory, galerja portretów,minjatury,bibljoteka, archiwaaja , akta prawne od r. 1590, sprawy z Jeremim Wiśniowieckim, Januszem Zbaraskim, wypisy sądowe , testamenty z XVll wieku Znaną była działalność szambelana Papieskiego Edwarda Jaroszyńskiego. Wanda z hr Sierakowskich z Waplewa Edwardowa Jaroszynska została zamordowana przez bolszewików. Z onej skarbnicy jaką była Kuna pozostały jeno popioły.

194. SŁAWUTA . Na obu brzegach Horynia pomiędzy Zasławiem a Ostrogiem leżały dobra Sławuckie stanowiące jedną całość. Na wyniosłym wzgorzu nad Horyniem stał dawnemi czasy zamek z basztami, strzelnicami i obwarowany wałami. Na miejscu dawnego zamku wybudowano potem pałac. Było to niegdys dziedzictwo kniaziów Ostrogskich, po nich dziedziczyli książęta Sanguszkowie Lubartowiczowie. Ród ten wydał wielu wybitnych mężow ,że wspomniemy ks Romana Sanguszkę hetmana polnego litewskiego, Szymona, Samuela wojewodę litewskiego ,wreszcie Romana Sanguszkę tą swietną postac z czasow powstania listopadowego.
W salach pałacu sławuckiego zgromadzone były w licznych salach wspomnienia bojów toczonych pod Ułą, Suszą, wojen tureckich za Sobieskiego. Walk toczonych pod wodzą Kosciuszki, ks Jozefa Poniatowskiego, pamiątki z czasow wojny 1831. Archiwa zawierały bezcenne skarby, dokumenta Zasławskich i Ostrogskich, archiwum hr J. Tarnowskiego z Horochów Kowelska bibljoteka z częścią księgozbioru Koreckiego przewiezionego tu w r. 1810. Rzadkie oryginały bibljі radziwiłłowskiej, ostrogskiej, Leopolity. Zbiór kompletny kronikarzy polskich Gallusa, Wincentego Kadłubka, Mateusza Cholewy, Dzierżwy, Marcina Polaka, Jana z Czarnkowa. Zbiory archeologiczne z wykopaliskami. Stare tkaniny , pasy słuckie Bronzy ozdobne wytwarzane swego czsu w Sławucie i Zasławiu. Było wysoko postawione gospodarstwo za sławną a jedyną w swoim rodzaju stadniną koni arabskich.
W roku 1918 tłuszcza bolszewicka wraz z sołdatami napadła na pałac i zamordowała w straszliwy sposob starego księcia Romana Sanguszkę i jego Córkę w oczach Ojca.. Pałac rozgrabiono do szczętu wreszcie spalono. Koniom arabskim dzicz zwyrodniała podcinała pęciny i wygnała w las. Była to jedna ze straszliwszych orgji przy których bledną napady tatarskie.

195. MALEJOWCE Dobra położone na Podolu nad rzeką Uszycą należały niegdyś do Malejowieckich następnie do Kawieckich, Pepłowskich ,Turkułłow , Marchockich wreszcie do Orłowskich. Pałąc w Malejowcach wzniesiony przez Orłowskich , którzy troskliwie pamiątki po przodkach utrzymywali i zapełnili pałac dziełami sztuki, bibljoteką i galerją portretów. Stanisław hr Orłowski był słynny z dowcipu. Po jego smierci Malejowce przeszły na synów Mieczysława i Ksawerego który zajmował swego czasu wysokie stanowisko w dyplomacji polskiej Malejowce zostały rozgromione , zrabowane i spalone przez bolszewikow w r. 1918.

196. CZEREPACZYŃCE leżą na Podolu w ziemi winnickiej. Dawniej należały do Chołoniewskich potem przeszły w ręce rodziny Zdziechowskich. Pałac stawiany za czasow Cesarstwa . Opodal domu groby rodzinne dziedziców Czerepaczyniec. Czerepaczyńce słynęły z pięknych zbiorów i wzorowego gospodarstwa. Była tam galerja obrazów zawierająca płotna szkoły niemieckiej flamandzkiej, holenderskiej Obrazy van Ostade, van Mieris, Ruisdala, szkoły frącuskiej Ludwika Focyne'a obrazy Largilliera, Lenbacha, Bourgignona. Był tam bogaty księgozbiór, piękne wewnętrzne urządzenia ze stylowemi meblami. Ostatnim właścicielem był Feliks Zdziechowski. Bandy bolszewickie po splondrowaniu do cna dworu pozostawiły popioły i trochę opalonych murów.

197. STRZYŻAWKA położona nad Bohem przy ujsciu rzeki Strzyżawki na Podolu. Kiedys własność Michała Grocholskiego drogą wiana przechodzi na Morawskich, po nich z powrotem do Grocholskich. Na Skale nad Bohem stał pałac wzniesiony przez Grocholskich opodal mauzoleum i kaplica z prochami zmarłych członków rodziny . Była tam olbrzymia bibljoteka zawierająca wiele cennych dzieł portrety rodzinne przez Lampiego, Oleszkiewicza , Pochwalskiego. Były tam zbiory dawnych zbroi, siodeł z rzędami, kolczug, buzdyganów , dawne makaty i gobeliny. Tadeusz hr Grocholski był artstą dużej miary, studjował we Włoszech i u Bonnara w Paryżu. On to wspólnie z hr Działyńską z ktorą był zaprzyjazniony , fundatorką muzeum w Gołuchowie malował freski w zamku gołuchowskim Hordy bolszewickie zniszczyły i zrabowały do cna , spaliły bibljotekę i obrazy wreszcie podpaliły pałac w pamiętnym roku 1917-18.

8. BEREZNE W okolicy często pustoszonej napadami tatarów i owianej legendami dawnych walk w ziemi Skwirskiej nad Rosią leży Berezne dawne dziedzictwo Podhorskich.
Na stromych skałach nad Rosią otoczony wiekowemi lipami wznosi się pałac . Rodzina Podhorskich to stary ród kresowy zaprawiony do wiecznej czujnosci i walki.
Z ojca na syna przechodziła ta ojcowizna że wymienimy Jana Podhorskiego, Jgnacego oficera pułku czwartakow w wojnie 1931 roku, Baltazara Marszałka , Kazimierza żonatego z Hołowinską ze Steblowa , z tych Hołowinskich ktorych wspomina Mickiewicz w Panu Tadeuszu.
" A tam na Ukrainie czy się dotąd wznosi
" Przed Hołowinskich domem nad brzegami Rosi
" Lipa tak rozłożysta że pod jej cieniami
" Sto młodziencow sto panien szło w taniec parami.
Dalej Michała ożenionego z Padlewską wreszcie Stefana żonatego z Rzewuską.
We dworze urządzonym z zachowaniem tradycji i pamiątek rodzinnych była cenna bibljoteka, galerja portretow rodzinnych wybitnych mistrzów , między innemi Wintehaltera [redacted]m. Gospodarstwo w dobrach bereznienskich st stało na wysokim poziomie.
Pałac ograbiony do szczętnie, spalone pamiątki rodzinne, portrety, meble. Spalony przez bolszewikow w roku 1917, To było wrzystko co pozostało po tym kwitnącym niegdys zakątku kraju. Niemcy w odwrocie swoim wczasie ostatniej wojny podobno wysadzili w powietrze dynamitem pozostałość pałacu.

9. WIERZCHOWNIA Położona w ziemi Skwirskiej na Ukrainie nad rzeką Wierzchowaniankę [redacted] w roku 1600 była własnością Jadiwgi z Falczewskich ks Różynskiej, potem należały do Zofji Różynskiej , Samuela Łaszcza dalej do ks Lubomirskich, Hańskich, Mniszków, wreszcie Rzewuskich , tych Rzewuskich z ktorych kolejno Stanisław, Wacław, Sewryn hetmanili. że wymienimy emira Wacława, Leona, Adama Wawrzynca Henryka, stanisława. ktorzy to nietylko mieczem ale i piórem pięknie władali. Pałac w koncu XVIII wieku zbudowany przez architektow włoskich.
Piękna Ewa zRzewuskich Hańska poslubiła sławnego autora Honoré de Balsac ktory na stałe zamieszkał w Wierzchowni. W pałacu pamiątki po Balsacu zachowały się do konca. Był tam jego gabinet zachowany z pjetyzmem a wsród galerji portretów rodzinnych był jego portret przez Boulangera . Hr Rzewuska znana autorka pisząca pod pseudonimem Ludwiki Piotra Leliwy, była matką ostatniego pana na Wierzchowni hr Adama Rzewuskiego rownież uzdolnionego literata. Pałac pełen pamiątek z pięknym księgozbiorem został zniszczony do gruntu i obrabowany przez bandy bolszewickie w roku 1917.

1. KAMIEN Dobra rycerskie Kamien położone w pow. Kaliskim gmi Kamien wojewodztwa Poznanskiego należą do bardzo sta osiedli teh dzielnicy. W r. 1211 odbył się tu zjazd skupow na ktorych uchwalone zostały statuta prowinc ne ktore następnie Jarosław w zboir swoj zebrał

200. KAPUSCIANY. Dobra położone w ziemi Bracławskiej na Podolu przy trakcie z Bracławia na Olhopol, dawniej zwane Kapustinami. Niegdyś własnosc Potockich od ktorych przeszły na Szczeniowskich. Pałac zbudowany w XIX wieku według planow architekta Szillego z Kijowa. Było tu jedne z najbardziej wzorowo urządzonych gospodarstw rolnych na Podolu i Kijowszczyznie. Kapuściany miały własną cukrownię.
Była tu prawdziwa szkoła dla młodych absolwentow wydziałow rolniczych ktorzy ubiegali się o możnosc odbycia praktyki pod okiem znakomitego gospodarza. Pałac w Kapuscianach zawierał wiele dzieł sztuki , galerję obrazow i bibljtekę.
W r. 1918 tłuszcza bolszewicka splondrowała i spaliła ten ośrodek kultury ktory promieniował na cały kraj .
Zostały gruzy. Ostatni właściciel swietny gospodarz Ignacy Szczeniowski był Ministrem Handlu i przemysłu za czasow odrodzonej Polski

201. ZOZULINCE Leżą na Wołyniu. w pow. starokonstantynowskim niedaleko Słuczy. Należały pono kiedyś do braci Zezulków. Niegdyś były tu lasy olbrzymie i grobowiska starożytne. Resztki wałów i mogił świadczę o krwawych walkach ongiś stoczanych. Włość należała do kniaziów na Ostrogu, na mocy tranzakcji kolbuszowskiej dostała się ks Ignacemu Sapieże wojewodzie mścisławskiemu. W rodzie Sapiehów zostawała najdłużej od 1753 do 1891 roku Po Franciszku Sapieże nastał w Zozulincach syn jego Janusz Aleksander po nim dwie córki Anna zostająca w stanie panieńskim i Domicela żona Florjana Sarjusz Zaleskiego z Krzywaczyniec.
Anna Sapieżanka rezydowała w Zozulincach świadcząc ubogim ustawicznie modlitwom i pobożnosci oddana. Zakończyła żywot w Zozulincach, wtedy Zalescy odziedziczyli jej schedę. Domicela Zaleska miała syna Miłosława uczonego i zacnego. Dostojna pani z szacunkiem przechowywała wrzystkie pamiątki Sapieżyńskie z przeszłości Zozuliniec. W ogromnym domu bezcenne archiwa mieściły pamiątki po Ignacym Sapieże wojewodzie mscisławskim i Franciszku Ksawerym wojewwodzie smoleńskim. W salach wisiały portrety rodzinne pendzla Lampiego i Grasiego. Stary dwór owiany był poezją i legendą .Dwór zozuliniecki rozgromiony został doszczętnie przez bandy sołdacko-bolszewickie. Budynki i park zostały zrównane z ziemią Pani Marja Zaleska dokończyła swych dni w Popowcach.

202. OMETYNCE Ometynce leżą na Podolu w ziemi hajsynskiej t zwanej dawniej bracławszczyznie. Wielcy książęta litewscy dwa razy nadawali Ometynce. Witold dał je Słupiczom. Z tych Bohdan pozniejszy hospodar zamku Bracławskiego. Był potem Semen Słupicz i Eudoksja Słupiczowa. Fortuna Słupiczow rozrastała się drogą wiana. Po Słupiczach dostają Ometynce niejacy Skrobanowie Co mają też dobra między Ostołopowem a Daszowem Jednak kataklizmy dziejowe nie dały możności ni Słupiczon

ni Skrobaniom utrzymać się przy Ometyńcach. Snać tatarzy zapuszczali tu zagony i niszczyli sieliszcze. Wreszcie Zygmunt August w roku 1570 nadaje ziemię ometyniecką Jermole Mieleszko Mieleszkowiczowi. W volumina legum czytamy że Mieleszko " dostał puste sieliszcze w województwie bracławskim nazwane Omekyncami. Od Mieleszkowiczów przeszły Ometynce w XVll wieku na Kątskich a na początku XVlll Salomea z Kętskich Chołoniewska matka wojewodziny Grocholskiej wnosi Ometyńce wraz z sąsiednimi Mielnikowcami w dom Chołoniewskich.Ci władaję Ometyńcami do roku 1830. Wtedy nabywa ometyniecką włość Jaworski lecz już w r. 1848 odprzedaje Ometynce Jącimirskim. Od Jacimirskiego kupuje Ometynce w r. 1853 Tytus Jełowicki. Odtąd po czasy pogromu bolszewickiego w r. 1918 są własnoscią JełowickichBył tu dom zielenią otoczony spowity w dęby stare i jawory , Pamiętały one zagony księcia Jozefowe gdy książe w te strony przybył by trzymac straż od granicy wschodniej Z księciem był Wielhorski, Kosciuszko byli i wierni kozacy. Dom ometyniecki zawierał cenne archiwa, portrety i pamiątki rodzinne ostatnim panem na Ometyńcach był stary Kazimierz Jełowicki. Runęły stare ściany dworu Ometynieckiego,ściany co pamiętały, ks Józefa Poniatowskiego, Wielhorskiego, Wacława i Edwarda Jełowickich

203. **SAHINKA.** Leży nad Murachną w ziemi Jampolskiej na Podolu, na dawnym szlaku wołoskim. Szli tu Koniecpolscy, Lubomirscy Potoccy wreszcie nastali Mankowscy swietni gospodarze i zasłużeni obywatele kraju

d. c. na str 92

Seweryn Mańkowski marszałek szlachty powiatu Jampolskiego za podpisanie adresu podolskiego do ceasarza był w roku 1862 wywieziony wgłąb Rosji. Potem otrzymał pozwolenie osiedlenia s się w Odesie gdzie założył i prowadził dom zbożowy ktory dobrze prosperował. Po śmierci Seweryna Mańkowskiego Sahinkę odziedziczył [illegible] Jan Mańkowski syn Walerego.
Jan Mankowski przebudował i upiększył dom. Sahinka była ośrodkiem kultury rolniczej i umysłowej. Była tam obszerna bibljotela, galerja portretow rodzinnych a pałac stał w otoczeniu obszernego parku. Gospodarstwo w Sahince zaliczało się do wzorowych . Sahinka posiadała własną cukrownię.
Z najbliższych krewnych Jana wymienić należy : Aleksandra znanego pisarza, Leona sławnego orjentalisty, profesora Uniwersytetu Jagielońskiego wreszcie Piotra biskupa Kamienieckiego. Hordy bolszewickie w r. 1917 ograbiły do cna i spaliły pałac. Jan Mankowski aresztowany przez bolszewików został przez nich wraz z synem rozstrzelany w Kijowie.

204 ELJASZOWKA Położona w pow Lityńskim na Podolu należała kiedyś do Woroniczów od nich drogą wiana przeszła na Dorożyńskich Ku koncowi XVIII wieku przeszła do Bukerow. Mieszkał tam Seweryn Buker b. oficer ko-osciuszkowski i dawny uczeń szkoły rycerskiej. Wystawił on pałac w Eljaszowce w ktorym zgromadził cenne zbiory. Tutaj w czasie kampanji i przeprawy od Niemirowa do Mołoczek książe Józef Poniatowski miał w Eljaszowce główną kwaterę. W początku XIX wieku Eljaszówka wraca z powrotem do Dorożyńskich Ci znacznie powiększyli zbiory i cenne archiwa i stworzyli ośrodek wielkiej kultury.
Należał ostatnio kolejno do [illegible] Ignacego potem Stanisława wreście do [illegible]hr Franciszka oraz ich siostry hr Julji Ledochowskiej. Po najściu bolszewikow na dwór w roku 1917 pozostały tylko zgliszcza.

205 TERESZKI te dawne gniazdo rodziny hr Grocholskich leżyw pow. Starokonstantynowskim na [illegible] nad rzeką Ponorą
Księgi krzemienieckie wzmiankują o Tereszkach pod rokiem 1583 kiedy to należały do włości Ostropolskiej wojewody kijowskiego. Ks Janusz Sanguszko na mocy tranzakcji kolbuszowskiej darowuje Tereszki Grocholskiemu w rękach potomków ktorego znajdywały się do lat ostatnich. Hr Ksawery Grocholski miał dwie corki Julję Poniatowską i Teklę Łazniñską oraz dwuch synow Antoniego i Jana Nepomucena. Antoni objął Tereszki w dziale rodzinnym. Był to mąż wielkich zasług ktory dbał o dobrobyt rolników rozwijał pasiecznictwo, budował drogi i mosty wydaje bardzo w owym czasie popularną " notatkę dla rolników.

Antoni hr Grocholski umarł w roku 1808. po nim kolejno dziedziczą hr Jan Nepomucen, hr Władysław wreszcie Ludgard. Antoni zebrał cenną kolekcję mistrzów włoskich które zakupił w Livorno i Rzymie i przywiózł do Tereszek. Galerja obrazów obejmowała 510 płócien szkoły francuskiej, flamandzkiej, holenderskiej, włoskiej. Archiwum zawierało akta sięgające XVI wieku , lauda sejmikowe , lustracje starostw, opisanie granic. Była w pałacu kaplica domowa. Część zbiorów rozeszła się po innych posiadłościach hr Grocholskich ale lwia część pozostała w Tereszkach. Dwór ograbiony do szczętu przez bolszewików i częściowo spalony. Pozostały jeno ruiny.

206 RZEŚNIÓWKA. Leży na Wołyniu 2 mile od Starego Konstantynowa. W wieku XVi należała do dóbr ks. Ostrogskich jak wynika ze spisu sporządzonego w roku 1583 . W roku 1613 przechodzi w ręce ks Lubomirskich jako wiano Zofji księżniczki Ostrogskiej Przy końcu XVII wieku Rzesniówkę dziedziczyli Ponińscy Między innemi dziedziczył gen Kalikst Poniński który brał udział w bitwie pod Maciejowicami. Na początku wieku XIX Rześniowkę nabył od spadkobierców starosta Piotr Czeczel. Wnuczka starosty Helena zaślubia Mieczysława hr Pruszyńskiego marszałka powiatu Starokonstantynowskiego po którym dziedziczy najstarszy z synów. Pałac w Rzesniówce zawierał wiele dzieł sztuki i pamiątek rodzinnych wreszcie pokaźną bibljotekę Nawała bolszewicka pozostawiła pustkę i opalone mury.

207. NIEMIRÓW Ta starożytna siedziba leży na Podolu nad rzeką Zamczykiem. Książe Olgierd nadał Niemirów Korjatowiczom potem Niemirowem władali ks Czetwertyńscy , Wisniowieccy, Potoccy. Wincenty Potocki znacznie podniósł miasto. Przebywał tu w gościnie król Stanisław August i ks Józef Poniatowski. Po rozbiorze Polski Wincenty Potocki sprzedaje Niemirów Szczęsnemu Potockiemu. Jest tu panią żona Potockiego Zofja Greczynka od Potockiego Niemirów przechodzi na ks Stroganowych wreście na ks Marję Szczerbatow. . Za czasow Wincentego Potockiego miał Niemirów już piękny pałac otoczony parkiem i korpus kadetów przekształcony następnie przez Bolesława na gimnazjum. Za Stroganowych pałac został przebudowany a za Szczerbatowych znowu całkowicie odnowiony. Była tam ogromna bibljoteka z rzadkiemi wydawnictwami angielskiemi, francuskiemi i niemieckiemi. galerja rzadkich marmurow z Canową na czele. Cenna kolekcja mebli empirowych, rzadkie bronzy, porcelany . W około pałacu zbudowane były pałacowe oficyny i szpital dla miejscowej ludności założony przez księżną Szczerbatow. W Styczniu 1920 roku hordy bolszewickie napadły na Niemirów, pałc był rozgrabiony do szczętu a obecni zamordowani w zwierzęcy sposob. Dwa dni trwały mordy i grabieże. Dnia pierwszego zamordowano ks, Marję Szczerbatow, i córkę Sandrę , panią Hudim Lewkowicz i Olgę Stołypin . dnia drugiego został zamordowany książe W. Szczerbatow.

208. ŻYWOTÓWKA .Położona na ukrainie w ziemi Lipowieckiej na rzeką Żywą w kraju mogił,podań i kurhanów. Dwor otoczony staremi lipami leżał pośród obszernego parku.
Dwor wybudowany za czasów saskich posiadał cenną bibljotekę, rzadkie ryciny i zbiory pamiątek rodzinnych Własność rodziny Dunin-Markiewiczów.znanych w literaturze i sztuce Piotr Dunin Markiewicz pisał tu swe prace naukowe, syn jego Kazimierz był znanym artystą malarzem i literatem. Fala dziczy bolszewickiej zalała ten piękny zakątek niszcząc grabiąc paląc wrzystko co było na drodze.
Z Żywotówki pozostały tylko gruzy stojące wśród wyciętych lip i parku.

209.STARA SIENIAWA Dawne dzidzictwo Sieniawskich nadane przywilejem Zygmunta I Mikołajowi Sieniawskiemu wojewodzie bełskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu. Sieniawa leży na Podolu nad rzeką Ikwą. gdzie Mikołaj Sieniawski założył oboz strażniczy a potem miasto. nazwane Sieniawą w r. 1540 ktore krol obdarował prawem magdeburskim. a król Zygmunt August dba o dobrobyt mieszkanców. Ostatnia z Sieniawskich wniosła dobra w dom Czartoryskich od Czartoryskich Sieniaw przeszła na Radziwiłłów wreszcie na Stadnickich.
Pałac w Sieniawie był wystawiony przez Annę z Zakrzewskich Radziwiłłową.
Dwór był pełen bezcennych pamiątek rodzinnych po Stadnickich i Rzewuskich , piękne portrety rodzinne , pamiątki po emirze Rzewuskim. archiwum zawierało indygenaty , odręczne listy królewskie, była tam piękna kolekcja zbroi i buław z XVI wieku. Pałac w Sieniawie stał wśród starego parku o strzyżonych szpalerach. Była tam oranżerja pełna roślin tropikalnych. Gospodarstwo było postawione na wysokim poziomie. Ostatnim właścicielem był hr Kazimierz Stadnicki.
Dwor óbrabowany doszczętnie przez bolszewikow w r. 1918 został spalony. , wycięto odwieczne lipy i park.

210. POPOWCE leżą na Wołyniu w ziemi Starokonstantynowskiej niegdyś należały do kniaziow Ostrogskich potem do Lubomirskich. W roku 1715 Aleksander Dominik Lubomirski nadaje w Dubnie wieś tę Janowi Żyliczowi potem ks Sanguszkowie nadają Popowce Raciborskim,którzy władali Popowcami do roku 1556 po nich następują Wilczopolscy. Z nich wspomniec należy Wojciecha Wilczopolskiego podkomorzego starokonstantynowskiego . Władysław Wilczopolski podsędek starokonstantynowski i Paulina zostali zesłani na Sybir za udział w wojnie 1831 roku.

Po Wilczopolskich Popowce przechodzą w dom Dłużewskich po nich Rohozinscy wreszcie Skibniewscy, mianowicie Mscisław Skibniewski a po nim syn jego Dr Bogusław Skibniewski. Zaprowadził on w roku 1892 plantację buraków nasiennych i stację selekcyjną , doprowadizł gospodarstwo do wielkiego rozkwitu, Jego hodowla koni i bydła była stale nagradzana na wystawach medalami.
Po śmierci Bogusława gospodarzyła tu energicznie wdowa, po nim Marja z Trzebinskich typ prawdziwej kresowej niewiasty Gdy w roku 1919 wrzystkie okoliczne dwory były już rozgrabione i spalone Pani na Popowcach trwała na posterunku a ludność miejscowa strzegła ją przed napaścią. Przygarnęła ona do domu staruszkę 80 letnią sparaliżowaną p. Anielę Trzebinską. panią Marję Zaleskę 70 lat i p. Herminję Nowakowską.
Te dzielne niewiasty biedowały przepychając dzień za dniem..
Dnia 18 Czerwca przyszedl do Popowiec odział bolszewicki t zw, Czarnych djabłów / Czernych czertiej / rozgromił dom folwark i wymordował wrzystkie cztery panie..
W armji polskiej służyło 4 młodych Skibniewskich z Popowiec z nich jeden zginął pod Lwowem, siostra ich Helena zmarła w czasie pracy sanitarnej.

211. IWANKOWCE Niegdyś miejce obronne, o czem świadczę wały ktore się zachowały do ostatnich czasów. Stało to dawne zamczysko nad rzeką Ikwą na Podolu w powiecie Lityńskim.
Wchodziły one w skład klucza Międzyborskiego, należącego do ks Czartoryskich. W pierwszej połowie XIX wieku przeszły na własność Jana Newlin-Mazarakiego marszałka wołyńskiego.
Corka Natalja wnosi Iwankowce w wianie Janowi Kantemu Doliwie Głębockiemu właścicielowi Laszek w powiecie Starokonstantynowsk a potem do syna jego Bogdana ożenionego z Marją z Mazarakich. Bogdan Głębocki sławny gospodarz i hodowca postawił wysoko gospodarstwo rolne. Była tam sławna stadnina koni pełnej krwi. Ciężko chory patrzał jak rozbestwiona tłuszcza grabiła jego dom rodzinny jak hordy bolszewickie siekły szablami jego konie ktore nie ujeżdżone jeszcze nie chciały się poddac. Uszedł wraz z żoną ledwo od śmieci po to aby w krótkim czasie umrzec w Żytomierzu na serce ktore nie wytrzymało przejśc.
~~mmmiwankowcachmmmmpozostałammmsladymmm~~ Z dworu, parku i obejscia nie pozostały nawet slady.

212. SPICZYŃCE Leżą na Ukrainie w ziemi Skwirskiej. W zeszłym wieku należały jeszcze do dóbr Pawołockich ongiś własność kniaziów Różyńskich. Kolejno władają Spiczyńcami Koniecpolscy, Walewscy, Lubomirscy. Od roku 1770 sę własnościę Marszyckich wreszcie w roku 1905 przechodzę do Bogdanostwa Bernatowiczów. Dom zbudowany około 1810 roku przez Marszyckiego , kuratora okręgu naukowego kijowskiego. Budową kierował włoch architekt. Ten piękny dwór wraz z cennemi zbiorami i bibljoteką oraz wzorowe gospodarstwo padło ofiarą pogromu urządzonego przez bolszewików w r. 1918. Wrzystko zostało zniszczone i spalone do fundamentów.

213. WOŁODARKA. Już w latopisiach ruskich mamy pierwsze wzmiany o Wołodarce. Był tam dawniej zamek położony na lewym brzegu Rosi w ziemi Skrwirskiej na Ukrainie. Z zamku pozostały tylko wały. Po zalewie mongolskim który ziemie te spustoszył Zygmunt III darował Wołodarkę JanuszowiZahorowskiemu i Marjanowi Trębickiemu. Wkrótce potem Wołodarka przeszła na Janusza księcia Zbaraskiego a po nim na ks Jaremę Wiśniowieckiego następnie Konstantego Wiśniowieckiego.wreszcie na Michała Serwacego Wiśniowieckiego hetmana. Po Wisniowieckich dzierżą Wołodarkę Mniszchowie, Wisłoccy, Jotejkowie. wreszcie od roku 1841 Wołodarka należy do Walentego Abramowicza marszałka machnowieckiego a potem na syna jego Leopolda marszałka skwirskiego. Leopold Abramowicz wznosi pałac otoczony wielkim parkiem dochodzącym do Rosi,Zbiera piękną galerję obrazów pendzla malarzy zagranicznych i krajowych , były tam rzezby Bertoliniego i Pampoliniego , cenna bibljoteka i archiwa.. Po synie Leopolda Lucjanie, Wołodarka przeszła do rąk ks Huberta Lubomirskiego.
W roku 1918 nowa horda , tym razem gorsza od tatarskiej bo bolszewicka przeszła przez Wołodarkę pozostawiając za sobą zgliszcza i sterczące opalone mury.

214. BERSZADA Te dawne włosci należące niegdyś do kniaziów Zbaraskich leżą na Podolu nad rzeką Berszadką w ziemi Olhopolskiej W pobliskim jarze Bohun ukrył Helenę Kurcewiczownę i gdzie na gruzach spalonego miasta Tuhajibejowicz poniosł śmierc na palu. Czas jakis władał Berszadą Mikołaj Piaskowski , potem Moszyńscy . Z nich Piotr Moszyński marszałek szlachty podolskiej za udział w powstaniu był skazany na prostego żołnieża i po zwolnieniu zamieszkał w Krakowie. Za jego czasów odwiedzał Berszadę Antoni Andrzejewski słynny botanik z liceum krzemienieckiego dla studjów nad florą. i fauną podolską. Po Moszyńskich Berszada przechodzi do Jurjewiczów. Pałac wzniesiony na początku XIX wieku w stylu empire W parku kaplica ozdobiona przez artystów włoskich. . Pałac w Berszadzie zawierał cenne dzieła sztuki, obrazy, kolekcje pamiątek rodzinnych cenną bibljoteką i archiwa. Berszada słynęła ze wzorowego gospodarstwa i słynnej stadniny koni. Ostatnim właścicielem był FRYDERYK JUREWICZ. W czasie najazdu bolszewików w r. 1918 wrzystko zostało zniszczone do fundamentów.

15. ROMANOW Leży na Wołyniu w ziemi Zwiahelskiej. Panią na Romanowie była niegdyś Beata Kościelecka żona ks Ostrogskiego a matka Halszki z Ostroga. Rządziła dobrze temi włościami a nie raz zakuta w pancerz ze stali na czele pocztów zbrojnych wycieczki czyniła. W Romanowie zbierała hufce aby kolejno gromić narzucanych corce mężów. Jako 50- letnia niewiasta wyszła za Alberta Łaskiego. Potem Romanów przechodzi do Ilińskich rodziny z zaDniepru. Ohibij Ilinski starosta Nowogródzki miał względy Katarzyny II dzięki czemu przyczynił się uwolnienia więzniów wziętych do niewoli w czasie insurekcji Kosciuszkowskiej. Po nim dziedziczyli Romanów Jan Kajetan starosta grodowy Żytomierski, wreszcie Jozef August Iliński generał inspektor kawalerji wójsk koronnych potem marszałek gubernjalny wołyński. Marszałek przebywał stale w Romanowie i podniosł siedzibę i gospodarstwo do stanu kwitnącego. W środku olbrzymiego parku stał pałac o 100 pokojach i kaplicy domowej. Zawierał on bezcenne zbiory galerje obrazów mistrzów włoskich i portretów rodzinnych pendzla Bacciarelego, Grassego, Lampiego, Olbrzymię bibljotekę i archiwa rodzinne Była tam między innemi kolekcja dzieł sztuki po Katarzynie II ofiarowana senatorowi Ilinskiemu przez Pawła I Meble pochodzące z Petit Trianon , słynne rzeźby, rzeźbione kominki marmurowe. Przy pałacu był teatr , opera, i balet .
Ostatnio Romanów ,należał do hr Henrykostwa Steckich jako spadkobiercow Ilińskich. Właściciele postawili Romanów na wysokim poziomie , piękne gospodarstwo, sławna stadnina koni. Do ostatniej chwili trwały na posterunku hr Stecka z córką. Męż już był aresztowny.
W pamiętnym 1918 roku banda bolszewicka napadła na Romanów. Rozgrabiono do szczętu pałac i spalono. Hr Stecka z corką poniosła na miejscu śmierc mędzeńską. [illegible]
[illegible]

Rozpiłowano je żywcem piłami od drzewa.

16. MICHAŁOWKA Leży w ziemi Uszyckiej na Podolu. Założenie Michałowki gubi się w mrokach oddalonej przeszłości. Była to strażnica kresowa. Władali nią przez długie lata Wołodyjowscy ten kresowy rod rycerski. Konstanty żołnierz zasłużony, Piotr ktory zginął u boku Stefana Potockiego na Multanach Michał mężny obrońca Kamieńca uwieczniony przez Henryka Sienkiewicza. Od Wołodyjowskich Michałówka przechodzi na Makowieckich kolejno władali nią Rafał kasztelan kamieniecki, Michał skarbnik Czerwonogrodzki , Jan chorąży Uszycki Mikołaj Makowiecki stawia pałac z ciosowego kamienia.
Były tam piękne zbiory broni, pałaszów, karabel , proporcow. bogate archiwum i bibljoteka. wreszcie rzeźby Canovy.

Ostatni właściciel Stefan Makowiecki postawił gospodarstwo na wzorowym poziomie. zaprowadził olbrzymie sady owocowe najpiękniejsze na Podolu. Był on wybitnym uczonym i hodowcą rośl lin. autorem cennych dzieł ogrodniczych.
W roku 1918 hordy bolszewickie zniszczyły do tła Michałówkę rozgrabiły dom , podpaliły budynki , wyrznęły inwentarz i pozostawiły po sobie pustynię.

217. WORONOWICA Stała nad rzeką Kaszlanką prowadził do niej od strony Bracławia trakt szeroki, lipami wysadzony. Kiedyś własność Woronowickich . Helena Woronowicka wniosła dobra w dom Łasków. Teofila Łaskówna wychodzi za Radzimińskiego . Od Radzimińskich przechodzi do Michała Grocholskiego, który tu funduje kościół pod wezwaniem Michała Archanioła.
Niedaleko kościoła otoczony pięknym parkiem stał pałac w stylu cesarstwa. Były tam cenne zbiory, archiwa, portrety rodzinne wreszcie wzorowe gospodarstwo. Ostatnim dziedzicem był hr Ludgard Grocholski.
Woronowicę spotkał ten sam los co i inne siedziby ziemiańskie Wszystko zstało rozgrabione do tła reszta spalona.

218. SPICZYŃCE Leżą nad Rosią na Ukrainie w ziemi berdyczowskiej. dawniej wchodziły w skład dobr Pohrebyszczanskich przeszły potem do Sobańskich od nich w wianie do Tyszkiewiczów. K. Tyszkiewicz dostał nadaną mu bezludną leśną pustkę. Świdrygiełło W. X . L. zaludnił te pustynne ziemie , zagospodarował i ku ich obronie zamek warowny w Berdyczowie zmurował. Obok zamku powstała Świątynia z cudownym obrazem Matki Boskiej ktora dla Ukrainy, Wołynia i Podola była tem czem Ostra Brama dla Litwy.
Spiczyńce aż do ostatnich czasow nieprzerwanie trwały we władaniu rodziny hr Tyszkiewiczów. Właściciele pielęgnowali te stare gniazdo, gromadząc zbiory pamiątek po licznych bitwach ktore do ostatnich czasów miały tu miejce. Na dziedzincu pochowano kilku ułanow w 20 roku.
W pałacu były piękne zbiory i kolekcja pamiątek rodzinnych, portretow , archiwa i bibljoteka. Gospodarstwo stało wysoko. Ostatnim dziedzicem Spiczyniec był hr Józef Tyszkiewicz.
W roku 1918 bolszewicy po ograbieniu pałacu takowy podpalili.

219. BOGUSZÓWKA Ta piękna siedzibą hr Cezarostwa Stadnickich leży na Podolu. Pałac w Boguszowce zawierał piękną bibljotekę galerje portretow rodziny Stadnickich archiwum w którym były cenne druki i rękopisy , zbior numizmatyczny.
Po ograbieniu i spaleniu dworu przez bolszewikow w roku 1918 pozostała pustynia.

220. ZAWALE Dobra te leżą na Podolu w ziemi Kamienieckiej nad rzeką Zbrucz przy ujsciu do nie Kizi. W roku 1565 należały do Jazłowieckich potem do Starzyński W końcu wieku XVIII Zawale przechodzą do Dwernickich. mianowicie do Faustyna Dwernickiego ożenionego z Franciszką Zaleską. Syn ich był to sławny generał Dwernicki. W rodzinie Dwernickich Zawale trwało aż do czsu pogromu urządzonego przez bolszewikow w r. 1918. We dworze znajdywały się cenne pergaminy , druki i rękopisy illuminowane, zbroje i broń. wreszcie pamiętniki generała. Dwerniccy prowadzili wzorowo swe gospodarstwo. Byłą to rodzina o wielkiej tężyźnie i mocy charakteru. Dziś swiecą tam jeno pustka i zapomnienie.

221. MICHAŁOWCE Te dawne dziedziczne dobra przechodzą drogą spadków przez ostatnie kilka wieków. Leżą one na pograniczu pow. Uszyckiego w ziemi Mohylowskiej na ~~Wołyniu~~. Podolu pos. Za pierwszych Jagiellonów ~~Zawale~~ należały do rodziny Czuryłów po nich w spadku dziedziczą Dzierżkowie z których Rafał był generałem ziem podolskich. Córka Rafała Elżbiet poślubia Piusa Sobańskiego i odtąd nalżą Michałowce do Sobańskich. Tu w Michałowcach dnia 29 Lutego 1768 roku podpisno akt konfederacji Barskiej. Akt ten znajdował się w archiwum pałacu w Michałowcach. Ostatnim właścicielem był Ignacy Sobański x) i jego siostry: ~~Zofja, Jadwiga~~. Po przejciu band bolszewickich w r. 1918 pozostały tylko gruzy. siostry: Anna za Janem Amorem Tarnowskim, Zofia za Henrykiem Wodzickim. Jadwiga - panna.

x) żonaty z Nasierowską, miał dwóch synów.

222. PECZARA Dobra położone w dalekiej Bracławszczyznie na Podolu nad Bohem, Należały czasowo do Jurka Chmielnickiego. Peczarą władali Zasławscy, Wiśniowieccy wreszcie Potoccy. W koncu XVIII wieku hr Konstanty Potocki buduje pałac empirowy dokończony przez hr Franciszka Potockiego wybitnego publicysty W pałacu znajdowały się zgromadzone przez ubiegłe pokolenia bezcenne zbiory zbroi i broni starożytnej ,wspaniała bibljoteka i archiwum rodzinne. Kolekcje sztychów , porcelany kryształow. gobelinow , kobiercow, pasow słuckich . W roku 1918 pałac obrabowano do cna wreszcie zniszczono i rozebrano na cegłę

223. BIAŁOCERKIEW. Leży na rozległej rowninie po obu brzegach Rosi i nad jej dopływem Rutką. Jest to bardzo dawna osada której początek kryje się w mgle podań. Przez długie lata ta okolica leżąca na czarnym szlaku z trudem daje się zaludnic

Dopiero Fryderyk Proński wojewoda Kijowski zakłada tu zameczek obronny a gdy zameczek zniszczał odnawia go Wasyl Konstanty Ostrogski a Stefan Czarniecki odbudowuje warownię. Starostami na Białej Cerkwi byli : Ostrogscy, Lubomirscy, Wisniowieccy, Jabłonowscy . Jerzy Mniszech. za którego została zdjęta mapa starostwa znajdująca się obe obecnie w Paryżu w bibljotece publicznej. Po Mniszkach Biała Cerkiew staje się własnością Branickich mianowicie Franciszka Ksawerego . Za Branickich wzniesiono tu wspaniały pałac i założono park pod kierownictwem i według planu francuskiego planisty Muffet. W pałacowej oranżerji była kolekcja palm, egzotycznych kwiatów i rzadkich roślin. A alejach ustawiono statuety z bronzu kupione we Włoszech a które w swoim czasie obstalował Napoleon I dla upiększenia Louvru.Pałac zawierał bogate archiwa , wspaniałą bibljotekę , urny z malachitu i wiele starożytnych pamiątek. Był tu między innemi kamień znaleziony w ziemi z greckim napisem i po zdobyciu Warny z Turcji przysłany.
Ostatnim panem na Białej Cerkwi z linji Branickich był Władysław , marszałek Taraszczanski. a po nim dziedziczyła córka marszałka Marya ks Radziwiłłowa i ks Karol Radziwiłł wnuk Marszałka.
Gospodarstwo rolne w Białej Cerkwi należało do bardzo wzorowych była tam własna wielka cukrownia, zakłady przemysłowe i sławna stadnina koni.
Białocerkiew została obrabowana i zniszczona przez bandy bolszewickie w r. 1918.

224. LEŚKOWA Leży nad rzeką Konetą w ziemi Lipowieckiej na Ukrainie. Bardzo dawno były tu dzikie puszcze ktore dopiero w wieku XV zaczęły się zaludniać. Pałac leżał na wzgórzu . Wybudowali go dziedzice Leskowa Dachowscy. Znalazło by się wiele do powiedzenia o pięknych zbiorach, płótnach wybitnych malarzy bibljotece, archiwach i wzorowym pod wrzy stkiemi względami gospodarstwie. Ostatni właściciel znany hodowca Tadeusz Dachowski zaprowadził tu stadninę koni pełnej krwi ktora zyskała sobie szeroką sławę.
Bolszewicy w roku 1918 nie tylko nie poprzestali na zniszczeniu obrabowaniu i spaleniu dworu ale w swym pochodzie niszczycielskim powybijali i powystrzeliwali stadninę.

225. WASYLÓWKA Położona jest na Podolu koło Tywrowa nad olbrzymiemi łąkami . Okolica dawniej była często nawiedzana przez napady tatarskie. Niegdyś dobra te należały do Kleszczowskich ktorzy pochodzili od bojarow ruskich. Za czasow witoldowych rod ich wygasł. Wasylowka drogą wiana przeszła na Zabokliekich z których Nikodem był wojewodą Podolskim, Benjamin chorążym bydgoskim wreszcie Stefan poseł ziemi Bracławskiej na sejm Warszawski . Dom z czasów Stanisławowych nosił dużo cech owej epoki. Pod dachem Wasylówki gosciło wiele ciekawych ludzi. Tu często przebywał Franciszek Kowalski autor " Tam na błoniu błyszczy kwiecie.

Wasylowka w roku 1918 została rozgrabiona przez bolszewikow i zrownana z ziemią.

226. HAJWORON Te dawne gniazdo hr Rzewuskich leży na Ukrainie w ziemi Skwirskiej na Ukrainie. Pałac stał w obszernym parku wsród kwiatów owiany wspomnieniami dobrej służby krajowi i złączony z tradycją bojow hetmańskich. Wnętrze pałacu to było istne muzeum. Wielka bogata bibljoteka, galerja obrazów znanych mistrzow, galerja portretów rodzinnych, stare srebra i bronzy rzadkie tkaniny. Ostatniemi właścicielkami Hajworona były hr Leonowa Rzewuska i jej córka hr Jadwiga. Bolszewicy w roku 1918 zniszczyli, obrabowali i spalili pałac.

227. TULIN. Było to stare gniazdo kijowskich Hornostajów piszących się panami z Tulimina. Tulin leży na rzeką Hujwą w pow. Żytomierskim na Ukrainie.
Po Iwanie i Oniksieju Hornostajach Tulin przechodzi na Gabryela Hornostaja wojewody Brzeskiego wreszcie do Anny z Hornostajów Leszczynskiej żony Rafała wojewodzica bełskiego. W XVIII wieku przechodzi Tulin do rodziny Poniatowskich i wtedy był tu zameczek warowny zwany gubernję jako że całą okolicę od najzdów bronił. Od Poniatowskich Tulin przechodzi na Polanowskich ktorzy tu długo i dobrze władają.
Aleksander Polanowski walczy pod Chocimem krolowi Sobieskiemu służy a na pamiątkę Chocima krol obdarza go buzdyganem wysadzanym drogiemi kamieniami poczem wkrótce senatorską godność dostaje. Ostatnią z Polanowskich była matka Aleksandra Dobrowolskiego., ostatniego własciciela Tulina. Dorbowowlscy stawiają nowy dom z kamienia żółtego w zieleni spowity. Na polach tulińskich toczyła się kiedyś zacięta walka Dekabrystow i długo po niej ślady odgrzebywano.
Po przejsciu band bolszewickich w roku 1918 pozostały jedynie opalone mury i zgliszcza.

228. PODOROŻNA Leży w powiecie Lipowieckim na Wołyniu Należała niegdyś do Czosnowskich z których starosta Józef Czosnowski długo Podorożną władał. po Czosnowskich przeszła do Edlerów, Młynskich wreszcie do Marszałka Przesmyckiego a w wianie do Męcinskich Ostatnim właścicielem był Wacław Męciński wnuk Marszałka. Dom pamiętający konfederatów barskich zdobiły portrety rodzinne dzieła sztuki i ryciny. Była tu zasobna bibljoteka i archiwum rodzinne. W roku 1918 bolszewicy obrocili w perzynę dwor w Podorożnej, dziś nie ma po nim nawet śladu.

229. PANIOWCE Dawniejszy zamek obronny położony pod Kamieńcem Podolskim i założony przez Józefa Potockiego wojewody bracławskiego. Budowę zamku ukończono w r. 1590. W roku 1600 wojewoda zakłada w Paniowcach drukarnię i akademję.
Po Janie Potockim zmarłym pod Smoleńskiem majątek przechodzi na synowca Stanisława Potockiego. Po konfederacji barskiej Paniowce przechodzą na Starzeńskich, którzy obok murow twierdz nowy pałac wymurowali. Ostatnim właścicielem Paniowiec był hr Karol Starzenski.
Pałac w Paniowcach zawierał piękną galerję portretów rodzinnych , mebli stylowych, cenne archiwa i księgi z przed 300 laty drukowane ongis w Paniowcach .
Pałac w Paniowcach był doszczętnie obrabowany i zniszczony przez bolszewików w r. 1918. Spalono cenne archiwa wreszcie podpalono pałac. W roku 1634 Koniecpolski pobija pod Paniowcami baszę Abazę.

230. CHOCIM ruiny zamku. Chocim leżał na prawym brzegu Dniestru. Tradycje założenia twierdzy gubią się w dali wieków.
Była to poteżna twierdza, wieżyce w kwadrat zabudowane złączone murem ze strzelnicami i blankami. Chodkiewicz w sędziwym już wieku rozgramia zastępy turkow i tatarow prowadzonych przez Sułtana Osmana . Chodkiewicz umiera w czasie oblężenia. w roku 1621.
W roku 1673 dnia 11 Listopada Hetman Sobieski zwycięża tu Hussejna .

231. MALINOWSZCZYZNA Dobra położone w pow Wilejskim ziemi Wileńskiej należące od pokoleń do rodziny Swiętorzeckich.
Ostatnim dziedzicem na Malinowszczyznie był Bolesław Świętorzecki znakomity myśliwy i gospodarz. Było tam wielkie gospodarstwo rybne i jedne z najlepszych na Litwie zwierzostanów. Z pod pióra Bolesława Swiętorzeckiego wyszło kilka cennych dzieł łowieckich. Dwór pochodzi z początkow XIX wieku. Malinowszczyzna została do tła rozgrabiona i zniszczona przez bolszewików jesienią r. 1939.

32

232. PORĘBA Majątek położony w pow. Olkuskim ziemi Kieleckiej . własność rodziny Swiętochowskich. Dwor modrzewiowy z XVII wieku.

233. WORONIE Dobra położone na Polesiu , należące dawniej do rodziny Biskupskich od nich na baronów Offenbergów. Ostatnim właścicielem był baron U. Offenberg.

Uwaga Mydłowiec w XV w własn. Tomasza z Grocholi i Piotra gramatyki,

234. GOSTOMIA. Majątek należący do rodziny Gostomskich położony w okolicy Nowego Miasta nad Pilcą.

235. MIELNIKOWCE Dobra położone w powiecie Bracławskim w okolicy Kamieńca Podolskiego siedziba rodziny Czerwińskich z których ostatnim własciciełm był Sewеryn Czewiński. Mielnikowce były ograbione i zniszczone przez bolszewikow w r. 1918.

236. OBLĘGOREK Majątek położony w Kieleckim podarowany przez Narod Polski Henrykowi Sienkiewiczowi. Dawny stary dworek został pr przebudowany przez architektów warszwaskich. na nową mało gustowną willę. Tyg illustr 1902 № 27 obr 525

237. KLUCZEWSKO Dobra położone w Kieleckim należące do Konarskich z których pochodził ks Stanisław Konarski . Założyciel Collegium nobillium w Warszawie w r. 1740. i autor dzieła „O skutecznym rad sposobie" / 1760-1763/ Dwór pochodzi z końca XVIII wieku. Kluczewsko zostało upaństwowione przez obecne rzą w Polsce.

238. MYDŁOWIEC Majątek położonę w ziemi Kieleckiej należący do rodziny Rytlów Dwór z końca wieku XVIII Obecnie upaństwowiony .

239. GRUSZKA Dobra położone na Podolu należące ~~niegdyś~~ do Potockich Pałac zbudowany w koncu XVIII wieku zawierał wiele pamiątek rodzinnych obrazów i portretów. Gruszka została zniszczona doszczętnie przez bolszewików w r. 1918. Ostatnią panią na Gruszce była Elżbieta z Zaleskich Dorożyńska.

240. GARDZIENICE własność ~~Iwanskich~~ położona w ziemi Lubelskiej. Dwór przerobiony ze zboru arjańskiego na początku XIX wieku.
Własc. Władyst. Głogowski p Piaski Luterskie

241 MIŁOWCE Dobra należące do bar. Geringerów położone w Małopolsce. Dwór został doszczętnie obrabowany przez bandy bolszewickie w roku 1939.

242. BOLMIN Majątek położony w ziemi Kieleckiej należący do Mrozowskich . Dwór przerobiony z dawnego obronnego zboru arjańskiego został bardzo uszkodzony w czasie pierwszej wojny światowej. Obecnie w ruinie

Właść Roszewski Alfons - Marja z Bekliewskich.

245 Milawczyce – Morawski - Korab Witold
Prezes Ponior Zw. Z. – Celina Hallenburg Haller

243 PAWŁÓW Majętność ta leży nieopodal Kamionki Strumiłowskiej, Dawniej należała ona do hr Komorowskich. Przez małżeństwo córki z Kornelem Ujejskim znakomitym poetą, majątność ta przeszła do Ujejskich. Poeta po małżeństwie dużo czasu spędzał w Pawłowie i tu w roku 1897 życie zakończył. Tu głównie pisał swoje poezje i dzieła. Jego „Skargi Jeremie" go Maraton i hymn " Z dymem pożarow " zostały napisane przed osiedleniem w Pawłowie. Po śmierci poety Pawłów dziedziczy młodszy syn Roman Ujejski.
Dwór w Pawłowie wraz z cennemi pamiątkami po Kornelu Ujejskim został zniszczony całkowicie i obrabowany przez bolszewików w r. 1939.

Tyg Illustr. r 1894 № 41 str 813

244. OSTASZYN MUROWANY. Leżał ongis w ziemi Mińskiej pow. Słuckim. Była to własność rodziny Baków po ktorych nabyli kalwini Szwykowscy. Dwor w Ostaszynie murowany, z konca wieku XVII. Dziś zapewne nie pozostało śladów po dawnym dworze

245. MILAWCZYCE Dobra położone w pow. Pinczowskim woj. Kieleckiego składały się z Milawczyc i Bieglowa w 17 wieku własnosc Szembeków. Jan Chryzostom Pasek dzierżawił w roku 1668 Milawczyce od Stanisława Szembeka burgrabiego krakowskiego. W r. 1670 Pasek wyprowadził się z Milawczyc do Smogorzowa bo był niekontent z tej Dzierżawy / Pam. Paska str 307 wyd. w Jerozolimie w r. 1944

246. ŻARNOWIEC Własność znakomitej poetki Marji Konopnickiej położona w Małopolsce pomiędzy Krosnem a Jasłem.
Tyg Illustr r 1903 str 744

247. ANDRUSZÓWKA Dawna ta osada leży w ziemi bracławskiej na Wołyniu Do połowy XVL wieku była tu jeszcze pustynia leśna należąca do potężnego niegdys rodu Koszków- Koszczycow a przedtem do wygasłego rodu Ładyżynskich. Koszczyce władali Andruszówką od 1510 do 1586 roku kiedy przechodzi do Ostrogskich potem do Lubomirskich [redacted]. Miecznik Antoni Lubomirski, syn jego Marcin znany awanturnik wydał córkę z pierwszego małżenstwa z hr Hedding za Jerzego Tyszkiewicza Kasztelana Żmudzkiego a sam po śmierci pierwszej żony ożenił się powtórnie z corką Franka naczelnika sekty przechrztów izraelitów. Andruszowka była sprzedana przez Marcina Tyszkiewicza Andrzejowi Młodzianowskiemu kanclerzowi koronnemu a w r. 1780 odstąpiona Michałowi Jakubowskiemu herbu Topór. potem przeszła na Kołyszków. Wnuczka Helena Kołyszkówna wyszła zamąż za Stanisława Tyszkiewicza. W ręku Tyszkiewiczow Andruszówka pozostawała do lat ostatnich. Pałac zawierał cenne zbiory, galerję obrazów, archiwum, zbroje. W r. 1918 hordy bolszewickie po rozgrabieniu pałacu spalili wraz z budynkami gospodarskiemi

Tyg Illustr r 1901 N 48 str 947.

248. KOTY Dobra położone w dawnej gub Mińskiej pow. Słuckim z charakterystycznym dworem zbudownym przy końcu XVIII wieku.

249. SIEŃSK Leży w ziemi Kieleckiej pow. Jędrzejowskim. Stary dwór modrzewiowy pochodzi z pierwszej połowy XVIII wieku. Sieński dwór pamiętny jest bytnością tam Tadeusza Kościuszki po bitwie Szczekocińskiej.

250. ROGÓW leży w ziemi Płockiej. Dworek typowy pochodzi z końca XVII wieku.

251. NOWOSIELICA Położona w sąsiedztwie [illegible] Antonin na Wołyniu i pograniczu Podola. Własność hr Tyszkiewiczow. Pałac zawierający wiele skarbów artystycznych został w straszny sposób ograbiony i spalony przez bolszewików. Opis pogromu pałacu w Nowosielicy znajdujemy w Pożodze pióra Kossak-Szczuckiej, która była świadkiem naocznym w r. 1918.

*Jastrzębski Jan

252. DĘBNO Zamek leżący w Małopolsce pod Wojniczem. Zamek zawierał wiele dzieł sztuki i obrazów. [illegible] Kwaterunki wojenne w czasie wojny w r. 1915 zniszczyły znacznie wnętrze. Wojska rosyjskie przy odwrocie ograbiły doszczętnie zamek. Własnosc Jastrzębskich, Poninskich

Od Jastrzębskich przeszło przez córkę na Ponińskich

253. KRZYŻTOPOR Jedne z najpiękniejszych pozostałości dawnego budownictwa, dziś w ruinie. Zamek wzniesiony jest przez Krzysztofa Ossolińskiego przez architekta włoskiego Laurentino de Muretto de Senti na wzór pałacu Farnese w Capraroli dzieła Vignoli. Pałac zawierał tyle okien ile dni w roku.
Nad bramą Krzyż i Topór godło rodowe z napisem.
Krzyż obroną, Krzyż podporą.
Dziatki naszego Topora.
Szwedzi zniszczyli warownię w r 1655 a w roku 1770 Konfederaci przy obronie zniszczyli go do reszty.
Zamek leży w pobliżu wsi Ujazd w ziemi Sandomierskiej.

254. RADZYŃ Niegdyś dobra Mniszchów którzy nim władali za czasów Stefana Batorego dobra te później przechodzą na Denhoffów od nich do Szczuków a po śmierci Antoniego Szczuki dostały się do rąk Marji z Kęckich żonie Eustachego Potockiego, generała artylerji litewskiej. Od Potockich Radzyn nabyła Anna z Zamoyskich ks Sapieżyna która opuszczając w r. 1831 kraj odprzedała Radzyn rodzinie Szlubowskich. Pałac w Radzyniu wzniesiony przez Potockich według planu włoskiego architekty Jakoba Fontana w latach 1770-1773.
Ostatni ze Szlubowskich po odrodzeniu Polski ofiarował pałac w darze Rządowi Rzeczypospolitej który tam umieścił urzędy starostwa. LEŻY RADZYŃ NA PODLASIU

Szymbark: - Cholonieswski-Myszka Edward - Walerja z Grabkowskich

255. SZYMBARK Zameczek położony koło Jeżowa w Małopolsce

256. RADZYŃ zamek krzyżacki. Ruiny położne na Pomorzu w sąsiedztwie Grudziądza.

257. OGRODZIENIEC ruiny zamku. Ogrodzieniec położony w ziemi Kieleckiej w pobliżu Zagłębia w XIV wieku należał do Włodków mających przydomek Ogrodzieńskich . Władał Ogrodzieńcem w roku 1385 Włodek z Ogrodzieńca podczaszy krakowski. Za czasow Zygmunta I nabywa Ogrodzieniec Jan Bonar burgrabia i żupnik krakowski a syn jego Seweryn kasztelan Sandecki w r. 1540 otrzymuje od Cesarza Ferdynanda I tytuł barona na Ogrodzieńcu i wystawia w XVI wieku wspaniały zamek w miejscu skałami otoczonym. Następnie Ogrodzieniec należał do Jana Firleja, który w roku 1600 sprzedaje Stanisławowi Warszyńskiemu kasztelanowi Krakowskiemu następnie przechodzi do Męcińskich, Jaklińskich wreszcie Kozłowskich, którzy ostatecznie pozostałość zamku do ruiny doprowadzili.

258. HOLSZANY ruiny zamku położone w pow Oszmiańskim ziemi Wileńskiej Dawniejsza własność książąt Algimuntów Holszanskich herbu Hipocentaurus. Po śmierci Siemiona Jurjewicza Holszańskiego corka jego Zofja wnosi posagiem Holszany w dom ks Sapiehów Był tu dawniej kościół oddany następnie kalwinom. Dopiero Paweł Sapieha w roku 1616 sprowadził ojców Franciszkanow i w roku 1633 został tam pochowany. W roku 1642 Holszany uległy pierwszej na Litwie eksdywizji. W wieku XVIII dostały się do rodziny Żabów o których mowiono.

Nie ta żaba co błocie
Ale ta żaba co w złocie.

259. Dobra i rezydencja położona w ziemi grodzienskiej własność

259. SPUSZA dobra i rezydencja położona w ziemi Grodzieńskiej należąca do Ks Sapiehów. Książe Eustachy Sapieha ożeniony z Teresą z Ks Lubomirskich zbudował tam po wojnie nową rezydencję w stylu zakopiańskim. Ks Eustachy należał do wyjątkowo zacnych i ofiarnych przedstawicieli tego Zasłużonego nazwiska które wydało tylu wielkich mężów i wojowników Książe Eustachy własnym sumptem odnowił daniejszy kościoł sapieżyskiej fundacji Sw. Michała w Wilnie. Był on pierwszym posłem i ministrem pełnomocnym odrodzonej Polski przy dworze brytyjskim w Londynie i następnie Ministrem Spraw Zagranicznych. Spusza została ograbiona i spalona przez bolszewików w r. 1939

Łopacińska Stanisławowa z hr Borchów
Łopacińska Euzebjuszowa z Połtorawskich

260 NIESWIEŻ patrz str no 122.

261. TABORYSZKI Dawna siedziba rodziny Skarbek Ważyńskich położona w pow. Lidzkim ziemi Wilenskiej. Dwor pochodzi z konca XVIII wieku.

262. LUBÓW Dobra położona w okolicy Wilna należące do Sliżniów. Ostatnim dziedzicem na Lubowie był Jan Slizien znany rolnik i hodowca ożeniony z z hr Rzewuskich. Dwór zbudowany na początku XIX wieku zawierał wiele pamiątek rodzinnych. Bolszewicy we Wrześniu 1939 roku zniszczyli tę piękną rezydencję obrabowaszy do cna.

263 LEONPOL Dobra położone na dalekich kresach ziemi Wileńskiej w pow. Dzisnieńskim należące do Łopacinskich. Dwór w Leonpolu wzniesiony przez Łopacinskich w końcu XVIII wieku. Ostatnim własciciel był Euzebjusz Łopaciński syn Stanisława dziedzica Sarji b. Posła do Rady Państwa. Dwór został do szczętu zniszczony we Wrześniu 1939 roku Stanisław Łopacinski był ożeniony z z hr Borchow

264. WIELKIE SOLECZNIKI . Soleczniki pamiętne są w dziejach najazdów krzyżackich na Litwę z których ważniejsze były w r 1378 pod wodzą Gottfrida von Linden. W wieku XVI Soleczniki należały do Hlebowiczów z których Jan Hlebowicz wystawił w roku 1523 kosciół pod wezwaniem sw Mikołaja. Następnie Soleczniki należały do Chodkiewiczów. W roku 1845 Soleczniki nabywa Karol Ferdynand Wagner syn Marcina Prezesa sądów apelacyjnych miasta Wilna, dowódca kompanji piechoty z roku 1794. ~~o~~ adjutant major grenadjerow gw. W X L podczas kampanji Napoleońskiej 1912 roku. Brat jego Michał został zabity pod Widzami. W roku 1863 mając już lat 74 był aresztowany ale ułaskawiony przez cesarza zmarł w Solecznikach w r. 1863. Po nim dziedziczy syn Olgierd absolwent uniwersytetu w Heidelbergu ktory będąc w wydziale wykonawczym rządu narodowego w r. 1863 był kilkakrotnie aresztowany. Po nim dziedziczy syn Witold ożeniony z Marją z Ziemackich wreszcie Karol znakomity rolnik, który stworzył w Solecznikach gospodarstwo wzorowe ze słynną na cały kraj hodowlą. ~~Witold~~ Karol Wagner był prezesem Wil Tow. Roln ~~mn~~ i ostatnim dziedzicem na Solecznikach. Bandy bolszewickie parę dni plądrowały Soleczniki pozostawiając po sobie jeno zgliszcza i ruinę. Działo się to w pamiętnym Wrzesniu 1939 roku.
Prezes Karol Wagner ukonczył wydział rolny w Rydze i należał do korporacji Arkonji

265. PLANTA Dobra położone w powiecie Kobryńskim województwa Brzeskiego . Ostatnio należały do rodziny Ganów. Dwór wzniesiony w końcu wieku XVIII

Stanisław

266, CHOROSTKÓW Dobra położone w Małopolsce własność hr Siemieńskich Ostatnim właścicielem był hr Stanisław Siemieński

267. HORODŹKI Leżą w ziemi Nowogródzkiej Od pokoleń należały do rodziny Wołczackich. Dwor modrzewiowy z początków XIX wieku

268. DERAŻNO. Na Wołyniu 16 kl na północ od Klewania leży Derażno. Niegdyś należało do ordynacji Ostrogskich. w XVIII w Lubomirskich, w XIX w Podhorodeńskich poczem dobra przeszły w ręce rosyjskie. Dawny dwór Podhorodeńskich zniszczyły wojska rosyjskie w r. 1915. Pozostał tylko piękny i duży park Miklerowski.

269. ZBARAŻ Ostatki ruin zamkowych

Ruiny głosnego w naszych dziejach zamku ks Zbaraskich i ks Wisniowieckich. Warownosc jego wobec otwartego i dostępnego ze wrzystkich stron terenu, polegała wyłącznie na fortyfikacjach ktore tworzyły wysokie a potężne wały z pięcio bocznemi bastjonami po rogach. Bastjon połnocny i zachodni zrujnowany i zniesiony prawie zupełnie , wschodni w znacznej częsci , najlepiej stosunkowo utrzymał się jedynie południowy W obrębie ~~wałow~~ dziedziniec. Naprzeciw bramy ruina piętrowego pałacu mieszkalnego z ciosow i cegły.
Pod pałacem rozległe piwnice i pdziemne częsciowo zawalone chodniki.
Cała budowa zamku wskazuje iż wzniesiono go według dokładnie opracowanego planu , nader symetrycznie i starannie.
Trzy kilometry na zachod od opisanego zamku w tak zwanym starym Zbarażu wznoszą się ruiny drugiego nierownie starszego zamku , zniszczonego aż do fundamentow.

Ostatnio własnosc rodziny Niementowskich

O zamku w Zbarażu gniezdzie rodowem ks Zbaraskich wspominają zrodła już w wieku XV. Nie ulega wątpliwosci że był nim ow drugi zamek w Starym Zbarażu. ktory w dziejach najazdow tatarskich w XV i XVl w. wybitną odgrywał rolę.
W nim w r . 1474 kniaz Wasyl Wasylewicz Nieswicki , broniąc się przeciw Tatarom spalił się razem z zamkiem a żona i dzieci poszły w jasyr.
Odbudowany zamek dotrwał do r. 1589 w ktorym broniony przez ks Janusza Zbaraskiego został bardzo zniszczony przez oblegające go hordy tatarskie i odtąd nie podniosł się więcej.
Ks Krzysztof Zbaraski chciał pierwotnie wzniesc zamek w formie pałacu obwarowanego / palazzo in fortezza / i będąc w roku 1598 w Wenecji polecił sporządzic odpowiedni plan słynnemu tamtejszemu architekcie Wincentemu Scamozziemu.
Projekt ten nie został wykonany z powodu małej obronnosci projektowanego zamku. Brat Krzysztofa / zm 1627 / wykonał jego mysl. Ks Jerzy Zbaraski / zm 1631/ sprowadził w r. 1626 biegłego architektę wojennego z Hollandji ,Henryka van Peene On to niewątpliwie był twórcą planu a zarazem kierownikiem budowy tego zamku w systemie bastjonowym

Po bezpotomnem wygasnięciu Zbaraskich na wspomnianym Jerzym kaszt. krak. , przeszedł Zbaraż do jego siostrzenca Janusza ks Wisniowieckiego / zm 1636/ a następnie na syna jego Dymitra kaszt. krak. i hetmana w. kor. ktorzy zwykle mieszkali w zamku zbaraskim Dymitr czuwał nad nim troskliwie i urządził wspaniale.
W wojnach kozackich po klęsce pilawickiej 1648 roku pozostał się zamek bez obrony " mimo wałow z sieczonych kamieni i dział pięcdziesięciu" Chmielnicki w pochodzie na Lwow zajął go bez wystrzału. W rok poznie był zamek swiadkiem wielkiej epopei narodowej, słynnej obrony obozu zbaraskiego w ktorym zamknęła się czternastotysięczna armja polska z trzema regimentarzami przeciw nawale kozacko- tatarskiej liczącej przeszło dwiescie tysięcy. Miesiąc cały rozbijały się tu bezskutecznie wrzystkie zapędy Chmielnickiego. Duszą obrony był ks Jeremi Wisniowiecki. Obrona owa po wsze czasy rozsławiła Zbaraż. W wojnach tureckich w r. 1672 przygotował się on należycie, lecz armja turecko- tatarska nie dotarła pod jego mury. Natomiast w r. 1675 dnia 26 Lipca został przez turkow pod Ibrahimem Szyszmanem paszą" zdobyty tak marnie jak nigdy marniej byc nie mogło" pisał Sobieski do Żony. Przyczyną upadku była zdrada chłopstwa ktore się do zamku schroniło i wydało komendanta nieprzyjacielowi. Po tej katastrofie ks Dymitr Wisniowiecki odrestaurował na nowo zniszczony zamek. ktory po jego bezpotomnej smierci odziedziczył Jozef Potocki pozniejszy hetman. W latach 1707 a następnie w r. 1734 za czasow Leszczynskiego zamek został zniszczony i obrabowany przez wojska rosyjskie. Spadkobiercy Jozefa Potockiego

syn Stanisław i wnuk Wincenty zachowali zamek w całosci i upiększyli do początku XIX wieku,
Około r. 1840 generał Bem urządził w nim cukrownię ktora po kilku latach upadła.
Z jej upadkiem zaczął się i upadek zamku. Przed pierwszą wojną swiatową dzięki opiece własciciela Niemętowskiego pałac zamkowy pokryty został dachem, okna i drzwi zostały dla konserwacji zamurowane.. Do roku jeszcze 1890 jeden z pokoi zamkowych zapełniony był papierami archiwum zbaraskiego.
Pierwsza wojna swiatowa zadała temu cios niepowetowany a kwaterujące w zamku wojska rosyjskie rozbrały na opał dach wraz z wiązaniami i belkami sufitowemi a odchodząc rozsadziły prochem częsc kazamat zamkowych.
Tak znikł z widowni zabytek związany z jednym z najpiękniejszych czynow oręża Polskiego

270. ZAWIERZA

271. NACHORODOWICZE Dobra położone w ziemi Nowogródzkiej należące do rodziny Dmochowskich. Rysunek przedstawia typowy murowany lamus. Od Dmochowskich przeszło na ich krewnego mecenasa Jerzego Dołęgę Kowlewskiego swietnego prawnika autora i poetę. Był on wywieziony przez bolszewikow . Wycienczony pobytem w łagrach zmarł w Anglji w r. 1952.

272. KORZEC ruiny pałacu. Między rynkiem miejskim a jarem Korczyka przy miescie Korcu na Wołyniu na granitowej skale stał zamek obronny zbudowany przez [illegible] ks Bogusza Koreckiego wojewody wołyńskiego ,następnie Korzec przeszdł do ks Czartoryskich. W wieku XVII zamek został przbudowany na [illegible] pałac barokowy. Ostatniej przebudowie poddał pałac ks. Jozef Czartoryski . Była tu za czasow Czartoryskich w wieku XVIII sławna fabryka porcelany dzis cenionej na wagę złota W roku 1832 pałac spłonął i już nie został odbudowany

273. OSTRÓG ruiny zamku Pierwsze wzmianki o Ostrogu pochodzą z 1100 roku Nestor w swojej kronice wspomina o Ostrogu jako o mieście z zamkiem który należał do wnuka Jarosława ,ks Dawida Igorowicza.W XIII wieku Ostróg był zupełnie zniszczony w czasie najazdów tatarskich i dopiero w początkach XIV wieku zą rządów litewskich.Ks Lubart Giedyminowicz nadaje ostróg ks Ostrogskim. Rodzina ks Ostrogskich dobrze się Polsce zasłużyła , wymienić należy Ks. Daniłę, ks Fiedor, ks Wasyl zwany pięknym Konstanty I i II Ten ostani uczynił z Ostroga wybitne ognisko Oswiaty. Z jego śmiercią w r. 1608 rozpoczyna się powolny upadek Ostroga Ostatnim z Ostrogskich był ks Janusz w swoim czasie najbogatszy magnat Wołynia. i całej Polski . Wojny kozackie w r. 1648 rozpoczęły ruinę Ostroga. Ostatnia z Ostrogskich ks Anna Chodkiewiczowa fundowała tu w r. 1624 Kolegjum jezuickie. Na podstawie tranzakcji kolbuszowskiej Ostróg dostał się do Małachowskich a w r. 1772 przeszedł [illegible] na Jabłonowskich. Dobra tutejsze skonfiskowali rosjanie ks Jabłonowskim za udział w powstaniu
Pierwotny gotycki zamek został założony przez Daniela ks na Ostrogu w połowie XIV wieku. W 100 lat pozniej rozszerzył go i przebudował ks Wasyl zwany pięknym

Hetman W.L. ks Konstanty Iwanowicz Ostrogski zm w r. 1533 wzniosł w pocz XVI wieku nowy murowany zamek z ktorego do dzis dnia zachowała się jedna częsc.
W XVI wieku wsławił się zamek Ostrogski tragdedją Halszki z Ostroga corki Eljasza ks Ostrogskiego i Beaty Koscieleckiej. Tło sprawy było następujące: corka Beaty, Halszka dziedziczka olbrzymich włosci na Rusi miała wielu starających się o jej rękę. Wsrod nich był Dymitr Sanguszko, starosta czerkaski. Na dworze ostrogskim dobrze go przyjęto i Beata pisemnie wyraziła zgodę na jej małżenstwo z Sanguszką. Pozniej by nie wypuscic z rąk olbrzymich włosci , nie chciała dotrzymac obietnicy. Wowczas Dymitr Sanguszko postanowił zbrojną ręką upomniec się o pannę. W tym celu 6 Wrzesnia 1553 roku wraz z stryjem Halszki ks Konstantym Ostrogskim i z pocztem kozakow 80 ludzi ruszył na Ostrog i po krotkiej walce opanował zamek.
Dano pozwy do Dymitra - pisze Łukasz Gornicki - i rok naznaczono a krol ku jesieni z krolową z Krakowa wyjechał prosto do Knyszyna gdzie sąd był o wzięcie księżny Ostrogskiej corki Iljego , przez Dymitra. Mowił od Księżny Stanisław Czarnkowski.
W obronie Sanguszki występował Odachowski litewskiego narodu szlachcic, niezle uczony i tej , co niżej podobną od księcia Dymitra rzecz uczynił.
Krol wyrokiem swym Dymitra znalazł indfamem. Dekret uczynił wojewoda wilenski jako marszałek. Prosiła potem księżna iżby uniwersały wydane i rozesłane były za ktoremi mogłby byc Dymitr pojmany; co gdy uprosiła, akt ten się tak dokonał.
Po wyroku uciekł Dymitr do Czech gdzie 3 Lutego dopadł go w poscigu w miasteczku Łysy koło Jaromierza wojewoda kaliski Marcin Zborowski i zamordował. Za nieprawne przekroczenie granicy zostali oni wojewoda wraz z synem i kilku panami z rozkazu krola Ferdynanda zatrzymani przez miesiąc, za przyczyną krolewską wolno wyjechali.
Dotychczas pokazywano w zachodniej częsci zamku przez ktore ks Dymitr Sanguszko wykradł Halszkę.
W początkach XVII za władania Konstantego II poddano zamek przebudowie w stylu renesansowym.
W r. 1648 zamek został zniszczony i splądrowany przez kozakow. Ruiny zamkowe skutkiem konfiskaty dobr ks Jabłonowskich ostatnich włascicieli Ostroga przeszły na rząd rosyjski po ktorym odziedziczył Rząd Polski.

274. Ostatnio należał do hr. Adama i Józefa Steckich ?

Korecki

274. MIEDZYRZECZ ~~OSTROGSKI~~ Leży na pograniczu polsko bolszewickim w klinie między rzekami Wilją / wołynską / a jej dopływem Zbytyką. W w. XIV istniał tu zamek ktorego data powstania jest nieznana. Wowczas należał Miedzyrzecz do ks Ostrogskich. Murowany nowy zamek gotycki wzniosł ks Wasyl Ostrogski zwany pięknym i syn jego Iwan.

Na podstawie tranzakcji kolbuszowskiej dobra międzyrzeckie przeszły na Czackich i po rozbiorze Polski w r. 1795 zostały skonfiskowane przez Katarzynę i darowane generałowi Ferzenowi zwycięscy z pod Maciejowic.. Ten sprzedał je hr Ilinskiemu co zas w połowie XIX wieku rządowi Rosyjskiemu.

275 Z A B O R O L Na Wołyniu 7 km na zachod od Łucka w pięknym położeniu leży Zaborol niegdys własnosc Stefana Czarnieckiego ktory posiadał tu pałacyk renesansowy. Przerobiony w koncu XVIII w wraz z kaplicą w stylu klasycznym w pierwszej połowie XIX w uległ dalszej przerobce w duchu pseudogotyckim. w r. 1707 mieszkał tu Piotr W. Niegdys miała się tu miescic loża masonska. Około dworu resztki parku założonego przez Miklera. Ostatnio Zaborol należał do niejakichs Szlemerow.

276 O S T R O G Brama zamkowa

277. K R Z E M I E N I E C Ruiny zamku. Krzemieniec jest jednym z najstarszych grodow na Wołyniu. Już w X wieku był tu zamek ks książęcy a był tak silnie obwarowany że w r. 1226 nie mogł go zdobyc Andrzej krol Węgierski a r. 1240 tatarzy.

W r. 1321 przeszedł Krzemieniec wraz z Łuckiem pod panowanie Litwy. W r. 1539 starostwo krzemienieckie otrzymała krolowa Bona , ktora wiele przyczyniła się

do rozwoju Krzemieńca a góra zamkowa otrzymała odtąd nazwę gory Bony.
Na szczycie gory na krawędzi urwiska od strony miasta zachowały się ruiny zamku zwanego zamkiem Bony. Zapewne pierwotny zamek książąt ruskich wznoszący się na tym miejscu był drewniany, a obecny murowany ze śladami gotyku wzniósł w początkach XV w. ks Witold ktory tu więził Swidrygiełłę. Bona jako starościna Krzemieniecka przebudowała go w stylu renesansowym. W r. 1648 kozacy pod wodzą Krzywownosa zdobyli i zniszczyli zamek , który odtąd nie powstał już z ruiny
W początkach XIX wieku zasłynął Krzemieniec jako Ateny Wołyńskie dzięki znakomicie prowadzonemu liceum które tu założył Tadeusz Czacki w r. 1803

278. ŁUCK Baszta zamkowa. Łuck uchodzi za najstarsze miasto Wołynia. Kroniki mowią o nim w wieku XI. Pod panowaniem książąt ruskich z dynastji Rurykowiczów pozostawał Łuck do r. 1321, kiedy ostatni z dynastji Rurykowiczów był Jerzy syn Lwa ktory w tym roku zginął w walce z Giedyminem. Pod rządami Litwy pozostawał Łuck do 1569 r. Z władców litewskich wsławili się szczegulnie Lubart /1333-85/. syn Giedymina,który zbudował zamek w Łucku Witold/1387-1430/ który ogromnie dbał o podniesienie miasta oraz Swidrygiełło /1430-1452/,ostatni udzielny książe Wołynia ktory rezydował na zamku Łuckim. Pod koniec życia Witolda w r. 1429 odbył się w Łucku słynny zjazd monarchow celem obmyślenia srodków zaradczych przeciw Turkom. Właściwym zamkiem był zamek górny którego mury przetrwały dotychczas. Niegdyś cały zamek wraz z przygródkiem broniło 10 baszt a do utrzymania każdej z nich w dobrym stanie obowiązane było jedno z księstw wołyńskich względnie dobra duchowne. Według lustracji r. 1765 był już zamek bardzo zniszczony. W r. 1781 spalił się t. zw. pałąc książęcy gdzie odbywały się się sądy Łuckie a na miejscu ktorego ks Jozef Czartoryski kazał zbudować dom szlachecki
W wieku XIX popadły zabudowania i mury zamkowe w stan nawpół ruiny Ostatnim starostą łuckim był ks Józef Czartoryski z Korca stolnik litewski /1771-95 /

279 . OLEKSINIEC 20 kil na zachód od Wisniowca leży na wzgórzu nad stawem wieś Stary Oleksiniec z cerkwią murowaną z r 1756 i ruiną pałacu Rzyszczewskich z pocz. XIX w. zniszczonego w czasie pierwszej wojny światowej. Oleksiniec pierwotnie zwany Andrzejowem była to wies należąca do dobr ks Wiśniowieckiego, W r. 1570 Aleksandra corka Jędrzeja Wiśniowieckiego wojew. wołynskiego wniosła dobra jako posag na Jerzego Czartoryskiego a od swego imienia zmieniła nazwę osady zmienionej na miasteczko ,
W końcu XVIII wieku córka ks Jozefa Czartoryskiego poślubia gen hr Gabyela Rzyszczewskiego. Czartoryscy posiadali tu obronny zamek zbud. w połowie XVI w. który został przerobiony na pałac w połowie XIX w przez hr Wawrzyńca Rzyszczewskiego. Przed pierwszą wojną światową był tu zbiór dzieł sztuki , biblioteka pochodząca częsciowo ze zbiorow Czartoryskichz z Puław

274. Ostatnio należał do kr. Adama i Józefa Steckich ?

274. MIEDZYRZECZ ~~OSTROGSKI~~ Korecki Leży na pograniczu polsko bolszewickim w klinie między rzekami Wilją / wołynską / a jej dopływem Zbytyką. W w. XIV istniał tu zamek ktorego data powstania jest nieznana. Wowczas należał Miedzyrzecz do ks Ostrogskich. Murowany nowy zamek gotycki wzniosł ks Wasyl Ostrogski zwany pięknym i syn jego Iwan.

Na podstawie tranzakcji kolbuszowskiej dobra międzyrzeckie przeszły na Czackich i po rozbiorze Polski w r. 1795 zostały skonfiskowane przez Katarzynę i darowane generałowi Ferzenowi zwycięscy z pod Maciejowic.. Ten sprzedał je hr Ilinskiemu co zas w połowie XIX wieku rządowi Rosyjskiemu.

275 Z A B O R O L Na Wołyniu 7 km na zachod od Łucka w pięknym położeniu leży Zaborol niegdys własnosc Stefana Czarnieckiego ktory posiadał tu pałacyk renesansowy. Przerobiony w koncu XVIII w wraz z kaplicą w stylu klasycznym w pierwszej połowie XIX w uległ dalszej przerobce w duchu pseudogotyckim.
w r. 1707 mieszkał tu Piotr W. Niegdys miała się tu miescic loża masonska. Około dworu resztki parku założonego przez Miklera. Ostatnio Zaborol należał do niejakichs Szlemerow.

276 O S T R O G Brama zamkowa

277. K R Z E M I E N I E C Ruiny zamku. Krzemieniec jest jednym z najstarszych grodow na Wołyniu. Już w X wieku był tu zamek książęcy a był tak silnie obwarowany że w r. 1226 nie mogł go zdobyc Andrzej krol Węgierski a r. 1240 tatarzy.
W r. 1321 przeszedł Krzemieniec ~~wraz~~ z Łuckiem pod panowanie Litwy. W r. 1539 starostwo krzemienieckie otrzymała krolowa Bona , ktora wiele przyczyniła się

do rozwoju Krzemieńca a góra zamkowa otrzymała odtąd nazwę gory Bony.
Na szczycie gory na krawędzi urwiska od strony miasta zachowały się ruiny zamku zwanego zamkiem Bony. Zapewne pierwotny zamek książąt ruskich wznoszący się na tym miejscu był drewniany, a obecny murowany ze śladami gotyku wzniósł w początkach XV w. ks Witold ktory tu więził Swidrygiełłę. Bona jako starościna Krzemieniecka przebudowała go w stylu renesansowym. W r. 1648 kozacy pod wodzą Krzywownosa zdobyli i zniszczyli zamek , który odtąd nie powstał już z ruiny
W początkach XIX wieku zasłynął Krzemieniec jako Ateny Wołyńskie dzięki znakomicie prowadzonemu liceum które tu założył Tadeusz Czacki w r. 1803

278. ŁUCK Baszta zamkowa. Łuck uchodzi za najstarsze miasto Wołynia. Kroniki mowią o nim w wieku XI. Pod panowaniem książąt ruskich z dynastji Rurykowiczów pozostawał Łuck do r. 1321, kiedy ostatni z dynastji Rurykowiczów był Jerzy syn Lwa ktory w tym roku zginął w walce z Giedyminem. Pod rządami Litwy pozostawał Łuck do 1569 r. Z władców litewskich wsławili się szczegulnie Lubart /1333-85/. syn Giedymina ,który zbudował zamek w Łucku Witold/1387-1430/ który ogromnie dbał o podniesienie miasta oraz Swidrygiełło /1430-1452/,ostatni udzielny książe Wołynia ktory rezydował na zamku Łuckim. Pod koniec życia Witolda w r. 1429 odbył się w Łucku słynny zjazd monarchow celem obmyślenia srodków zaradczych przeciw Turkom. Właściwym zamkiem był zamek górny którego mury przetrwały dotychczas. Niegdyś cały zamek wraz z przygródkiem broniło 10 baszt a do utrzymania każdej z nich w dobrym stanie obowiązane było jedno z księstw wołyńskich względnie dobra duchowne. Według lustracji r. 1765 był już zamek bardzo zniszczony. W r. 1781 spalił się t. zw. pałąc książęcy gdzie odbywały się się sądy Łuckie a na miejscu ktorego ks Jozef Czartoryski kazał zbudować dom szlachecki
W wieku XIX popadły zabudowania i mury zamkowe w stan nawpół ruiny Ostatnim starostą łuckim był ks Józef Czartoryski z Korca stolnik litewski /1771-95 /

279 . OLEKSINIEC 20 kil na zachód od Wisniowca leży na wzgórzu nad stawem wieś Stary Oleksiniec z cerkwią murowaną z r 1756 i ruiną pałacu Rzyszczewskich z pocz. XIX w. zniszczonego w czasie pierwszej wojny światowej. Oleksiniec pierwotnie zwany Andrzejowem była to wies należąca do dobr ks Wiśniowieckiego, W r. 1570 Aleksandra corka Jędrzeja Wiśniowieckiego wojew. wołynskiego wniosła dobra jako posag na Jerzego Czartoryskiego a od swego imienia zmieniła nazwę osady zmienionej na miasteczko ,
W końcu XVIII wieku córka ks Jozefa Czartoryskiego poślubia gen hr Gabyela Rzyszczewskiego. Czartoryscy posiadali tu obronny zamek zbud. w połowie XVI w. który został przerobiony na pałac w połowie XIX w przez hr Wawrzynca Rzyszczewskiego.
Przed pierwszą wojną światową był tu zbiór dzieł sztuki , bibljoteka pochodząca częsciowo ze zbiorow Czartoryskichz z Puław

W czasie pierwszej wojny światowej a głownie w czasie rewolucji bolszewickiej pałac i jego zbiory uległy zniszczeniu.
Od Rzyszczewskich przeszły dobra na generałową Swininową ktora była ostatnią właścicielką.

280 OŁYKA Brama.

281 JABŁONÓW Dobra położone w Małopolsce Należały do hr Jan Choinskich Dzieduszyckich.

Ostatnim włascicielem był hr Jan Choinski Dzieduszycki
ož z Janiną z Dominirskich

282 RAKISZKI Dawna osada położona w powiecie jezioroskim ziemi Kowienskiej. Dobra Rakiskie należały dawniej do Tyzenhauzów. ktorzy zabudowali i uprzemysłowili majątek i miasteczko. Pałac zbudowany przez Tyzenhauzow w koncu XVIII wieku . Od Tyzenhauzow Rakiszki przechodzą drogą wiana na Przezdzieckich. ostatnim dziedzicem na Rakiszkach był hr Jan Przezdziecki. Pałac Rakiski zawierał wiele cennych dzieł sztuki, portretów i pamiątek rodzinnych. W czasie ostatniej inwazji bolszewickiej był do tła złupiony.
Hr Jan Przezdziecki cieszył się uznaniem jak wsród obywateli tam zarowno wśród ludnosci miejscoej .

283. PŁUNGIANY Dobra należące do ks Ogińskich położone w pow telszewskim na Żmudzi. Pałac wybudowany przez ks Oginskich w poczętkach XIX wieku. Zawierał on bogatą bibljotekę, galerje obrazów, zbiory archeologiczne zebrane na Żmudzi i archiwum ks Ogińskich. Ostatnim właścicielem był ks Michał Ogiński oż. z Marją z hr Skórzewskich osobą wielkich cnót i serca. Ks Michał Ogiński zmarł w latach 1900 pozostawiając wdowę ks Marję. Był to obywatel gorąco przywiązany do kraju rodzinnego ktory zarowno jak i brat jego ks Bogdan z Retowa nie szczędzili pracy i kosztów nad podniesieniem stanu materjalnego i kulturalnego ludu żmudzkiego.
Pałac w Płungianach był dwukrotnie ograbiony przez bolszewików i spalony przez nich w r. 1940.

284. DYKTERYSZKI Gniazdo rodowe starożytnego rodu Szemiothów herbu Łabędz. położone na Żmudzi. Tadeusz Szemioth syn Tadeusza ur. w Dykteryszkach w r. 1814. Od roku 1858 do 1864 piastował urząd Marszałka szlachty pow. Szawelskiego z wyborow / po Tytusie Gorskim / W czasie powstania wyjechał do Nicei . Pomimo to został oskarżony o udział w powstaniu i skazany na wygnanie do Ufy wgłąb Rosji. Dzięki żonie Szczytownie z domu ktora była damą dworu wyrok ten został zmieniony na mieszkanie w Rydze.
Od Szemiothow Dykteryszki przeszły na Nałęcz- Gorskich.

285. JOHANISZKIELE Dobra położone w pow. Poniewieskim należące od wielu pokoleń do Rodziny Karpiow. Felicjan Stefan syn Eustachego i Wiktorji z Platerow ur w r. 1821 służył wojskowo, wyszedłszy do dymisji obrany został na marszałka pow. Poniewieskiego. Od r. 1862 był marszałkiem gub. kowieńskim. W dniu 25 Sierpnia 1863 r. podał Murawjewowi adres szlachty kowieńskiej z wyrażeniem uczuć wiernopoddanczych. W r. 1863 został pierwszym z nominacji marszłakiem szlachty gub kowieńskiej. zmarł w Johaniszkielach w r 1878. Dobra Johaniszkielskie słynęły z gospodarstwa i hodowli szczegulnie za czasów Franciszka Karpia którego syn Maurycy ironją losu poległ zastrzelony przez bolszewikow w roku 1918. Johaniszkiele zostały doszczętnie zniszczone przez bolszewikow w roku 1940.

286. BLINSTRUBISZKI Dobra położone w pow Rosieńskim na Żmudzi od wielu pokolen własnosc zasłużonej na Żmudzi rodziny Janczewskich. Znakomity ~~profesor~~ botanik Janczewski profesor Uniwersytetu Jagielonskiego urodził się w Blinstrubiszkach. Dwor modrzewiowy pochodzi z XVIII wieku. Było tam wzorowe gospodarstwa i znana hodowla koni arabskich. Dwór i gospodarstwo w Blinstrubiszkach zostało zniszczone przez bolszewikow w r. 1940.

287. BERŻANY Jest to dawna siedziba starożytnej rodziny Nałęcz-Gorskich położona w pow Szawelskim na Żmudzi
Należy kolejno do Mikołaja Nałęcz- Gorskiego ciwune twerskiego około 1600 roku żyjącego, Rafała komisarza króla Michała Wisniowieckiego zm. w r 1685, Antoniego regimentarza generalnego i posła na sejm pacyfikacyjny zm wr 1738
Michała kasztelana Księstwa Żmudzkiego zm w r. 1786
Stanisława Augusta Posła na sejm r. 1788
Janusza siostry jego poslubiły: Justyna hr Przezdzieckiego Kazimiera hr Tyszkiewicza , Amelja hr Chrapowickiego
Wreszcie siostra ostatnia marszałkowa Hrebnicka odstępuje Berżany bratu Hipolitowi prezydentowi Telszewskiemu mężowi Barbary Szemiothowny z ktorych jedyna córka za hr Adolfem Czapskim. Adolf hr Czapski na początku wieku XIX buduje pałac na miejscu dawnego dwupiątrowego dworu.
Hr Adolf Czapski był dwukronie marszałkiem powiatu Szawelskiego w r . 1849 - 1863
Ostatnim włascicielem był Stanisław hr Czapski. ożen z hr Potulickich.

292. ORWISTÓW . Dobra położone w pow. Kiejdanskim na Litwie. Niegdyś własność Kossakowskich a mianowice Kossakowskiego, adjutanta Napoleona I który w dawnym dworze czas jakiś gościł. Od Kossakowskich Orwistów drogą wiana przechodzi na Medekszów z nich Adam syn Teodora i Antoniny z Jeleńskich ur w r. 1820 będąc na uniwersytecie w Dorpacie w związku ze sparwąKonarskiego był zesłany na Kaukaz, awansowany na oficera służył w Połtawie skąd wrócił do kraju w r. 1857 Chociaż był przeciwny powstaniu wziął jednak udział w organizacji i był zesłany do Czerdynia skąd powrocił w r. 1868 Jego majątek Romajnie był skonfiskowany. Żonaty był dwa raz z Anną Nieławicką i Klementyną Weyssenhofówną. Orwistów po jego bezdzietnej śmierci przeszedł na brata ktorego wnuk Stefan również student Uniwersytetu Dorpackiego był ostatnim dziedzicem Orwistowa. i przebywa obecnie na emigracji. Orwistów w roku 1940 został rozgrabiony przez bolszewikow.

293. SYRAJCIE Majątek położony w powiecie Telszewskim własność Andrzejewskich

294. HANUSZYSZKI Od pokoleń własnosc rodziny Komarów położona w pow. jezioroskim na Litwie Dwór wybudowany w koncu wieku XVIII Ostatnim właścicielem był Witold Komar ożeniony z Marją z hr Starzeńskich. Pałac w Hanuszyszkach był po raz pierwszy rozgrabiony do tła i spalony przez bolszewikow w roku 1918.

295. RUSZONY dobra rodzinne Żołędziów położone w pow Dyneburskim na Inflantach Polskich. Ostatnią właścicielką Ruszon była Marja z Żołędziow Henrykowa Dymszyna żona dra Henryka poszła do Domu panstw.

296. ?

297. PODGAJ Leży w pow. Rosieńskim własność rodziny Chlewińskich Władysław Chlewiński syn Jana ostatniego podkomorzego rosieńskiego. Będąc na Uniwersytecie w Petersburgu skutkiem udziału w oragnizacji powstańczej został zesłany na Sybir skąd wrócił po 10 latach. Ożeniony był z Wandą Piłsudską corką Kazimierza.

298. DŻUGINIANY Dawna własność Nagurskich położona w pow. Telszewskim w XVIII wieku staje się własnością Ludwika Nałęcz- Gorskiego kasztelana żmudzkiego poczem przechodzi na jego syna a dalej na wnuka Aleksandra. wreście na Zygmunta, ktorego córka wyszła zamąż za Seweryna Perkowskiego zamordowanego przez bolszewikow w r. 1942.

299. BILEWICZE Niegdys własnosc Billewiczow poł/w pow Rosienskim na Żmudzi. Urszula Billewiczowna wyszła zamąż za Ludwika Piłsudskiego. Syn Ludwika Kazimierz ożeniony z Ludwiką Gołkiewiczowną. W roku 1863 za udział w powstaniu był zesłany do Czembaru gub Penzenskiej. Zmarł w swym majątku Dyrwiany na Żmudzi w Lutym 1884 r. Bilewicze były skonfiskowane w r 1864 przez Rząd rosyjski.

300. ROŻYSKA Dobra położone we wschodniej małopolsce tuż przy granicy polsko sowieckiej. Należały do hr Grocholskiego znanego hodowcy koni. Dwór zrównano z ziemię w czasie inwazji bolszewickiej w r. 1939.
Hr Kazimierz był ostatnim własclcielem Rożysk
OŻ. z Zofią z Jordan Rozwadowskich,

301. OKOPY SW TROJCY Brama zamkowa niegdyś warownego miejsca. Leży we wschodniej Małopolsce.

302. DUBNO Wchodziło niegdyś w skład ordynacji ks Ostrogskich a od XV w. posiadało zamek. Na podstawie ugody Kolbuszowskie w r. 1753 przeszło Dubno ze Zdołbunowem i Dermaniem oraz 70 wsiami na ks Lubomirskich. Za ich rządów doszło do wielkiego rozwoju i stało się największym miastem wojewodztwa wołyńskiego. Przyczyniły się do tego kontrakty dubieńskie które tu przeniesiono ze Lwowa. Po pierwszym rozbiorz Polski w r. 1772 sciągnięto je do Kijowa. W r. 1870 stało się Dubno obozem warownym podobnie jak Łuck i Równe.
Zamek stoi na Ikwą. Został on w połowie XV wieku założony przez ks Wasyla Ostrogskiego, zwanego Pięknym. Pierwotnie miał byc drewnianym, murowany wystawił w koncu XV w. hetman Konstanty I Ostrogski . W początkach XVII kasztelan Krakowski Janusz ks Ostrogski odrestaurował go w stylu póznorenesansowym , wówczas zamek otrzymał dwie wieże. Zamek był tak silną fortecę,że w roku 1577 oparł się tatarom a w r. 1649 Chmielnickiemu. W zamku ks Ostrogscy trzymali duże i bogate archiwum a w w. XVIIXVIII szlachta okoliczna składała tu swe dokumenty Wsród zabudowan zamkowych wznieśli ks Lubomirscy w koncu XVIII wieku nowy pałac bogato dekorowany

wedłu projektu Itara z Malty a oparto go o stare mury obok pałacu Lubomirskich na dziedzincu zamkowym stoi obszerny gmach dawny zamek ks Ostrogskich. Jest to posępny gmach o grubych murach będący w stanie nawpoł ruiny. W wieku XlX po przehsciu dobr na ks Bariatinskich a pozniej w r. 1870 na rząd rosyjski zamek Ostrogskich jak i pałac Lubomirskich uległy znacznemu zniszczeniu skutkiem zupełnego zaniedbania. Cały zamek otaczają bastjony systemu Vauban z XVll wieku w ktorych miszczą się obszerne kazama połączone krużgankami z okolicą.

303 STEPAN Starożtne to miasteczko sidziba stołeczna niegdys udzie nego księstewka leży nad najpiękniejszą z rzek wolynskich , Horyniem ktory toczy swe wody ku Prypeci wsrod borow sosnowych , pięknych błon , dużych wsi i licznych horodyszcz i zamkow. Przeszłosc tej miejscowosci sięga czasow waregskich był niegdys ważną warownią i znacznym grodem. W roku 1240 Stepąn ucierpiał bardzo od najscia tatarow. Liczne moglięy w okolicy przypominaj bitwy z kozakami i ze szwedami. Pokazywano kurhan grobowy watażk Hreczanika , wysłanego przez Nebabę zdobywcę Pinska za czasow Jana Kazimierza. Tu pod Stepaniem " znakomitą drugą , swoją się zalecił zasługą pułkownik Stefan Czarniecki , scigając kozakow w r. 1646 " jak to wysławiał rymami Twardowski.

Przy koncu Xv wieku Stepan należał do ks Holszanskich a w począt ku XVl wieku z ręką Anny ks Holszanskiej przeszedł na ks Ostrogskich. Murowany zamek zapewne jeszcze gotycki wzniosł w początkach XVl w ks Konstanty Iwanowicz Ostrogski. W tym zamku goscili

Stefan Batory, Stefan Czarniecki, Karol XII, Piotr W z żoną Katarzyną . Zamek ow zniszczał w połowie XVIII w Pozostały po nim tylko czworoboczne wały.

Po za obrębem zamku stał pałac hr Worcelow z konca XVIII w po ktorym pozostała tylko okrągła wieża zegarowa.

Rod Worcellow był niemieckiego pochodzenia. Mieli oni przybyc z Saksonji za panowania krolow saskich Przybyły protoplasta był to hr Wurzel von Timmerstejn . Kuropatnicki w Wiadomosciach o klejnocie szlacheckim " wymiania nobilitowanego w 1764r Worcella pod nazwą herbu Dąb v Worcel p. de Tramerstein i de Zawadka.

Stanisław Worcel kasztelan halicki ożeniony z Teklą z Duninow Borkowską , przyszedł na mocy donacji od krajczego Potockiego w grodzie łickim 9 Lutego 1776r sporządzonej w posiadanie miasta Stepania liczącego wowczas 521 domow tudzież wsi Korosta , Wołoszy i innych ogołem 80 wsi. Wkrotce bo przy koncu 1777 r umarł on i pozostawił dwuch synow: Stanisława Grzegorza i Leona Leonarda , oraz corkę Marjannę.

Synowie jego 12 Lipca 1779 r podzielili się ojcowizną.

Stanisław Grzegorz podstoli w. litewski kawaler orderow Białego Orła i sw. Stanisława dostał Stepan z 23 wsiami , wrzystkich gło męskich 4003 i żenskich 3177.

Brat jego Leonard w. kuchmistrz za czasow polskich , mieszkał przeważnie w Petersburgu, został mianowany senatorem i umarł w r 1818. Dobra jego odziedziczyły pozostałe po nim dwie corki: Starsza po smierci pierwszego swego męża wyszła powtornie zamąż

za bogacza , prezesa Morzkowskiego, druga Emilja za Księcia Michała Radziwiłła z Żyrmun , pułkownika wojsk polskich. Siostra tych Worcellow Marjanna wyszła za Kajetana ~~Zwierzko~~ ~~mm~~ Zwierzchowskiego a corka jej za znanego poetę i generała Franciszka Morawskiego.

Stanisław Grzegorz zamieszkła w Stepaniu . Żona Stanisława Grzegorza Duklana Morawska ktoreh wujem był słynny książe Karol Radziwiłł Panie Kochanku przyniosła mu ogromny posag Nie było to jednak szczęsliwe stadło i już w r. 1796 małżonkowie się rozwiedli Worcell z tego małżenstwa miał dwuch synow : Ignacego i Mikołaja. Katarzyna II zatwierdziła Worcelom tytuł hrabiowski W tym że roku 1776 Stanisław Grzegorz poslubi drugą żonę Anne Tepperownę , corkę sławnego bankiera warszawskiego. Z drugiego małżenstwa z Tepperowną Stanisław Grzegorz miał dwuch synow Stanisława Gabrjela i Aleksndra , ktory zmarł wczesni ~~Stanisław Worcell~~ Stanisław Grzegorz był obrany w 1802 rodku Marszałkiem Wołynskim i pełnił ten Urząd ażdo r. 1808 Syn jego jak powyżej Stanisław Gabriel Worcel był według słow jego biografa Bolesława Limanowskiego był pierwszym najwybitniejszym ~~pierwszym~~ krzewicielem przekonan socjalistycznych w w Polsce. Zmarł na wygnaniu w Anglji dnia 3 Lutego 1857 roku i został pogrzebany na cmentarzu Highgate w Londynie.

Z rodziną zerwał zupełnie. Jego przyjacielem był Herzen sławny socjalista rosyjski i Mazzini - włoch.

za bogacza , prezesa Morzkowskiego, druga Emilja za Księcia Michała Radziwiłła z Żyrmun , pułkownika wojsk polskich. Siostra tych Worcellow Marjanna wyszła za Kajetana ~~Zwierzko~~ ~~mamhmgom~~ Zwierzchowskiego a corka jej za znanego poetę i generała Franciszka Morawskiego.

Stanisław Grzegorz zamieszkła w Stepaniu . Żona Stanisława Grzegorza Duklana Morawska ktoreh wujem był słynny książe Karol Radziwiłł Panie Kochanku przyniosła mu ogromny posag Nie było to jednak szczęsliwe stadło i już w r. 1796 małżonkowie się rozwiedli Worcell z tego małżenstwa miał dwuch synow : Ignacego i Mikołaja. Katarzyna II zatwierdziła Worcelom tytuł hrabiowski W tym że roku 1776 Stanisław Grzegorz poslubi drugą żonę Anne Tepperownę , corkę sławnego bankiera warszawskiego.Z drugiego małżenstwa z Tepperowną Stanisław Grzegorz miał dwuch synow Stanisława Gabrjela i Aleksndra , ktory zmarł wczesni ~~mmmmmmmmmmm~~ Stanisław Grzegorz był obrany w 1802 rodku Marszałkiem Wołynskim i pełnił ten Urząd ażdo r. 1808 Syn jego jak powyżej Stanisław Gabriel Worcel był wedługsłow jego biografa Bolesława Limanowskiego był pierwszym najwybitniejszym ~~mmmmmmmmmmmm~~ krzewicielem przekonan socjalistycznych w w Polsce. Zmarł na wygnaniu w Anglji dnia 3 Lutego 1857 roku i został pogrzebany na cmentarzu Highgate w Londynie.

Z rodziną zerwał zupełnie. Jego przyjacielem był Herzen sławny socjalista rosyjski i Mazzini - włoch.

304 S I A C Z Y C E Dobra położone w pow. Koninskim ziemi kaliskiej . Dawniej własnosc rodziny Gałczynskich Corka ostatniego z Gałczynskich była żoną znakomitego malarza Juljusza Kossaka a matką Wojciecha i Tadeusza Kossakow, ktorzy za swych lat dziecinnych często w Siączycach przebywali. Dobra te uległy parcelacji a dwor rozebrano na cegły.

305. KUCHCICE. Kuchcie leżą nad rzeką Ussą w pow. Ihumeńskim ziemi Mińskiej. W dawnych wiekach Mińszczyzna była widownią bratobójczych walk pomiędzy kniaziami waregskiemi. Potem tatarzy tu nieraz czynili mordy i pożogi. Przez Ihumen i Kuchcice szły dwa wielkie trakty; ku Moskwie i na Ukrainę i stanowiły dwie wciąż tętniące życiem arterje Namiestnicy mińscy Bazyli Iwanowicz Zasławski potem Iwan Hornostaj nieraz musieli cudów dokazywać by odpędzic stąd tatarzyna potem moskala. Po moskalach przyszły hordy kałmyków wreszcie bandy niejakiego Krogiera. Te czyniły w tych stronach straszne rozboje, wreszcie rozproszone zostały przez petyhorców ze Stanisławem Piszczałą na czele . Gdy jednak wojska koronne uwolniły , Ihumenszczyznę od najazdów to ten zakątek począł słynąc z dobrej gospodarki. Dobra Kuchcickie stanowiły ogromny obszar przeszło 25.000 hektarów. Należały oddawna do starej rodziny Kierzgajłłów- Zawiszów. Posiadały zawsze dobre gospodarstwo. Miały piękny pałac wystawiony w stylu empirowym. Wpałacu szereg salonów z pięknemi stiukami , starożytnemi meblami. Mnóstwo pamiątek przeszłości w cennych archiwach, pergaminach fascykułach. W ogrodzie piękna kaplica oraz skarbiec z bezcennemi pamiątkami.. Na początku zeszłego stulecia Kuchcice jasniały szczególnym blaskiem za Kazimierza Zawiszy, generała wojsk polskich. Był ożeniony z Anną Lipską kasztelanką łęczycką znaną z rozumu. Były wtedy Kuchcice ośrodkiem życia kulturalnego i naukowego całej Ihumenszczyzny. Swietność ówczesnych Kuchcic zgasła z nagłą śmiercią generałowej Zawiszyny. Życie dworu kuchcickiego i śmierć Zawiszyny opisuje w swych pamiętnikach Ewa Felińska.
Generał Kazimierz Zawisza nie miał synów , wydano więc córkę jego Walerję Zawiszankę za krewnego Tadeusza Zawiszę. Ten miał syna Jana Zawiszę znanego archeologa , badacza dziejów naszych. Wymienić też należy Krzysztofa Zawiszę autora znanych pamiętników. Okolice Kuchcic i Ihumenia wydały niemało ludzi zasłużonych dla nauki i sztuki ojczystej. Stąd pochodzą Stanisław Moniuszko , Feliks Łojko, Franciszek Bukaty, Ludwik Jelski, Jozef Prozor , Ewa Felińska wreszcie Tadeusz Korzon . Ostatnio do czasu pogromu bolszewickiego mmmmmmm w roku 1918 po ktorym nie pozostało kamienia na kamieniu a wrzystko zostało rozgrabione i spalone Kuchcicami władała księżna Magdalena z Zawiszów Krasińska 2-voto Mikołajowa Radziwiłłowa.

306. ŻOŁUDEK Dawniej były to dobra Krolewskie położone w pow. Lidzkim ziemi wileńskiej. Kosciol parafjalny założony w r. 1480 przez

Kazimierza Jagiellonczyka.. Zygmunt I w roku 1535 darował zbiegłym z Moskwy na łaskę Królewską kniaziowi Siemionowi Bielskiemu i Iwanowi Lackiemu znaczne dobra . Bielski dostał Żyżmory i Stokliszki a Lacki Wysoki Dwor i Żołudek. Następnie Żołudek przechodzi w ręce Sapiehów a od nich w r. 1680 do Radzimińskich - Frąckiewiczow ktorzy tu w r. 1680 [illegible] kościoł i klasztor Karmelitow fundowali.

W wieku XVIII , Żołudek należał do Tyzenhauzów potem do hr Uruskic Przez Małżeństwo hr Uruskiej z ks Włodzimierzem Czetwertynskim Żołudek przechodzi do tego rodu. Ostatnim dziedzicem na Żołudku był młodszy syn ks Włodzimierza ks Ludwik Czetwertyński znany ze swej pracy obywatelskiej.

W pałacu zbudowanym w koncu XVIII wieku przez Tyzenhauzów było nagromadzone wiele dzieł sztuki , portretów i pamiątek rodzinnych. Pałac został rozgromiony , obrabowany i spalony przez bandy bolszewickie w r. 1939.

308 ?

309. WOJEWODZISZKI Dobra położone na Litwie w powiecie Wiłkomierskim należały do rodziny Montwiłłow. Ostatnim z Montwiłłów był Wincenty zasłużony obywatel , Prezes Tow. Ogrodniczego i znany pomolog. Zaprowadził on w Wojewodziszkach olbrzymi jeden z największych sadow owocowych na Litwie. Ożeniony był z Anną z Downarowiczów. Po smierci Wincentego w r. 1902 majątek przeszedł na najstarszą corkę Stefanję zamężną za hr Jozefem O'Rourkiem bratem ks Biskupa hr Edwarda O'Rourka

Dwor Wojewodziszkach obszerny , drewniany zbudowany w początkach wieku XIX. Nawała bolszewicka ktora zatopiła Litwę nie oszczędziła Wojewodziszek. Dwor rozgrabiono do cna. Ostatnim dziedzicem był Wincenty hr O'Rourke ożeniony z Niezabytowskich. obecnie przebywający wraz z matką i żoną na emigracji.

310 WRÓBLEWICE Leżą w Małopolsce Te starożytne gniazdo jest własnością hr Tarnowskich. Dwór wzniesiony w w. XVIII. został rozgrabiony przez bolwszewikow w r. 1939.

Ostatnim właścicielem był hr Jan Tarnowski oż z Anną z hr Dzieduszyckich

[illegible] . [illegible] / [illegible] / [illegible]
[illegible]

311 B A L K O W Dobra położone w pow. Łęczyckim należące do znanego gospodarza Zygmunta Raczynskiego. Po smierci radcy Raczynskiego Balkow przeszedł na młodszą corkę Marję zamężną za Janem Lesznowskim wzorowym gospodarzem. Na rycinie przedstawiona jest oficyna zbudowana stosunkowo w nowszych czasach. Wizerunku dworu nie udało się uzyskac. Balkow został upanstwowiony przez komunistwo.

312 L I P K I Wizerunek dworu leżącego na Ukrainie. Nazwiska własciciela nie udało się odnalezc.

313 N O Z D R Z E C Położony we wschodniej małopolsce. Własnosc hr Skrzynskich.
W czasie odwrotu wojsk rosyjskich w r. 1815 żołdactwo moskiewskie tłukło szablami lusta i swieczniki, kradło co si dało a potem moskale urządzili w pałacu szpital dla cholerycznych. Pałac został ograbiony z pięknych zbiorow, obrazo oraz mebli. Wreszcie moskale podłożyli ogien w ktoym zginął pałac i wrzystko czego nie zdążyli zrabowac.
Hr Ludwik Skrzynski był wybitnym politykiem i ziemianinem. włascicielem bardzo pięknego majątku Nozdrzec nad Sanem o ktorym mowa. Był on znakomitym mowcą nie brak mu było nigdy dosadnych argumentow , gryzącego dowcipu.
W kwestji rusinskiej był skrajnym przeciwnikiem wszelkiego folgowania " swiętojurcom " i w tej mierze z posłami krakowskiemi będąc posłem do parlamentu w Wiedniu stał w sprzeczności.
Ludwik Skrzynski miał dwoje dzieci Seweryna ostatniego własciciela Nozdrzca ożenionego z panną Piebruską corką Oktawa i corkę za Kazimierzem hr Badenim.
hr Seweryn odbudował gospodarstwo i na gruzach dawnego pałacu zbudował nowy dom ktory w r. 1939 został spalony.
Skrzynski [illegible] - [illegible]

314. F E L S Z T Y N Zamek felsztynski był w wieku XV i XVI gniazdem możnego rodu Herburtow. Wojny kozackie i najazdy tatarskie przeciągnęły nad Felsztynem Zamek popadł w ruinę, pozostała jedynie wieża zamkowa używana potem jako dzwonnica koscielna.

315. L A S Z K I M U R O W A N E Leżą na Podkarpaciu.
Zamek wzniosł tu Andrzej Tarło wojewoda Sandomierski w XVI wieku . Jako wiano Laszki przeszły do rodziny Mniszchow. Wojewoda Mniszech budowę rozszerzył.
W w. XIX Laszki należały do obcokrajowca ktory po porzarze zamku w r. 1835 rozbrał pozostawiając tylko jedno skrzydło i wybudował nowy pałacyk.
Ostatno Laszki Murowane należały do Jerzego Jordan Stojewskiego.
W te ostatnie zachowane szczętki dawnej swietnosci uderzyły pociski rosyjskie w czasie odwrotu grzebiąc wrzystko w ruinie

315 Laszki Murowane
W pierwszej poł. XVII – Jerzy Mniszech budowę rozszerzył i założył wspaniały ogród

316. B R O D Y Była to pierwotnie cytadela zbudowana przez hetmana Stanisława Koniecpolskiego. Pozniej w wieku XVIII zamek przestał byc twierdzą Nowi własciciele Potoccy wzniesli na wewnętrznym placu pałac a u wstępu upiększyli wspaniałą bramą z wieżą. W r. 1809 rząd austryacki zabrał Brody na ~~mmmmmmmmmmmm~~ na twierdzę zwaną fortecą brodzką i zburzył wieżę. Pałac obrucony został na koszary i urzędy wojskowe. Za polskich czasow brody dostały się do rąk Rudrofa.

317. Z A Ł O Ż C E Zamek wzniesiony przez Wisniowieckich , położon w wojewodztwie Tarnopolskim w drugiej połowie XVI wieku. Był on już dawno przed pierwszą wojną ~~mmmmmm~~ swiatową opuszczony i pozostawiony w runie. Ostrzeliwanie gwałtowne przez cofające się wojska moskiewski przyspieszyło proces zagłady.

318. M A R J A M P O L Zamek w Marjampolu wystawili Jabłonowscy w XVll wieku. Odstępujące wojska rosyjskie po zrabowaniu zamku podłożyły ogien. Pozostały tylko poopalane mury a z malowideł sciennych jedynie nieznaczne fragmenta. Moskale zrąbali stare kilkuset letnie lipy koło zamku. Marjampl należał kolejno do hr Potockich , następnie Torosiewiczow wreszcie Błażowskich.

319. BIAŁY KAMIEN Pozostałosci ruin zamkowych . Zamek był wzniesiony przez Wisniowieckich w XVll wieku

320. H A L I C Z Zamek wzniesiony jako warownia kresowa za czasow krola Kazimierza Wielkiego. W wieku XlX były już tylko r ruiny ktore ~~mmmmmm~~ pierwsza wojna swiatowa i okopy strzeleckie zrujnowały do reszty.

321. C Z A R K O W Y Położone w Małopolsce na pograniczu Krolestwa w okolicach Rogowa. Ostatni właściciel zmarły hr ~~Zygmunt~~ Pusłowski zebrał tam prawdziwe muzeum. Wisiały liczne portrety i obrazy Scheffera, Matejki, Malczewskiego, Boznanskiej, Mehofera Delacroix . Gobeliny i dywany staroposlkie , Zbior zbroi i cenna bibljoteka. Moskale w czasie odwrotu dnia 23 Czerwca 1915 roku ną skutek fałszywego donosu wysłali karną ekspedycję ktora wymierzywszy działa dała kilka strzałow w pałac i wreszcie podpaliła. Wyrzucono wrzystkie zbiory i meble do parku oblano naftą i podpalono.

Ksawery hr Pusłowski

322. P U Ł A W Y Te historyczne miejsce leży nw brzegu Wisły
w województwie Lubelskim. Początkowo w otoczeniu wiekowych topoli i dębow był tu zameczek wzniesiony około XV wieku przez Tęczynskich.owczesnych włascicieli Puław
Pozniej siedzieli tu Lubomirscy i Sieniawscy.
Adam Michał Sieniawski hetman wielki koronny ożeniony z Elżbietą z Lubomirskich zmarł w roku 1726. Na nim wygasł rod wielkich mężow stanu i wojownikow.
Jedyna corka hetmana Zofja wdowa po Stanisławie Denhofie wyszedłszy zamążza Augusta ks Czartoryskiego wniosła olbrzymią forunę w dom książąt Czartoryskich.
Fortuny w jednym roku zebrane przez Augusta Czartoryskiego a więc własne Czartoryskich krajowe i zagraniczne Denhofow, Flemingow, Sieniawskich powiększone przez spadki po Ogińskich i Lubomirskich czyniły z tego domu potęgę gospodarczą przewyższającą niejedno panstwo europejskie jakiej pierwiej nie było w Polsce.
Książe August Czartoryski pozostawił syna Michała ten zas miał syna Adama Kazimierza ożenionego z Izabellą z Flemingow Byli to rodzice księcia Adama Czartoryskiego i jego brata Konstantego
Czartoryscy odbudowali spalony w okresie najazdu szwedzkiego w roku 1705 zamek jako represja polityczna Karola XII przeciw hetmanowi koronnemu Sieniawskiemu wocza̧s panu na tym zamku.Był to wspaniała budowa w stylu rokokowym słynna ze swgo urządzenia. Głosne były wiesci o tym wnętrzu . Były tam przpiękne meble pomnożone odbiciami w licznych zwierciadłach były kominki rokokowe, rzezby i obrazy związane z najgłosniejszemi nazwiskami tworcow polskich i zagranicznych. Wiele mowiło się o słynnym " złotym" salonie Czartoryskich ktorego bodajże najcenniejszą ozdobą był plafon z malowidłem - dziełem znakomitego owczesnego malarza B Boucher.
W roku 1794 wspaniały pałac został ponownie zburzony i niebawem ponownie odbudowany z dodaniem dwuch bocznych skrzydeł. Przebudowy dokonała księżna Izabela Czartoryska. Jej to działalnosci zawdzięczają Puławy miano " Aten polskich" Tutaj podobnie jak na dworze krola Stanisława zakwitło bujne życie kulturalne. Ks Izabela otoczyła się gromadą ludzi o niepospolitych umysłach. Bywali tu poeci Kniaznin , Niemcewicz a pozniej Bohomolec , Woronicz i inni. Liczni artysci i naukowcy otrzymali tu pełne materjalne możliwosci oddania się tworczym tworczym dyskusjom i pracom badawczym.
I jak niegdys starożytne Ateny tak Puławy Czartoryskich obok krolewskiego dworu stały się węzłowym punktem życia umysłowego Polski XVIII wieku. Po upadku Rzeczypospolitej ks Izabela z tym większą gorliwoscią poswięca się szczytnej misji krzewie[illegible]ki i konserwatorki wartosci kulturalnych naordu.

Zgromadzone przez nią zbiory bibljoteczne jeszcze bardziej utwierdziły kulturalną rolę Puław lat owych na tle upadku Panstwa.
W tym czasie młody książe Adam Jerzy Czartoryski wraz z bratem swym Konstantym na rządanie Repnina musieli przebyc kilka lat w Petersburgu na dworze carowej Katarzyny II i tam odebrali pierwsze wykształcenie.
Po powrocie do kraju książe Adam Jerzy Czartoryski ożenił się z Anną Sapieżanką
Puławy uległu potem wielokrotnemu zniszczeniu wskutek rożnych wydarzen ktore przeciągnęły nad Polską ulegały też rabunkom.
Tak było w czasie Targowicy, w czasie powstania Kosciuszkowskiego i okresie wojny polsko ruskiej roku 1831. Pałac stał długi czas pustką aż w latach 1840 staje się szkołą dla panien i ulega przebudowie wskutek ktorej zatraca niestety swoj dotychczasowy wygląd pałacu-zabytku. W r. 1862 Wielopolski przenosi tu z Marymontu Instytut Rolniczo i lesny i zamierza stworzyc Instytut Politechniczny. Doprowadza do tego celu ale zaledwie na okres kilku miesięcy.
Dopiero w r. 1869 rząd rosyjski otwiera w Puławach Instytut Rolniczo lesny z językiem wykładowym rosyjskim . Uczelnia ta przetrwała do wybuchu pierwszej wojny swiatowej. W czasie okupacji austyjackiej społeczenstwo polskie korzysta z pierwszej okazji i w r. 1917 organizuje Panstwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego ktory odegrał poważną rolę w okresie międzywojennym.
Szczęsliwie instytut nie uległ zniszczeniu. Jego bibljoteka zawiera kilkadziesiąt tysięcy tomow.

323 GORLICE Położone w Małopolsce . W czasie odwrotu rosjan w 1915r pałac został obrabowany i spalony do fundamentow.

324. ZAWADA Położona pomiędzy Tarnowem a Rzeszowem Pałac w Zawadzie interesował widza jako monument epoki romantycznej. Przy odwrocie wojsk rosyjskich , Rosjanie spalili pałac zrabowawszy przed tem cenne urządzenia i zbiory.

325. CHRCYNNO Dobra położone w Królestwie koło Nasielska należące do Rosciszewskich. Ostatnim właścicielem był Zdzisław Rosciszewski. Dobra zostały upaństwowione przez obecne rządy w Polsce.

326. BASIN Dobra należące do hr O'Rourków miejsce urodzenia s.p. ks Biskupa hr O'Rourka. Ostatnim właścicielem Basina był hr Jozef O'Rourke ożeniony z Stefanją z Montwiłłow Basin leży w ziemi Nowogrodzkiej

327. BOGIENISZKI Dobra rodzinne rodziny Kossków położone w pow Wiłk na Litwie. Dwór wzniesiony w koncu XVIII wieku. Po śmierci Jana Kosski dziedziczy Bogieniszki syn jego Jan ożeniony z Marją z hr O' Rourk'ow. Zginął on śmier cią tragiczną będąc rostrzelany przez niemców. Dwor w Bogieniszkach był złupiony przez bolszewikow w r. 1939.

328. MORYŃ Gniazdo rodzinne Brochockich położone na Niemnem w ziemi Słonimskiej. Ostatnim właścicielem był Aleksander Bro-chocki zmarły przed wczesnie , po nim dziedziczyła żona Helena z hr O'Rourk'ów. Dwor w Moryniu zawierał wiele pamiątek rodzinnych pocho-dził on z konca XVII wieku . Z dworem związane były rożne legendy. Bolszewicy jesienią 1939 roku zrabowali doszczętnie dwór i podłożyli ogien.

329. GRODKOWO Leży koło Wyszogrodu w woj Warszawkim. Własność rodzi-ny Dziewanowskich związanych tradycją z pamięcią Dziewanowskiego oficera wojsk Napoleońskich i szarży ułanow pod Somosierrą. Majątek ten został upanstwowiony przez obecne rzędy w Polsce a właściciele ulegli przymusowemu wysiedleniu

330 **LINOWA.** Dobra położona w powiecie Prużanskim wojew. Brzeskiego niegdys własnosc Jagminow. W r. 1806 Wincenty Trębicki nabył od Jagminów Linowę i dobra te pozostawały w posiadaniu Trębickich aż do ostatnich czasów Ostatnim właścicielem Linowy był Kaziemierz Trębicki. Dwór zbudowany został przez Jagminów w XVIII wieku. Mieścił 35 pokoi. Dwor został ograbiony i zniszczony przez bandy bolszewickie w r. 1939 .

Kazimierz Trębicki -ož

331. **SIEMIANICE** Leżą w Wielkopolsce powiecie Ostrowskim w pobliżu Byczyny , pamiętnej zwycięstwem Jana Zamoyskiego nad wojskami Maksymiljana w r. 1588. W roku 1537 należały jeszcze do Siemieńskich następnie kolejno do Tarnowskich , Warszyńskich. aż do r. 1700 kiedy przez małżenstwo Konstancji z Kurozwęk Mecinskiej przeszły w posiadanie Aleksandra Szembeka łowczego łęczyckiego. Piotr Szembek generał, /1788-1816/ walczył pod Dąbrowskim. Ostatniemi właścicielami byli Aleksander Piotr Szembek a po jego śmierci wdowa Marja z Fredrow hr Szembek. Pałac wybudowany przez generała Piotra Szembeka w r.1836. Niemcy w czasie okupcji rozgrabili cenne zbiory rodzinne hr Szmbekow. Obecnie dobra te zostały skonfiskowane przez ostatnie rządy w Polsce a własciciele przymusowo wysiedleni

332. **DOM** KORZENIOWSKICH pod Berdyczowem. Zamieszkiwali tu niegdyś Korzeniowscy. i tu się w roku 1857 urodził znakomity pisarz piszący po angielsku Józef Korzeniowski pod pseudonimem Conrada . Ojciec Konrada Appolonjusz Korzeniowski za udział w powstaniu 1863 roku był zesłany do Wołogdy. Po powrocie z wygnania zamieszkał w Krakowie gdzie w prędkim czasie umarł. Młody Józef Korzeniowski w r. 1874 emigrował do Marsylji a następnie do Anglji gdzie zaciągnął się do marynarki handlowej początkowo jako zwykły majtek . W roku 1880 zdał egzamin na ofciera marynarki handlowej i zwiedził świat cały. Przez czas jakis był kapitanem statku Oragon. Jego pierwsze książki Almayer's Folly " i Typhoon, zwrociły uwagę i miały wielkie powodzenie . Jozef Conrad Korzeniowski był pisarzem bardzo poczytnym Zmarł w roku 1924 w swojej wiejskiej rezydencji " Oswalds" koło Bishopsbourne w Anglji.

333 **ODRZYKON** Ruiny zamku położonego nad Wisłokiem w Małopolsce wschodniej . Zamek Korczynski albo Odrzykon lub jak ludność miejscowa nazywa Kitczy Zamek w wdaku Xlll należał do dziedzicow Noskorzewa z ktorych Klemens w r.1408 otrzymał działem zamek Korczynski lub Kamieniecki i dał początek rodzinie Kamienieckich herbu Pilawa. W r. 1528 nieszczęsliwy krol Jan Zapola wyzbyty z tronu węgierskiego znalazł przytułek u Marcina Kamienieckiego wojewody Podolskiego. Następnie Odrzykon stał się własnoscią rodziny Firlejow. W roku 1657 Rakoczy obległ zamek a po wyjsciu załogi drogami podziemnemi zdobył i zburzył zamek ktory już nigdy do swej swietnosci nie wrocił. W czasie zarazy morowej wrzyscy mieszkancy zamku wymarli W roku 1720 Od należał do ks. Jabłonowskich. Nad tym miejscem ciążyła jakas tragedja i ludzie unikali zamczyska. Sewerynn Goszczynski osnuł na tem swąę powiesc Krol Zamczyska.

334 **KOŁO** Ruiny zamku
Zamek wzniesiony przez krola Kazimierza Wielkiego w Xlv wieku . Został zburzony przez Szwedow w xvll wieku i nie został już odbudowany.

335 **KRUSZWICA** Kolebka dynastji Piastow położona w Wielkopolsce nad Gopłem. Według kronik Popiek syn Leszka 3go miał miał założyc Kruszwicę i do niej przeniesc stolicę z Gniezna. Atoli w pozniejszym czasie Piast Kołodziej patryjarcha dynastji zachował Gniezno jako stolicę.
Katedrę miał założyc krol Mieczysław 1.
Dawniej Kruszwica była stolicą biskupią ktorą w 1159 roku przeniesiono do Włocławka.
W r. 1069 Zbigniew syn poboczny Władysława Hermana zbuntował ludnosc i czasowo opanował Kruszwicę.
Zamek wzniesiony na miejscu dawnego w poczętkach 17 wieku został zburzony przez Szwedow w r. 1655 i więcej nie odbudowany . Niemiec własciciel Kruszwicy użył cegły z murow dawnego zamku na budowę budynkow gospodarskich i dworu. Zachowała się jedynie wieża ktorą nazywają Mysią Wieżą

336. DOBOSNIA Leży w Mińszczyźnie i Mohylewszczyźnie na granicy dwuch gubernji. Większość ziemi jest w Mohylewszczyźnie Pałac dobośnianski jeden z piękniejszych na Białejrusi stał nad rzeką Dobośnią stanowiącą [illegible] dopływ, Dniepru. Dobośnia stanowiła rezydencję kompleksu dobr mających po uwłaszczeniu dwadziescia siedem tysięcy hektarów. Dobra były własnością Bułhaków starego rodu litewsko- białoruskiego.
Pałac dobośnianski był zbudowany w 1825 roku przez Ignacego Bułhaka marszałka i kuratora szkół powiatu bobrujskiego który był synem Gabrjela rotmistrza lidzkiego i wnukiem Stanisława obożnego smoleńskiego i pochodził z linji Bułhaków starostów na Omelni. Ignacy Bułhak był żonaty dwa razy z dwiema siostrami Sliżniownami Izabellą i Teresą dziedziczkami dobr Mściż, Budzienicze i Tonwy w gub Minskiej, Budową tej wspaniałej rezydencji kierował znakomity architekt Kłobukowski. W salach była bogata galerja obrazów między innemi obraz Sw. Hieronima pendzla Ribery i kilka innych obrazów bezcennej wartości jak mowi legenda pochodzących z Ermitaża w Petersburgu. Były tam cenne meble, bronzy, makaty zdobyczne bułhaków kolekcja pasow słuckich, pancerze nabijane, husarskie hełmy, naramienniki, trzydzieścia barwnych ornatow, bibljoteka z drukami z XV wieku, archiwa Sliżniów i Bułhakow fascykuły i djarjusze po Sliżniu
Ostatnim właścicielem Dobośni był Emanuel Bułhak który z pjetyzmem przechowywał dziedzictwo przodków. Dziś pozostały po Dobośni zgliszcza. Bandy bolszewickie w r. 1918 rozgromiły i spaliły wnętrze pałacu. Emanuel był ożeniony z Marją z hr Czapskich z Berżan na Żmudzi

337. KURTOWIANY Leżą na Żmudzi przy trakcie z Szawel do Telsz, Należały w XVIII wieku do starego żmudzkiego rodu Comesów Nagurskich. Po Nagurskich przechodzą do Ogińskich, Bułharynow, Parczewskich. Od Parczewskich nabywa dobra Kurtowianskie Henryk Plater Zyberk.
Za czasów hr Ludwika Platera ojca ostatniego własciciela Stanisława Kurtowiany zasłynęły z świetnego gospodarstwa rolnego, kultur łąkowych na torfach i hodowli. Hr Ludwik Plater był swego czasu marszałkiem powiatu Szawelskiego i ostatnio przed pierwszą wojną światową dyrektorem Wileńskiego Banku Ziemskiego. Był to ziemianin cieszący się powszechnym szacunkiem. We dworze kurtowiańskim wzniesionym przez hr Ludwika były portrety rodzinne Zyberków, kolekcje sztychow, minjatur, bibljoteka ze staremi manuskryptami. Wokoł Kurtowian pilekalnie i kurhany. Jest tu w pobliżu gora Girinicka którą pono usypał olbrzym Ansulis

Józefów
Bohdan Szachno oż. z h. z hr Ledochowską z Wojtowiec na Podolu
Rodzony Marjan brat Bohdana ożeniony z Marją z Montwiłłów
Siostra ich Marcelina za Władysławem Korwin Poklewskim

Nawała bolszewicka w r. 1943 zniszczyła do tła tą piękną rezydencję Ostatni dziedzic hr Stanisław został wywieziony przez bolszewików wgłąb Rosji.

338. KRASŁAW Leży nad Dzwiną przy ujściu do niej rzeki Krasławki w Inflantach Polskich w pow. dyneburskim. Najdawniejsza wiadomosc o Krasławiu mamy w kronikach XVl wieku. Mistrz inflancki Wilhelm Fürstenberg w r. 1558 osadził tutaj na jakis czas jakiegos Egelbrycha Plumpera. W jednaście lat potem Krasław został oddany w dziedzictwo Michałowi Brunnowowi kanclerzowi nowoutworzonego księstwa Kurlandzkiego. Potem w 1636 roku sprzedany zostaje przez Wilhelma Brunnowa rodzinie Wolffow Widzimy w tej rodzinie dwuch dzielnych biskupów inflanckich Aleksandra i Teodora Wolffów. Zaś Jerzy Wolff podnosi ziemię krasławską na stopę pięknej majętności. Od Wolffów przechodzi Krasław do Kossów potem do Czapskich , wreszcie w r. 1729 kupuje dobra Krasławskie Jan Ludwik Plater starosta inflancki i dyneburski. Ten zakłada w Krasławiu główną rezydencję i sam ściąga do tych miejscowości całe życie inflant polskich. Plater zostaje wojewodą inflanckim i broni tych stron od najezdzców. Za syna Jana Ludwika Konstantego Platera powstaje w Krasławiu murowany ratusz z kramami Rozwija się wtedy w Krasławiu przemysł artystyczny. Wyrabiają znane bardzo kobierce, aksamity, adamaszki , broń różną, pancerze , karaceny, przedmioty złotnicze i jubilerskie. W roku 1791 na wywyższeniu panującem nad całą okolicą staje pałac ozdobiony kwiatami, krzewami i alejami. Konstanty Plater wystawia nad rzeką Krasławką wspaniałą dwupiętrową bibljotekę w stylu włoskim Wtedy mieści księgozbior Krasławski 20.000 tomów. Następne cztery pokolenia Platerow powiększają bibljoteką " Platerum Bibliotheca Craslavensis nabierała sławy. Było w niej wiele białych kruków. W salonach Krasławskich widniały stare obrazy, portrety i rzadkie zabytki starożytnosci. Ostatnią właścicielką była Marja z hr Platerow Platerowa.

339. JOZEFOW Leży w Inflantach polskich w pow. Dyneburskim Był tu kiedyś zamek krzyżacki a na błoniach wokoło zamku toczone były zacięte boje. Tu w r.1403 walczy Witold z krzyżakami w. r. 1577 Iwan Grozny rownież z krzyżąkami w r. 1582 Stefan Batory bije tu krzyżaków.. Nazwa Jozefów datuje od konca XVIII wieku. Dawniej zwano Hofzumbergę. Należał Jozefow kolejno do Platerow, Szadurskich, Kamieńskich , Ostatnia z Kamienskich wniosła Jozefów we wianie w XIX wieku w dom Szachnow z linji landwarowskiej. Ostatnim właścicielem Jozefowa był Bohdan Szęchno świetny gospodarz b. poseł do pierwszej dumy. Dom józefówski przebudował Bohdan Szachno. Były tu obrazy szkoły włoskiej kopje starych mistrzów w księgozbiorze z górą 2000 tomow. Była tu stadnina koni poł krwi, obora zarodowa Anglerow , młyny parowe, torfiarnia cegielnia.
Józefów został zniszczony przez bolszewikow w r. 1918.
Bohdan Szachno był ożeniony z hr Ledochowską z Wojtowic

340. PREZMA Leży w Inflantach Polskich przy ujściu rzeki Prezmienki do Małty w powiecie rzeżyckim. Najdawniejsza wiadomosc o Prezmie figuruje w lustracjach dóbr inflanckich za Stefana Batorego. Ze spisów widzimy że dobra prezmienskie należały w 1507 roku do rodziny Overlakenów. Zaś w 1550 r. Filip Overlaken przekazuje Prezmę Wawrzyncowi Brinkowi. Ową cesję urzędownie konfirmuje prowincjonalny mistrz krzyżaków inflanckich Henryk Galle Potem król Zygmunt August potwierdz w Wilnie cesję.
Od Brinków przechodzi znowu Prezma do Bergów. Grothusów Borchów. Jan Andrzej Borch starosta lucyński sprzedaje Prezmę Janowi Pereswiet-Sołtanowi chorążemu inflanckiemu w r. 1714. Odtąd jest Prezma nieprzerwanie w ręku Sołtanów
Dwor stary rozłożysty przechodzi z pokolenia na pokolenie przekazując młodym dziedzicom pamiątki. Była tu bibljoteka składająca się z szesnastu tysięcy tomów w rożnych językach i z rożnych czasów Były wydawnictwa Aldów poczynając od 1501 roku do Elzewirow, Biblja Leopolity z 1575 roku wydanie Hussa z roku 1490 Archiwa rodzinne Sołtanów i rodzin spokrewnionych, miały przywileje wydane przez monarchow europejskich Aleksandrowi Sołtanowi marszałkowi i podskarbiemu litewskiemu, kawalerowi Złotego runa Były między niemi przywileje Fryderyka III cesarza niemieckiego, Papieża Pawła II Edwarda IV krola Anglji i.t.d.
Przywileje i dyplomy krolow polskich Stefana Batorego Zygmunta III Władysława IV aż do Stanisława Augusta Wsród pamiątek kontusze, pasy słuckie, pierścienie oredry polskie i Legji honorowej. Portrety rodzin spokrewnionych Sołtanow, Weyssenhoffow, Romerów, Mostowskich Kublickich, Wankowiczów.
Ostatnim dziedzicem na Prezmie był Władysław Sołtan wojewoda warszawski i Minister odrodzonej Polski.
Prezma została zniszczona i spalona przez bolszewikow w roku 1918.

341. POGRYŻÓW Leży na Żmudzi w ziemi Rosienskiej. Oddawna stanowił własnosc rodziny Przeciszewskich. W początkach mieszkał w Pogryżowie Adam Przeciszewski marszałek rosiskki około połowy zaś zeszłego stulecia był tu dziedzicem Hieronim Przeciszewski. Po 1863 roku dobra Pogryżowskie zostały zasekwestrowane a właściciel Hieronim Przeciszewski zesłany na Sybir. Wowczas Pogryżów uległ przymusowej sprzedaży rosjaninowi. W kilkanascie lat potem Izydor Romer ożeniony z Celiną Przeciszewską odkupił Pogryżów i w r. 1877 gruntownie odrestaurował pałac.
W Pogryżowskim dworze gdanskie szafy mieściły srebrne zastąwy, w serwantkach stały saskie i koreckie porcelany a na ścianach cenne malowidła. Bibljoteka zawierała kilka tysięcy tomów. Po śmierci Izydorów Romerów przeszły dobra pogryżowskie na Eugenjusza i Stanisława Romera.
Pogryżow ucierpiał w czasie pierwszej wojny a obecnie został zniszczony do tła przez bolszewików.

340. PREZMA Leży w Inflantach Polskich przy ujściu rzeki Prezmienki do Małty w powiecie rzeżyckim. Najdawniejsza wiadomosc o Prezmie figuruje w lustracjach dóbr inflanckich za Stefana Batorego. Ze spisów widzimy że dobra prezmienskie należały w 1507 roku [redacted] do rodziny Overlakenów. Zaś w 1550 r. Filip Overlaken przekazuje Prezmę W[redacted]Wawrzyncowi Brinkowi. Ową cęsję urzędownie konfirmuje prowincjonalny mistrz krzyżaków inflanckich Henryk Galle Potem król Zygmunt August potwierdz w Wilnie cesję.
Od Brinków przechodzi znowu Prezma do Bergów. Grothusów Borchów. Jan Andrzej Borch starosta lucyński sprzedaje Prezmę Janowi Pereswiet-Sołtanowi chorążemu inflanckiemu w r. 1714. Odtąd jest Prezma nieprzerwanie w ręku Sołtanów
Dwor stary rozłożysty przechodzi z pokolenia na pokolenie przekazując młodym dziedzicom pamiątki. Była tu bibljoteka składająca się z szesnastu tysięcy tomow w rożnych jęz ykach i z rożnych czasów Były wydawnictwa Aldów poczynając od 1501 roku d Elzewirow, Biblja Leopolity z 1575 roku wydanie Hussa z roku 1490 Archiwa rodzinne Sołtanów i rodzin spokrewnionych, miały przywileje wydane przez monarchow europejskich Aleksandrowi Sołtanowi marszałkowi i podskarbiemu litewskiemu, kawalerowi Złotego runa Były między niemi przywileje Fryderyka 111 cesarza niemieckiego, Papieża Pawła 11 Edwarda 1V krola Anglji i.t.d.
Przywileje i dyplomy krolow polskich Stefana Batorego Zygmunta 111 Władysława 1v aż do Stanisława Augusta Wsród pamiątek kontusze, pasy słuckie, pierścienie oredry polskie i Legji honorowej. Portrety rodzin spokrewnionych Sołtanow, Weyssenhoffow, Romerów, Mostowskich Kublickich, Wankowiczów.
Ostatnim dziedzicem na Prezmie był Władysław Sołtan wojewoda warszawski i Minister odrodzonej Polski.
Prezma została zniszczona i spalona przez bolszewikow w roku 1918.

341. POGRYŻÓW Leży na Żmudzi w ziemi Rosienskiej. Oddawna stanowił własnosc rodziny Przeciszewskich. W początkach mieszkał w Pogryżowie Adam Przeciszewski marszałek rosi[redacted]i około połowy zaś zeszłego stulecia był tu dziedzicem Hieronim Przeciszewski. Po 1863 roku dobra Pogryżowskie zostały zasekwestrowane a właściciel Hieronim Przeciszewski zesłany na Sybir. Wowczas Pogryżów uległ przymusowej sprzedaży rosjaninowi. W kilkanascie lat potem Izydor Romer ożeniony z Celiną Przeciszewską odkupił Pogryżów i w r. 1877 gruntownie odrestaurował pałac.
W Pogryżowskim dworze gdanskie szafy [redacted]m miesciły srebrne zastąwy, w serwantkach stały saskie i koreckie porcelany a na ścianach cenne malowidła. Bibljoteka zawierała kilka tysięcy tomów. Po śmierci Izydorów Romerów przeszły dobra pogryżowskie na Eugenjusza i Stanisława Romera.
Pogryżow ucierpiał w czasie pierwszej wojny a obecnie został zniszczony do tła przez bolszewików.

342 BRYNIOW Kieniewiczów Polesie patrz Dereszewicze

343. HALCZ Nad Sożem w powiecie Homelskim ziemi Mohylewskiej leży Halcz inaczej zwany Chalczem.
Najdalej wysunięta na wschód była ziemia mohylewska W borach ukrywał się tatarzyn, zaporożec, co tu szedł z Mazepą potem koczowały wojska szwedzkie. Czasu Napoleona przechodził tędy korpus Davousta. One boje potem zapasy powstańcze pamiętała ziemia halecka wkoł Soży rozłożona.
Należała kiedys do możnego rodu Chaleckich. Ci fundowali tu Kosciol Jezuitow. Po Chaleckich widzimy tu Woynicz-Sianożęckich.
Pałac wybudowany w początku XlX wieku zawierał mnóstwo pamiątek, obrazow, portretow i stare archiwum rodzinne.
Duże gospodarstwo rolnicze- przemysłowe.
Ostatnim własicielem był Zygmunt Woynicz- Sianożęcki Pałac w Halczu był roygromiony i zrabowany przez bandy bolszewickie.

344. CYTOWIANY Te stare gniazdo leży w powiecie rosieńskim. Najdawniejsza wiadomość o Cytowianach gdzie miał pierwotnie stać zamek krzyżacki Cydar datuje się z r. 1493. Wtedy to wielki książe Aleksander Jagielończyk darował Cytowiany Kielmy i Pojuże Jadwidze Olechnowiczownie wojewodziance wileńskiej przy okazji jej zamążpojscia za Kontowtowicza. Potem dobra Cytowiańskie przechodzą przeważnie w wianie i w ten sposob kolejno zmieniają się nazwiska dziedziców. Są tu Sapiehowie , Sieniawscy, Jazłowieccy, Lwowiczowie, Zenowiczowie. Krzysztof Zenowicz w pierwszych latach XVll wieku sprzedaje Cytowiany Andrzejowi Wołłowiczowi. Po Wołłowiczach byli w Cytowianach Radziwiłłowie potem mieli tu zastaw Horbowsc i Abramowicze , wreszcie Dominik Radziwiłł w r. 1806 sprzedaje dobra Janowi Burbie podkomorzemu szawelskiemu Przechodzą potem w wianie do Przeciszewskich wreszcie Celina Przeciszewska w r .1866 wnosi dobra w wianie Izydorowi Romerowi. Mają Cytowiany mnóstwo historycznych wspomnień w wielkiej sali miał miejsce sejmik powiatowy na ktorym uchwalono akces do wojny 1831 roku.
Burza dziejowa zadała ciężki cios Cytowianom Wewnętrzne urządzenie prawie całkowitemu uległo zniszczeniu.
Z bogatej zawierającej kilka tysięcy tomów bibljoteki została mała cząstka. Liczne portrety familijne zostały przez żołdactwo pocięte na kawałki, starożytne meble po częsci wywiezione , po częsci spalone. Było w Cytowianach archiwum rodzinne z przed kilku wieków.
Nawała bolszewicka nie oszczędziła Cytowian. Ostatni pan na Cytowianach człowiek wielkich zasług i znakomity gospodarz wywieziony przez bolszewików wgłąb rosji zmarł z wycieńczenia w łagrach sowieckich. Wdowa po nim Zofja z Dembowskich utalentowana artystka malarka znajduje się z dziećmi na emigracji

345. WYSOKI DWÓR W ziemi kowienskiej powiecie rosieńskim przy trakcie szydłowsko- hryńskim leży Wysoki Dwór należący do Kontrymów. Wśród wiekopomnych lip i topoli mamy tu dwór modrzewiowy stawiany z ociosanych bierwion z dachem wysokim gontowym z gankiem drewnianym winem obrośniętym. Stary ten dwór przechodził rożne koleje losu; wojnę 1831 roku , powstanie styczniowe wreszcie pierwszą wojnę światową wrzystko przetrwał aż póki zbrodni cz ręka najżdżcy bolszewickiego nie obróciła w perzynę te stare gniazdo.

346. KRASNY BRZEG W powiecie bobrujskim w Mińszczyznie nad rzeką Dobośnią leży Krasny Brzeg . Należał dawniej do Bogorodzkich od nich odkupił te dobra generał Michał Kolonna -Hatowski. Córka genrała Marja poślubiła Wincentego Koziełł-Poklewskiego właściciela ogromnych dobr na Uralu,członka Rady Panstwa Pałac w Krasnym Brzegu wystawiony został według planu, akademika Szretera. Była tam cenna galerja obrazów i różne dzieła sztuki Wokoło domu park olbrzymi dochodzący do Dobośni. Państwo Koziełł Poklewscy byli to ludzie wyjątkowej zacności i uczynności. Wiele z młodzieży polskiej studjującej w Petersburgu zawdzięcza możnośc ukonczenia wyższego zakładu. Dom państwa Koziełłow tych miljonerow znanaych w całym panstwie rosyjskim stał zawsze otworem dla młodzieży dla rodaków dla potrzebujących pomocy lub otuchy. Wrzystko legło w gruzach a Państwo Koziełłowie zmarli w Polsce w latach 1924-5.

347. DUKORA Dukora leży w pow. ihumeńskim ziemi mińskiej. Niegdyś należała do Sapiehów, następnie do Zawiszów później do Ogińskich. Nazwana Dukorą z łacińska od słowa "dux" gdyż przez czas dłuższy należała do kniaziowskich rodów.
Za czasów Ogińskich długo zarządzali dobrami dukorskiemi Stanisław Moniuszko i Franciszek Osztorp. Ród Osztorpów pochodził ze Szwecji i przybył do nas w XVIII wieku. Po Ogińskich przechodzą ziemie dukorskie do Osztorpów.w r 1791 ziemie zaś Smiłowickie do Moniuszków. W starych kronikach widnieje że podział ziemi nastąpił przez wyciągnięcie losów.
Po Franciszku Osztorpie był w Dukorze syn jego Leon. Ten piastował długo urząd gubernjalnego marszałka mińskiego. Wystawił w Dukorze pałac w stylu klasycznym z kolumnami i balustradami i stworzył w swym domu ośrodek życie kulturalnego i towarzyskieg o mińszczyzny.
Franciszek Osztorp życ przestał w 1851 roku utonąwszy w przjezdzie z Mińska do Dukory w Swisłoczy. Potem ród Osztorpów wygasł a Dukora stała się własnością bar. Hartingow. Pałac dukorski mieścił dawniej wiele zabytków sztuki i nauki, portrety lampiego, Damela, Smuglewicza cenną bibljtekę i archiwa. Wrzystko zostało obrocone w perzynę przez bolszewików w r. 1918. Ostatni z Hartingow dukorskich był ożeniony z Wandą z Dernałłowiczow. Po jego smierci wdowa wyszła zamąż za swego kuzyna Dernałłowicz i mieszkała w Repkach na podlasiu.

348. WISZENKA Leży w powiecie rohaczewskim ziemi mohylewskiej, jest Wiszenka jednym z majątków należących do dawnego klucza Janowskiego Zboromirskich, i jest od wieków w rękach tej rodziny. Wiadomo że w pierwszej połowie wieku XVll-ego tutaj przyjeżdżał rzekomo do brata, sekretarz króla Władysława lV

W czasie wojen szwedzkich kiedy ówczesny właściciel Wiszenki chorąży bychowski Cyprjan walczył pod rozkazami wojewody witebskiego Piotra Sapiehy , stary dwór został spalony Dwór w Wiszence odbudował znowu w r. 1780 Maksymiljan Zboromirski ostatni podkomorzy mohylewski.
W rozległych pokojach ładne staroświeckie mahonie i sporo dobrych obrazów, i pamiątek rodzinnych.
W roku 1917 przyszedł bolszewizm, runęły stare ściany , tłuszcza splondrowała dwór niszczęc i paląc .
Ostatnim właścicielem Wiszenki był Jozef Zboromirski. Syn jego, porucznik ułanow Władysław Zboromirski zginął pod Krechowcami w walce z bolszewikami. dnia 24 lipca 1917r
" Porucznik Zboromirski szabelką zawinął , skoczył i tak zginął.
pisze Bogusławski.
Nieopodal Wiszenki Dniepr z roztoczami i wiszarem Dalej rozstaje i ciemna smuga borów.

349. WIELKA CZERNICA Wielka Czernica leży w ziemi mohylewskiej pow., sieńskim
Wsród niezmierzonych łąk wije się w tej ziemi mohylewskiej Dniepr, Soż , Ipuć. ciągną się szerokie trakty obsadzane brzozą. Ziemia ta pamięta boje Kurbskich i Szujskich potem Filona Kmity Czarnobylskiego. Biły się tu wojska Samozwańcow im się sprzeciwiały oddziały Kopciów Ważynskich . Znacznie potem widzimy wojska wielkiej armji Szedł oddział Colberta , potem korpus marszałka Neya. Niegdyś należała do możnej rodziny Łuskinów.
[illegible] zamężna za Jozefem Staniszewskim . [illegible]. Czernica przeszła na Staniszewskich drogą spadku po kądzieli: odziedziczyła ją po swojej ciotce szambelanowej Łuskininie , Adela żona Józefa Staniszewskiego. O tej ostatniej z Łuskinów przechowały się w rodzinie liczne opowieści, była to bowiem indywidualnoś zgoła nieprzeciętna. Ona to zbudowała wielki dwór czernicki , park , prowadziła wzorową gospodarkę. W roku 1812 chroniła na wyspie wsród błot rozbitków armji napoleońskiej. Jozef Staniszewski znany jest ze swego udziału w ruchu filareckim. Synowie jego za czynny udział w powstaniu 1863 roku Michał został rostrzelany w Szawlach a Józef zesłany na Sybir gdzie zmarł. Ostatnim dziedzicem był Stanisław, syn jego Michał dnia 24 grudnia 1918 roku musiał dom rodzinny opuścić. Dwor czernicki został spustoszony a następnie rozebrany doszczętnie . Park wycięto

350 SKOROJTYSZKI Leżą na Żmudzi w powiecie rosieńskim. Nazwa pochodzi od Skorojciów , niegdyś właścicieli majątku. Skorojtyszki kilkakrotnie po kądzieli przechodziły do rąk Gabszewiczów, Syrjatowiczów, Billewiczów, Kontrymów Obecny murowany dom został postawiony w 1838 roku przez wdowę prezydentową Teklę z Syrjatowiczów Billewiczową na miejscu dawnego drewnianego.
W czasie powstania 1863 roku Skrojtyszki zostały bardzo uszkodzone. Tekla Billewiczowa oddała swemu starszemu synowi Tomaszowiż- prezydentowi sądu powiatowego w Rosieniach - majątek męża Stefaniszki, zaś młodszy syn Franciszek zamieszkał wraz ze swą żoną Kunegundą z Piłsudskich przy matce w Skorojtyszkach.
Biorąc czynny udział w powstaniu, Franciszek Billewicz został wysłany do Rosji gdzie spędził 4 lata. Dzięki temu że Tekla Billewiczowa zapisała majątek na imię swej wnuczki, córki Franciszka Urszuli, majątek ocalał do konfiskaty. Urszula Billewiczowna po wyjściu za mąż za Leona Kontryma wraz z mężem zamieszkała w Skorojtyszkach Pierwsza wojna światowa zniszczyła bardzo Skorojtyszki a ostatni właściciel Ignacy Konrym zmuszony do opuszczenia siedziby zmarł w Kiejdanach. Po nim dziedziczył brat Ignacego Franciszek znany architekt. Skorojtyszki zostały doszczętnie obrabowane przez bolszewików . Pozostały tylko nagie mury. Ignacy Kontrym został wywieziony wgłąb rosji.

351. WIELKIE PRUCKI Położone w ziemi kijowskiej powiecie kaniowskim były niegdys własnością Kordyszów. Z nich Skobiejko Kordysz w roku 1440 zamordował w Trokach Zygmunta Kiejstutowicza. Filonowa Kordyszowa sprzedaje dobra wraz z Chodorowem Andrzejowi Haleckiemu. Halecki wystawiony jednak na uprzykrzone sąsiedztwo z kozakami którzy stale plondrowali okolicę sprzedaje Wielkie Prucki Woroniczom, a od tych przechodzą w wianie do Dymitra Hołowińskiego. Prucki w dalszym ciągu są trapione przez hajdamaków i włóczęgów. Wkrotce klucz pruckowski przypadł wskutek układow rodzinnych Ignacemu Hołowińskiemu marszałkowi bogusławskiemu Ostatnim z Hołowińskich był tu Zenon, marszałek gubernjalny kijowski. Potem władali Pruckiem hr Rogerostwo Łubieńscy, zięć i córka Hołowinskiego. Był w starej siedzibie Hołowińskich pałac murowany otoczony angielskim parkiem założonym przez Miklera. Archiwa rodzinne miały ciekawe zbiory dotyczące życia ziemi kijowskiej , pamiątki po biskupie Hołowińskim galerja portretów rodzinnych cenne meble i pamiątki W sąsiedztwie leżą Steble rownież Hołowinskich z wielką lipą przed domem o ktorej pisze w Panu Tadeuszu Mickiewicz. Ostatnim przed pogromem bolszewickim dziedzicem na Pruckach był hr Roger Łubieński polityk i publicysta

352. MOŁOCZKI Nad Teterewem w powiecie Żytomierskim na Wołyniu leżą Mołoczki. Należały niegdyś do ordynacji ostrogskiej Na mocy tranzakcji kolbuszowskiej zostały odstąpione przez Sanguszkę Lubomirskim potem zas Bartłomiejowi Giżyckiemu, kasztelanowi wyszogrodzkiemu, Wnuk kasztelana rowniez Bartłomiej Giżycki był adjutantem księcia Józefa potem marszałkiem i gubernatorem wołynskim. Od Giżyckich przeszły potem Mołoczki drogą wiana do Zamoyskich. Owoż za Giżyckich i Zamoyskich powstał w Mołoczkach pałac empirowy. Obok pałacu stała kaplica w której mszę swiętą odprawiał sławny barszczanin ks Marek. W pałacu mołoczkowskim było mnóstwo dawnych pamiątek Bibljoteka z archiwami, stare zbroje , srebra i bronzy. Ostatnią właścicielką Mołoczek była księżna Marja z Zamoyskich Lubomirska.
Mołoczki zostały ograbione i zrównane z ziemią przez bolszewików. w R. 1918.

353. SEMERYNKI . Semerynki leżą na Wołyniu w Powiecie starokonstantynowskim . Pierwsze wzmianki o nich figurują w 16 wieku gdy stanowiły własność ordynacji Ostrogskich. Wtedy tu mieszkał Symeon Semera. Po tranzakcji kolbuszowskiej przeszły w ręce Czeczelów i stały się ich rezydencją. Wznieśli tu oni dwór w kształt podkowy stawiany. W czasie kampanji ukraińskiej 1792 roku stał tu sztab główny armji polskiej. Tu przed bitwą pod Dubienką zawitał ks Jozef Poniatowski. Potem z rozkazu Kachowskiego spalono stary dwór lecz wnet został wystawiony nowy w stylu pseudo- klasycznym Dobra Czeczelów a w ich liczbie Semerynkę wniosła jako posag Helena Czeczelówna szambelanowi Mieczysławowi Pruszyńskiemu. Była tu cenna bibljoteka , zbroje , oręż , pełne rynsztunki husarskie , kolczugi , szable , rzędy na konie. W sali jadalnej gdańskie meble po Czeczelach stare srebra i kryształy. Semerynki uległy rabunkowi przy koncu 1917 roku o tem pisze w Pożodze Pani Szczucka. Ostatni ~~Ostatnimmm~~ Właściciel Semerynek Jan Pruszyński zginął ~~zamordowany~~ zamęczony i mordowany przez bandy chłopskie.

354. CHODORKÓW Kiedys te tak zwane puste sieliszcze leży w ziemi skwirskiej na Ukrainie po obu stronach rzeki Irpenia. Fryderyk kniaz Proński nadał Chodorków Teodorowi Tyszy bojarzynowi kijowskiemu. Tyszowie ktorzy zaczęli zwać się Tyszami Bykowskiemi wystawili w Chodorkowie zamek obronny. Od Tyszow przeszedł Chodorków do Rosciszewskich.
Po Rosciszewskich byli tu Hadziewicze, Morzkowscy, Świdzinscy , Konstanty Swidzinski mieszkał jakis czas w Chodorkowie i tu gromadził swe zbiory naukowe.
W roku 1848 sprzedał Chodorkow Juljanowi Lewandowskiemu Po Juljanie był tu Władysław Lewandowski potem syn jego Juljan ostatni właściciel Chodorkowa. Była tu duża bibljoteka w salonach obrazy Juljusza Kossaka , stare sztychy , Dobre gospodarstwo i staranna hodowla
Dwor rozgromiono i spalono w. R 1918

355 BABIN Nad Sinarną w powiecie lipowieckim ziemi kijowskiej mamy Babin Był niegdyś ufortyfikowanem miastem. Tatarzyn tu zaglądał i wokoło kasztelu krążył.
Należał Babin za Kazimierza Jagiellończyka do Szambora. W XVl wieku do Jańczynskich. Na początku XVll do Koreckich Szczegulnie opiekuje się ziemią kniaź Karol Korecki kasztelan wołyński. Przechodzą włości do Sanguszków, Potockich. Od Potockich kupuje dobra w koncu XVlll wieku Antoni Jaroszyński syn Zacharjasza po Antonim dziedziczą Babin Józef wreszcie Władysław ostatni właściciel Babina.
Dwor babiński typowo staropolski ma oficynę o 20 pokojach Dwor posiadał piękne umeblowanie , bibljotekę złożoną z 5000 tomów archiwa rodzinne Jaroszynskich. Gospodarstwo duże przeważnie buraczane z własną selekcję W sąsiedztwie 3 cukrownie , własny wielki młyn parowy.
We wrzystkich wsiach okolicznych szkółki utrzymywane przez Jaroszynskich.
Co tam teraz pozostało ?.

356 KLIMASZOWKA Na Podolu w ziemi płoskirowskiej. Należała niegdyś do klucza czarno- ostrowskiego Sieniawskich od ktorych przeszła do Czartoryskich. W r. 1792 nabył Klimaszowkę od księcia Adama Czartoryskiego generała ziem podolskich Michał hr Dunin Borkowski rotmistrz kawalerji narodowej. Po Michale dziedziczy Klimaszowkę Kalikst,syn jego,póżniejszy marszałek powiatu płoskirowskiego. Marszałek Borkowski ozdabia pałac wystawiony przez ojca,gromadzi dużą bibljotekę. W salonach poczesne miejsce zajmują dobre płótna szkoły flamandzkiej .
Marszałek Kalikst Borkowski uczeń liceum krzemienieckiego zostawił sporo rękopisów z dziedziny filozofji i literatury.
Dobre tradycje klimaszowieckie podtrzymał wnuk marszałka Kalikst Dunin Borkowski ostatni właściciel Klimaszowki Wrzystko zostało rozgromione i spalone przez bandy bolszewickie.

357. TOMASZÓWKA Tomaszówka leży w Skwirszczyznie ziemi Kijowskiej, Należała w swoim czasie do Dołgorukich ktorzy mieli donację od Katarzyny. Na początku XlX wieku przechodzi drogą kupna do rodziny Chojeckich. Od Jana Chojeckiego przechodzi w posiadanie syna jego Piotra,który tak jak i jego brat Tadeusz był marszałkiem skwirskim,a za sprzyjanie powstaniu 1863 roku zasłany był na długie lata wgłąb Rosji.
W parku tomaszowieckim położonym nad rzeką z wyspami stał obszerny dwór Piotra Chjeckiego. Po spaleniu tego dworu został wybudowany w roku 1903 nowy dom według planow architekta Kulikowskiego.
Były tam ładne obrazy , między innemi„Poseł Wilczek prosi o pomoc przed bitwą wiedenską krola Jana lll-Sersona
Były ładne meble i obszerna bibljoteka.
Ostatnim włascicielem przed pogromem bolszewickim który do cna zburzył dwor tomaszowiecki był Zygmunt Chojecki.

358. METYNCE Nad Śniwodą dopływem Bohu leżą Metynce w powiecie lityńskim na Podolu. Dawniej wchodziły w skład starostwa chmielnickiego województwa bracławskiego.
We wianie przez Kornelowskich przechodzą do Trzeciaków. Ciemna zieleń stuletnich świerków i lip okalała biały dwór, tonący w kwiatach. Zawierał wiele pamiątek rodzinnych sześć tysięcy dzieł, stare druki polskie , inkambuły tłoczone w drukarniach podolskich. Były gromadzone przez Michała Trzeciaka kasztelana owruckiego Michała marszałka licencjata Krzemienieckiego. Wśród archiwow korespondencje Sadyka Paszy Czajkowskiego z Adamem Czartoryskim i Michałem Trzeciakiem
Między pamiątkami wisiały pasy słuckie, portrety rodzinne. Były tam porcelany koreckie i baranowieckie, srebrne zastawy stylowe. Wokół domu park założony w 1802 roku.
Z Metyniec pozostały jeno zgliszcza. Ostatnim dziedzicem na Metyncach był Józef Trzeciak do którego również należały Śpiczynce i cukrownia Starosieniawska.

359. DZWONICHA Leży na Podolu w ziemi bracławskiej. W starych kronikach widzimy Dzwonichę nadaną przez W Ks Witolda Fedkowi Daszkiewiczowi. Do tego kompleksu należał wtedy Tywrow etc. Po najazdach i ruinach tatarskich widzimy Dzwonichę w RĘKU Kleszczowskich, Kaletynskich. Jednakże już w XVI wieku mamy w tych stronach Jaroszynskich. Po kilku pokoleniach jest tu dziedzicem pan możny Zacharjasz Jaroszyński starosta dymitrowski podstoli winnicki. Mieszka potem tu syn jego Ignacy potem Franciszek, Józef wreszcie syn Józefa Franciszek Jaroszynski Po ożenieniu z Lettą Rudnicką z Czarnej osiada w Dzwonisze i stwarza tam rezydencję ku końcowi XIX wieku. Ma wtedy Dzwonicha pałac o kolumnadzie jońskiej. Salon okrągły Louis XIII z gobelinami i meblami które pochodziły z zamku francuskiego . Obrazy szkoły holenderskiej , pejzaże Rousseau, w hallu stare zbroje , cenna kolekcja starych kilimów, portrety rodzinne pendzla Lampiego minjatury i cenne meble. Duża stadnina koni pół krwi, Zarodowa obora Fryzów , wzorowe gospodarstwo mleczne. Gospodarstwo nasienno buraczane , udział z fabryce gniwanskiej. W oranżerji 150 drzew cytrynowych pielęgnowanych przez 4 pokolenia. W roku 1918 wrzystko zostało zburzone zduzgotane. M. Dunin Kozicka opisuje napad na Dzwonichę w swej książce.
Dziś Dzwonichy niema.

360 **HOŁOZUBIŃCE** W ziemi uszyckiej nad rzeką Studenicą leżą Hołozubince , co nazwę brały od " hołego zębu " czyli nagiej skały. W XVI w były własnością Elżbiety Lanckorońskiej wdowy po kasztelanie halickim. Cała ziemia od Elżbiety Lanckorońskiej przeszła do Michała Stanisławskiego podkomorzego kamienieckiego. Wtedy Turcy ,tatarzy i kozacy z Chmielnickim i Doroszenką obrócili w pustynie ziemie położone między Studenicą a Tarnawą.
Atoli po ugaszeniu kozackich zamieszek Hołozubince znow się podniosły i urządziły. Wkrótce włości owe od Stanisławskich przeszły do Krasińskich mianowicie do starosty opinogorskiego Krasińskiego potem od Krasińskich do Skibniewskich.
W salonach pałacu przebudowanego według planow architekta Horocha widzimy stare obrazy szkoły holenderskiej, szkice do Berezyny Kossaka, portrety rodzinne Skibniewskich i Bohdanów. Cenne archiwa z przed kilku wiekow.
Słynęła rownież gospodarka w Hołozubincach, duża gorzelnia , zarodowa obora, stadnina.
Ostatnim właścicielem był Wiktor Skibniewski.
Los Hołozubiniec podobny do losu innych majątków kresowych.

361 **CZARNY OSTRÓW** leży w powiecie płoskirowskim na Podolu. Dobra zostały obdarzone przez Zygmunta Augusta prawem magdeburskim i należały do Nowodworskich, Swierszczow, Wisniowieckich, Ogińskich wreszcie do Przezdzieckich. Dawniej był tu zamek obronny, ktory stanowił ważną placowkę kresową. W połowie XVIII wieku ~~stawia~~ Michał Przezdziecki stawia tu pałac na miejscu dawnego kasztelu Wisniowieckich. Ma pałac wieże czworogranne zębami otoczone. W salonach płotna Winterhaltera. Muratona portrety Przezdzieckich, Olizarow, Mostowskich Park założony przez sławnego planistę Miklera. Ostatniemi właścicielkami były hr Liza Przezdziecka i jej córki hr Marji Walewskiej znanej literatki.
Czarny ostrow został zniszczony doszczętnie przez bandy chłopskie i oddziały bolszewickie. w R 1918.

362. **KAZIMIREK**, Kazimirek leży na pograniczu Poboża i Podniestrza Krol Zygmunt Stary nadaje w nagrodę za długoletnią czujną straż od tatarow w XVI wieku Kazimirek rycerzowi Bernardowi Prętwiczowi starostwo szarawieckie z ziemią na której poźniej powstaje Kazimirek Ten klucz przechodzi następnie jako wiano córki rycerza do rodziny Dulskich Co władają Kazimirkiem w ciągu kilku wiekow. W roku 1858 przechodzi majętność w ręce Biskupskich z Biskupic ziemi Sieradzkiej. Była tu cenna bibljoteka i wewnętrzne urządze

nie Była tu dobra gospodarka i starannie hodowane stado koni poł krwi. Przedostatni właściciel Władysław Biskupski w ciągu 50 lat pracy troszczył się o dobrobyt włoscian,i zakładał szkoły we wsiach o ludnosci polskiej. Brał czynny udział w życiu społecznym swego powiatu. Ostatni właściciel Konstanty Biskupski trwał z żoną i siostrami na placówce do ostatka. W r. 1917-18 dwor kazimirecki został zniszczony.

363 ŁADYHY leżą na Wołyniu w pow, starokonstantynowskim. Są Ładyhy wspomniane w dziale dóbr między synami Konstantyna Wasyla Ostrogskiego - Janusze kasztelanem krakowskim i Aleksandrem wojewodą wołyńskim. W XVlll po długich wojnach i zniszczeniach nanowo osadzone Ładyhy należały do klucza Ostropolskiego ks Barbary Lubomirskiej 1-o v Walewskiej 2-o v de Witt Pani Walewska nadaje je w dożywocie szambelanowi Winnickiemu.
W r. 1821 Tadeusz Winnicki sprzedaje Ładyhy Józefowi Kalasantemu Szaszkiewiczowi, marszałkowi szlachty powiatu Starokonstantynowskiego. Pałacyk zaczęty przez Winnickiego został ukonczony przez Szaszkiewicza według planów Merliniego. Szaszkiewicze to stary rycerski ród kresowy. Osiedli w wieku XV w bracławszczyznie otrzymawszy od pierwszych Jagiellonów nadania znane z potwierdzenia Semena Olelkowicza z r. 1459 Michajło Szaszkiewicz posłuje na sejm Lubelski 1569 r. Wasyl Szaszkiewicz stoi ze swą chorągwią w Białej Cerkwi i strzeże stepu. Mikołaj posłuje na sejm 1597 - mąż rycerski - pogrzebiony w Ławrze Kijowskiej. Biją się Szaszkiewicze pod Chocimem pod Buszą dostają się do niewoli w Dzikich Polach
Ilja starcem wraca z jasyru i w r. 1602 stwierdza dział między sobą a rodzeństwem. Z wnuków Ilji - jeden ginie pod Korsuniem drugi pod Zborowem , trzeciego mordują hajdamacy. Z całego rodu pozostał jeden Krzysztof - czwarty syn. Z drugiej żony Zagrobskiej miał syna Michała - podstolego bracławskiego po latach trzystu protoplastę rodu.
Ostatnim dziedzicem na Ładyhah był Kazimierz Szaszkiewicz. Dzis po Ładyhah pozostało tylko wspomnienie.

364 STAWISZCZE

Widac widac już Stawiszcze
Wiatr chorągwią miasta świszcze
Widna moja złota zbroja
Sokoł chart i kon.

Na początku XVll wieku były tu jeszcze pustki należące do Białej Cerkwi po obu brzegach Gniłego Tykicza w powiecie taraszczanskim ziemi kijowskiej. W r. 1622 Stanisław Lubomirski zakłada tu nową osadę wówczas zwaną Lubomirzem. Jednak Lubomierz położony na szlaku kędy szły hordy Nogajców wnet znika.
Z czasem miejsce się zaludnia i zwie się już nie Lubomirzem lecz Stawiszczami od mnogości stawow.
Podstarości Rokosz wznosi tu zamek z fosą i palisadę. Lecz Sicz i Dzikie Pola niedaleko Dopiero po prutskim traktacie ludność powraca. Hetman ówczesny Stanisław Jabłonowski

kolonizuje tamte strony, potem Jerzy Mniszech zaprowadza ład i wzmacnia ochronę. Hajdamaka jednak czuwa , Gonta i Żelezniak łby podnoszą. Wpadają do Stawiszcz ludność wycinają, córkę gubernatora chrzczę i wydają za " winnika".
Z czasem jednak gdy bunty ustały żyzna Stawiszczyzna rozkwita. Stanisław August otrzymuje od Rzeczypospolitej prawem wieczystem starostwo Białocerkiewskie i nadaje Białocerkiew ze Stawiszczami Franciszkowi Ksawerему Branickiemu.
W ciągu połtora stulecia rozwijają się potem Stawiszcze, są ogniskiem dużej kultury. Za czasow Władysława Branickiego i hr Julji z Potockich ma stawiszczynska rezydencja cechę dawnych polskich dworów. W galerji obrazow portret hetmana Czarnieckiego, Aleksandra Branickiego - Ary Scheffera portrety Anny Branickiej i Władysława Branickiego- Winterhaltera. W sali bibljotecznej ciekawe dzieła
Za jadalnią oranżerja pełna egzotycznych roslin. Za domem ogród duży idący do stawu. Hr Władysławowstwo Braniccy wystawili w Stawiszczach duży szpital, ochronki, dwupiętrową szkołę dla włościan , bank włoscianski , bibljotekę dla oficjalistów.
Były w Stawiszczach dwie cukrownie , selekcja buraków sławne stadniny koni. Teraz dom spalony , dobytek rozgromiony - wrzystko zniszczone zburzone. Ostatnią panią na Stawiszczach była hr Henrykowa z Branickich Potocka.

365 PEDYNKI Leżą nad rzeką Słuczą w powiecie Żytomierskim . Należały dawniej do Colonna- Walewskich i drogą spadku zostały włączone do klucza Mołoczkowskiego . Był tu piękny dwór empirowy slicznie położony na wyżynie spadającej ku Słuczy. W salonach widniały stiuki i boazerje. Nad Ołtarzem cenny stary obraz w pokojach szafy gdańskie kinkiety , bronzy.
Wrzystko zostało zniszczone. Należały Pedynki do ks Marji Adamowej z Zamoyskich Lubomirskiej.

366 SZCZERBANIE Na tak zwanym szpakowym szlaku ktory się tu krzyżuje z czarnym szlakiem mamy wieś Szczerbanie. To powiat litynski ziemi podolskiej. Był tu dwór obszerny , z ciosu budowany sięgający XVIII wieku. Na parterze szereg salonów kończących się kaplicą . W domu posadzki robione przez artystow włoskich W sali jadalnej srebrne zastawy francuskie, serwis Korecki na 24 osob . Piękne meble, bronzy , portrety rodzinnych, Szczerbanie wraz z sąsiednią Misiorowką posiadającą stary typowy dwor drewniany należały ostatnio do Jana i Jozefa z Koscielca Pogorskich. Jan Pogorski wyadał Zbior poezji Księgę sonetow Z pod znaku sw Huberta.
Szczerbanie zostały zniszczone do tła przez bolszewików.

[redacted]

367. **KUMANOWCE** Nad rzekami Okawką, i Domachą na Podolu były Kumanowce. Należały kiedyś do starostwa Chmielnickiego do tak zwanych wsi bojarskich. Pono w ciągu wieków siedem razy tatarzy niszczyli te ziemie. Snać tu był zamek obronny. Pierwszę konfirmację na ziemię kumanowiecką otrzymał Nikołay de Kumanow Kumanowski od Bazylego Koryatowicza lennego władcy Podola. Odtąd szesnascie pokolen z ojca na syna dziedziczyło tę spusciznę. W latach 1503 i 1558 bronili tu swej ojcowizny od tatarow Chwiedor Kumanowski dostał się do niewoli skąd, po 6 latach wrócił wykupiony przez żonę. Uzyskał od krola przywileje i zwolnienie od danin hinc ad decursum lat pięc jesli się w pokoju osiedzą.
Marcin i Fabian Kumanowscy 4 Marca 1768 roku podpisali akt konfederacji barskiej w Michałowcach na Podolu.
Fabian szambelan Stanisława Augusta fundował w r. 1802 w Kumanowcach kościół
Ostatni własciciel Eligjusz Kumanowski syn Mikołaja a prawnuk Fabiana opuscił swe gniazdo rodzinne 13 Grudnia 1917 roku kiedy rozbestwiona tłuszcza marynarzy, dezerterow i chłopów rzuciła się do grabieży a jego chciała żywcem spalić. Padły ofiarą pogromu stare hebanowe i palisandrowe meble, zbroje , portrety, obrazy szkoły włoskiej , księgozbior - dziesięc tysięcy tomow w tem Kronika Stryjkowskiego / druk XVI w./ Biblja Radziwiłłowska archiwum rodzinne Kumanowskich, Hostyków Hornostayów, Czuryłów, Bałabanów, około tysiąca fascykułow. Pod ciosem zbrodniczej siekiery padł stary park aleje kasztanowe i lipowe. Gdzie był dom - zostały gruzy tuman popiołu ku niebu wzbił się i po jarach rozproszył Gdzie było życie bujne - porosły bodiaki i chwasty. Zaległa dokoła cisza martwa i ponura Jeno po zakamarkach nędza łka a zbrodnia się czai jak szakal.

368 SIEKIERZYNCE W powiecie Ostrogskim na Wołyniu są Siekierzyńce Należały do Maksymiljana Jabłonowskiego. W koncu XVIII w przeszły do Antoniego Brezy szambelana Stanisława Augusta potem do Hipolita, Achillesa, ostatnio były własnością syna Achillesa Stanisława Brezy. W 1831 roku brało udział w wojnie 8 Brezow , w szkole podchorążych 3.
Były tu piękne stylowe meble obrazy między innemi Grottgera, Juljusza Kossaka , Kostrzewskiego, Alfreda Romera. Porcelany saskie, koreckie, pasy słuckie, kontusze Antoniego Brezy z pasem i karabelą. Bibljoteka 6000 tomow. Volumina legum, zbiór duży pamiętników, pamiątki z 1831. Stanisław Breza był komisarzem Kom Wyk na powiat ostrogski.
Po Siekierzyńcach rozgromionych przez żołdactwo bolszewickie pozostały jeno gruzy i popioły.

369 KOŚKÓW Nad rzeką Chomorem w ziemi zasławskiej na Wołyniu leży Kośkow. Otoczony szczegulnie od strony Szepetowki kurhanami , miał Kośkow swe legendy i swe podania. Nazwę Kośkow miejscowość ta pono wzięła od kozaka Kosia ktory niegdyś mieszkał samotnie w futorze. Tatarzy go zabili i futor spalili,ale córka poźniej futor odbudowała i ludzie zaczęli się gromadzic koło futoru. Kośkowem władali Zakrzewscy, Potoccy, wreszcie Krajewscy. We wianie przeszedł potem Kośkow do Domaradzkich Z nich Wojciech Domaradzki 1823 był obrany na chorążęgo żytomierskiego a gdy chlubnie skończył swe urzędowanie to w r. 1826 został podkomorzym zasławskim. Wnuk teg Wojciecha rownież Wojciech ginie w powstaniu 1863 roku Staje się potem Kośków własnością Józefa Domaradzkiego syna jego Tadeusza wreszcie córki Tadeusza Jadwigi zamężnej za Władysławem Mazarakim.
Dwór murowany o kolumnadzie jońskiej zawierał cenną galerję obrazów Siemiradzkiego, Axentowicza, Pilattiego Pruszkowskiego,Chełmońskiego, portrety Pitchmana i Baczelego. Bibljoteka zawierała kilka tysięcy tomów. Ostatnim właścicielem był Władysław Mazaraki świetny gospodarz prezes starokonstantynowskiego tow. roln. ktory dobrze służył swemu krajowi. Władysław Mazaraki ukończył wydział rolny Politechniki Rygskiej i należał do korporacji Arkonji.
Kośkow został obrabowany i spalony przez bandy bolszewickie w r. 1918.

370 RYBCZYŃCE Nad Śniwodą w ziemi Podolskiej powiecie lityńskim mamy Rybczynce. Należały dawniej do dzierżawy ułanowieckiej w starostwie chmielnickim i były w posiadaniu Jakoba Pretfica / czasu pana Pretfica spała od tatar granica. W r. 1797 są darowane przez Pawła 1 Augustowi Ilińskiemu Nabywa je od Ilińskiego w r. 1845 Jan Mazaraki marszałek szlachty powiatu lityńskiego.
Mazaraki stawia tam dwór murowany o typie domów staropolskich. W galerji obrazów Matejko- Wjazd Bolesława Chrobrego do Kijowa . Akwarele Andriolego, portrety pendzla Wyczołkowskiego . Kolekcje saskiej porcelany. Rybczyńce podzieliły los innych dworów. Ostatnim właściciełem przed pogromem bolszewickim był Jan Mazaraki.

371. RÓŻYN leży na Ukrainie w ziemi Berdyczowskiej. Dawniej była to siedziba kniąziow Różynskich. Z nich najwięcej znany był Eustachy Różyński ~~[illegible]~~ namiestnik kijowski za Stefana Batorego. Michał Różynski ataman Zaporoża później dobry żołnierz Rzeczypospolitej sławny z bojów z Tatarami i Kozactwem. Zofja z Korabczewskich kniahini Różynska słynna była ze swych najazdów Na czele 1000 jezdzców sama ubrana w pancerz z karabelą w rępostrachem była sąsiadów. Potem wyszła zamąż za Chodkiewicza. Wystawiła tu w 1611 roku zamek. Był zamek własno

wcią Różyńskich do smierci ostatniego z rodu Romana , który zginął podczas wyprawy moskiewskiej.
Potem przechodzi z rąk do rąk. Na początku XIX wieku należy do Kalinowskich , ci wystawiają tu kościół murowany. Wdowa po Kalinowskim sprzedaje Różyn Jełowickim z ktorych Stefanja wnosi Różyn w wianie w 1854 roku Antoniemu Złotnickiemu. Pułkownik Złotnicki stawia w Różynie dom na ogromnych fundamentach. Salony Różynskie miały sufity malowane przez nieposrednich artystow. były tam ładne obrazy, cenne kolekcje porcelany i sreber. Park założony przez pułkownika Złotnickiego. Ostatnim własc̃icielem był Antoni Złotnicki , ojciec Władysławowej Jaroszyńskiej.
Dwór w Rożynie zniszczyli bolszewicy, Nie szumią już stare aleje róźynskie wycięte ręką barbarzynców.

372 **ADAMPOL** Leży na Czarnym Szlaku na Pograniczu Podola i Wołynia w ziemi lityńskiej. Osada założona w dniu urodzin Adama Czartoryskiego generała ziem podolskich. Na jego cześć została nazwana Adampolem. Po rozpadnięciu się fortuny Czartoryskich nabył Adampol marszałek szlachty Michał Trzeciak. Ten wystawił w r. 1820 pałac w stylu włoskiego renesansu Od Michała Trzeciaka przeszedł Adampol w wianie do jego corki Michaliny , żony Romana Suszczanskiego Proskury Potem do corki Proskurów Olimpji żony Władysława Habdank Czarkowskiego wreszcie do córki Czarkowskich Idalji żony prezesa Lubicz Zaleskiego.
Dom adampolski miał piękne mahonie empirowe niepoślednię galerję obrazów wsrod nich stare płotna flamandzkie i włoskie między innemi Sw Magdalena pendzla Antonio Sakki pastele Maleszewskiego, Sztychy Orłowskiego piękna bibljoteka , kolekcje porcelany saskiej , belwederskiej, i sreber. Ostatnią właścicielką tego pięknego dzis już zamienionego przez bolszewikow w gruzy Adampola była Idalja Lubicz Zaleska , Czarkowska de domo.

373. **SEWERYNÓWKA** Nad Rowem w ziemi litynskiej na Podolu leży Seweryńówka. Należy ona do Antoniego Sokołowskiego wnuka po kądzieli Seweryna Orłowskiego założyciela seweryowieckiej siedziby. Pałac w Sewrynówce powstał na początku napoleońskiej epoki według planów architekta francuza. Urządzenie domu przetrwało do bolszewickich czasów po ktorych została ruina. Zginęła cenna bibljoteka zawierająca zgorą 5000 tomów, portrety rodzinne pendzla Stattlera i Winterhaltera, Obrazy Juljusza i Wojciecha Kossaka. cenne meble empire, chippendale, stoły inkrustowane . Pietnaście obrazow Orłowskiego. Ogród owocowy posiadał winnice o kondygnacjach. Było tu świetne gospodarstwo , cukrownia , młyn parowy. Był też w Sewerynowce założone przez własciciela bank włoscianski i kasa emerytalna dla oficjalistów.

[redacted]

374. **HOLAKI** Leżą na Ukrainie w ziemi skwirskiej. Te dobra składające się z posiadłości Holaki i Dębrowa odziedziczył po Janie Chojeckim syn jego Tadeusz oficer wojsk polskich następnie, wybitny marszałek skwirski.
Wielki znawca i miłośnik koni Tadeusz Chojecki posiadał jedną z najcenniejszych stadnin koni arabskich na Rusi.
Po śmierci Tadeusza Chojeckiego stadninę holakowską prowadzili w kierunku anglo- arabskim sukcesorowie jego bratanek Henryk i syn Henryka Kazimierz który odziedziczył po stryju zamiłowanie i znawstwo koni. Stadnina jego składające się z 60 matek wysokiej wartosci była znana i zapisana do ksiąg zarodowych
Dwor w Holakach był wystawiony w 1840 roku przez. Tadeusza Chojeckiego. Było tam piękne urządzenie wewnętrzne, portrety rodzinne i kolekcja obrazow przedstawiających konie.
Ostatnim dziedzicem na Holakach był Kazimierz Chojecki. Stadnina holakowska została w r. 1917 zagarnięta przez chłopow a następnie stała się łupem tłuszczy bolszewickiej. Dwór wraz z urządzeniem zgorzał w czasie pogromu.

375. **RETÓW** . Na Żmudzi w powiecie rosieńskim nad rzeką Jurą leży Retow. To kraj porosły odwiecznym borem porznięty długim szeregiem jezior. Już wzmiankę o Retowie widzimy w umowie spisanej przez Władysława Warnenczyka z krzyżakami. W starej kronice widzimy iż w Retowie były popisy szlachty żmudzkiej retowskiego powiatu.
Za Zygmunta 1 należy Retów do dóbr stołowych kniaziów litewskich, zaś Zygmunt 111 ustanawia tu nowe prawa wznawia przywileje daje Kosciołowi nowe ziemie.
Na sejmie 1661 roku starostwo retowskie dostaje Paweł Sapieha. Do kompleksu dobr przybywają nowe folwarki. Michał Sapieha i Izabella z Tarłów szczególną opieką otaczają ziemie i okolice retowskie.
Na początku sejmu 1773 roku Stany Rzeczypospolitej dają Retów za zasługi Ksaweremu Ogińskiemu Zaś w 1812 roku nabywa już Retow na dziedzictwo ks Michał Ogiński. po nim w Retowie jest syn jego Ireneusz Oginski. Ten całe życie poświęca podniesieniu retowskich włosci. Stawia kosciol . Zakłada w 1859 roku szkołę agronomiczną stwarza szkołę muzyczną i śpiewu. Za wodą staje pałac o strukturze włoskiej Park ogromny otacza cały dom. W pokojach mieszkalnych stare meble, zbroje duży księgozbiór. Niestety w paru słowach trudno opisac działanosc ks. Ireneusza i jego niepospolite zasługi , nad podniesieniem dobronytu i kultury wsród ludnosci żmudzkiej. Długo władał Retowem ks Bohdan Oginski potem w dziale spadkowym Retów przypadł hr Józefowi Załuskiemu.

376. KUZMIŃCE Kuzmince leżą na Podolu w ziemi hajsynskiej. Należały aż do pogromu bolszewickiego do Edwarda Fredro The Bonieckiego . Była to część wiana matki Bonieckiego Marji z Jaroszyńskich. Na wyspie na Bohu stał ongiś obronny zamek kozacki swiadczę o tem lochy sklepione i wykopaliska.
Dom zbudowany w r. 1894 niedokończony według pierwszego planu z powodu pożaru. Była tam cenna bibljoteka zawierająca kilkanaście tysięcy cennych drukow i ręko pisow, piękne gobeliny, stare meble i porterty rodzinne. Znaną była szeroko społeczna działalność Edwarda Bonieckiego. Był on długoletnim wiceprezesem Podolskiego Tow Rolniczego założycielem wielu instytucji dla włościan kas wkładowo pożyczkowych, kółek rolniczych.
Pogrom bolszewicki zamienił w gruzy cały dorobek kulturalny kuzminiecki Z ziemią zrównane zostały wrzystkie folwarki i gorzelnia .Zmiecione budynki gospodarskie
Gdy w ostatniej chwili musieli ustąpić scigani przez czern bolszewicką ludnosc miejscowa stała w osłupieniu bezradna. Wkrotce tam gdzie były Kuzmince pozostały jeno gruzy i zgliszcza.

377. ZASŁAW Leżący na Wołyniu po obu brzegach Horynia założony został przez jednego z książąt dzielnicowych. Wtedy tu powstał zamek. Pamiętne są tu boje staczane przez Firleja z zagonami kozackiemi Iwana Dońca, przez Michała Rzewuskiego z sułtanem Muradynem ktorego rozbił oswobadzając jenców.
Był Zasław własnością możnych rodów Ostrogskich, Zasławskich, Sanguszków. Zamek zasławski trochę ponury o komnatach sklepionych ongiś smigownicami otoczony W szeregu komnat obrazy szkoły flamandzkiej portrety Zasławskich, Sanguszków, Grodzkich Archiwa rodzinne. Sporo pamiątek przeszło do Sławuty i tam zostały zniszczone . Ostatnim dziedzicem był ks Roman Sanguszko zamordowany w Sławucie.

378. HRYCÓW Nad Chomorem wpadającym do Słucza w ziemi zasławskiej na Wołyniu leży Hryców. Księgi krzemienieckie przywodzą dokumenta świadczęce o dawności tego miasteczka. Należał Hrycow niegdys do synow Konstantego Ostrogskiego po Ostrogskich dziedziczyli włości hrycowskie Zbarascy z nich Janusz Zbaraski wojewoda bracławski miał Hrycow na początku siedemnastego wieku. Po Zbaraskich są tu Lubomirscy do 1752 roku. W tym czasie nabywa Hryców od Stanisława podstolego koronnego Michał Grocholski sędzia ziemski bracławski Potem już do ostatnich czasów jest Hryćow we władaniu Grocholskich.

W roku 1782 powstaje w Hrycowie pałac w stylu Ludwika Xv.
Z prawej strony domu stała kaplica . Piękna kamienna brama wjazdowa miała stylowe figury mitologiczne.
Stare bardzo archiwum,galerja obrazów, srebra rodzinne, antyki stanowiły ozdobę hrycowskiego domu. W pałacu Hrycowskim długo mieszkał Włodzimierz hr Grocholski redaktor i wydawca Dziennika Kijowskiego jedynego wówczas pisma polskiego na Rusi.
Cały Hryców z pamiątkami wspomnieniami jest teraz cmentarzem.

379 MIROPOL leży w powiecie zwiahelskim na Wołyniu. Należała dawniej włość miropolska do składu ordynacji ostrogskiej. Owa ordynacja od Ostrogskich przeszła do Zasławskich potem rozdzieloną została między rody Ponińskich, Lubomirskich , Sanguszków i inncyh. W roku 1778 był tu dziedzicem Kajetan Miączynski wojewoda podlaski,poseł czernihowski ten wyjednał rożne przywileje dla Miropola. Od Miączynskich przechodzi Miropol do Dzieduszyckich, następnie Rostworowskich,
Za Rostworowskich staje w Miropolu kościół katolicki.
Drogą wiana idzie Miropol do rodziny Czapskich. Jest tu swego czasu dziedzicem Marjan Czapski autor " Historji Konia, Czapski wystawia pałacyk z wieżą. Wnętrze zdobią stiuki rzeźbione oraz mnostwo starych pamiątek. Za Marjana Czapskiego była tu sławna stadnina koni rasy arabskiej i angielskiej. Słynęła w Miropolu wzorowa pasieka z 2000 uli. Ostatnim włascicielem do czsu pogromu bolszewickiego ktory po swoim przejsciu pozostawił zgliszcza był Stanisław he Czapski.

380 CZARNA Leży naWołyniu w ziemi zwiahelskiej nieopodal Ostropola i Starokonstantynowa.
Należała do rodziny Rudnickich. Pochodzą z Wielkopolski w XVl wieku przenosi się na Wołyń Franciszek Rudnicki kupuje Czarnę od Raczyńskiego. Romuald syn jego z żoną z Sachnowskich zamieszkują w Czarnej w murowanym domu we wsi. Helena Rudnicka energiczna i przedsiębiorcza wystawia za wsią pałacyk empirowy i zakłada park P. Helena Rudnicka zmarła w sędziwym wieku mając 107 lat .
Wnętrze zawierało cenne zbiory i upiększone było freskami parkietami z drzewa palisandrowego obrazami portretami meblami premier empir i Louis XVl. Piękna bibljoteka i bezcenna zastawa kosecka na 100 osób Przedostatnim właścicielem Czarnej był Zygmunt Rudnicki powstaniec 63 roku a ostatnią aż do pogromu bolszewickiego Letta Rudnicka - Jaroszyńska pisząca po polsku i szwedzku założycielka Macierzy Szkolnej na Wołyniu.
Z Czarnej pozostało tylko wspomnienie.

381 SZAFLARY Ta piękna rezydencja leży na podkarpaciu w wojew. Krakowskim zkąd rozciela się cudowna panorama łancucha gor tatrzańskich.
Dwor wystawiony w koncy XVlll wieku przez Uznańskich właścicieli aż do ostatnich czasów Szaflar. Ostatnim dziedzicem był Jerzy Uznański ož. z Marją z ks Lubomirskich

382. TYZENHAUZ Leży w Kurlandji na pograniczu Inflant Polskich Dawniej zwał się Alt Lassen i od dawnych czasów należał do rodziny Tyzenhauzów ktorzy pochodząc z Holandji osiedli li się w Xlll wieku w Kurlandji. Rodzina ta służąc wiernie Rzeczypospolitej wielu wybitnych mężów wydała, jak Antoni Tyzenhauz podskarbi wielki litewski, jak Konstanty wreszcie jak Rajnold . Hr Rajnold Tyzenhauz był ostatnim z gałęzi polskiej Tyzenhauzów. Majątki odziedziczyła po nim siostra hr Aleksandrowa Przezdziecka. Wtedy kurlandzki majątek Tyzenhauzow Alt Lassen został nazwany TyzeNhauzem dla upamiętnienia tego rodu.
Zamek wznisiony był na obszernym wzgórzu został przebudowany przez hr Konstantego Przezdzieckiego. Miał szereg salonów, z pamiątkami rodzinnemi Tyzenhauzow, Przezdzieckich, Güntherow. Cenny zbiór książek i map starożytnych Rzadkie fajansy , bronzy ,srebra, tkaniny i dywany.
W czasie pierwszej wojny światowej zamek Tyzenhauzowski wysadzony został w powietrze przez cofające się wojska rosyjskie. Ostatnim panem na Tyzenhauzie był Rajnold hr Przedziecki znakomity historyk , szef protokołu za czasów niepodległej Polski.

383 . NIDOKI leżą na Litwie w ziemi Wiłkomierskiej nad rzeką Cesarką dopływie rzeki Świętej.
Dawniej należały do Pietkiewiczow potem przeszły na Dąbrowskich od ktorych nabył Nidoki Krzysztof Moryconi podstoli wiłkomierski Po Aleksandrze Morykonim, sławnym ks jezuicie mieszkał w Nidokach Michał Morykoni, podkomorzy wiłkomierski, potem syn jego Józef generał wojsk polskich.
Od niego przechodzą Nidoki do córki jego Felicji Platerowej. Od Platerow przeszły Nidoki do Łopacińskich potem do Karola Bystrama marszałka upickiego a potomka Bystramów co się chlubnie zanaczyli z gwardji litewskiej. Po Bystramach władał Nidokami zięć Generał Woynicki od ktorego nabył w r. 1905 Michał Stanisław hr Kossakowski ostatni właściciel Nidokkiego majątku. ož. z Marją z Bispingów
hr Michał przeniosł do Nidok częsć urządzenia z Wojtkuszek cenne obrazy między innemi portret męski Holbejna. obraz Pottera , portrety rodzinne Kossakowskich , srebra rodzinne . Przy parku był sad z 4000 drzew owocowych . Wysoko stała kultura rolna w Nidokach , była tam stacja doświadczalna . Hr Michał Kossakowski ukończył Politechnikę w Rydz gdzie należał do Korporacji Arkonja.

384. ALEKSANDRÓWKA Leży w Kijowszczyznie w powiecie czehryńskim. nad rzeką Taśminą, był tu dawniej zamek obronny Tu w Czehrynszczyznie zaczęły się pierwsze ruchy kozackie pod wodzą Kosinskiego potem pod wodzą Nalewajki. Następnie dobrze dał się we znaki tym stronom Pawluk poskromiony wkrotce przez Koniecpolskiego. Wreszcie dał tu hasło do wojny krwawej Bohdan Chmielnicki i cała okolica zajęta została pożarem wojny. Sprowadził potem Doroszeńko nad Tasmicę ku Czehryniowi i Aleksandrowce Turków i Tatarów, co plondrowali długo okolicę. Wreszcie nastały tu czasy spokojniejsze sąsiednie zamki Kryłów, Moszna , Borówka bacznie czuwały nam na stronę zaporoską a okolica Aleksandrowki poczęły słynąć z dobrej gospodarki. Wtedy należała Aleksandrówka do starostwa czehryńskiego, potem otrzymała w r. 1785 od Stanisława Augusta przywilej miejski. Później została darowana przez rząd rosyjski Potiemkinowi, który ją darował pułkownikowi Brzozowskiemu Wkrótce jednak stała się własnością Grabowskich i zasłynęła szeroko za czasów Michała Grabowskiego. Ten znakomity pisarz późniejszy dyrektor oświecenia publicznego stworzył z Aleksandrówki ognisko życia literackiegp i kulturalnego. Były w pałacu aleksandrowieckim stare archiwa Grabowskich, bezcenna bibljoteka po Michale Grabowskim oraz szacowne pamiątki historyczne Pałac otoczony był parkiem, za rzeką widniała cukrownia zbudowana w 1852 roku przez M. Grabowskiego

385 SAMCZYŃCE W ziemi starokonstantynowskiej na Wołyniu , na pograniczu podolskich powiatów łatyczowskiego i lityńskiego leżą Samczyńce. Od wielu pokoleń należą Samczyńce do rodziny Gryf-Rotharjuszow. Na barską potrzebę chodził podstoli Łukasz Rotharjusz. Za czasów podstoliny Katarzyny ze Sławków Rotharjuszowej był w Samczyńcach dom drewniany. W drewnianym domu były zabytki z epoki saskiej i traktatu Karłowickiego. Archiwum stare pochodzące z zamku Werbskiego w Krzemienieckim dawnej Rotharjuszow siedziby Była jedna lanca ułańska gdyż resztę skruszono na pogrzebie ostatniego pana na Werbie. Z czasem obok drewnianego dworu powstał murowany gdzie przechowywano sporo pamiątek z dawniej modrzewiowej siedziby. W kaplicy obraz Matki Boskiej w srebrnej koszulce, pamiątka Wiedenskiej potrzeby. Szła dwukilometrowa aleja lipowa do dworu i kaplicy Od Podstoliny Rotharjuszowej przeszły Samczyńce do jej syna Franciszka, potem do jego córki Oktawji z Rotharjuszów Mazarakowej.

386. **LESZCZYŃCE** Na ukrainie w ziemi Berdyczowskiej nad rzeką Myką mamy Leszczyńce. Wchodziły niegdyś w skład klucza pohrebyskiego należącego do Zbaraskich potem do Wiśniowieckich następnie za Urszulą Wiśniowiecką przeszły wraz z innemi majątkami do Rzewuskich. Około 1830 roku Seweryn Rzewuski sprzedaje Leszczyńce Walentemu Abramowiczowi. [illegible] Po Walentym Abramowiczu był w Leszczyńcach Seweryn Abramowicz potem Stanisław ostatnio do chwili pogromu bolszewickiego który w perzynę obrócił tę piękną rezydencję Leszczyńce należały do Seweryna Abramowicza*) i jego matki Margueritty z Łaskowskich.
Miał dom leszczyniecki swoisty urok domów w tej połaci Ukrainy rozłożonych. W salonach meble stylowe Ludwika XV Obrazy Juljusza Kossaka, Wojciecha Kossaka , Szkice Matejki obrazy Piotrowskiego, fajansy angielskie porcelany koreckie Ogrody leszczynieckie słynęły oddawna. W oranżerji stuletnie palmy. Za parkiem duże lasy.
Dzis wrzystko legło w gruzach. Właściciele cudem uszli z żciem a stary zasłużony administrator Berezowski został przez bolszewików zamordowany. Syn jej jedyny Seweryn ożeniony z Wandą z Brudnickich gospodarzył w koronie.

Seweryn Abramowicz syn Stanisława ożen. z Wandą z Brudnickich

387 **CZERWONNA** Leży w ziemi żytomierskiej na Wołyniu W XVI wieku ziemie te należały do Tyszkiewiczow- Łohojskich, Kotłubajow- Iljaszowskich, [illegible] Bażenców - Leśnickich Koleją rzeczy przechodzi Czerwona we wianie Heleny Leśnickiej w XVIII wieku do rąk jej męża Franciszka Ksawerego Grocholskiego. Potem tu dziedziczy Jan Nepomucen Grocholski , wreszcie syn jego Adolf żonaty z Wandą Radziwiłłówną. Ta po smierci męża sprzedaje Czerwonę Tereszczenkom.
Pałac stał na skalistym wzgórku. Stare archiwa zamkowe posiadały papiery Obodyńskich, Łasków, Sabarowskich , Radziminskich, galerję płócien flamandzkich.

388. **RAJGRÓDEK** Położony w ziemi Żytomierskiej na Wołyniu Ongiś Rajgrodek miał zamek wystawiony z kłód dębowych umocnionych wądołami. Na trakcie tym nieraz pojawiał się oddział kałmyków, korgizów , Gdy Jakób Pretfic tu nastał to znacznie ziemię od tatarzyna uspokoił wtedy dla Rajgródka zaczęły się lepsze czasy.
Są tu dziedzicami Lubomirscy, Czosnowscy, wreszcie Tytus Sarnecki, Po Sarneckich władają Rajgrodkiem Mazarakowie.
Dom wybudowany w r. 1890 przez Stanisława Boreckiego Były tu rzadkie obrazy z przed kilku wieków malowane. Z nowszych obrazow były Żmurki, Wyczółkowskiego, Gersona, Chełmonskiego , Bardzo liczna bibljioteka , stare porcelany koreckie i baranowieckie.
Dobra gospodarka rolna z selekcją nasienną , stadnina koni obora selekcyjna. Zwaliska zamku rajgrodzkiego miały swą tradycję. Należy własnosć rajgródzka aż do pogromu bolszewickiego który zniszczył wrzystko do Oktawji z Rotharjuszow Mazarakowej

389 DOŁOTECKIE Leżą w ziemi kijowskiej, powiecie berdyczowskim nad rzeką Zbarażówką . Należały ongiś do włości Dziunkowszczyzny. Była to okolica narażona stale na najazdy tatarskie . i w wieku XV,XVI te żyzne okolice zmieniły się w pustynię. Potem przyszły wojny kozackie. Dopiero po ugaszonych zamieszkach kraj się znowu dźwiga i urządza. Dziunkowszczyzna z Dołteckiem urastają we włości ludne, Dziedzictwo przechodzi na Ogińskich, Przezdzieckich Moszkowskich Rzewuskich. Wreszcie w r. 1816 od Dziunkowszczyzny odchodzi Dołoteckie i staje się własnością rodziny Podhorskich. ~~Ci w r. 1914 wykanczają dom~~ Jest potem stale w rękach rodziny Podhorskich i ostatnio do czasów rewolucji bolszewickiej należały do Cezarego i Stanisława Podhorskich . Ci w r. 1914 wykańczają dom mieszkalny na miejscu , dawnej siedziby , dom ktory po roku 1918 przestał egzystować.

390. POHREBYSZCZE Pohrebyszcze leżą nad Rosią w ziemi Berdyczowskiej na Ukrainie. W pierwszej połowie XVI wieku znajdują się w posiadaniu Zbaraskich, Po Zbaraskich przechodzą Pohrebyszcze na pokrewny dom Wisniowieckich . Po Wisniowieckich są w Pohrebyszczach Radziwiłłowie ,od roku zaś 1759 Rzewuscy. Był tu za Rzewuskich staroświecki dworzec murowany ze skrzydłami w podkowę otoczony klombami starych drzew.
Obok starego dworca wznosił się pałacyk w stylu gotyku angielskiego.
W obu pałacach były zgromadzone dawniej galerje obrazów i archiwa. Czołowe miejsce zajmował Tycjan z Kobietą nawpoł leżącą. Murillo z Matką Boską , prócz tych Angelika Kaufmann, Greuze, Lawrence, Lampi, Smuglewicz.
Należały do czasu pogromu bolszewickiego do hr Leonowej Rzewuskiej i hr. Jadwigi Rzewuskiej.
Dzis tam tylko ruiny i zgliszcza.

391. BUNDUROWO wraz z Tymoszowką leżały na dawnych krańcach połódniowo wschodnich włosci Rzeczyppspolitej.w ziemi Czehrynskiej pełnej wspomnien po krwawych najazdach tatarskich i walkach kozackich pod wodzą Chmielnickiego. Gdy po długich latach wojen nastąpiło uspokojenie Bundurowo wraz z Tymoszowką weszły w skład Smilańszczyzny i należały do Tyszkow- Bykowskich, do Piasoczyńskich, wreszcie do Rościszewskich do ktorych przeszły za panowania Augusta II. Potem Rościszewszcy oddali Smilańszczyznę Lubomirskim za dobra Makarowskie na Polesiu . Smilowszczyzna po Lubomirskich dostała się Potiemkinowi, Samojłowym i Bobrinskim ale Budnurowo i Tymszowka szczęśliwym trafem stała się znow własnoscią Rosciszewskich.

W Bundurowie i Tymoszowce nagromadzone były pamiątki rodzinne , gakerja obrazów, duża bibljoteka Piękne meble antyki, mahonie , czeczotki. Bundurowo z Tymoszowką były własnością Adamostwa Rosciszewskich syn ich Karol już do ojcowizny nie wrocił gdyż pozostały tam tylko zgliszcza.

392. MOTOWIDŁÓWKA leży w ziemi Kijowskiej powiecie Wasylkowskim Miejscowość ta zwana dawniej Hulanikami została w swoim czasie zupełnie zniszczona przez Mendłigireja i zmieniona w puste uroczysko. Owę pustynię nadaje Konstanty Ostrogski niejakiemu Motowidłowi na " osadztwo " Wtedy Hulaniki zostały nazwane Motowidłowką. Potem osiedli tu Aksakowie i wystawili tu zamek o ktory nieraz łamały się zapędy ordyńskich najezdzcow. Kozacy nie raz pustoszyli i w pień wycinali mieszkancow . Po wypędzeniu Kozaków przez dzielnych Aksaków i otoczeniu zamku wałem wielkim i fosą głęboką czasy się uspokoiły. Wowczas w Motowidłowce odbywały się sądy graniczne między Polską a Rosją. Jedna część Motowidłowki była oddana przez hetmana Skoropadzkiego czerńcom monasteru Kijowskiego, drugą zas długo władali Aksakowie. Po Aksakach przyszli tu Kurdwanowscy i Mycielscy wreszcie ostatnia z Kurdwanowskich Teresa wniosła Motowidłowkę w wianie Jozefowi Rulikowskiemu. Wnuk jego również Rulikowski Józef osiadł na stałe i wymurował pałac otoczony ogrodem angielskim. Oni też wystawili w Motowidłowce swiątynię z obrazami Grassiego. Józef i Faustyn Rulikowscy byli marszałkami wasylkowskiemi. Ostatnio Motowidłowka należała do rosjan Tarnowskich.

393. SZPIKÓW leży w ziemi bracławskiej na Podolu. Ziemia szpikowska jeszcze w XVl wieku należała do wygasłej możnej rodziny Koszków. W r. 1582 Iwan Koszko sędzia bracławski sprzedaje Szpików kniaziowi Ostrogskiemu. Gdy rody Ostrogskich i Zasławskich wygasły- Szpików staje się własnością Zamoyskich. Następnie Szpików przechodzi w wianie do Koniecpolskich a od nich do Potockich. Stanowi wktośtce wiano córki Szczęsnego Oktawji która wnosi dobra Szpikowskie w dom Świejkowskich. Leon Świejkowski wystawia tu w XVlll wieku pałac z narożnemi basztami. Była tam wielka zbrojownia i galerja obrazów. Po Swiejkowskich przeszedł Szpików do Bałaszowych.

394. DŻYGOWKA położona na Podolu w ziemi Jampolskiej. W r. 1787 Stanisław August nadaje dżygowieckiej ziemi przywileje. Dobra stały się własnością Zacharjasza Jaroszyńskiego w drugiej połowie XVlll wieku Jaroszyński wystawił tu dla syna Wincentego dom z ktorego pozostała do ostatnich czasow tylko jedna strona. Dom miał szereg pokojow wystawionych różnemi czasy. Była dwupiętrowa sala z rzeźbami i kasetonami. Galerja obrazów miała pędzle szkoły francuskiej i holenderskiej z polskich- Kossaka Grottgera, Rozena . Zbrojownia miesciła zbroje , pancerze , dzidy i hełmy. Duża kolekcja pasow litych . Sporo porcelany saskiej, wiedenskiej i zastawa porcelany baranowieckiej. Meble w stylu Ludwika XVl. Bogata bibljoteka. Ostatnim własicicielem był Stanisław Jaroszyński

167

395. MIEDZYBOŻ Był grodem warownym i jednocześnie siedzibą możnego rodu Sieniawskich. Za Rafała Sieniawskiego kasztelana kamienickiego szły pod Międzyboż hordy tatarksie potem hajdamackie. Wówczas widzimy Jeremiego Wisniowieckiego broniącego fortow miedzyboskich. Stefan Czarniecki srogą klęskę zadał tu Rakoczemu. Szczegulnie zasłynął Międzyboż za czasow Mikołaja Sieniawskiego. Ten stworzył tu osrodek dużej kultury i ognisko pracy oswiatowej.
Zamek międzyboski zawierał dużo pamiątek przeszłosci były tam cenne zbroje i pergaminy. Córka Adama Sieniawskiego wyszła za Augusta Czartoryskiego i wniosła mu Międzyboż w wianie. Tu długo przebywał syn Augusta ks Adam Czartoryski późniejszy generał ziem podolskich.
Gdy moskale zawładnęli częścią Podola Międzyboż był przez nich zagrabiony lecz Katarzyna II wkrotce zwróciła międzyboskie dobra młodemu księciu Adamowi Czartoryskiemu Kurator szkoł wileńskich otacza opieką siedzibę i prowadzi dalej dzieło oswiaty. Bolszewicy zniszczli do gruntu pałac i zamek międzyboski.

396. TURBIJÓWKA . Turbijówka leży w ziemi skrwiskiej na Ukrainie Były ziemie turbijowieckie początkowo własnością Koniecpolskich , po Janie Aleksandrze Koniecpolskim przechodzą do Jerzego Lubomirskiego wreszcie od Lubomirskich nabywa Turbijowkę Berezowski. Przechodzi potem włośc ku koncowi XVIII stulecia do Adama Potockiego po Adamie są tu potem Piotr, Franciszek, wreszcie syn Franciszka Piotr- ten ostatni właściciel Turbijowki .
Były w domu kobierce stare, pasy słuckie, szable tureckie ryngrafy. Archiwa miały akty XVI wieku, akt sejmu Lubelskiego dla Potockich , zapisy , testamenty.
Wysoko postawiona gospodarka , obora zarodowa , młyny olejarnie.
Ojciec ostatniego właściciela Franciszek Potocki brał udział w powstaniu 1863 roku.

397. DRUCK W dalekiej Mohylewszczyznie na samej granicy powiatów orszańskiego i sienskiego leży dawniejsza siedziba kniaziow Druckich - Lubeckich i Druckich Sokolińskich. Zamek drucki był swego czasu zbudowany z bierwion i ostro kołów. Po raz pierwszy warownia drucka zasłynęła w r. 1383 gdy tu stoczona była sroga bitwa między Swidrygiełłą a Witoldem. Po raz drugi występuje Druck w 1508 roku czasu buntów Glinskiego . W ciągu wiekow był Druck we władaniu Druckich- Sokolińskich . Po nich należały dobra druckie do rodziny Gordziałkowskich Wtedy nieopodal dawnych okopów i wałow zamkowych stanął dwór modrzewiowy o charakterze starodawnych siedzib w owej ziemi mohylewskiej.
Stare archiwa i zabytki przypominały dzieje orszańskiej i Druckiej warowni. Ostatnim właścicielm był Olgierd Gordziałkowski
Bandy bolszewickie splondrowały dwór , wreszcie spaliły.

398. SZAPIJÓWKA dawniej Szabijowka leży na Ukrainie w ziemi skwir skiej nad rzeką Bereznianką. Nalażała ongis do klucza antonowskiego dobr Kniaziów Wiśniowieckich. Dobra te t zw. antonowieckie idą od Wisniowieckich do Mniszchów a zas Szapijowka w roku 1785 staje się własnoscią Anny z Rzewuskich Augustowej Platerowej, potem od roku 1813 należy do Lubowickich. Następnie w r. k852 do Paszkowskich . W r. 1855 do Tadeusza Zaleskiego potem drogą wiana przechodzi do hr Stanisława Tyszkiewicza Miał szapijowski dwor kolumny kwadratowe nad niemi kutą galerję żelazną. Była tu piękna bibljoteka stare kruki, niejedn pergamin z minjaturą. Częstym gosciem bywał w Szapijówce sławny historyk Stanisław Jabłonowski. Wokoł szapijowskiego dworu, rozścierał się park olbrzymi przez hr Tyszkiewiczow założony. Przyszedł pogrom bolszewicki . Ostatni jej dziedzic hr Stanisław Tyszkiewicz w ostatniej chwili opuscił swoją Szapijowkę. Serce nie wytrzymało bolu i wnet zamarło.

399. JÓWKI . Jówki leżą w ziemi litynskiej na samej granicy Podola i Wołynia. Należały swego czasu do kompleksu majątków klucza międzyboskiego Czartoryskich. Zostały nabyte przez Jana z Kościelca Pogorskiego dziada dzisiejszego właściciela Emanuela. Jówki stanowią osadę mazurską zamieszkaną przez ludność całkowicie katolicką. Tu Emanuel z Kościelca Pogorski zbudował pałac w stylu włoskiego renesansu. Środ zbiorów dużą wagę miała kolekcja starych emalji z Limoges od Xlll do XVlll wieku Były tam portrety , puhary, bibeloty. W galerji obrazów widniała " Madonna" pono Jacobo Belliniego , Gerarda , po za tem akwarele Kossaka rysunki Andriollego, Ajdukiewicza , Suchodolskiego. Stare wiedeńskie i koreckie porcelany. Wrzystko to uległu zupełnemu zniszczeniu w czasie pogromu urządzonego przez bolszewikow w R 1918

400. STANISŁAWÓW Leży w powiecie połockim ziemi witebskiej. Prawie od czterech stuleci są to ziemie w posiadaniu rodziny Hłasków. Założycielem fortuny był Hrehory syn Lwa w 1535 roku od tej pory gniazdo rodzinne przechodzi z ojca na syna. Ostatnio pałac stanisławowski został zbudowany w stylu staroniemieckim przez Stanisława Hłaskę Były tu jadalnia gdańska, sala empirowa, W starych gdańskich szafach widniały kryształy i porcelany serwskie i saskie Wsród obrazów szkoły włoskiej naczelne miejsce miała Madonna i sw Stanisław. Jeden z obrazów miał swoją tradycję z pożarów wychodził cało znajdywano go zawsze pod zgliszczami. Dwór Stanisławowski był otoczony parkiem starym i alejami lipowemi

401 STRZELCE WIELKIE Położone w powiecie Radomskowskim dawnej gubernji Radomskiej ostanio w województwie Łódzkim. Należały do starożytnej rodziny Belinów. Ostatnim właścicielem przed najazdem niemieckim który spalił ten dwor był Tadeusz Belina znakomity gospodarz i b. poseł na sejm. Kiedyś okolicę tę zalegały wielkie lasy i nazwa strzelce pochodzi zapewne od dawnego zameczku myśliwskiego królów polskich.
Było tam wysoko postawione gospodarstwo nasienne i stawy rybne.
Dobra te zostały upaństwowione przez obecne rzędy reżymowe.
Tadeusz Belina był ożeniony z Anielą z Bożencow Jałowieckic s Syłgudyszek. Miał syna Żelisława i cztery corki

Dopełnić

402. PONIEMUN Leży nad Niemenkiem w powiecie jezioroskim na Litwie w okolicy pełnej wspomnien o dawnych bojach , kurhanów, strażnic sypanych t. zw. piłkalnisów, Tu się potykały wojska koronne przeciw Januszowi Radziwłłowi, tędy przechodziła północna częsc armji Cesarza pod Marszałkami Davoust i Ney. Potem zasłynął Poniemuń w czasie wojny 1831 roku, Poniemuń należał kolejno do Platerów, Morykonich, Komarów Pałac poniemuński wystawiony był przez Teofila Komara. W trzydziestu sześciu ogromnych pokojach miesciły się zbiory i pamiętki rodzinne porcelany saskie i japońskie meble antyczne, żyrandol pochodzący z Louvru olbrzymia bibljoteka i archiwum. Z wielkiej oranżerji szły okna do starego parku gdzie widniał szaniec gdzie według legendy Ościk walczył z krolem Batorym.
Ostatnią właścicielkę przed najazdem bolszewickim który nie oszczędził Poniemunia była Elżbieta z Komarów hr Witoldowa Krasicka.

403. WIERZCHÓWKA Przy ujsciu Duchny do Bernardynki w ziemi bracławskiej na Podolu leży Wierzchówka. Ziemia należała kiedyś do kniaziow Korotkich potem przeszła do Zbaraskich. Po Zbaraskich przychodzą tu Wiśniowieccy, Potoccy wreszcie Sobańscy. Władał Wierzchowką Stanisław Sobański po nim synowie jego Henryk i Witold Sobańscy.
W Wierzchówce znajdywały się ślady warowni wzniesionej w r. 1654 przez Chmielnickiego Nieopodal bowiem odbyła się bitwa batohska
Gdy wreszcie Sobieski te strony od tatara i kozaka obronił to czasu Potockich począł kwitnąć tu dobrobyt.
Potem za Sobańskich powstały tu młyny browary, cukrownie Stanął tu pałac murowany nad wodą . W domu stare mahonie bezcenne świeczniki porcelanowe, bogata bibljoteka i archiwa rodzinne. Dziedzice Henryk i Witold hr Sobańscy dużo swiadczyli społecznie. Opuścili dom rodzinny w ostatniej chwili przed pogromem bolszewickim, a w Wołoczyskach dokąd przybyli razem z Ledochowskim zostali przez bolszewików rozstrzelani.

404 ŁASZKI Łaszki leżą nad wielkim stawem w powiecie staro konstantynowskim na Wołyniu Okolice te pamiętne są przez klęskę zadaną przez Stanisława Lanckorońskiego Maksymowi Krzywonosowi. Musiał on zmykać od dzielnego hetmana a jego hajdamcy znalezli śmierć w Słuczy.
W swoim czasie Łaszki należały do ordynacji Ostrogskiej kasztelana krakowskiego. Po tranzakcji kolbuszowskiej ordynacja została rozdzielona między rzeregiem rodzin . Tym sposobem stali się właścicielami dawnej ordynacji Czartoryscy, Lubomirscy, Małachowscy, Ponińscy.
Łaszki stały się własnością ks Antoniego Lubomirskiego Po Lubomirskich przeszły Łaszki do Czarneckich a od Czarneckich do rodziny Głębockich. Całą siedzibę wznieśli Głęboccy gdy w roku 1849 od ostatniego z Czarneckich nabył Łaszki Jan Kanty Doliwa Głębocki powołany potem w r. 1860 na marszałka powiatu starokonstantynowskiego W salonach dworu łaszkowskiego były płótna Matejki między innemi.Chrzest Warnenczyka " Dla Głębockich malował mistrz ten obraz w Krakowie,bowiem Mikołaj Głębocki archidjakon Poznański imieniem Papieża Marcina V trzymał do chrztu Władysława syna Jagiełłowego w r. 1425.
Była tam galerja portretów rodzinnych obok portretów stare srebra , bronzy, porcelany meble antyki. Była tam legenda o białej damie snującej się nocami po salonach i dębowej sali jadalnej . Bibljoteka zasobna oraz stare bardzo archiwa. Długo w Łaszkach mieszkała zacna pani Natalja z Mazarakich Głębocka a sym jej Jan ostatni dziedzic musiał , w czasie najścia bolszewików opuścić dom rodzinny/nad którym szalało już morze ognia.

405. ZOFJÓWKA Przy SAMHORODKU. Zofjówka leży w ziemi kijowskiej powiecie berdyczowskim została wydzielona z większego kompleksu dobr Samhorodeckich należących kolejno do Zbaraskich Wiśniowieckich, Radziwiłłow, Morawskich. Od Morawskich nabywa Zofjówkę Piotr Potocki wojewoda kijowski,lecz wkrótce sprzedaje Kopczyńskim od ktorych nabywa Jozef Rebinder. Jozef Rebinder zaprowadził tu gospodarkę wzorową. Jedna z córek Marja wyszła zamąż za Józefa Połchowskiego ziemianina ziemi grodzieńskiej. Powstał tu pałacyk otoczony olbrzymim parkiem i sadem owocowym W domu portrety Simmlera i Winterhaltera, Bogata bibljoteka , unikaty sreber i bronzów i piękne meble antyki . Gospodarstwo w Zofjówce należało do wzorowych piękna stadnina koni . obora Simmenthalerów. Połchowscy założyli placowkę kulturalną i mocną wkrotce widzieli jak dziki motłoch rozszarpał i potargał ich pracę.

406 JAŁANIEC W jampolskiej ziemi na Podolu nad rzeką mamy Jałaniec
Ziemia Jałaniecka gdy się czasy po najściach tatarskich i kozackich uspokoiły i okolica zaczęła się zaludniać należała do Potockich potem do Giżyckich. Ci mieli w Jałańcu sławne stadniny koni Nawet Mohort prezentując ks Jozefowi swoje stado mowi. "mam a to Giżycka co chodzi po stronie jacy Giżyccy takie ich konie."
Leon Giżycki wystawia w 40 latach XIX wieku w Jałancu pałac . Wzniesiony był z wielkich brył piaskowca i zdał się wyrastać ze skały stanowiąc z nią jedną całość. W roku 1909 przeszedł klucz jałaniecki od Jozefa Giżyckiego w ręce Tomasza Michałowskiego. W styczniu 1918 roku został pałac jałaniecki spalony przez chłopów i hordy bolszewickie wracające z frontu.

407. P R Z Y S I E K A Dobra należące do hr Zygmunta Kurnatowskiego, znakomitego gospodarza położone w pwiecie Koscianskim Wojewodztwa Poznanskiego

408 G O L A Dobra położone w powiecie Koscianskim . Wojewodztwa Poznanskiego własnosc hr Edwarda Potworowskiego Szambelana Jego Swiętobliwosci. Rostrzelanego przez Niemcow we Wrzesniu 1939 roku

409 G O G O L E W O Dobra położone w powiecie Wojewodztwa Poznanskiego należące do he Stanisława Czarneckiego .

410 G O S C I E S Z Y N Dobra położone w pow Koscianskim. Wojewodztwa Poznanskiego . Własnosc Edwarda Kurnatowskiego.

411. L I P K I Dobra położone na Ukrainie

412. **DRZEWICA** Zamek.
Ruiny zamku położone w pow. Opatowskim wojew. Kieleckiego. Zamek został wzbiesiony w wieku XVl przez rodzinę Drzewickich herbu Ciołek. niegdys znakomitego rodu pierwsze za panowania Jagiellonow godnosci piastującego.
Władysław Jagiełło przychylając się do prosby sekretarza swego Mikołaja z Drzewicy i braci jego Jakoba i Piotra, Jana i Klemensa zamienił przywilejem r. 1429 wies ich dziedziczną na miasto.
Powyższy przywilej zatwierdził Jan Albert w r. 1498 a Krol Stefan Batory dodał jeszcze trzy jarmarki.
Wrzystko to zniszczałow w czasie najscia Szwedow w r. 1655
W r. 1760 Filip Szaniawski podniosł miasto . Od Szaniawskich nabył Drzewicę baron Artur Rajski

413. CHECINY Zamek.
Ruiny zamku zbudowanego na opoce położonego w pow. Kieleckim
Zamek chęcinski był twierdzę niezdobytą. Władysław Łokietek przed wojną z krzyżakami w r. 1318 przeniosł do zamku tego swoje skarby. Godnym uwagi jest fakt że pierwszy sejm za czasow Władysława Łokietka odbył się w zamku chęcinskim dnia 14 Czerwca 1331.
Zamek ten był pierwotnie mieszkaniem krolow i książąt polskich
Kiedy starostwo chęcinskie było przeznaczone na uposażenie wdow krolewskich , te zwykle w zamku zamieszkiwały. Najdłużej mieszkała tu Elżbieta wdowa po Kazimierzu W.
W koncu XlV wieku zamek przeznaczony był na więzienie .
Wsrod wybitnych więzniow byli tu.:
Andrzej Wingold ks. litewski za knowania przeciw bratu Władysławowi Jagielle, W roku 1409 był tu uwięziony Wascisław z Gotardowic za przychylnosc względem krzyżakow. W r. 1410 byli tu uwięzieni jency krzyżaccy po bitwie pod Tannenbergiem , między innemi mistrz krzyżacki Michał Kuchenmeister vo Sternberg. W r. 1432 siedział tu Jerzy Langwiniewicz za pomoc Swidrygielle .
W roku 1554 w zamku chęcinskim przechowywano skarby krolowej Bony.
Niestety w czasie najazdu Szwedow zamek chęcinkki był zniszczony w r. 1657.

414. **IŁŻA** ruiny zamku
Zamek ten położony w wojew. kieleckim pow. opatowskim w wieku Xlll był własnoscią biskupow krakowskich wznisiony przez Jana Grota biskupa krakowskiego w r. 1342. W 30 lat potem biskup Florjan Mokrski odnowił zamek a w r. 1560 biskup Filip Padniewski znacznie go przyozdobił.
Krol Władysław Jagiełło bawił tu kilkakrotnie. w latach 1410 i 1411 oraz w r. 1424 gdy po powrocie z Litwy na koronację żony do Krakowa pospieszał . W r. 142o przyjmował tu poselstwo jakie Cesarz Zygmunt wysłał z Wrosławia w sprawie

zatargu Polski z krzyżakami wyprawił.
W r. 1432 tenże krol gościł w Iłżży gdy do klasztoru Sw. Krzskiego przybył.
Krol Zygmunt 1 gościł tu w r. 1511 ą krol Zygmunt 3ci gdy po bitwie guzowskiej w r. 1607 rozłożył oboz pod Iłżą.
W r. 1637 Cecylja Renata arcyksiężna austryjacka w drodze do Warszawy spoczęła w zamku iłżanskim i tu po raz pierwszy ujrzała swego przyszłego męża Władysława lV.
W roku 1656 Szwedzi spustoszyli i zniszczyli zamek.
Następni biskupi Biskup Trzebicki w . 1670 , kardynał Lipski w r. 1732 , biskup Załuski w r. 1760 starali się odnowic i utrzymac zamek . Za czasow biskupa Sołtyka po raz ostatni dano dach w r. 1782. Potem zamek przeszedł już w ruinę.

174

415. **LIPOWIEC** Ruiny Zamku
Zamek ten położony w okolicach Krakowa został wzniesiony przez biskupow krakowskich w XIV wieku.
Przebudowany w wieku XVIII popadł następnie w ruinę.
W wieży jak głosi tradycje więziono ongis heretykow.

416. **ŁASTAJE.** **Dawna to siedziba tatarskiej szlachty litewskiej** osiadłej w powiecie Oszmianskim na początku XV wieku a wielokrotnie opisywana w " Powiecie Oszmianskim Czesława Jankowskiego, i wspominana w Trylogji Sienkiewicza. Była to szlachta bitna, rycerska, uczciwa nosząca wysoko swoj indygenat. T.zw. Łostaje - Stary Dwor należały do roku 1738 do rodziny tatarskiej Sieleckich a tym roku zostały nadane przez Krola Stefanowi Sulkiewiczowi herbu własnego " Prassa ". Ta rodzina niegdys można zwała się Atczyn- Jałoir ,była spokrewniona z chanami tatrskiemi. Przybyła do Rzeczypospolitej w roku 1410 i dostała nadanie dobr : Wakę, Prudziany, Omielszczyzne i Krolowe Krzesło na Wilenszczyznie. Stary dwor został spalony w czasie odwrotu wojsk Napoleonskich w r.1812 i został następnie odbudowany. Stefan Sulkiewicz o ktorym mowa powyżej zginął w straży konnej pod Grodnem a wieku XVII
Ostatnim własicielem był Sulkiewicz
Majątek został rozdrapany przez bolszewikow w r. 1939

418. CHOROSTKOW patrz 266. Dobra należące do hr Siemienskich położone w woj. Tarnopolskim w Małopolsce wsch. Pałac pochodzi z drugiej połowy pierwszej połowy XIX wieku i nosi charakter stylowy empiru. Jest to starożytne osiedle sięgające czasow przedhistorycznych o czem swiadczą odnalezione w pobliżu grobykamienne skrzynkowe oraz kurhany z epoki bronzowej.
Pałac w Choroskowie został doszczętnie zniszczony i obrabowany przez hordy bolszewickie w r. 1940.

419 LACKIE . Dobra i pałac. Ongi własnosc Strzemboszow. Zuzanna S Strzemboszowna zaslubiona naprzod de Fresnelowi a następn hr Ożarowskiemu ufundowała w Lackiem klasztor SS. Opatrzności oddając na ich użytek pałac. ktory dzięki ich starannej opiece przetrwał pierwszą wojnę swiatową w swym stanie pierwotnym.
Niestety w roku 1940 nowe najscie hord moskiewsko - bilszewickich zniszczyło do szczętu ten piękny zabytek budownictwa. Siostry uległy bestjalskiemu znęcaniu się przez komunistow.

420. OSTROW. Dobra należące do położone w pow. Skałatskim woj. Tarnopolskiego .
Dwor pochodzi z pierwszej połowy XIX wieku .
Zniszczony przez bolszewikow w roku 1940.

421. PŁOTYCZ Dobra należące do hr Korytowskich. Pałac pochodzi z pierwszej połowy XIX wieku. Ostatnim włascicielem był hr Erazm Korytowski. Pałac został obrabowany z cennych zabytkow i zniszczony przez bolszewikow w r. 1940.

WOJEWÓDZTWO TARNOPOLSKIE

422. STRUSOW. Dobra należące dawniej do hr Gołuchowskich przeszły przez corkę jedynaczkę Marję zamężną za Piotrem hr. Dunin-Borkowskim do Borkowskich. Pałac pochodzi z pierwszej połowy XIX wieku. W roku 1940 hordy bolszewickie ograbiły doszczętnie tę piękną siedzibę.

423. POMORZANY Dobra i zamek. Zamek pomorzanski zbudował w połowie XVI wieku Jan z Sienna Sienienski wojewoda podolski / zm 1600 na miejscu drewnianego wzniesionego przez Swinkow w XV w. Po przejsciu Pomorzan w posiadanie Sobieskich, Jakob Sobieski a następnie jeszcze więcek krol Jan 3-ci opiekując się troskliwie tym majątkiem nieustannych dokładali staran by zamek utrzymac w porządnym stanie obrony. Dzięki temu

z wojen kozackich obronną wyszedł ręką. W wojnach tureckich i najazdach tatarskich obronną wyszedł ręką. W r. 1672 oparł się Turkom ciągnącym pod Lwow. W r. 1675 załoga i mieszkancy obleżeni ponownie widząc że nie sprostają uszli tajemnym wychodem do lasu a stąd do Swirzu. Tatarzy opuszczon opanowawszy zamek spalili go i zniszczyli wraz z miasteczkiem Odbudowany wkrotce przez Sobieskiego ktory tu często zjeżdżał uległ nowej klęsce w r. 1684 wskutek niespodziewanego najazdu tatrow ktorzy go ponownie zniszczyli i spalili.

Jan 3-ci odbudował ponownie upiększył i wzmocnił znacznym kosztem zamek.ziemnemi fortyfkacjami w systemie bastjonowym.

Dzięki opiece krolewskiej oparł się wrzystkim czmbułom tatarskim jakie nan uderzały niejednokrotnie w latach 1687 do 1695.

Po smierci Jana 3-go za dziedzictwa krolewicza Konstantego a następnie Jakoba zamek podupadł znacznie . Z przejsciem Pomorzan /1740/ w dom Radziwiłłow stan zamku wskutek zaniedbania pogorszył się a na domiar w r. 1771 dorknął go pożar.

W roku 1789 nabył Pomorzany Jozef Pruszynski ktory odrestaurował siedzibę i przyprowadził do stanu mieszkalnego dwa skrzydła. Syn Jozefa Erazm zrestaurował zamek zupełnie a zamiłowany w starożytnosciach i pamiątkach ojczystych zgromadził w zamku cenną bogatą galerję obrazow, doborową bibljotekę kolekcję monet i medali oraz pieczęci i uporządkował archiwum pomorzanskie.

Po jego smierci w wrzystko poszło w rozsypkę.

W roku 1876 nabył Pomorzany Stanisław hr Potocki i sam nie mieszkając w Pomorzanach dopuscił do zupełnego opuszczenia zamku.

Ostatni własciciel Pomorzan hr Jerzy Potocki gorący miłosnik pamiątek narodowych uratował ten zabytek , zrestaurował go znacznym kosztem i urządził w nim wytworną siedzibę.

Dzis po inwazji bolszewickiej w roku 1940 wrzystko legło w ruinie

424. OLESKO Dobra i zamek. Miejsce urodzenia Krola Jana 3-go Sobieskiego.

Założeniem należy zamek oleski do najstarszych na Rusi. Zrodła wspominają o nim już w r. 1366 jako o jednym z najważniejszych pogranicznych grodow. W r. 1432 został zdobyty przez Władysława Jagiełłę ktory oddał go Janowi z Sienna. Odtąd w posiadaniu Sienienskich zostawał aż do r. 1511 w ktorym drogą wiana przeszedł do Herburtow a w połowie do Kamienieckich. W roku 1512 uległ spustoszeniu przez najazd tatarski Odbudowany przez Fryderyka Herburta niejednokrotnie w ciągu XVl wieku dawał ludnosci schronienie.

W r. 1605 Jan Daniłowicz wojewoda ruski zjednoczywszy w swym ręku całe Olesko zamieszkał tam i urządził zamek po pansku. Wojewoda umarł w r. 1628 zostawiając wdowę Zofję Żołkiewską corkę hetmana a z niej dwie corki Teofilę zamężną za Jakobem Sobieskim, Dorotę zakonnicę i syna Stanisława.

W r. 1629 Teofila Sobieska przyjechawszy do Oleska do matki powiła tutaj 17 Sierpnia syna Jana przyszłego krola i bohatera chrzescijanstwa. Imię wielkiego krola związało się z jego murami.

Po wygasnięciu rodu Daniłowiczow/1637/ cały olbrzymi ich majątek spadł na Jakoba i Teofilę Sobieskich. Odtąd zamek oleski przestał byc stałą siedzibą swych własciciel który mieszkali w Żołkwi.
Po wojnach tureckich stan zamku o tyle się pogorszył że Krolowa Marja Kazimiera nie szczędząc kosztow kazała zamek staranni odrestaurowac.
W r. 1725 krolewicz Konstanty Sobieski sprzedał klucz oleski z zamkiem Stanisławowi Rzewuskiemu hetmanowi w. kor. / zm 1728/ po ktorym odziedziczył go syn starszy Seweryn. Po jego bezpotomnej smierci/1754/ młodszy syn Wacław połączył majątek oleski z Podhorcami w jedną całosc.
Sam zamek nie zamieszkały przy koncu XVlll w. był już bliski ruiny.
W r. 1796 nabył go na licytacji Aleksander Zielinski z ktorego corką przeszedł następnie w posiadanie Litynskich. Zamek był w taki stanie że groziła mu zagłada. Na szczęscie w dwusetną rocznicę odsieczy wiedeńskiej odkupił go kraj.
Wrzystko to poszło na marne w okresie pierwszej wojny swiatowej gdy wojska rosyjskie spustoszyły go w sposob barbarzynski.
Opuszczony stał pustką ktora wielkim głosem wołała do Narodu. Pamiętajcie że tu się urodził jeden z największych krolow.

425. RAJ Dobra z pałacem . Własnosc hr Jakoba Potockiego.
. Pałacyk i dobra położone w woj. Tarnopolskim pod Brzeżanami.
Pałac przerobiony został z koncem XVlll wieku ze zniszczonego w roku 1709 zameczku z basztami

426. TREMBOWLA ruiny zamku. Woj Tarnopolskie Małopolska wsch.
Głosny niegdys zamek siedziba starostow grodowych. O Trembowli jako o grodzie warownym wspominają zrodła dziejowe już w r. 1097
Kazimierz W. zająwszy Trembowlę wraz z Rusią Czerwoną wzniosł tu ok r. 1360 murowany zamek ktory prztrwał rożne koleje losu aż do początku XVlw. W r. 1534 Jan Tęczynski kaszt. krakowski na miejsce tego zamku wzniosł tu z " pospiechem nie do wiary " nowy zamek.
Zamek Tęczynskiego o ktorym mowiono że"na dwa szlaki patrzy" prztrwał wiek cały. Gdy zupełną zaczął grozic ruiną Aleksander Bałaban starosta Trembowelski na miejscu jego wzniosł nowy zamek. W r. 1631 budowa została ukonczona.
Była to budowa tak potężna i dobrze skonstruowana że sejm wyarził największe uznanie staroscie.
Dzięki temu w wojnach kozackich, tureckich i najazdach tatarskic niejednokrotnie ważną odegrał rolę i niejedno wytrzymał oblężenie.
W roku 1650 wytrzymał dziewięciotygodniowe oblężenie to samo powtorzyło się w r. 1651 i 1652.
W roku 1672 w czasie pierwszego wkroczenia turkow zamek wobec przeważającej siły poddał się. Turcy postąpili po rycersku. Oblężencow wraz z komendantem Hieronimem Kaweckim odstawili do obozu sułtanskiego pod Buczaczem po czem po złożeniu hołdu wrzystkich puscili na wolnosc.

Zamek zajęła załoga janczarska lecz po kilku dniach opuscіła go w stanie nienaruszonym.

Inną zupełnie rolę odegrał on w trzy lata pozniej gdy na Podole wkroczyła olbrzymia armja turecko-tatarska pod Ibrahimem Szyszmanem i drogą na Wołoczyska wkroczyła w głąb Polski.

Na wiesc o jej pochodzie już z początkiem lipca 1675 r zamek napełnił się szczelnie uciekającemi. Szlachta, mieszczanie, chł chłopi, żydzi, księża i zakonnicy, popi, i czerncy szukali schronienia w obrębie jego warownych murow.

Zamek w owej chwiwli nie miał żadnej załogi wojennej. Nieprzy jaciel obozował pod Zbarażem.. Na szczęscie dnia 16 Sierpnia w murach zamkowych zjawił się kapitan z dwoma chorążemi i 80 piechurami pułku dragonskiego. Kapitanem tym był Jan Samuel Chrzanowski , doswiadczony żołnież znany z męstwa i energji. Objąwszy komendę zamku, natychmiast bezwględną zaprowadził w karnosc , żelazną ręką ukrocił niesfornosc wrzystkich " zabieżan

Po dwutygodniowem obkężeniu zamek podobny był do kupy gruzow. Sciany porozbijane, dachy spalone, ganki i blanki po murach kulami strzaskane. Jedynie energja Chrzanowskiego i nadzieja odsieczy wstrzymywała oblężonych od poddania się i nie zawiodła.

Sobieski wzmocniwszy znacznie swoje siły postanowił ratowac Trembowlę. Posłaniec przekradający się z lustem krolewski do zamku został schwytany. To jednak nadspodziewany własnie odniosło skutek. Z tresci listu dowiedział się Ibrahim o osobistem nadciąganiu pomocy pogromcy z pod Chocima i nie tracąc czasu najbliższej nocy zwinął spiesznie oboz i uszedł ku Husiatynowi.

Dzien 5 Pazdziernika ujrzał oblężonych wolnemi. Podejrzewano podstęp. Niebawem rozjasniła się zagadka. Od strony Buczacza wyc chyliły się znaczne oddziały kozakow pułkownika Barabasza zwiastu jące odsiecz.

Rolę jako odegrał zamek Trembowelski umiał ocenic krol i sejm najbliższy. Sobieski przyjął Chrzanowskiego z wielką łaskawoscią w obozie pod Buczaczem na miejscu mianował go " oberstleutnantem" a chorążego kapitanem. Sejm 1676r uchwalił" miec zamek jako w najlepszej konserwacji" Chrzanowskiego zas obdarzył klejnotem szlacheckim i kwotą 5000 zł.

Aż do odzyskania Kamienca dbano o to aby komendantem zamku był człowiek rycerski i doswiadczone. Sam Chrzanowski był tu nim raz jeszcze krotko w r. 1685.

W r. 1688 w czasie niespodzianego napadu Tatarow zamek nowym rycerskim odznaczył się czynem

Z odzyskaniem Kamienca Podolskiego /1699/ stracił swe znaczenie strategiczne.

Z koncem XVIII wieku zamek był już w ruinie. Zaczęto rozbierac jego wewnętrzne ubikacje i sciany a z uzyskanego materjału wybudowano koszary.

Aureolą sławy otoczona warownia zamieniła się w ruinę , będącę własnoscią miasta, ktore założywszy przy niej piękny park z wygodnym dostępem czuwa nad jej ochroną.

427 Grzymałów
hr Władysław Wolański oż z Julją hr Pinińskich.

427 **GRZYMAŁOW** Dobra , zamek i miasteczko położone w powiecie skałackim wojewodztwa Tranopolskiego.
Zamek ten założenie swe w pierwszej połowie ~~XVIII~~ wieku zawdzięcza rodzinie Ludzickich ktorzy władali nim prawie do konca XVII w. i niejedną razem z nim dzielili katastrofę
Wiadomo że w okresie wojen kozackich i tureckich zwłaszcza w latach 1651-1655 zamek kilkakrotnie uleg; zniszczeniu
Odrestaurowany utrzymywał się w całosci do wieku XIX jako rezydencja Sieniawskich, Lubomirskich, Rzewuskich lub ich administratorow.
Około 1840 Antym Nikorowicz nabywszy Grzymałow przekształcił walący się zamek na pałac. Przed wojną był on wykwintnie urządzony i utrzymywany troskliwie przez hr Pininskiego.
W czasie wojny światowej był złupiony i zniszczony przez rosjan ~~mmmmm~~ stoi obecnie pustka ktora grozi ruiną.
Ostatnim własciciełem był Władysław hr Wolanski oż.

428. **TOKI** Ruiny zamku położone w pow. Zbaraskim woj. Tarnopolskim.
Po stronie połnocnej wsi pogranicznej na cyplu wydłużonej wyspy oblanej szerokim stawem a połączonej z lądem sztuczną groblą ruiny zamku Zbaraskich i Wisniowieckich.
Zbudował go przy koncu XVI wieku " na czarnym szlaku" ks Janusz Zbaraski / zm 1608/ wojew. Bracławski ktory zamieniając Ożegowiec na miasto nazwał je nowym Zbarażem.
Zamek ten należał do najpiękniejszych zamkow wołynskich.
W r. 1631 przeszedł na własnosc ks Wisniowieckich i pozostawał w ich posiadaniu aż do wygasnięcia tego rodu /1744/ W ciągu tego czasu oparł się niejednemu najazdowi tatarskiemu, jednak w r. 1648 został przez kozakow zdobyty i złupiony, ten sam los spotkał go w r. 1675 ze strony Turkow.
Odbudowany utrzymywał się w całosci do zaboru austrjackiego 1772 ktory odciął Ożegowiec razem z przedmiesciem zwanem Toki.
Po Wisniowieckich dziedziczyli go Czarneccy , następnie Matkowscy. Zaniedbany i opuszczony zamieniał się szybko w malowniczą ruinę ktora rozbierana ukradkiem na materjał coraz więcej znika z widowni.

42(. **JAZŁOWIEC** Ruiny zamku , miasteczko i klasztor powłożone w pow. buczackim woj Tarnopolskiego
O zamku jazłowieckim wspominają zrodła już na początku XV w jako o gniezdzie zasłużonego rodu Buczackich ktorego ta gałąz nazwisko Jazłowieckich przybrała.
Zamek został wzniesiony przez Jerzego Jazłowieckiego / zm 1575 w połowie XVI w. a upiększony przez syna jego Mikołaja starostę sniatynskiego
Po wymarciu Jazłowieckich /1616/ kilku rownoczesnie posiadał dziedzicow / Czuryłow, Wolskich, Bełżeckich / po ktorych Anna Odrzywolska dziedziczka sprzedała go w r. 1643 Stanisławowi Koniecpolskiemu hetmanowi w. kor. Syn jego Aleksander nie szczędząc kosztow powiększył warownosc zamku. Po smierci Aleksandra Koniecpolskiego /1659/ uległ znacznemu zaniedbaniu wskutek

czego prawie bez wystrzłu poddał się / 1672/ Hussejnowi baszy Adeny. wysłanemu z obozu sułtanskiego pod Buczaczem. Turcy zająwszy go osadzili silną załogą ktorą dopiero zwycięstwo chocimskie zmusiło do ustąpienia.

W r. 1676 pomimo znacznej załogi polskiej zamek bez oporu poddał się Ibrahimowi Szejtanowi wskutek niedbalstwa i opilstwa swego komendanta.

Otdąd 9 lat władali nim Turcy. Dopiero w r. 1684 Jan 3-ci zdobył zamek Jazłowiecki.

W XVIII w. gdy na kresach z tej strony zapanował spokoj zamek aczkolwiek odrestaurowany przez ostatniego z Koniecpolskich Jana wojewody Sieradzkiego/ zm 1719/ stracił rychło swe znaczenie . W następstwie przez nowych własicicieli Lubomirskich zaniedbany w połowie wspomnianego wieku zamienił się w ruinę. w roku 1746 Stanisław Lubomirski sprzedał go wraz z dobrami Stanisławowi Poniatowskiemu ojcu Krola. Ten nie troszczęc się o zamek odbudował natomiast i upiększył dawny pałac Aleksandra Koniecpolskiego za zamkiem na cyplu wzgorza. Miescił się tam Zakład wychowawczy S.S. Niepokalanego Poczęcia ktore czcigodne ruiny troskliwą otaczły opieką.

Dzis hordy bolszewickie zmieniły pałac w ruinę.

A Siostry ż.... hej łzy się kręcą.

430 KAMIENIEC Dobra położone w pow. Dynaburgskim na Inflantach Polskich. Własnosc rodziny Reuttow. Na wzgorzu nad rozległym jeziorem wznosi się pałac położony w przeslicznym otoczeniu wsrod obszernego parku. Pałac ten pochodzi z pierwszej połowy XIX wieku i został wzniesiony przez Reuttow ktorzy od wiekow Kamiencem władali.

Po smierci Michała Reutta dobra Kamienieckie przeszły na jego synaMichała i corkę Helenę z Reuttow Rychlewiczową.

431 SCHOLIN Własnosc rodziny Sorokow położona w pow. Swięcianskim w sąsiedztwie miasteczka Komaje.

Dwor został złupiony i zniszczony przez bolszewikow w r. 1940 Ostatnim własicicielem był Stanisław Soroko.

432. IMIENIN Dobra położone w pow Kobrynskim woj. Poleskiego własnosc rodziny Nowomiejskich. Dwor wzniesiony w w XIX Ostatnim własci cielem był p. Feliks Nowomiejski wzorowy gospodarz. Imienin był słynny ze swych olbrzymich sadow owocowych.

W roku 1940 był ograbiony i spustoszony przez bandy bolszewickie.

433 ZBARAŻ ZAMEK patrz No 269

434 **BUCZACZ** ruiny zamku

O zamku tym pierwotnie drewnianym jako o gnieździe rodu Buczackich herbu Abdank zasłużonych obroncow kresow wschodnihh krzewicieli kultury zachodniej i katolicyzmu , wspominają już zrodła w r. 1379. Ostatnie z Buczackich, Katarzyna corka Jakuba wojewody ruskiego/ zm 1501/ wniosła dobra buczackie wraz z zamkiem w dom Tworowskich h. Pilawa, ktorzy zaczęli się nazywac rownież Buczackiemi. Oni to niewątpliwie są założycielami dzisiejszego zamku.

W sto lat pozniej Katarzyna ostatnia z tej linji Buczackich corka Mikołaja podkomorzego podolskiego wniosła zamek w dom Golskich a następnie wyszedłszy powtornie zamąż za Andrzeja Potockiego kasztelana Kamienieckiego w dom Potockich.

Marja Mohylanka żona Stefana Potockiego / zm 1631/ następneg właściciela przebudowała , upiększyła i wzmocniła oraz podniosła zamek. Dzięki temu oparł się on wrzystkim najazdom tatarskim a w. latach 1648,1655,1667 wytrzymał ciężkie oblężenia kozackie i moskiewskie.. W wojnach tureckich głosną odegrał rolę, mianowicie w r. 1672 , gdy sułtan Mahomet IV po zdobyciu Krzemienca Podolskiego przez czas dłuższy obozował pod Buczacze W zamku schroniła się Teresa Potocka i mimo nieobecnosci męża Jana Potockiego, wojewody bracławskiego postanowiła bronic się wspolnie z zamkniętą tu szlachtą i ludem okolicznym. Nieprzyjaciel otoczył zewsząd zamek, mowi wspołczesna zapiska, z dział poczęł bic i zaraz częsc miasta spalił. Wojewodzi na Bracławska widząc że nie sprosta tej sile wysłał oznajmiając że sama bez męża zostawa i nie wielką cesarz turecki sławę będzie miał, kiedy jedną białogłowę zwalczy. Włożyli w to panowie komisarze polscy, ktorzy już byli pokoj konkludowali, że od szturmowania poprzestał i obszedł się bardzo łaskawo. Mahomet nie był tak dzikim aby mu miały byc obce zwyczaje cywilizacji. Zażądał z własnej ochoty widziec dzieci Pani Potockiej, z ktoremi się czule popiescił. Dręczona trwogą matka ofiarowała mu drogie klejnoty. Sułtan daru nie przyjął; lękając się jednak aby odmowienie nie poczytywano za wzgardę, wziął klejnoty od matki własną ręką darował je napowrot jednemu z dzieci. Wezyr też sam był w zamku i wrzystko rewidował nawet i w skarbcu. skąd wziął dwie szable i czapkę a ze stajni parę pięknych dzianetow i to pytając się jesli nie przykro że to bierze"

Wr. 1675 zamek rownież ocalał, W następnym roku 1676 w czasie pochodu Ibrahima Szejtana pod Żorawno nie uszedł tragicznego losu. Zdobyty został " zniszczony w tak srogi sposob że mury i baszty do połowy runęły w gruzy. a z ubikacji mieszkalnych żadna prawie nie uszła ruiny.

Ostatnio należał Buczacz do hr [redacted]ka ARTURA Potockiego

Odbudowany staraniem Jana Potockiego, wrocił częsciowo do dawnej swietnosci.

W połowie XVlll wieku zamek choc opuszczony i zaniedbany, służył jednak na rożne cele praktyczne. Stopniowo czas i ręka ludzka dopełniły jego ruiny. W początkach XlX w. właściciele zamku pozwolili za pieniądze rozbierac jego mury na materjał budowlany czem głownie przyczynili się do zupełnego zniszczenia.

435. WIEŻKI Dobra położone w pow. Kobrynskim wojewodztwa Poleskiego Własnosc rodziny Bobinskich.
W roku 1939 jesienią dwor został ograbiony i zniszczony przez bandy bolszewickie. Ostatnim właścicielem był Janusz Bobinski.

436. MIKULINCE Ruiny zamku
Położone w pow. tarnopolskim w małop. wsch. Zamek mikuliniecki założyła przy koncu XVl wieku " na samym szlaku tatrskim" Anna Sieniawska corka hetmana Mikołaja Sieniawskiego, a małżonka Wawrzynca Spytka Jordana / zm 1568/ kaszt. krak. i podskarb. w. kor.. Z osmiu ich corek Zofja / zm 1596/ małżonka Samuela Zborowskiego wniosła go w dom Zborowskich. Po smierci Samuela Dziedzicem zamku został ich syn Aleksander / zm 1637/ słynny wojownik z wojen moskiewskich ktory w tym zamku obrał sobie stałą siedzibę i stworzył z niego iscie rycerską placowkę. W roku 1637 od spadkobiercow Aleksandra Zborowskiego kupił Mikulince wraz z zamkiem Stanisław Koniecpolski hetman w.kor. i tak jaki jego syn Aleksander utrzymywali go w należyty, stanie.
W wojnach kozackich nie uszedł jak tyle innych zamkow smutnego losu , został jednak ponownie odrestaurowany przez Aleksandra. W wojnach tureckich w roku 1675 uwiecznił się mężną obroną przeciw kilku baszom wysłanym przez Ibrahima Szyszmana. Oblężeni przez 15 dni wytrzymali wszelkie ich szturmy . Obroną dowodził Orchyjowski z trzema synami.
Dopiero brak wszelkiej nadziei odsieczy skłonił ich do wejścia w układy. Mimo obietnicy wolnosci stało się inaczej. Turcy zaledwie zostali panami zamku stogą natychmiast wywarli zemstę. Większosc obroncow została wycięta. Orchyjowski z synami ana pal wbity, resztę zabrano do niewoli.
W następnych latach zamek mikuliniecki dosc ważną odgrywał rolę .
Od Koniecpolskich przeszedł w posiadanie Sieniawskich, następnie Lubomirskich, Mniszchow, Potockich a od r. 1792 do br Konopkow. Na początku XlX wieku Jan br Konopka przekształciwszy dawne ubikacje urządził w nich znaczną fabrykę sukna. lecz ta nie istniała tu długo.
Zamek znacznie ucierpiał w czasie pierwszej wojny swiatowej.

Ostatnio własnosc hr Reyow

437. **GRYŻYNA** Dobra położone w Wielkopolsce siedziba rodu Lossowow Pałac wzniesiony w wieku XVlll przez Lossowow. Ostatnim właścicielm tego pięknego majątku o wysokiej kulturze był Jozef Lossow prezes Związku Gorzelnikow w Polsce wybitny rolnik i działacz . Ożeniony z Heleną hr Szembek z Wysocka.
Dobra zostały w r. 1945 skonfiskowane przez obecne rządy komunistyczne w Polsce. a własciciele przymusowo wysiedleni Prezez Lossow zmarł w kraju w r. 1950.

438. **LOBSTOW** Dobra położone na Kujawach należące ostatnio do panny Marji Niemojewskiej. Piękny pałac pełen pamiątek i dzieł sztuki położony wsrod rozległego parku nad stawem. Gospodarstwo w Lubstwoie stało na wysokim poziomie. Dobra zostały upanstwowione przez obecne rzędy komunistyczn Właścicielka wysiedlona przymusowo.

439. **SIEDZOW** Dobra położone w woj Warszawskim należące do rodziny Daszewskich. Ostatnim właścicielem był Adam Daszewski wybitny rolnik i hodowca ożeniony z Marją z Lossowow z Gryżyny. Ten piękny a wzorowo prowadzony majątek został upanstwowiony przez rządy komunistyczne w r. 1945 a własciciele przymusowo wysiedleni.

440 **ŻYWIEC** Dobra położone w pow. Żywieckim Małopolsce Zachodniej Niegys własnosc rodu Komorowskich, hrabiow na Liptawie i Orawie. ostatnio należący do rodziny cesarskiej Habsburgow. Zamek założony prz Komorowskich na przełomie XViXVl wieku pozostawał w ich rękach do r. 1624 w ktorym Mikołaj Komorowski oddał go w zastaw z dziedzicznemi dobrami żywieckiemi Krolowej Konstancji , żonie Zygmunta 3-go za sumę 600.00 zł. Odtąd przez poł wieku był w posiadaniu rodziny krolewskiej poczym w r. 1676 nabył go wraz z dobrami zastawnymi od egzkutorow testamentu Jana Kazimierza , Jan Wielopolski kanclerz wielki koronny , w imieniu swego potomstwa jako najbliższych krewnych rodziny Komorowskich przez matkę Konstancję Krystynę wnuczkę ostatniego właściciela dobr żywieckich Mikołaja.
W r. 1838 przeszedł drogą kupna na własnosc Habsburgow. Pałac nowy obok zamku został wzniesiony przez Habsburgow w połowie XVlll wieku.

441 ŻYWIEC ZAMEK historja dobr żywieckich patrz No 440
Ta pierwsza budowla posiadająca szatę sredniowieczną została wzniesiona pierwotnie zapewne w r. 1500 aczkolwiek daty wzniesienia są nieznane.
Ta pierwsza budowla rozbudowana została w r. 1569 w okazałą renesansową rezydencję sumptem Jąna Spytka Komorowskiego. Druga rozbudowa zamku i przekształcenie jego szaty zewnętrznej w latach 1708,1716,1717 i 1721-3 przez Franciszka Wielopolskiego. Przy pracach wowczas prowadzonych zatrudnieni byli kamieniarze z Dobczyc ktorzy" słupy kamienne i cerkuły robili dla przyczynienia dziedzica ". W drugiej połowie XIX wieku gruntowna przebudowa w stylu pseudogotyckim
Na nadprożu portalu sieni wchodowej napis
" Si Tibi opes stemata desut virtutis amator ,Fide Deo deseret Ille nunquam suos 1571
Dawne otoczenie zamku zmienione w związku z wzniesieniem pałacu Habsburgow w latach 1885 i 1895.

442. SUCHA Dobra i zamek. położone w powiecie żywieckim Małopolski zachpdniej
Wiadomosci dotyczące budowy zamku w Suchej są nieliczne i nader skąpe. Zawiązkiem jego był niwątpliwie niewielki dwor renesansowy , wyodrębniający się w rzucie poziomym i w lelwacjach dzisiejszej budowli w jej najstarszym narożniku pd- wsch.
Na początku w XVll Komorowscy nabywszy Suchą drogą kupna od Rodziny Suskich rozbudowali dwor w okazałą magnacką rezydencję. Stwierdza to Dziejopis żywiecki A. Komonieckiego iż w r. 1614 Piotr Komorowski " zamek sobie grzeczny i wspamiały tamże w Suchej wymurował w ktorym ozdoba i przestrzenstwo wielkie jest, gdzie i kaplica ozdobna Swiętego Piotra Apostoła patrona jego zostaje "
W drugiej połowie XVll wieku przeszły dobra suskie wraz z zamkiem w ręce rodziny Wielopolskich przez małżenstwo Krystyny Komorowskiej / corki Krzysztofa Komorowskiego bratanka i spadkobiercy Piotra/ z Janem Wielopolskim pozniejszym kanclerzem wielkim koronnym. Synowa Konstancji Krystyny Anna Konstancja z Lubomirskich 1 voto Wielopolska 2-o voto Małachowskka pani dożywotnia na Suchej powiększyła zamek suski przez dobudowanie dwuch wież. w r. 1708.
W r. 1845 Wielopolscy sprzedali dobra suskie hr Branickim herbu Korczak , ktorzy w latach 1882-7 gruntownie zamek odrestaurowali, wprowadzając jednak pewne zmiany w dawnej jego postaci nie ze wrzystkiem dla tego zabytku korzystne Druga gruntowna restauracja po porzarze zamku w r. 1905. Do r. 1945 własnosc hr Tarnowskich
Położony wraz z ogrodem i zabudowaniami gospodarskiemi na pn od miasteczka w widłach rzeki Skawy i jej dopływu Stryszawki u stop lesistej gory Jasien Otoczony murem z łamanego kamienia , jedynie od wsch. celem odsłonięcia

z tej strony widoku na budowlę zamkową. żelazne sztachety z bramą wjazdową na dziedziniec.
Do r. 1939 sale zamku miesciły bogate zbiory biblioteczno-muzealne , pod względem naukowym , artystycznym i obyczajowym u nas jedne z najcenniejszych.
W latach 1939-45 zbiory zostały w większej częsci wywiezione przez okupanta to zas co pozostało;uległo zniszczeniu w czasie kwaterunkow żołnierskich
Bibljoteka oejmowała przeszło 26.000 tomow drukow w tym liczne rękopisy iluminowane / około 546/ zbior graficzny około 18.000 rysunkow .
W galerji obrazow były płotna Teniers'a Bonifatio Verones'a Poussin, Jacque Louis Davida, Ary Sheffer, E. Delacroix Claude Lorrain. Jana Lampiego, Grassiego, Francesco Albani Lambrecht den Tyn.
Akwarele i rysunki Damela, Gierdziejewskiego, Gersona, Grottgera, Juljusza Kossaka, Norwida, Piwarskiego, Rustema, Saundersa, Smokowskiego, Szemesza, Tepy, Vogla i innych
Minjatury : malowane przez Wincentego de Lesseur, Marszałkiewicza, A Orłowskiego, M. Stachowicza, W Smokowskiego F. Wierzbickiego , nadwornego malarza ks. Radziwiłła Panie Kochanku
Medale polskie przeszło 2.000 sztuk, wykopaliska egipskie / ok 500 sztuk przywiezione przez Aleksabdra Branickiego.

443 MOSZCZANICA Dobra położone w pow. żywieckim Małopolski zach. należące do Władysława Kępinskiego. ož. z Marją z Zelskich
Dwor wzniesiony a koncu XVIII wieku. Z dawnego dworu po rozbudowie / przez arch. Dąbrowę/ w w XX zachowana jedynie częsc południowa .
Ostatnim włascicielem był Władysław Kępinski wzorowy gospodarz i wybitny działacz na niwie rolniczo obywatelskiej
Gospodarstwo lesne zaliczane było do najlepiej zorganizowanych Marszałek Piłsudski spędził tu kilka miesięcy wakacji letnich korzystając z gosciny własciciela.
Obecnie dobra zostały upanstwowione przez obecne rządy komunistyczne w Polsce.

444. ŁODYGOWICE Dobra położone w pow. Żywieckim w Małopolsce zach. Dwor obronny zwany zamkiem wzniesiony na miejscu pierwotnego dworu drewnianego w pierwszej połowie w.XVII.
Budowę rozpoczął w r. 1629 kasztelan krakowski Jerzy Zbaraski , ukonczył po jego smierci zaszłej w r. 1631 następca kasztelana , rownież kasztelan krakowski Stanisław Warszycki. Ten ostatni w r. 1673 ufortyfikował dom mieszkalny otaczając go wałem i murem " W w. XIX budowla skutkiem poważnych przerobek pozbawiona w znacznej mierze dawnego

charakteru a fortyfikacje po większej części rozebrane.

W nowym murze oddzielającym do r. 1939 teren zamkowy od drogi gminnej wpawione były dwie jednakowe tablice kamienne zdobiące dawniej zapewne bramę wjazdową. W czasie usuwania tego muru z polecenia niemcow tablice wyjęte zostały przez robotnikow POLSKICH I ZAKOPane na terenie dworskim w celu zabezpieczenia przed zniszczeniem.
Na cztrepolowych tarczach widnieją herby: 1Abdank , 2 Abdank 3 Roch-2-do/ Kolumna / i 4 ks Wisniowieckich.
Na nasadnikach ponad tablicami data 1721. Zarowno herby jak i data wskazują na związek tech tablic z osobą wspolczesnego własciciela Łodygowic Jerzego Warszyckiego kasztelana łęczyckiego syna Michała wojewody sandomierskiego / herbu Abdank/ ammmmmmmm i Heleny Warszyckiej / herb Abdank / a wnukiem po mieczu Aleksandra podkomorzego sieradzkiego i Walewskiej herbu Kolumna po kądzieli zas Stanisława Warszyckiego kasztelana krakowkkiego i Heleny Wisniowieckiej / h. ks Wisniowieckich.

445. STRYCHOW Dobra położone w pow. Kobrynskim wojew. Poleskiego należące do rodziny ks z Kozielska Puzynow. Dwor wzniesiony w połowie XIX wieku został doszczętnie obrabowany i zniszczony prze bandy bolszewickie w r. 1939 a własciciele wywiezieni w głąb Rosji.

446. OSTROWO nad Gopłem Dobra położone w pobliżu Kruszwicy w Wielko polsce. Własnosc rodziny Trzcinskich.
W roku 1945 zostału upanstwowione przez obecne rządy komunistyczne w Polsce.
Dr. Juljusz Trzcinski

447. PRZYŁBICE Dobra położone w Małopolsce wsch. należące do rodziny hr Szeptyckich. W r. 1939 uległy zniszczeniu i obrabowaniu przez bandy bolszewickie.
hr Leon Szeptycki oż z Jadwigą z hr Szembeków

448. KAMESZNICA Dobra lesne położone w pow. Żywieckim Małopolski zach. Własnosc ks Habsburgow.
Dwor zbudowany przez Potockich w r. 1833 na miejscu starszego wzniesionego przez Wielopolskich w r. 1720.
W r. 1846 nabyte wraz z dobrami od Teresy Potockiej przez Habsburgow. Przeznaczony do r. 1939 na pomieszczenie Zarządu Lasowego Kamesznica.

449 MAŁA KOŁODA Dobra położone w Wielkopolsce na Kujawach w okolicach Gopła należące do Donimirskich
Ost. właśc. Jan Prochowicz Donimirski ożen. z Teklą z Cyprysińskich

450 BUSZEWO Dobra położone w Wielkopolsce w okolicach Poznania Własnosc prof Mielęckiego ożen. z Marją z Niegolewskich

451 Dobra położone w Wielkopolsce w pow. Szamotulskim

452. KAZMIERZ Dobra położone w pow. Szamotulskim wł Wielkpolsce Należące do

453 WOLSZTYN Dobra należące do rodziny hr Mycielskich położone w pow. Wolsztynskim Piękne stylowy pałac z poczętkow XIX wieku położony wsrod obszernego parku nad brzgiem stawu. Dobra te uległy upanstwowieniu w r. 1945. Właściciele wydaleni przymusowo prze Rzędy Komunistyczne.
ostatnią właścicielką była hr Irena z hr Łąckich.

~~454 SMIŁOW~~

454 SMIŁOW Dobra nelżące do Rodziny Chełkowskich położone w pow Raickim Wielkopolski. Pałac pochodzi z poczętkow XIX wieku zawierał wiele cennych pamiątek rodzinnych bilbjotekę , galerję portretow. Smiłow związany jest z pamięcią Adama Mickiewicz ktory tu czas jakis przebywał. Ostatnim właścicielem był Jozef Chełkpwski znany gospodarz hodowca i sportsman. Będąc już w podeszłym wieku i dobiegając siedemdziesiątki odbywał corocznie długie podroże konne odwiedzając znajomych a odległych od Wielkopolski dzielnicach Litwy, Krolewstwa i Małopolski.
Ożeniony z Marją z Donimirskich ze starożytnego rodu osiadłego od wielu stuleci w Buchwale ziemi Malborskiej miał liczne potomstwo. Z nich Wojciech brał czynny udział jako oficer w ostatniej wojnie i odznaczył się szaloną odwagą Będąc ciężko rannym bronił się do utraty przy-

tomnosci i był odznaczony krzyżem Virtuti Militari.
Ta stara historyczna siedziba została w 1945 roku skonfiskowana przez Rzędy Komunistyczne a właściciele wydaleni.

455 JANIKOWO Własnosc Dobra położone w pow Ostrowskim Wielkopolski.

456 **WIERZENICA Majętnosc , wzorowe gospodarstwo/ , niegdys własnosc Augusta Cieszkowskiego/1814-1894/ filozofa , autora dzieła Ojcze nasz zasłużonego wieloletniego prezesa Tow. Przyj. Nauk a po Marcinkowskim duchownego wodza społeczenstwa wielkopolskiego. We dworze w archiwum rodziny Cieszkowskich w tym zbior listow Zygmunta Krasinskiego. Obrazy starszej szkoły włoskiej i portrety rodzinne. ~~Rzeźby~~ Rzezby Teofila Lenartowicza.**

457. WILNO Ostatki ruin zamku na Gorze Zamkowej w Wilnie.
Budowa obrannego zamku położonego na wysokim wzgorzu w widła Wilji i Wilejki sięga zamierzchłych czasow. Budowę zamku przypisuje legenda Giedyminowi , ktory zabiwszy ogromnego tura....

Przy ognisku mysliwskim na Niedzwiej Skorze
Leżał słuchając piesni mądrego Lizdejki
A Wilji widokiem i szumem Wilejki ~~ukołysany~~
Ukołysany marzył o wilku żelaznym
A zbudzony za bogow rozkazem wyraznym
Zbudował miasto Wilno ktore w lasach siedzi
Jak wilk posrodku żubrow , rysiow i niedzwiedzi.

Potęga krzyżacka nie raz rozbiła się o warowne mury tego zamku.
Do pierwszorzędnego znaczenia w charakterze stolicy panstwa dochodzi Wilno dopiero za panowania Giedymina / 1316-1341/
Pierwszy znany dokument z Wilna i data jego r. 1323 swiadczą o tem że już wowczas wszechstronnie rozwinęły się stosunki polityczne kroel " Litvanorum et multorum Ruthenorum " z sąsiedniemi ~~krajami~~ krajami chrzescijanskiemi w szczegulnosci ze stolicą papieską.

Rycerz burgundzki z Flandrji rodem Gilbert de Lannoy daje w roku 1414 daje szczegułowy opis Wilna i zamku o ktory, pisze " Zamek na gorze zamknięty jest jedynie palisadą drewnianą , na sposob murow zrobioną lecz potężną i obronną"
W roku 1655 wojska moskiewskie zdobyły zamek i obrociły miasto w perzynę.
Wilno opuszczone haniebnie przez wojska Janusza Radziwiłła i hetmana Gosiewskiego wypuldnione i opustoszałe stało się łatwą zdobyczą Chowanskiego i kozaków Zołotarenki

Współczesni piszą nieco pozniej Wilna w Wilnie znalezc nie było można gdyż sam pożar trwający siedemnascie dni kwitnące miastow w kupę gruzow i popiołow zamienił.
Szescioletnia uciążliwa okupacja moskiewska konczy ten tak bardzo tragiczny okres w dziejach Wilna.
Po rozgromieniu moskali i zdobyciu zamku na okrytnym kniaziu Danile Myszeckim przez Michała Paca z zamku pozostały raczej ruiny ktore już nigdy do dawnej nie wrociły swietnosci a gorny zamek w miarę lat został zupełnie zniszczony. Ostatecznego zniszczenia dokonali moskale po rozbiorach Polski.

458 **WILNO JEROZOLIMKA** Fowlark podmieski należący do miasta Wilna. Budynki pochodzą z konca XVlll wieku.

459 **WILNO** Dworki przy ulicy mostwoej. Charakterystyczne dworki barłoke ozdobione herbami położone przy ulicy Mostowej

460 **WILNO** Dawny pałac Sapiehow położony na Pohulance. Wzniesiony w połowie XVlll wieku.

461 **OBORY** Dobra należące do rodziny hr Potulickich położone w pow. Warszawskim. Dawny dwor murowany od XVll wieku w swej formie architektonicznej niemal utrzymany uzyskał w XlX wieku dobudowaną zboku kaplicę wykonaną według architekta Wł Marconiego. Ostatnim właścicielem Obor był hr Henryk Potulicki a po jego smierci wdowa Marja ze Stroynowskich.
W roku 1945 Obory zostały upanstwowione przez obecne rządy komunistyczne i obecnie domem pracy Związku Zawodowego Literatow. Pałac w Oborach ucierpiał znacznie w czasie działan wojennych w okresie ostatniej wojny swiatowej.

462. **MAŁA WIES** Dobra należące do ks Lubomirskich położone w pow. grojeckim woj. Warszawskiego. Pałac położony posrod bogatego ogrodu z przyległym parkiem angielskim został wzniesiony w latach 1780-86 przez arch Fr. Lessela. Charakterystyczny piętrowy pałac znamionuje epokę klasyczną. W pokojach zwracają uwagę malaturowe freski a wsrod nich wysoce ciekawy widok panoramiczny Warszawy z lat 1787-1790 malowany al tempere.
Obok pałacu cztery pawilony.
Ostatnim włascicielem Małej Wsi był ks Zdzisław Lubomirski b. ks Regent Krolestwa Polskiego mąż o wielich zasługach i walorach ktory w najtrudniejszych warunkach potrafił stac na

na straży honoru Narodu Polskiego i wysoko niosł sztandar swego historycznego nazwiska.
Mała Wies w roku 1945 uległa upanstwowieniu i obecnie przekazana do dyspozycji Ministerstwa Spraw Zagranicznych jako dom reprezentacyjno wypoczynkowy.

463 RYBIENKO Dobra położone w pow. Pułtuskim woj Warszawskiego należące do rodziny Skarzynskich. Pałac w Rybienku wzniesiony w koncu XVlll wieku leży na wysokim brzegu Bugu. Pałac zawierał wiele cennych pamiątek lecz uległ po raz pierwszy ograbieniu przez bolszewikow w r. [illegible] 1920. Wnętrze pałacu zdobią piękne kominki i scienne malowidła z epoki stanisławowoskiej.
Po smierci Kazimierz Skarzynskiego ożenionego z Wandą z Czarnowskich wybitnego przedstawiciela elity ziemianskiej radcy Komitetu Tow. Kred. Ziemsk. Rybienko odziedziczył jego syn.

Rządy bolszewickie upanstwowiły Dobra w r. 1945. W pałacu miesci się zakład dla umysłowo uposledzonych dzieci.

464 HELENOW Dobra położone k/ Pruszkowa w pow. Warszawskim. Własnosc hr Potockich. Pałac wzniesiony w XVlll wieku. Dobra zostały skonfiskowane w r. 1945 i obecnie znajdują się pod zarządem wojskowym . Pałac służy jako dom wypoczynkowy dla oficerow.
Jakób hr Potocki

465 MŁOCHOW Dobra położone w pow. Warszawskim należące do pocz. XlX wieku
Dwor pochodzi z [illegible] . Budowniczym dworu był architekt Jakub Kubicki /1780-1832
Dobra uległy konfiskacie w roku 1945 i obecnie miesci się we dworze Panstw. Zakł. Hodowli Roslin.

466 BŁEDOW Dobra położone w pow. Grojeckim w sąsiedzwie Małej Wsi należą do rodziny
Dwor wzniesiony w koncy XVlll wieku leży wsrod rozległego parku
Dobra zostały upanstwowione w r. 1945 i oddane do użytku Panstwowych gospodarstw Rolnych.
Fundował Bkp. Mokronowski

467 FALENTY Dobra położone w pow. Warszawskim należące do hr Przezdzieckich a drogą wiana do Ks Czetwertynskich.
Pałac pochodzi z XVl wieku. Pierwotnie Falenty należały do rodziny Opackich potem służyły jako letnia rezydencja krola Zygmunta lll. Za panownia Stanisława Augusta nabył dobra bogaty bankier Tepper ktory w r. 1778 podejmował tu krola z całą jego switą w połowie XlX wieku Falenty nabyła rodzina hr Przedzieckich.

obecnie dobra zostały upanstwowione ia pałac przeznaczony na użytek publiczny

468. RDZIEJOWICE Dobra położone o 8 mil od Warszawy W. wieku XVll własnosc Radziejowskich. Z nich ow złej pamięci Hieronim Raeziejowski był drugim synem wojwody łęczyckiego. Rodzina ta należała do rzędu sredniej szlachty , a wojewoda łęczycki był " homo novus " w ciasnym kole optymatow Rzeczypospolitej Sprytem dobrym humorem a nadewrzystko goscinnoscią zjednał sobie szczegulnie łaski krolewskie i wzniosł się pierwszy w swym rodzie do senatorskiej godnosci; małżenstwem z Sobieską i Sapieżanką spowinowacił się z pierwszemi domami Rzeczypospolitej i wyrosł z szlachcica na Pana. W radziejowicach majątku jego położonym na głownym trakcie o siedem mil od stolicy , stała karczma na 200 koni, budynki dworskie na tysiąc gosci, kilkanascie działek wiwatowych, niewyczerpana piwnica i znakomita kuchnia. Tutaj podejmował wojewoda przejeżdżających posłow zagranicznych, ziemskich i senatorow, goscił często po kilka dni krolow Władysława i Zygmunta . W całej Polsce nie bawiono się tak wesoło dostatnio i swobodnie jak w Radziejowicach. Zdaje się że to były najważniejsze zasługi jakie stary wojewoda oddał krajowi.
Drugi syn jako najzdolniejszy / pierworodny i najmłodszy zeszli bez hałasu ze swiata przeznaczony do utrzymania swieżej potęgi domu odebrał jak na owe czasy wytworne i staranne wychowanie. Władał kilku jpzykami jak swoim rodzinnym, mowił smiało i płyńnie , znał histroję , prawo krajowe i sztukę wojenną.
Młody Hieronim został odesłany na dwor na wyrazne żądanie krola. Wyrosły wsrod intryg i zawikłan drugiej połowy panowania Władysława lV nabrał giętkosci umysłu . Był z natury smiały i zuchwały i bez cienia sumienia czy skrupułow. Przyszło do tego że " pana ojca i matkę i inne zacne małżenstwa umyslnie na złosc porożnił.
W r. 1640 obrany posłem , wszedł do izby z niesłychanym zgorszeniem W kole poselskim na przedsejmowym zebraniu wystąpił przeciw niemu pewien szlachcic ze skargą że mu corkę zniewolił siłą i żądał aby gwałtownika za ten czyn publicznie rugowano. Mimo to Radziejowski posłem i krajczym pozostał a po sejmie starostą łomżynskim i pomimo tej awantury ożenił się drugi raz z księżną Eufrozyna Wisniowiecką porożniwszy ją przed tem z Denhoffem z ktorym uroczyscie była już zaręczona. W r. 1645 nie mając jeszcze 30 lat został marszałkiem izby . On to miał byc pod Piławcami ktory na swoich chorągwiach napisał " Fugite " i wrzystkich za sobą porwał do ucieczki.
W roku 1650 poslubił będąc wdowcem po dwuch żonach i ojcem trojga dzieci w podstępny sposob ożenił się z Elżbietą ze Słuszkow Kazanowską wdową po marszłaku nadwornym.Dnia 9 Grudnia 1650 roku Hieroni Radziejowski zostaje podkanclerzem koronnym.
Dnia 20 Stycznia 1652 roku Hieronim Radziejowski przez są marszałkowski zistaje skazany na infamją, banicją z krolestwa i oddaje wyrok niniejszy woznemu do wykonania.
Sprawa ciągnęła się dosc długo wreszcie Radziejowski uciekł na Sląsk a potem zagranicę. Opuszczając ojczyznę zostawił za sobą pożar ktory podłożył. Potem tułał się po dworach zagranicznych pobierając pensję roczne od cesarza, krola angielskiego i krolowej szwedzkiej On to naprowadził szwedow na Polskę.

Obecnie dobra zostały upanstwowione w r. 1945 a pałc przeznaczony na użytek publiczny

68 RADZIEJOWICE Dobra położone w pow. Warszawskim własnosc

Dwor pochodzi z konca XVlll wieku. W roku 1945 dobra zostały upanstwowione . Dwor jest obecnie użytkowany dla celow panstwowych.

69 PECICE Dobra położone w pow. Warszawskim . Własnosc Rodziny MARYŃSKICH Antoni Maryński poseł na sejm i Wanda z Kozakowskich

Pałacyk zbudowany w koncu ~~XIX~~ wieku przez architekta Jana Schuha , został przebudowany w r. 1830 przez Fryderyka Lessela. Wygląd zewnętrzny nie uległ żadnym zmianom. . Na froncie nad portalem widnieje napis. " Jam dwor polski co walczy mężnie i strzeże wiernie". Dobra uległy upnastwowieniu w r. 1945 . We dworze miesci się administracja majątku należącego do zespołu Tworki.

70 URSYNOW Dobra położone w pobliżu miasta Warszawy własnosc

Pałac wzniesiony w r. 1860 hr Henryk Rzewuski według planow Rozpędowskiego. Pierwotnie miejscowosc ta nosiła nazwę Rozkosz a od czsu kiedy zamieszkał tam Ursyn Niemcewicz nazwana zoatała Ursynow. Należy wspomniec że częstym gosciem Niemcewicza w Ursynowie był Słowacki ktory bardzo pochlebnie wyrażał się o tym miłym zakątku. Szerokie tarasy i gustowne schody prowadzące wdoł ku stawom i na łąki dodawały wiele uroku tej miejscowosci Obecnie pałacyk jest odrestaurowany; miesci się w nim gimnazjum i liceum ogrodnicze. Dobra rzecz oczywista zostału upanstwowione w roku 1945.

71 JORDANOWICE Dwor położone w oko;icach Grodziska pow. Warszawskiego

niegdys własnosc

Był tu swego czasy dwor ktorego porjekt wykonał " Coustou architecte inspecteur des Batiments du Rosi 1761" Budowla pochodzi z drugiej połowy XVlll wieku. Wnętrza upiększone są malowidłami zapewne J.B. Plescha.

Dwor z biegiem lat uległ opuszczeniu, rożnym fatalnym przeobrażeniom w postaci nadbudowek i przybudowek . O jakichkolwiek wartosciach dworu zapomniano stanowił dach nad głową przypadkowym lokatorom.

Obecnie gmach uzsykał po przebudownie własciwą formę i miesci się tam Panstwowe Liceum Krawiecki.

472 PUŁAWY patrz No 322.

473 KUROZWĘKI patrz no 6

474 CZARNOLAS Dobra położone w woj Kieleckim ziemi Sandomierskiej niegdys należące do poety Jana Kochanowskiego W Wieszcza z Czarn lasu/ W dworku szlacheckim w ziemi Sandomierskiej ujrzał swiatło dzienne /1530/ przyszły spiewak trenow. Jako młody człowiek odziedziczył połowę wsi Czarnolasu. Ale osiadł w Czarnolesie około 1569 roku jako mąż dojrzały i doswiadczony.po rozczarowaniach i przykrosciach doznanych na wielkim swiecie.
Osiadł na wsi, gospodarował z zapałem , rad niezmiernie , że nie musi już"zważac na skinienie czyjes. "Jan Kochanowski był żonaty z sąsiadką z pobliskiego Podgaiku , Podlodowską.
Zmarł nagle w Lublinie dnia 22 Sierpnie 1584 roku w drodze do Krola aby się upomniec o smierc szwagra Podlodowskiego zamordowanego przez turkow. Los nie oszczędził poecie nieszczęsc. Zmarła mu jego najukochansz coreczka Urszula a niebawem smierc porwała mu drugą coreczkę Hanne.
Czarnolas po smierci poety przechodził nie raz z rąk do rąk.
Dwor w Czarnolesie nowy murowany wystawiony obok lub w miejscu starego drewnianego. Rad patrzał Kochanowski ze swego Czarnolasu na wysokie gory i odziane lasem " Ostatnio Czarnolas należał do ANTONIEGO JEŁOWICKIEGO

475 PODGAIK Dobra położone w ziemi Sandomierskiej w okolicy Czarnolasu z Zwolenia . Niegdys własnosc Podlodowskich skąd pochodziła małżonka Jana Kochanowskiego
Ostatnio Podgaik był własnoscią.

476 BAŻANOW patrz No 51

477 NATOLIN Dobra i podmiejska rezydencja położona pod Warszawę. Niegdys była tu bażantarnia ks Lubomirskich , potem pałacyk ks Czartoryskich a w r. 1780 hr August Potocki wybudował według planow Merliniego klasyczny pałac przypominający stylem Łazienki W roku 1800 Anna Potocka przerobiła go nadając całosci jeszcze wdzięczniejszy wygląd. Z tego okresu pochodzi też nazwa Natolin od imienia corki Potockiej, Natalji znanej z urody i wdzięku pozniejszej ks Sanguszkowej
W roku 1945 Natolin został przejęty przez komunistyczne rządy w Polsce. Potocka hr Helena z ks Radziwiłłow

478 SANDOMIERZ Brama Opatowska. - niepożyty swiadek piastowskich czasow budowana z cegieł w układzie regularnym XIV wieku.

Mieczysław Jałowiecki